

Джон
М. ОЕЛ

ДЕТА НА ЗЕМЯТА

PETER
STAN

АЙЛА

ДЖИЙН М. ОЕЛ АЙЛА

На Рей

Най-суровия ми критик и най-добрия ми приятел.

БЛАГОДАРНОСТИ

Никоя излязла от печат книга не е само творба на автора. При създаването ѝ той черпи помощ от множество източници по най-различен начин. Но за написване на книгата ми допринесоха хора, които изобщо не познавам и едва ли някога ще срещна. Въпреки това признателна съм на гражданите на град Портланд, както и на тези от областта Мълтиома, Орегон, с чийто данъци се издържа Библиотеката на областта Мълтиома, без справки с материалите на същата, тази книга едва ли щеше да бъде написана. Благодарна съм също така на археолозите, антрополозите и останалите специалисти, които са написали трудовете си, от които аз черпех повече от информацията за условията и бита в този роман.

Мнозина други ми помогнаха по-пряко. Измежду тях искам специално да благодаря:

На Джин Декамп, която първа чу идеята ми за фабула, която ми беше приятел в нужда, изчитайки с ентусиазъм и педантичен усет за грешки един дебел ръкопис, извая символ за поредицата. На Джон Декамп, приятел и колега писател, който познаваше агонията и екстаза на творчеството и притежаваше загадъчния навик да се обажда точно когато имах нужда да поговоря с човек — посветен в това тайнство. На Карен Оуел, която насърчаваше майка си повече, отколкото съзнаваше, защото се смееше и плачеше точно, където това се очакваше от нея, макар романът да бе още в чернова.

На Кати Хъмбъл, от която поисках най-голямата услуга, за която може да помолиш приятел — честна критика — тъй като ценях усета ѝ към словото. Тя извърши невъзможното — критиката ѝ бе едновременно извънредно точна и деликатна. На Диана Стерет, за това, че се интересува от сюжета и че познаваше достатъчно добре ловуването, за да ми посочи някои пропуски. На Лана Елмър, която слушаше с неотслабващо внимание дългите ми, понякога с часове умувания и въпреки всичко продължаваше да харесва историята. На Ана Бакъс, която ми предложи изключителната си интуиция и вярното си око за правопис.

Не всичките ми проучвания бяха проведени в библиотеките. Съпругът ми и аз предприемахме многократни излети за събиране на материали, за да се запознаем непосредствено с многоликите аспекти на живота сред природата. По повод на непосредствения опит особени благодарности на Франк Хейл, специалист по оцеляване в арктически условия към Музея на науката и промишлеността в Орегон, който ми показва как да си приготвя легло в снежна пещера, а после поиска и да легна в него! Аз оцелях в онази мразовита януарска нощ по склоновете на Монт Худ^[1] и научих много повече за оцеляването от г-н Хейл, за когото с две ръце ще гласувам, като човека, около когото най-много бих желала да се навъртам през следващата ледникова ера.

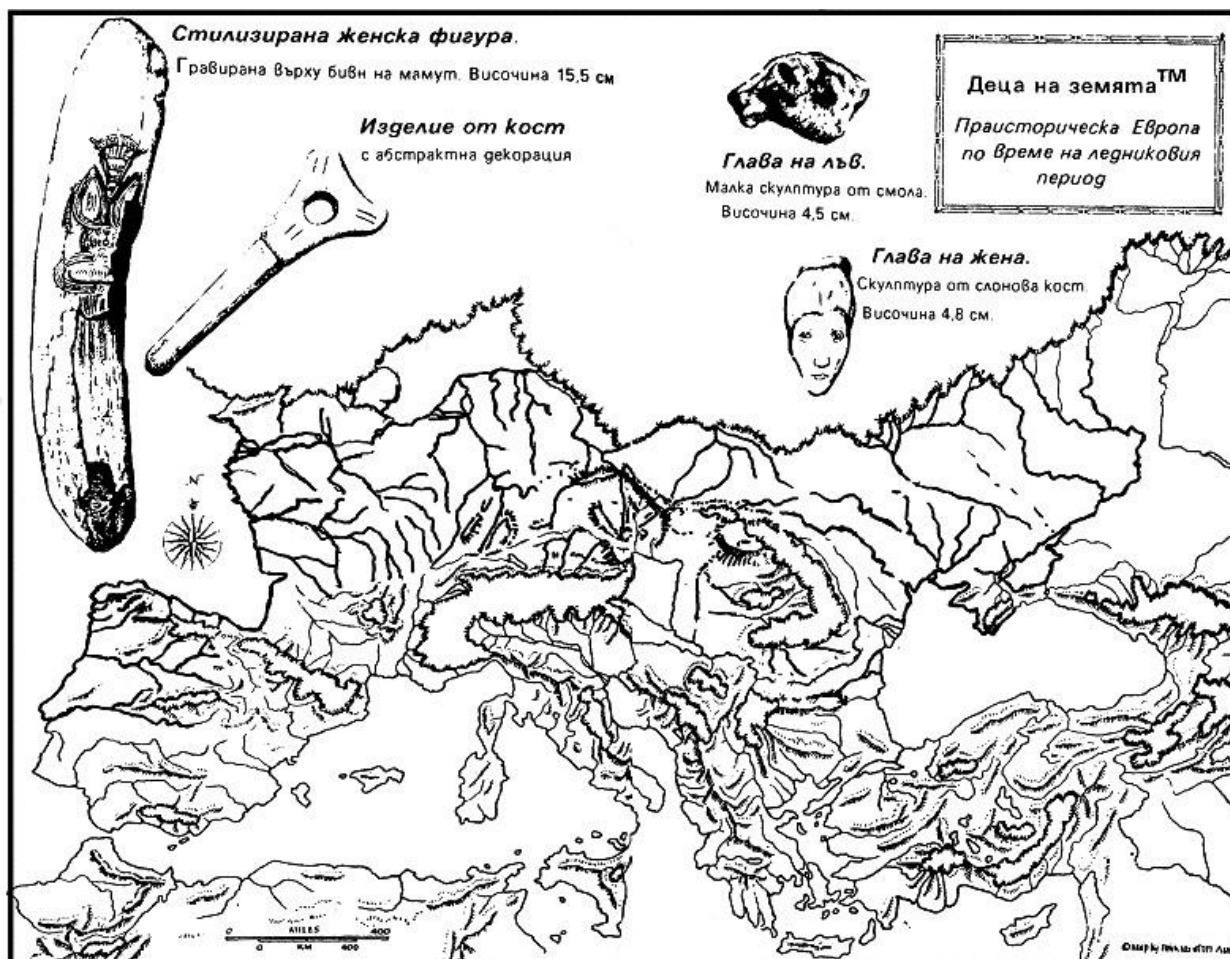
Задължена съм на Анди Ван'т Хъл, че сподели с мен извънредните си познания за живота в естествена среда. Той ми показва как се пали огън без кибрит, как от камък се правят брадви, как се плетат тетива и кошници, сухожилия и необработена кожа и как да отчупвам собствения си каменен бръснач, който реже кожата като масло.

Безгранична благодарност дължа и на Джийн Нагар, литературна посредничка, която бе така добра да превърне необузданите ми фантазии в реалност, а после да ги доусъвършенства. Както и на Керъл Барън, изкусната ми, проникателна и чувствителна редакторка, която повярва в истинността, а после взе най-доброто, на което бях способна и го доизкусури.

И най-накрая остават две личности, които нямаха и представа, че ми помагат и въпреки това тяхната помощ се оказа неоценима за мен. След това се запознах с един от тях, но първия път, когато слушах писателя и учителя Дон Джеймс да говори за писането на белетристика, той дори не знаеше, че говори лично на мен. Мислеше, че се обръща към всички присъстващи. Думите, които тогава изрече, бяха точно онези, които исках да чуя. Дон Джеймс не го знае, но ако не бе той, може би никога нямаше да довършва тази книга.

Другата личност е мъж, когото познавам само от книгата му — Ралф С. Солеки, автор на „Шанидар“ /Алфред А. Нопф, Ню Йорк/. Разказът за неговите разкопки на пещерата Шандар и откриването на няколко неандерталски скелета ме трогна от дън душа. Той ми показва праисторическия пещерен човек в историческата му светлина, без него едва ли щях да стигна до по-пълно разбиране за значението на

човешката природа. Но се налага не само да благодаря на професор Солеки — трябва да му се извиня за един случай на литературна цензура спрямо неговите факти в интерес на белетристиката. В живота този, който слага цветя на гроба, е неандерталец.

[1] Вулканичен планински масив в северен Орегон, висок 3 427 м.

Когато ловната хайка се отправи на юг, сезоните се сменяха в обратен ред — от зима на есен. Буреносните облаци и мирисът на сняг бяха причина да избързат със заминаването, нямаха никакво желание да ги заvari първата, истинска снежна виелица от северняшката зима на полуострова. По-топлото време на южния край създаваше с непостоянните си капризи невярното чувство за приближаваща се пролет. Вместо нови филизи и напъпили диви цветя из степта се люшкаха златни вълни от високо израсла трева и цветовете по върховете им на завет бяха в нюанс на алено и кехлибар, тук-там прошарени от вечната зеленина. Но гледката от разстояние бе лъжовна. Листата на повечето широколистни дървета бяха окапали и настъпващата зима бе по петите им.

Повечето време им трябваше да се върнат, отколкото да достигнат месторазположението на стадото мамути. С тежкия им товар не можеше и дума да става за бързата, гълтаща разстоянието крачка. Но Айла се огъваше под тежестта не само на мамута. Вината, безпокойството и унинието бяха далеч по-тежко бремe. Често случайният ѝ поглед улавяше някой да я зяпа, преди бързешком да се извърне, и малцина разговаряха с нея, освен ако не се наложеше. Чувстваше се изолирана, самотна и малко беше да се каже уплашена. Малкото разговори, които водеше бяха достатъчни, за да почувства наказанието за престъплението си.

Останалите в пещерата хора се взираха за завръщащите се ловци. Когато наближи времето на най-ранното им завръщане, все изпращаха някого, най-често някое от децата, недалеч от рида, откъдето се откриваше прекрасен изглед към степта.

Когато на ранина дойде ред на Ворн, той се взираше добросъвестно в далечната панорама, но после му омръзна. Не му се нравеше да стои сам-самичък, нямаше го дори Борг да си играят. Измисляше си въображаеми ловни епизоди, забиваше час по час мъничкото си копие в земята и въпреки огнената закалка, върхът му се

изтъпи. Само по една случайност той погледна от хълма, когато ловната хайка се появи.

— Бивни! Бивни! — закрещя Ворн и хукна към пещерата.

— Бивни ли? — запита Ага. — Какво имаш предвид с тези „бивни“?

— Върнаха се! — зажестикულიра развълнувано Ворн. — Брун, Друуг и останалите и ги видях да носят бивни!

Всички хукнаха да пресрещат на половината път победоносните ловци. Но когато стигнаха до тях, ясно личеше, че нещо не е наред. Ловът бе успешен, ловците трябваше да ликуват. Вместо това стъпваха тежко и имаха унил вид. Брун бе навъсен и на Иза й трябваше само да погледне Айла, за да разбере, че нещо ужасно се бе случило, в което бе замесена дъщеря й.

Когато ловната хайка разпредели част от товара си сред тези, които бяха останали, причината за тягостното мълчание се разкри. С наведена глава Айла се изкатери по склона, като не забелязваше погледите под вежди в нейна посока. Иза бе втрещена. Ако и преди се безпокоеше от необщоприетото поведение на осиновената си щерка, но това бе нищо в сравнение с вледеняващия я страх за нея в момента.

Щом стигнаха пещерата, Ога и Ебра донесоха раненото дете при Иза. Тя разряза шината от брезова кора и прегледа момчето.

— Не след дълго ръката му ще е като нова — отсъди тя. — Ще му останат белезите, но раните заздравяват и ръката е наместена добре. И все пак, ще е по-добре да му сложа нова шина.

Жените задишаха по-спокойно. Знаеха, че Айла е опитна и въпреки че нямаха друг избор, освен да позволят на девойчето да се погрижи за Брак, бяха разтревожени. Един ловец се нуждаеше от две яки ръце. Ако Брак не можеше да борава с едната, никога нямаше да стане вожд, както му бе съдено. А щом не можеше да ходи на лов, дори нямаше да стане мъж, а щеше да прекара живота си в онова двойствено забвение, в което живуркаха по-големите момчета, достигнали телесна зрелост, без да убият първото си животно.

И Брун, както и Брод изпитаха облекчение. Но поне Брун прие новината със смесени чувства. От това решението му ставаше още по-трудно. Айла не само бе спасила живота на Брак, но му бе осигурила и полезно съществуване. Прекалено дълго бе отлагал този въпрос. Направи знак на Мог-ър и двамата се отдалечиха.

Случката, както Брун я изложи, разтревожи дълбоко Креб. Той отговаряше за отглеждането и обучението на Айла и явно се бе провалил. Но имаше и нещо друго, което го тревожеше дори повече. Когато за пръв път научи за животните, които мъжете все откриваха, усети, че това няма нищо общо с духовете. Дори си помисли, че Зуг или някой друг от мъжете разиграва някаква неразбираема шега с останалите. Стори му се малко вероятно, но интуицията му подсказваше, че в смъртта на животните има пръст човек. Също така бе усетил промените настъпили у Айла, промени, които като се замислеше сега, трябваше да е разтъкувал. Жените не ходеха безшумно и предпазливо като ловец, те вдигаха шум, и то основателно. Неведнъж Айла го бе стряскала с толкова безшумното си приближаване, че дори не я усещаше.

Но бе заслепен от любовта си към нея. Не допускаше мисълта, че тя може да тръгне на лов, прекалено добре осъзнаваше какви могат да са последствията. Това караше старият магьосник да постави под съмнение собствената си почтеност, способността да изпълнява функциите си. Бе позволил чувствата му към момичето да излязат пред духовното опазване на Клана. Дали още заслужаваше доверието им? Още ли бе достоен за Урсуз? Оправдано ли бе да остане Мог-ър?

Креб пое вината за случилото се върху себе си. Трябваше да я поразпита, не биваше да ѝ позволява да се скита тъй волно, трябваше да я възпитава в по-строга дисциплина. Но всичките му терзания за това, което би трябвало да направи, не променяха ни най-малко това, което го очакваше. Решението щеше да бъде взето от Брун, но неговото задължение бе да изпълни присъдата, негов дълг бе да убие обичаното от него дете.

— Само предполагам, че избитите животни са нейно дело — рече Брун. — Ще трябва да я разпитаме, но я видях да убива хиената и имаше прашка. Трябвало е да се упражнява в нещо, няма друг начин да стане толкова изкусна. По-добра е и от Зуг с това оръжие, Мог-ър, а е девойка! Как е успяла да се научи? И преди съм се чудил дали в нея не се крие мъж, а не само на мен ми хрумна това. На ръст е колкото мъж, а дори не е станала жена. Мислиш ли, че има някаква истина в слуха, че може никога да не стане жена?

— Айла е момиче, Брун, и един ден ще стане жена, точно както всяко друго момиче или поне би трябвало. Тя е жена, използвала

оръжие — Челюстите на мага се склчиха, не би си позволил да се залъгва с лъжливи илюзии.

— Е, аз все още искам да разбера откога ловува. Но това може да почака до утре. Всички сме уморени, пътуването бе дълго. Кажи на Айла, че ще я разпитаме утре.

Креб закуцука обратно, но преди да продължи към мъничката си пещера се спря пред домашното си огнище, само колкото да сигнализира на Иза да каже на момичето, че ще я разпитат на сутринта. Не се прибра цяла нощ.

Жените се взираха мълчаливо след мъжете, които поеха към гората, а Айла вървеше по петите им. Жените бяха в недоумение, обзети от смесени чувства. Самата Айла бе объркана. Още от началото знаеше, че не е редно да ходи на лов, макар че не съзнаваше колко сериозно е престъплението ѝ. „Чудно ми е дали щеше да има някаква разлика, ако знаех, питаше се тя. Едва ли, исках да ходя на лов. Независимо от всичко щях да ходя на лов. Но не ми се ще злите сили да ме преследват чак до света на духовете.“ Потрепера при тази мисъл.

Девоичето се боеше от невидимите, злонамерени сили точно толкова колкото вярваше в силата на тотемите закрилници. Дори Духът на Пещерния Лъв не може да я защити от тях, нали така? „Сигурно съм сбъркала, мислеше си тя. Тотемът ми нямаше да ми даде знак, че ми разрешава да ходя на лов, ако знаеше, че ще умра заради това. Навярно ме е изоставил още първия път, като хванах прашка в ръка.“ Не ѝ се мислеше за това.

Мъжете стигнаха до едно открито място и се подредиха на пънове и камъни от двете страни на Брун, а Айла се просна на земята в краката му. Брун я потупа по рамото, като ѝ позволи да вдигне очи към него и започна без предварителна подготовка.

— Ти ли беше тази, която убиваше месоядните и ловците все ги намираха, Айла?

— Да — кимна тя. Вече нямаше смисъл да крие нищо. Тайната ѝ бе разкрита и те щяха да се сетят, ако се опиташе да го увърта. Не я биваше да лъже повече от останалите членове на Клана.

— Как се научи да си служиш с прашка?

— Научих се от Зуг — отвърна тя.

— Зуг! — прогърмя гласът на Брун. Главите на всички се извърнаха с укор към стареца.

— Никога не съм учил това момиче да си служи с прашка — зажестикულიра той оправдателно.

— Зуг не знаеше, че се уча от него — бързо направи знак Айла, като се притече на помощ на стария ловец с прашка. — Наблюдавах го, докато учеше Ворн.

— Откога ходиш на лов? — запита след това Брун.

— Вече две лета. А предишното лято само се упражнявах, но не ходех на лов.

— Тъкмо оттогава обучавам и Ворн — обади се Зуг.

— Знам — каза Айла. — Започнах в един и същи ден с него.

— Откъде знаеш точно кога е започнал Ворн, Айла? — запита Брун, любопитен откъде е толкова сигурна.

— Бях там и го наблюдавах.

— Какво искаш да кажеш с това „бях там“? Къде беше?

— На учебното поле. Иза ме прати да й донеса кора от дива череша, но когато пристигнах, вие вече бяхте всичките там — обясни им тя. — Кората й трябваше на Иза и понеже не знаех колко ще останете, изчаках и гледах. Тъкмо Зуг даваше първия урок на Ворн.

— Ти си гледала как Зуг дава първия урок на Ворн? — намеси се Брод. — Сигурна ли си, че беше първият? — едва ли имаше човек, който да си спомня този ден по-добре от Брод. Лицето му пламна от срам.

Айла се поколеба.

— Видях и останалите мъже да се упражняват — отвърна тя, като се опитваше да избегне неудобната тема, но тогава забеляла, че Брун я поглежда строго. — А видях и как Брод блъска Зуг и ти му се ядоса много, Брун.

— Видяла си това! Видяла си всичко? — искаше да знае Брод. Почервения от гняв и смущение. От всички хора, от всички хора в Клана точно тя ли се случи да го види? Колкото повече мислеше за това, толкова повече посърваше и се вбесяваше. Тя бе видяла с очите си как Брун най-строго го смъмря. Брод даже се сети как не бе успял да уцели и внезапно си спомни, че не бе улучил и хиената. Хиената, която тя бе убила. Една жена, тази жена го бе изложила.

Всякаква любезна мисъл, всяка частица признателност, които бе изпитвал напоследък, изчезнаха. „Ще се радвам, когато умре, мислеше си той. Така й се пада.“ Не можеше да понесе, че тя ще продължи да живее, след като знае за най-срамния миг в живота му.

Брун наблюдаваше сина на стопанката си и почти отгатна какво мисли по изражението на лицето му. „Лоша работа, разсъждаваше той, тъкмо когато се бе появила някаква възможност да се приключи враждата помежду им, макар че това едва ли вече имаше значение!“ Продължи с разпита си.

— Казваш, че си започнала да се упражняваш в един и същи ден с Ворн, разкажи ми как стана.

— След като си тръгнахте, прекосих полето и видях прашката, захвърлена от Брод. Всички забравиха за нея, след като ти се разгневи на Брод. Не знам защо, но просто се почудих дали ще се справя. Спомних си урока на Зуг и опитах. Не бе лесно, но се опитвах цял следобед. Не усетих как минава времето. Уцелих колеца веднъж. Мисля, че бе чисто и просто случайност, но това ме накара да си мисля, че мога да го сторя още веднъж, така че запазих прашката.

— Предполагам, че си се научила как се прави прашка също от Зуг.

— Да.

— И се упражнява това лято?

— Да.

— После си решила да ходиш на лов с прашка, но защо само за хищници? Те са по-трудна плячка, а са и по-опасни. Намерихме мъртви вълци, дори мъртви рисове. Зуг винаги е казвал, че е възможно да се убият с прашка, ти доказа, че е нрав, но защо се спря на тези зверове?

— Знаех, че никога няма да мога да донеса убитото животно за Клана, че не ми се полага дори да докосна оръжие, но исках да ходя на лов, исках и без друго да опитам. Месоядните зверове все ни отмъкват месото, та реших: щом ги избивам, ще е от помощ. А и няма да отиват на вятъра — и без това не ги ядем. И така реших да ходя на лов за хищници.

Това задоволи любопитството на Брун що се отнася до избора й хищници, но не и защо е искала да ходи на лов по начало. Тя бе женска, никоя жена не бе искала да ходи на лов.

— Знаеше, че бе опасно да се опитваш да уцелиш хиената на такова разстояние, можеше вместо нея да улучиш Брак — продължи да пита Брун. Той бе готов да опита с ласото си^[1], въпреки че не бе изключена възможността да убие момчето с един от големите камъни. Но мигновената смърт от спукан череп бе за предпочитане пред тази, която очакваше детето и поне щеше да остане тялото на момченцето за погребение, така че щяха да го изпратят със съответните ритуали по пътя му към света на духовете. Ако хиената бе успяла, щяха да са късметлии, ако намереха разпилените му кости.

— Знаех, че ще уцеля — отвърна простичко Айла.

— Откъде си толкова сигурна? Хиената бе извън обсега.

— Но не и извън обсега. И преди съм улучвала животни от такова разстояние. Рядко пропускам.

— Стори ми се, че видях следи от два камъка — с жестове рече Брун.

— Заметнах два камъка — потвърди Айла. — Научих се да слагам по два, след като рисът ме нападна.

— Рис ли те е нападал? — настойчиво продължи Брун.

— Да — кимна Айла и разказа как се бе разминала на косъм от смъртта при срещата си с едрата котка.

— Докъде можеш да метнеш? — запита Брун. — Не, не ми казвай, покажи ми. Носиш ли си прашката?

Айла кимна и се изправи. Всички се преместиха в далечния край на ливадата, където мъничко поточе струеше в каменистото си корито. Подбра няколко камъка с подходящ размер и форма. Кръглите бяха най-подходящи за точен и далечен изстрел, но назъбените, островърхи, натрошени камъни също ставаха.

— Малкият, беличък камък до голямата скала на другия край — каза тя със знаци.

Брун кимна. Намираше се поне на разстоянието, на което всеки от тях можеше да метне камък, и още половината отгоре. Тя се прицели внимателно, мушна един камък в прашката и в следващия миг още един, докато я въртеше. Зуг отърча дотам, за да се убеди в точността ѝ.

— На белия камък си личат две пресни отломки. Уцелила е мишената два пъти — съобщи той при завръщането си, донякъде изумен и едва забележимо горд.

Тя бе женска, не би трябвало дори да докосва прашка — традициите на Клана бяха напълно категорични, — но си я биваше. Гордееше се, че бе негова ученичка, независимо дали е знаел или не. „Ама и този номер с два камъка си заслужава да го усвоя“, мислеше си той. Гордостта на Зуг бе гордостта на истински учител от ученика, който бе надхвърлил очакванията му, ученик, който бе внимавал, учил се бе добре и накрая бе надминал учителя си. А и тя бе доказала правотата на думите му.

Окото на Брун зърна движение на ливадата.

— Айла! — извика той. — Виж заек. Удари го!

Айла погледна в посоката, в която сочеше, видя дребното животинче да препуска през полето и го повали. Повече нямаше какво да изпитват точността ѝ. Брун изгледа девойката одобрително. „Бърза е“, помисли си той. Самата мисъл жена да ходи на лов обиждаше чувството за благоприличие на вожда, но за Брун Кланът винаги бе на първо място, сигурността им, безопасността им и благоденствието им бяха преди всичко. В тъглчето на ума си той знаеше колко ценна можеше да бъде тя за Клана. „Не, това е невъзможно, каза си той наум, противоречи на традициите, на обичаите на Клана.“

Креб не гледеше така одобрително на уменията ѝ. Ако досега се бе съмнявал, то демонстрацията на Айла го убеди окончателно. Айла бе ходила на лов.

— Защо изобщо вдигна от земята онази прашка? — с навъсен суров вид зажестиккулира Мог-ър.

— Не знам — разтърси тя глава и сведе очи. Повече от всичко ненавиждаше мисълта за гнева на магьосника.

— Ти не само си я докоснала. Ходила си на лов, убивала си с нея, макар и да си знаела, че е непозволено.

— Тотемът ми даде знак, Креб. Поне за такъв го сметнах. — Тя развързваше възела на амулета си. — След като реших да ходя на лов, намерих това — тя подаде на Мог-ър вкаменения отпечатък.

Знак ли? Тотемът ѝ дал знак? Сред мъжете настъпи смайване. Разкритието на Айла придаваше друга насока на положението, но защо наистина бе решила да ходи на лов?

Магьосникът го огледа внимателно. Доста необичаен камък, с вид на морско животно, но не ще и дума, че бе камък. Можеше и да е знак, но това не доказваше нищо. Знаците се разменяха между човека и

тотема му, никой не можеше да разбере знаците на другиго. Мог-ър го върна на девойчето.

— Креб — прозвуча молба в гласа ѝ — мислех, че моят тотем ме изпитва. Сметнах, че отношението на Брод е изпитанието. Реших, че ако се науча да понасям, тотемът ми ще ми разреши да ходя на лов.

Всички се извърнаха присмехулно по посока на младежа, за да видят как ще реагира. Наистина ли вярваше, че тотемът ѝ я е изпитвал с помощта на Брод? Брод изглеждаше смутен.

— Когато ме нападна рисът, реших, че и това е изпитание. След този случай почти не съм ходила на лов, много ме беше страх. После ми хрумна идеята за двата камъка, за да мога да опитам пак, ако не уцеля от първия път. Дори реших, че тотемът ми подшушна тази мисъл.

— Разбирам, дайте ми малко време да поразмисля, Брун — рече светият мъж.

— Май ще трябва всички да поразмислим. Ще се съберем пак утре заранта — оповести той — без момичето.

— Какво толкова ще му мислим? — възрази Брод. — Всички знаем какво наказание заслужава.

— Наказанието ѝ може да се окаже опасно за Клана, Брод. Трябва да съм абсолютно сигурен, че не сме пропуснали нещо, преди да я осъдим. Ще се срещнем отново утре.

Докато се връщаха към пещерата, мъжете разговаряха помежду си.

— Досега не съм чувал за жена, дето иска да ходи на лов — рече Друуг. — Може пък да има нещо общо с тотема ѝ? Тотемът ѝ е мъжки.

— Тогава не исках да поставям под съмнение преценката на Мог-ър — обади се Зуг, — но никога не съм вярвал на нейния Пещерен Лъв, въпреки белезите по крака ѝ. Но вече не се съмнявам. Пак се оказа прав, както винаги.

— А може ли да е отчасти мъж? — сподели Круг. — Носят се разни слухове.

— Това може да обясни неженското ѝ поведение — додаде Дорв.

— Няма никакво съмнение, че е жена, жена е и толкова — рече Брод. — Трябва да умре и всички го знаят.

— Може и да си прав, Брод — бяха думите на Круг.

— Дори и да е отчасти мъж, не ми се нрави мисълта жена да ходи на лов — бе непреклонният коментар на Дорв. — Дори не ми харесва да бъде член на Клана. Прекалено е различна.

— Знаеш, че винаги съм мислил така, Дорв — съгласи се Брод. — Не знам защо Брун иска пак да говорим за това. Ако аз бях вожд, просто щях да свърша с нея веднъж завинаги.

— Не е лесно да се вземе такова решение, Брод — намеси се Грод — Закъде сме се разбързали? Какво значение има още един ден.

Брод забърза по пътя си, без да си даде труд да отговори. „Този старец все го поучава, все се застъпва за Брун, помисли си той. Защо Брун не може да реши? Аз вече съм решил. Каква е ползата от всички тези приказки? Май вече е остарял, прекалено стар е да бъде вожд.“

Залитайки, Айла последва мъжете. Прибра се направо край домашното огнище на Креб, седна на кожата си за спане и се вторачи в нищото. Иза се опита да я придума да хапне, но тя само поклати глава. Уба не беше сигурна какво става, но нещо тревожеше височкото, прекрасно момиче, изключителната ѝ приятелка, която обичаше и боготвореше. Доближи се до Айла и пропълзя в скута ѝ. Айла хвана момиченцето и без да продума я залюля. Кой знае как, Уба усещаше, че е разтуха. Не се въртеше да слезе, просто се отпусна в прегръдката ѝ, остави се да я люлеят и накрая заспа. Иза пое детето от ръцете на Айла и я тури да си легне, после и тя легна, но не заспа. Сърцето ѝ се обливаше в горест за чуждото девойче, наричано от нея щерка, което седеше и се взираше в тлеещата жарава на гаснещия огън.

Осъмнаха в ясно и студено утро. По краищата на потока се бе образувал лед и тънка корица замръзнала вода покриваше застиналото, пълнено от извора езерце недалеч от входа на пещерата сутрин и обикновено се стопяваше, когато слънцето бе високо в небосвода. Не след дълго Кланът щеше да се прибере в пределите на пещерата за зимата.

Иза не разбра дали Айла изобщо е дремнала; когато се събуди, я завари още да седи на кожата си. Девойчето си мълчеше, потънало в собствения си свят, едва ли проумяваше собствените си мисли. Тя просто чакаше. Креб не се беше прибирал у дома втора нощ. Иза го зърна да крета в мрачната цепнатина, която бе входът за домашното му

святилище. Пак не излезе чак до сутринта. След като мъжете излязоха, Иза занесе на девойчето малко чай, но Айла не отвърна на внимателните въпроси на знахарката. Когато пак се върна, чаят още си стоеше до момичето, изстинал и недокоснат. „Сякаш вече е мъртва“, помисли си Иза. Дъхът ѝ заседна в гърлото, щом ледените нокти на скръбта се вкопчиха в сърцето ѝ. Чак толкова не можеше да понесе.

Брун отведе мъжете на завет до огромна скала, закриляща ги от острия вятър и накара да накладат огън, преди да открие срещата. Неудобството да седят на студено можеше да насърчи някои мъже да прибързат, а той искаше да узнае цялата гама на техните чувства и мнения. Започна с напълно безмълвните знаци, с които се обръщаха към духовете и мъжете разбраха, че това не е обичайно събиране, а официална среща.

— Момичето Айла, член на нашия Клан, е използвала прашка да убие хиената, която нападна Брак. В продължение на три години си е служила с това оръжие. Айла е жена. Според традициите на Клана, жена, която си е послужила с оръжие, трябва да умре. Има ли някой от вас какво да каже?

— Друуг иска да говори, Брун.

— Друуг може да говори.

— Когато знахарката намери момичето, ние търсехме нова пещера. Духовете ни бяха много сърдити и изпратиха земетресение да разруши дома ни. Може и да не са били толкова сърдити, може и да са искали по-добър дом или пък са искали да намерим това момиче. Тя е странна, необичайна като знак на тотем. Откакто я намерихме, все ни се усмихва щастието. Според мен тя носи щастие и мисля, че това се дължи на тотема ѝ.

— Една малка част от нейните странности е, че е била избрана от Великия Пещерен Лъв. На нас ни се струваше необичайно, че тя обича да влиза в морските води, но ако не бе толкова странна, Она щеше вече да е поела пътя към света на духовете. Она е само едно момиченце, което дори не е родено в моето огнище, но аз я заобичах. Щеше да ми липсва; благодарен съм, че не се удави.

— Тя ни изглежда странна, но ние знаем малко за Другите. Тя вече е от Клана, но не е родена в Клана. Не знам защо изобщо ѝ е хрумнало да ходи на лов; за жените от Клана това не е позволено, но може пък техните жени да ходят на лов. Това не е важно, пак си е

прегрешение, но ако не се бе научила да си служи с прашка и Брак щеше да погине. Не е приятно, като си помислим по какъв начин му бе писано да умре. Едно нещо е ловец да бъде убит от хищник, но Брак е още бебе.

— Смъртта му щеше да бъде загуба за целия Клан.

Брун, не само за Брод и теб. Ако беше погинал, нямаше да седим тук и да решаваме какво да правим с момичето, което му спаси живота, ами щяхме да скърбим за момчето, съдено му един ден да стане вожд. Смятам, че момичето трябва да бъде наказано, но можем ли да я осъдим на смърт? Аз свърших.

— Зуг иска за говори, Брун.

— Зуг може да говори.

— Това, което каза Друуг е вярно. Как може да осъдите момичето, след като е спасило живота на Брак? Различна е, не е родена в Клана, а навярно и не мисли, както е прието за една жена, но като оставим настрана въпроса с прашката, тя се държи като добра жена от Клана. Тя се държи като образцова жена, послушна, почтителна...

— Това не е вярно! Тя е непокорна, безочлива — прекъсна го Брод.

— Сега аз говоря, Брод — отвърна му гневно Зуг. Брун му хвърли един неодобрителен поглед и Брод обузда избухването си.

— Вярно е — продължи Друг, — когато момичето бе по-младо, то се държеше дръзко с теб, Брод. Но ти сам я предизвикваше, ти си този, на когото това правеше впечатление. Щом се държиш като дете, какво чудно има в това, че едно момиче не се отнася с теб като с мъж? Към мен винаги се е отнасяла с покорство и послушание. Нито пък има случай да се е държала дръзко с някой друг мъж.

Брод изглежда кръвнишки стария ловец, но се обузда.

— Дори и да не беше вярно — продължи Зуг, — никога не съм виждал някой да си служи с прашка по-добре от нея. Тя казва, че се научила от мен. Дори не съм знаел, но едно ще ви кажа открито, ще ми се да имам толкова способен ученик и не мога да не си призная — вече аз мога да се уча от нея. Искала е да ходи на лов заради Клана и когато се е оказало невъзможно, се е опитала да намери друг начин, за да помогне на Клана. Може и да е родена от Другите, но в сърцето си тя е от Клана. Винаги е поставяла интересите на Клана пред своите. Не се замисли за опасността, когато се хвърли да спасява Она. Може и да

умее да се движи по водата, но аз видях умората и, когато измъкна Она на брега. Морето можеше и нея да погълне.

Знаела е, че е прегрешение да ходи на лов, опазила е тайната три години, но не се поколеба, когато животът на Брак бе в опасност.

— Тя е майстор с това оръжие, по-голям майстор от нея не съм виждал в живота си. Непростимо е да оставим този майсторлък да отиде на вятъра. Аз казвам да я оставим да бъде от полза за Клана, да я оставим да ловува...

— Не! Не! Не! — скочи разгневен Брод. — Тя е жена. Не можем да разрешим на жените да ходят на лов...

— Брод — рече гордият стар ловец, — не съм свършил още. Като свърша, може да поискаш думата.

— Брод, остави Зуг да се доизкаже! — предупреди го вождът. — Ако не знаеш как да се държиш на официална сбирка, можеш да си вървиш! — Брод пак си седна, като полагаше усилия да се овладее.

— Прашката не е основно оръжие. Започнах да усъвършенствам умениято си, едва когато бях твърде стар, за да ловувам с копие. Истинските мъжки оръжия са останалите. Да я оставим да ходи на лов, но само с прашка. Нека прашката стане оръжието на старите мъже и жени или поне на тази жена. Вече свърших.

— Зуг, ти много добре знаеш, както и аз, че е по-трудно да си служиш с прашка, отколкото с копие и много пъти, когато ловът е завършвал с неуспех ти си ни доставял месо. Недей да се подценяваш заради момичето. С копието човек има нужда само от яка десница — рече Брун.

— Но и яки крака и здраво сърце, здрави дробове и доста кураж — отвърна Зуг.

— Питам се колко ли кураж му трябва на човек да се изправи отново очи в очи с рис, след като вече е бил нападнат от този звяр, при това само с прашка? — каза си мнението Друуг. — Няма да имам нищо против предложението на Зуг, ако си служи само с прашка. Изглежда и духовете не възразяват, тя продължава да ни носи щастие. Ами какво ще кажете за лова на мамути?

— Не съм сигурен, че имаме право да вземем това решение — намеси се Брун. — Не виждам начин да й пощадим живота, а да не говорим за лова. Знаеш какви са традициите, Зуг. Досега не е правено

и дали духовете наистина ще одобрят това решение? Между другото, как така се сети за това? Жените от Клана не ходят на лов.

— Да, жените от Клана не ходят на лов, но тази е ходила. Ако вече не бях се убедил с очите си, ако не знаех, че тя може, навярно нямаше да се сетя за това. Казвам ви само да я оставим да върши това, което и досега е вършила.

— Ти какво ще кажеш Мог-ър? — попита Брун.

— Какво очакваш да каже, та тя живее край огнището му! — язвително го прекъсна Брод.

— Брод! — разгневи се Брун. — Да не би да обвиняваш Мог-ър, че поставя собствените си чувства и интереси пред тези на Клана? Да не би да не е Мог-ър? Великият Мог-ър? Да не мислиш, че той няма да каже кое е справедливо и кое е истина?

— Недей, Брун. Забележката на Брод е справедлива. Добре известни са ви чувствата ми към Айла; не ми е лесно да забравя, че я обичам. Според мен всички трябва да не забравят това, въпреки че се опитам да оставя настрана чувствата. Не съм сигурен, че съм успял. Постих и размишлявах от мига на вашето завръщане, Брун. Снощи открих пътя към непознатите за мен спомени, навярно защото никога не съм ги търсил.

— Много отдавна, далеч, преди да станем Клан, жените са помагали на мъжете в лова. — Всички ахнаха с недоверие. — Истина е. Ще се съберем на церемония и ще ви заведе в онези времена. Когато за пръв път сме се учили да правим сечива и оръжия, родени с познания, които са като спомените, но по-различни, жените и мъжете рамо до рамо са убивали животни за храна. Подобно на мечката-майка, жената е ходила на лов за себе си и за децата си.

— Едва по-късно мъжете са започнали да ходят на лов за жените и рожбите им, а е изминало още доста време, преди жените с малки деца да останат край огнището. Когато мъжете почнали да се грижат за децата си, когато взели да ги хранят, това поставило началото на Клана и му помогнало да нарасне. Ако майката на невръстната рожба погинела, опитвайки се да осигури храна, умирало и бебето. Но чак когато хората престанали да враждуват помежду си и си научили да си помагат, да ходят на лов заедно, било поставено истинското начало на Клана. Дори тогава, когато само жените са разговаряли с духовете, някои от тях ходели на лов.

— Брун, ти каза, че това никога не е било. И сгреши. Преди жените от Клана са ловували. Тогава духовете са одобрявали това, но те са били по-различни, древни духове, а не духовете на тотемите. Това са били могъщи духове, но отдавна са намерили покой. Не съм сигурен дали е справедливо да се нарекат духове на Клана. Не защото не са били почитани и тачени повече, отколкото са се страхували от тях; но те не били зли, а просто могъщи.

Мъжете бяха изумени. Говореше за тъй древни и незапомнени времена едва ли не забравени и затова — почти нови. И все пак самото им споменаване предизвика спомена за страх и не един мъж потрепера.

— Съмнявам се, че вече на някоя жена, родена в Клана, ще ѝ се прииска да ходи на лов — продължи Мог-ър. — А и не съм сигурен, че ще е способна. Това е било доста отдавна, оттогава жените, а и мъжете, са се променили. Но Айла е по-различна; Другите са по-различни, много по-различни, отколкото си мислим. Не мисля, че ако ѝ позволим да ходи на лов, ще променим нещо, що се отнася до останалите жени. Ловуването ѝ, желанието ѝ да ходи на лов удивлява както нас, така и тях. Нямам какво повече да кажа.

— Има ли някой да каже още нещо? — запита Брун. Въпреки това не бе сигурен, че е готов да чуе още нещо. Прекалено много нови идеи бяха вече предложени за успокоение.

— Гуув иска да говори, Брун.

— Гуув може да говори.

— Аз съм само ученик, не знам колкото Мог-ър, но според мен той пропусна нещо. Навярно защото тъй упорито се опитваше да остави настрана чувствата си към Айла. Той се съсредоточи върху спомените, а не върху самото момиче, навярно от страх да не заговори любовта, а не разсъдъкът му. Той дори не спомена тотема ѝ.

— Някой замислял ли се е защо силен, мъжки тотем ще вземе да се спре на едно момиче? — Той сам си отговори на риторичния въпрос. — Като оставим настрана Урсуз, Пещерният Лъв е най-могъщият тотем. Пещерният Лъв е по-силен дори от мамута; той ходи на лов само за невръстни и престарели мамути, но понякога мамутът наистина става негова плячка. Пещерният Лъв не напада мамута.

— Какви ги приказваш, Гуув. Току-що каза, че пещерният лъв напада мамута, а после казваш, че не го напада — зажестичува Брун.

— Той не, а тя. Забравяме за това, когато говорим за тотеми закрилници, макар че мъжкият пещерен лъв е закрилникът. Но кой е ловецът? Най-едрият от всички хищници, най-силният ловец е лъвицата! Женската! Не е ли вярно, че тя носи плячката си на самец? И той може да убива, но задачата му е да е нащрек, докато тя ходи на лов.

— Любопитно е защо Пещерният Лъв е избрал едно момиче, нали така? Някой замислял ли се е за това, че може би нейният тотем не е този на Пещерния Лъв, ами на Пещерната Лъвица? Женската? Ловецът? Това не е ли обяснение защо момичето е искало да ходи на лов? Защо ѝ е бил даден знак? Може Лъвицата да ѝ е дала този знак, може би затова е била белязана на левия си крак. Какво толкова чудно, че иска да ходи на лов, след като има такъв тотем? Не знам дали е вярно, но не можете да не признаете, че изглежда разумно. Независимо дали тотемът ѝ е Пещерен Лъв или Пещерна Лъвица, щом ѝ е писано да ходи на лов, ние можем ли да отречем това? Можем ли да отречем могъщия ѝ тотем? И ще се осмелим ли да я съдим, че ходи на лов, след като това го иска тотемът ѝ? — заключи Гуув. — Свърших.

На Брун му се виеше свят. Идеите прехвърчаха твърде бързо през ума му. Трябваше му време да премисли, да ги подреди. Разбира се, че лъвицата е ловецът, но чувал ли е някой за женски тотем? Духовете, същността на духовете-закрилници, всичко това е мъжко, нали така? Само човек, прекарал дълги дни в размисъл за обичаите на духовете, може да стигне до заключението, че тотемът на едно момиче, което ходи на лов, е ловецът сред вида, олицетворяващ тотема ѝ. Но на Брун му се искаше Гуув да не бе споменавал за самото хрумване да отхвърлят желанието на един толкова могъщ тотем.

Самата идея жена да ходи на лов бе дотолкова уникална, предизвикваща толкова размисъл, че неколцина от мъжете се видяха принудени да направят ситните, незначително напредващи крачки, които разширяваха пределите на техния уютен, безопасен, добре очертан свят. Всеки мъж говореше от собствената си гледна точка, от собствената си сфера на тревога и интерес и всеки бе разширил пределите единствено на тази малка област, но Брун трябваше да се съобрази с всички и това почти надхвърляше възможностите му. Дългът го принуждаваше да има предвид всички аспекти, преди да отсъди и му се щеше да разполага с достатъчно време, за да ги

премисли внимателно всичките. Но решението не можеше да бъде отлагано до безкрай.

— Има ли някой друго мнение? Брод иска да говори, Брун.

— Брод може да говори.

— Всички тези идеи са интересни и могат да ни послужат за размисъл през студените, зимни дни, но традициите на Клана са недвусмислени. Рожба на Другите или не, момичето е от Клана. Жените от Клана не бива да ходят на лов. Те дори не бива да докосват оръжие или пък сечиво, с което се изработва оръжие. Всички ние знаем наказанието. Тя трябва да умре. Няма никакво значение, че преди много време жените са ходили на лов. Това, че женската мечка или пък лъвицата ходи на лов, не значи, че и на жената е позволено. Ние не сме нито мечки, нито лъвове. Няма никакво значение, че тотемът ѝ е могъщ или пък че носи щастие на Клана. Без значение е дали е майсторка с прашката или пък дори, че е спасила живота на сина на стопанката ми. Благодарен съм ѝ за това, разбира се — всички забелязахте колко пъти го повторих на връщане, сигурен съм, — но това няма никакво значение. Традициите на Клана не допускат изключения. Жена, която си послужи с оръжие, трябва да умре. Това не можем да го променим. Такива са обичаите на Клана. Цялата тази среща е жива загуба на време. Не можеш да вземеш друго решение, Брун. Свърших.

— Брод е прав — рече Дорв. — Не е наша работа да променяме традициите на Клана. След едно изключение ще последва и друго. И няма да остане на какво да се осланяме. Наказанието е смърт, момичето трябва да умре.

Последваха няколко кимания в знак на съгласие. Брун не побърза да отговори. „Брод е прав, мислеше си той. Какво друго решение мога да взема? Тя спаси живота на Брак, но си послужи за това с оръжие.“ Брун не се намираше по-близо до решението в сравнение с деня, когато Айла измъкна прашката си и уби хиената.

— Ще имам предвид всичките ви мнения, преди да взема решение. Но сега искам всеки от вас да ми отговори категорично — най-сетне каза водачът. Мъжете бяха насядали в кръг около огъня. Всеки от тях стисна юмрук и го постави пред гърдите си. Движението нагоре и надолу щеше да означава утвърдителен отговор, а пък

настрани — отрицателен. — Грод — започна Брун със заместника си, — смяташ ли, че момичето Айла трябва да умре?

Грод се подвоуми. Съчувстваше на дилемата на водача. Доста години бе втори човек след вожда, почти четеше мислите му и с времето бе пораснало и уважението му към него. Но не виждаше друга алтернатива, мръдна юмрука си първо нагоре, после надолу.

— Имаме ли друг избор, Брун? — додаде той. — Грод е „за“. Друуг? — запита Брун, като се обърна към майстора на сечива.

Друуг не се поколеба. Изпъна юмрук пред гърдите си.

— Друуг е „против“. Круг, ти какво мислиш?

Круг погледна Брун, после Мог-ър и най-накрая Брод. Вдигна юмрука си нагоре. — Круг казва, че момичето трябва да умре — потвърди Брун. — Гуув?

Младият последовател на Мог-ър отговори на мига, като изпъна юмрука си пред гърдите.

— Мнението на Гуув е „не“. Брод?

Още преди Брун да изрече името му, Брод вдигна нагоре юмрук и Брун също толкова бързо го подмина. Знаеше отговора на Брун.

— Да. Зуг?

Старият майстор на прашки се изпъчи гордо и шавна напред-назад юмрука си пред гърдите толкова категорично, че не остави никакво съмнение.

— Зуг смята, че момичето не бива да умре, а ти какво мислиш, Дорв?

Ръката на другия старец се вдигна нагоре и преди да успее да я свали, всички погледи се извърнаха към Мог-ър.

— Отговорът на Дорв е „да“. Какво е твоето мнение, Мог-ър? — запита Брун. Бе отгатнал какво ще кажат останалите, но вождът не бе сигурен за стария маг.

Креб правеше огромни усилия. Познаваше традициите на Клана. Самообвиняваше се за престъплението на Айла, за това, че ѝ бе гласувал прекалена свобода. Гузен бе за любовта си към нея, боеше се тя да не завладее разума му. Страхуваше се да не постави себе си пред дълга към Клана и юмрукът му понечи да се вдигне нагоре. Логиката му казваше, че тя трябва да умре. Но още преди да понечи да вдигне юмрук, юмрукът му трепна настрани, сякаш някой го бе сграбчил и го движеше вместо него. Не можеше да се застави да я осъди на смърт,

макар че, след като вземеха решение, щеше да изпълни дълга си, нямаше друг избор. Всичко зависеше от Брун и само от Брун.

— Мненията са разделени по равно — оповести вождът. — И без това решението трябваше да го взема аз и никой друг, само исках да разбера какво мислите. Ще ми трябва известно време да премисля казаното от вас днес. Мог-ър казва, че довечера ще има церемония. Това е добре. Ще ми е необходимо помощта на духовете, а всички ние май ще се нуждаем от закрилата им. Решението ми ще узнаете на сутринта. И тя ще го узнае тогава. Вървете сега и се пригответе за церемонията.

След като мъжете си тръгнаха, Брун остана край огъня. По небето се гонеха облачета, подухвани от поривистите ветрове и от време на време обливаха пътьом земята с ледени струи, но Брун не забелязваше нито дъжда, нито последните припламващи въглени в огнището. Вече се смрачаваше, когато най-сетне се изправи и с тежки стъпки се отправи към пещерата. Зърна Айла още да седи на същото място, където я бяха заварили, когато излизаха сутринта. „Очаква най-лошото, каза си той наум. Какво друго може да очаква?“

---

[1] Ласото се състои от няколко камъка, навързани последователно и при хвърляне се увива около жертвата като блокира крайниците. — Бел.пр. ↑

На ранина Кланът се събра пред пещерата. Духаше мразовит източен вятър, предвещаващ още по-ледени повеи, но небето бе ясно и слънцето надничаше току над рида и грееше ярко в контраст с мрачното настроение. Избягваха да се погледнат в очи, ръцете им бяха безжизнено отпуснати при липсата на разговори и всеки се затътри към мястото си да научи съдбата на чуждото момиче, което вече не им беше чуждо.

Уба усети майка си да трепери и ръката ѝ толкова здраво я сграбчи, че я заболя. Детето знаеше, че не само вятърът караше майка ѝ да трепери цялата. Креб бе застанал пред изхода на пещерата. За пръв път великият магьосник имаше толкова страшен вид, покрусеното му лице бе като издялано от гранит, единственото му око бе непроницаемо като камък. По знак от Брун том закуцука тромаво, уморено към пещерата, сломен от непосилното бреме. Влезе в домашното си огнище и погледна към момичето, седнало върху кожата си и с върховно усилие на волята си наложи да се приближи към нея.

— Айла, Айла — промълви той тихичко. Момичето вдигна очи. — Време е. Сега трябва да дойдеш. — Очите ѝ бяха мътни, неразбиращи. — Айла, вече трябва да дойдеш. Брун е готов — повтори Креб.

Айла кимна и с усилие се изправи. Краката ѝ се бяха вдървили от дългото седене. Едва ли ѝ правеше впечатление. Последва онемяла стареца, като се взираше в утъпкания прахоляк, по който още си личаха следите на тези, минали преди нея — отпечатък от нечия пета, следи от пръсти, неясният контур на крак, обут в халтава, кожена подлога, кръглият връх на тоягата на Креб и браздата, оставена от влачещия му се сакат крак. Спря се, когато видя краката на Брун, увити в прашните му навуца, и се строполи на земята. След лекото потупване по рамото събра сили да вдигне очи и да погледне вожда на Клана в лицето.

От видяното дойде на себе си и у нея се събуди смътен страх. Лицето бе познато — ниското, полегато чело, гъстите вежди, едрият, приличен на клон нос, прошарената брада, — но гордият, суров и строг поглед в очите на вожда бе изчезнал, а на негово място се бе появило искрено съчувствие и разбираема печал.

— Айла — рече той високо, а после продължи със сдържаните жестове, запазени за сериозни случаи, — момиче от Клана, традициите са стародавни. Живели сме според тях с поколения, почти откакто съществува Кланът. Ти не си родена в Клана, но си една от нас и трябва да живееш или да умреш съгласно същите тези обичаи. Докато бяхме на север на лов за мамут, са те видели да си служиш с прашка, а и преди това си ходила на лов с прашка. Жените от Клана не бива да си служат с оръжие, това е една от нашите традиции. А и наказанието е част от тези традиции. Такива са обичаите на Клана, не бива да ги променяме. — Брун се наведе напред и се взря в уплашените сини очи на момичето. — Знам защо си послужи с прашката, Айла, макар че все още не мога да разбера защо изобщо си се захванала с това. Ако не беше ти, Брак нямаше да е между живите. — Той се изправи и с най-сдържани жестове, така че всички да видят, добави: — Вождът на този Клан е благодарен на момичето, че спаси живота на сина на стопанката на сина на моята стопанка.

Неколцина от присъстващия Клан се спогледаха. Рядко се случваше някой мъж да го признае пред всички, а още по-рядко вождът да се отблагодари на обикновено момиче.

— Но традициите не допускат изключение — продължи той. Направи знак на Мог-ър и магьосникът влезе в пещерата. — Нямам друг избор, Айла. Мог-ър сега нарежда костите и изговаря на глас имената на тези, за които не бива да говорим, имена, известни само на мог-ъри. Като свърши, ти ще умреш, Айла, момиче от Клана, ти си Прокълната със Смъртно Проклятие.

Айла усети как кръвта ѝ се оттегля от лицето ѝ. Иза нададе писък, прераснал в пронизителен вопъл, оплаквайки загубеното си дете. Когато Брун вдигна ръка, воплите ѝ мигновено секнаха.

— Не съм свършил — направи знак той. Във внезапната тишина сред Клана се размениха погледи, пълни с очакване и любопитство. Какво още имаше да каже Брун? — Традициите на Клана са от ясни по-ясни и аз като вожд трябва да следвам обичаите. Жена, която си

послужи с оръжие, получава смъртно проклятие, но в обичаите не е посочено за какво време. Айла, смъртното ти проклятие ще трае цяла една луна. Ако духовете се смилят и ти успееш да се върнеш от отвъдния свят, след като луната се е изтърколила веднъж и се намира в същата фаза като сега, можеш да живееш с нас отново.

Смут обзе насъбралите се, никой не бе го очаквал.

— Това е вярно — направи знак Зуг. — Никъде не се казва, че проклятието е веднъж завинаги.

— Но каква е разликата? Как може някой да е мъртъв толкова време и пак да оживее? Няколко дни може, ама за цяла луна? — запита Друуг.

— Ако проклятието трае само няколко дни, не съм убеден, че ще има силата на наказание — рече Гуув. Някои могъри вярват, че духът не се преселва в отвъдния свят, ако проклятието е за кратко. Духът просто блуждае наоколо в очакване да мине времето, та да се върне, ако може. Щом духът е наблизил, злите духове също се навъртат. Това проклятие е с ограничено времетраене, но е тъй дълго, че можеше и да е постоянно. Обичаите са спазени.

— Тогава защо просто не я прокле и толкоз? — зажестикულიра сърдито Брод. — В традициите нищо не се казва за временни смъртни проклетия за престъпление като нейното. Тя трябва да плати с живота си, смъртното проклятие трябва да означава нейния край.

— Ти да не си мислиш, че няма да стане така, Брод? Наистина ли смяташ, че е възможно да се върне? — попита Гуув.

— Нищо не мисля. Само искам да разбера защо Брун чисто и просто не я прокле. Да не би вече да не го бива за едно просто решение? — Брод бе слисан от смелия си въпрос. Той извади на бял свят това, което всички се питаха тайно. Щеше ли Брун да й наложи временно смъртно проклятие, ако не смяташе, че има някакъв шанс, независимо колко е нищожен, да се завърне от света на мъртвите?

Брун се бе борил с дилемата цяла нощ. Айла бе спасила живота на новороденото, не бе справедливо да умре заради това. Обичаше детето и й бе искрено благодарен, но не бе въпрос само на лични чувства. Традициите изискваха нейната смърт, но съществуваша и други обичаи: обичаят на отплатата, обичай, който гласеше — живот за живот. Тя носеше в себе си частица от духа на Брак, тя заслужаваше, дължаха й нещо със същата цена — дължаха й живота й.

Едва с първите, плахи лъчи на зората най-сетне му хрумна как да го стори. Няколко по-издръжливи души се бяха завръщали след временно смъртно проклятие. Шансът бе минимален, почти нямаше никакъв шанс, а просто съвсем плах лъч надежда. Като отплата за живота на детето, той ѝ предостави единствената несигурна възможност да оцелее. Не бе достатъчно, но не можеше да ѝ предложи повече и все пак бе по-добре от нищо.

Изведнъж се спусна мъртвешка тишина. Мог-ър бе застанал на входа на пещерата и самият той приличаше на смъртта — древна и сдържана. Нямаше нужда да дава знак. Всичко бе приключило. Мог-ър бе изпълнил дълга си. Айла бе мъртва.

Воплите на Иза процепиха въздуха. Последваха Ога и Ебра, а после всички жени се присъединиха към Иза, като я оплакваха от съчувствие към нея. Айла видя жената, която обичаше, покрушена от мъка и се затича към нея да я утеши. Но тъкмо когато щеше да прегърне единствената си майчица, която помнеше, Иза ѝ обърна гръб и се отдалечи, за да избегне прегръдката ѝ. Сякаш не беше я видяла. Момичето бе слисано. Погледна въпросително Ебра, Ебра се направи, че не я вижда. Изтича при Ага, после при Овра. Никой не я забелязваше. Когато се доближеше, обръщаха гръб или се дърпаха настрана. Не нарочно, за да ѝ направят път, ами сякаш още преди да се появи, бяха намислили да се отдалечат. Хукна към Ога.

— Аз съм Айла. Застанала съм точно пред теб. Не ме ли виждаш? — жестикулираше тя.

Очите на Ога се оцъклиха. Извърна се и се отдалечи, без да отговори, без да показва, че я е познала, сякаш Айла бе невидима.

Айла видя Креб да отива към Иза. Хукна към него.

— Креб! Аз съм Айла. Ето ме — жестикулираше тя неистово. Старият маг продължи да върви, като леко се извърна настрана да избегне момичето, което се строполи в краката му, както би постъпил, ако на пътя му се изпречеше неодушевена канара. — Креб! — проплака тя. — Защо не можеш да ме видиш? Изправи се и се втурна обратно към Иза. — Мамо! Мамооо! Погледни ме! ПОГЛЕДНИ МЕ! — зажестикулира тя пред очите на жената. Иза отново нададе пронизителен вопъл. Размаха ръце и се затупа по гърдите.

— Детето ми. Моята Айла. Щерка ми е мъртва. Отиде си. Бедничката, горкичката ми Айла. Вече не е между живите.

Айла съзря Уба, прегърнала в страха и объркването си нозете на майка си. Коленичи пред мъничкото момиченце.

— Виждаш ме, нали, Уба? Точно пред теб съм — Айла видя в детските очи да присветва познанството, но в следния миг Ебра грабна и отнесе момиченцето настрани.

— Искам Айла — жестикулираше, Уба като се напъваше да слезе.

— Айла е мъртва, Уба. Няма я. Това не е Айла, а само духът ѝ. Ще трябва да намери пътя си към отвъдния свят. Ако се опиташ да говориш с него, ако го забелязваш, духът ще се опита да те отнесе със себе си. Щом го виждаш, това ще ти донесе нещастие. Не го гледай. Нали не искаш да си нещастна, Уба?

Айла се свлече на земята. Всъщност досега не знаеше какво означава смъртното проклятие и си бе представяла какви ли не ужаси, но действителността бе далеч по-жестока.

Айла бе престанала да съществува за Клана. Не беше никаква преструвка, не беше постъпка само колкото да я сплаши, ами тя наистина не съществуваше. Тя бе дух, който по една случайност бе видим, все още придаваше на тялото ѝ някакво подобие на живот, но Айла бе мъртва. Смъртта за хората от Клана бе промяна на състоянието, пътешествие към друго измерение на съществуване. Жизнената сила бе невидим дух, в това никой не се съмняваше.

В един миг човек можеше да е жив и в следващия мъртъв без видими промени, само това, което го караше да се движи, да диша и живее, си отиваше. Същността на истинската Айла вече не бе част от техния свят, бе принудена да се пресели в отвъдното. Изобщо нямаше никакво значение дали тялото, което оставаше, бе студено и неподвижно или топло и живо.

Само една крачка бе до вярването, че същността на живота може да бъде прогонена. Ако тялото ѝ все още не беше го усетило, скоро и това щеше да стане. Всъщност нямаше човек, който да вярва, че тя ще се върне, дори и Брун не вярваше. Тялото ѝ, празната черупка не можеше да бъде жизнеспособна, докато не разрешаха на духа да се завърне. Без жизнения дух тялото не можеше да се храни, да пие и скоро щеше да отпадне. Ако човек твърдо вярваше в тази представа и щом любимите същества вече не забелязваха съществуването му, тогава човек не съществуваше, нямаше защо да яде, да пие, да живее.

Но докато духът остане близо до пещерата, давайки живот на тялото, въпреки че вече не бе част от него, и силите, които го бяха прогонили, се навъртаха наоколо можеха да пострадат все още живите, можеха да се опитат да отмъкнат още нечий живот със себе си. Не бяха редки случаите стопанката или някой друг обичан близък на прокълнатия да се поминат скоро след неговата кончина. Кланът не се интересуваше дали духът ще вземе със себе си тялото или ще зареже неподвижната обвивка, но всички искаха духът на Айла да си върви и при това по-бързо.

Айла наблюдаваше познатите люде около себе си. Те се отдалечиха, заеха се с ежедневните си задачи, но всички бяха малко или много напрегнати. Креб и Иза влязоха в пещерата. — Айла се изправи и ги последва. Никой не се опита да ѝ попречи, само държаха Уба по-далечко. Смятаме се, че децата се ползват от извънредна закрила, но никой не искаше да прекалява. Иза насъбра всички вещи на Айла, включително и кожите ѝ за спане и постелката от суха трева, с която бе застлана изкопаната дупка в земята и ги отнесе извън пещерата. Креб отиде с нея, като се спря да вземе горяща главня от огъня в пещерата. Жената хвърли всичко до един незапален огън, който Айла бе забелязала преди и бързешком се върна в пещерата, докато Креб подпали огъня. Направи няколко безмълвни жеста — повечето от тях бяха непознати за момичето — над вещите ѝ и огъня.

С нарастваща тревога Айла наблюдаваше как Креб се захвана да предава всяко от нещата ѝ на палещите пламъци. За нея нямаше да има погребален обред, това бе част от наказанието, част от проклятието. Но всички нейни следи трябваше да бъдат унищожени, не трябваше да остане нищо, което да я задържи. Забеляза как пръчката ѝ за копане пламна, после кошницата ѝ за бране, рогозката от суха трева, дрехите ѝ, всичко бе погълнато от огъня. Видя как потрепери ръката на Креб, когато посегна към коженото ѝ наметало. Притисна го към гърдите си за миг, после го хвърли в огъня. Очите на Айла плуваха в сълзи.

— Креб, обичам те — направи жест тя. Той сякаш не я забеляза. Прималяла от ужас тя го гледаше как вдига целебната ѝ торба, тази, която Иза ѝ бе изработила току преди злополучния лов на мамути и я притуря в димящите пламъци. — Не. Креб, недей! Не и целебната ми торба — замоли го тя. Беше твърде късно, тя вече гореше. Айла не можеше да изтърпи повече. Хукна слепешком надолу по склона и в

гората, като ридаеше от болка и безутешност. Не погледна накъде я водят краката ѝ, а и не я интересуваха. Клоните се протягаха да ѝ препречат пътя, но тя си проби път през тях, като ръцете и краката ѝ се покриха с рани. Прецапваше леденостудените поточета, но нито забелязваше подгизналите си нозе, нито усещаше, че се вкочаняват, докато не се спъна в един дънер и не се просна на земята. Лежеше на студената, влажна земя и ѝ се искаше смъртта да побърза и да сложи край на мъките ѝ. Не ѝ бе останало нищо. Нямаше семейство, нямаше Клан, нямаше за какво да живее. Бе мъртва, нали така бяха казали?

Без малко желанието на момичето да се осъществи. Потънала в собствения си свят на нищета и страх, тя нито бе яла, нито бе пила от завръщането им преди два дни. Не бе облечена с топли дрехи, краката ѝ я боляха от студ. Бе немощна и обезводнена, лесна плячка за бялата смърт. Но в нея се криеше нещо по-силно от желанието ѝ да умре, същото нещо, което я бе карало да продължава и преди, когато опустошителното земетресение бе лишило петгодишното момиченце от любов, семейство и сигурност. Несломимото желание за живот, твърдоглавият инстинкт за оцеляване не ѝ позволяваха да се откаже, докато още дишаше, докато ѝ оставаха още дни.

Падането ѝ бе помогнало да си отдъхне. Кървяща от одраскванията и трепереща от студ, тя седна на земята. Бе паднала по лице върху влажните листа и си облиза устните, посягайки с език за влагата. Мъчеше я жажда. За пръв път в живота си бе толкова жадна. Бълбукането на вода наблизко я изправи на крака. След като дълго и доволно пи продължи по-нататък. Така трепереше, че зъбите ѝ тракаха от студ и с болка стъпваше на премръзналите си, болящи я нозе. Бе замаяна и объркана. От движението се позатопли, но спадналата телесна температура си казваше думата.

Не бе сигурна къде се намира, нямаше определена посока, но нозете ѝ следваха пътя, който бе изминавала многократно преди, запечатал се в съзнанието ѝ от повторението. Времето за нея не бе от значение, но знаеше колко дълго е вървяла. Изкатери се напреки по основата на стръмна стена отвъд мъгливия водопад и околността ѝ се стори позната. Излизайки от рядката иглолистна гора, примесена със смалени брези и върби, тя се озова на високопланинската си, усамотена поляна.

Питаше се колко време бе минало от последното ѝ посещение. След като почна да ходи на лов, рядко идваше тук, освен когато усвояваше уменията с двата камъка. Винаги се бе упражнявала тук, не бе ходила на лов. Беше ли идвала тук изобщо това лято? Не можеше да си спомни. Като отмести настрана дебелиите, сплетени клони, които я скриваха дори без листа, Айла се вмъкна в малката си пещеричка.

Стори ѝ се по-малка, отколкото я помнеше. „Ето я и старата кожа за спане“, рече си тя наум, като се върна в мислите си в толкова далечното време, когато я бе донесла. Няколко земни катерички си бяха свили гнездо в нея, но когато я изнесе навън и я изтърси, видя, че не е толкова пострадала — малко се бе втвърдила от времето, но сухата пещера я бе съхранила. Уви я около себе си, признателна за топлината ѝ и се върна в пещерата.

Имаше още една обработена кожа, един стар ямурлук, който бе донесла в пещерата, за да го натъпче с трева за постелка. „Чудно дали ножът е още тук?, помисли си тя. Тавичката е паднала, но трябва да е някъде наблизо. Ето го!“ Айла вдигна от прахта кремъчния резец, обърса го и почна да реже стария кожен ямурлук. Свали мокрите си навуца и промуши вървите през дупките на кръговете, които бе изрязала, после уви нозете си в сухите, като ги натъпка с измъкнатата изпод ямурлука острица за изолация. Просна мокрите да се сушат и ги огледа критично.

„Трябва ми огън“, помисли си тя. Сухата трева е тъкмо за подпалка. Насъбра я закуп и я струпа до стената. „Гавичката е суха, мога да я нацепа за подпалки и също да я използвам да наклада огън. Трябва ми пръчка да я отъркам в нея. Ето и брезовата ми чаша за пиене. И нея бих могла да използвам за огъня. Не, ще си я пазя за вода. Тази кошница е цялата изгризана, помисли си тя и надзърна вътре. Какво е това? Старата ми прашка. Не знаех, че съм я оставила тук. Нали си направих друга, доколкото си спомням. Вдигна прашката. Много е малка, а и мишките са я изгризали. Ще ми трябва нова.“ Спря и се взря в кожената ивица в ръцете си.

„Прокълнаха ме. Заради това ме прокълнаха. Аз съм мъртва. Как може да си мисля за огънове и прашки? Мъртва съм. Но не се чувствам мъртва — студено ми е и съм гладна. Може ли един мъртвец да изпитва студ и глад? Какво ли е да си умрял? Духът ми дали е вече в отвъдния свят? Дори не знам какво е духът ми. Никога не съм виждала

духа си. Креб казва, че никой не може да вижда духове, но може да разговаря с тях. Защо не можеше да ме види Креб? Защо никой не можеше да ме види? Трябва да съм умряла. Тогава защо си мисля за огньовете и прашки? Защото съм гладна!

Дали да си послужа с прашката да намеря нещо за ядене? Защо пък не? Вече ме проклеха, какво още може да ми сторят? Но тази не става. От какво ли ще си направя нова? От ямурлука? Не, твърде е корав, твърде дълго е стоял на открито, трябва ми мека, гъвкава кожа. Огледа се около себе си. Дори не мога да убия някое животно да си направя прашка, щом като нямам прашка под ръка. Къде ли мога да намеря мека кожа?“ Напрегна ума си, после отчаяна седна.

Погледна ръцете си в скута си и тогава внезапно забеляза върху какво са се отпуснали те. „Дрехата ми е мека и гъвкава. Мога да изрежа от нея едно парче. Лицето ѝ просветна и тя взе отново ентусиазирано да се оглежда из пещерата. Я виж, стара пръчка за копане, не помня да съм я оставяла тук. И няколко чинии. Точно така, нали донесох няколко миди. Гладна съм и ми се ще да има нещо за похапване наоколо. Чакай! Има! Тази година не обрах лешниците, сигурно са нападали по земята отвън.“

Все още не го съзнаваше, но Айла бе започнала отново да живее. Събра лешниците, внесе ги в пещерата и се натъпка с толкова, колкото свилото ѝ се от глад стомахче можа да побере. После свали старата кожа и дрехата си и изрязва парче от нея за прашка. Изрязаната ивица нямаше издуто джобче за камъни, но тя реши, че пак става.

Никога досега не бе убивала животни за храна и заекът бе бърз, но не чак толкова бърз. Стори ѝ се, че се сеца да е минала покрай една дига за бобри. Уцели водното животно, тъкмо преди да се гмурне във водата. На връщане забеляза мъничък, сив, варовиков камък близо до потока. Това е кремък! Знам, че това е кремък. Вдигна отломъка и понесе и него на връщане. Внесе заека и бобъра в пещерата и се върна да насъбере дърва и да си намери камък за чукане.

„Трябва ми пръчка да запаля огън, сети се тя. Трябва да е подходяща и суха, дървото е малко влажно.“ Зърна старата си пръчка за копане. „Трябва да стане“, рече си тя наум. Много трудно бе да запалиш огън сама, беше свикнала да се редува с друга жена, за да не прекъсва едновременния натиск надолу и въртеливото движение. След напрегнати усилия и съсредоточаване едно димящо късче от

подложката за палене на огън се отърколи върху застланите сухи подпалки. Задуха го внимателно и бе възнаградена от мънички, игриви пламъчета. Прибави сухите подпалки една по една, а после и по-едриите парчета от старата лавица. Когато огънят се разгоря, постави и по-едриите цепеници дърво, които бе насъбрала и весел огън затопли малката пещера.

Ще трябва да си направя готварска паница, мислеше си тя, докато нанизваше на шиш одрания заек и поставяше отгоре му опашката на бобъра, за да пусне от тлъстата си мазнина върху постното месо. Ще ми трябват нова пръчка за копане и кошница за бране. Креб ми изгори кошницата за бране. Изгори всичко, дори и целебната ми торба. Защо ли му трябваше да изгаря целебната ми торба? Очите ѝ се изпълниха със сълзи и скоро се затъркаляха по бузите ѝ. Иза каза, че съм умряла. Молих я да ме погледне, но тя само повтаряше, че съм мъртва. Защо ли не можеше да ме види? Стоях точно пред нея, право пред очите ѝ. Момичето си поплака малко, после седна изправена и обърса сълзите си. „Ще ми трябва ръчна брадвичка, щом искам да си направя нова пръчка за копане“, рече си тя наум, изпълнена с решителност.

Докато заекът се печеше, тя си издяла ръчна брадвичка, което се бе научила, като гледаше Друуг и с нея отсече един зелен клон, за да си направи пръчка за копане. После насъбра още дърва и ги натрупа в пещерата. Едва дочака месото да се опече — от мириса ѝ потекоха лигите, а празният ѝ стомах закурка. Когато отхапа първия залък, бе сигурна, че досега не бе вкушвала толкова вкусно нещо.

Докато свърши с яденето се стъмни и Айла се радваше на огъня. Нахвърля още дърва, за да е сигурна, че няма да загасне, преди да се стъмни и си легна, увита в старата кожа, но сън не я ловеше. Взираше се в пламъците, докато злочестото шествие на печалните събития от деня се точеше през ума ѝ и не усети кога се обля в сълзи. Страх я бе, а отгоре на всичко бе самотна. Откак Иза я намери, не бе прекарала нито нощ сама. Най-сетне очите и се затвориха от изтощение, но сънят ѝ бе прекъсван от кошмари. Викаше насън Иза, както и една друга жена на един почти забравен език. Но нямаше кой да утеши безнадеждното, болезнено самотно момиче.

По цял ден Айла бе заета с дейности, които щяха да ѝ гарантират оцеляването. Вече не бе неопитното пет годишно дете-аджамийче. Годишите, прекарани с Клана, бяха изпълнени с тежък труд, но и много бе научила през това време. Изплете здрави, непропускащи вода кошници за носене на вода и готвене и си направи нова кошница за бране. Обработваше кожата на убитите животни и подплати със заешка козина отвътре подлогите за нозете си, краката си уви в навуца, пристегнати с връв, а и ръцете си обу в нещо като опинците на нозете си — кръгли парчета, които се завързваха на китките в торбички, но с разрези на дланта за палците. Изработи си сечива от кремък и насъбра треволяка, за да направи леглото си меко.

Тревите по поляната бяха и източник на храна. Върховете им бяха натежали от семена и зърна. В непосредствена близост имаше още лешници, високопланински червени боровинки, мечо грозде, корави малки ябълки, нишестени, подобни на картофи корени и ядливи папрати. Доволна бе, че намери млечен фий, неотровната разновидност на растението, чийто зелени шушулки съдържаха редички малки, кръгли зърна, а дори набра и мъничките, твърди семенца на изсъхналия шир, за да ги смели и да ги прибави към зърната, които вареше на каша. Околната среда задоволяваше нуждите ѝ.

Малко след пристигането си, тя реши, че има нужда от нова кожена дреха. Зимата все още не беше се разсвирепяла с пълна сила, но беше студено и тя знаеше, че снегът няма да се забави много. Първо се сети за кожа от рис — рисът имаше особено значение за нея. Но месото му не ставаше за ядене, поне за нейния вкус, а за нея храната имаше същото знамение като кожата. Не ѝ бе много трудно да задоволи непосредствените си нужди, докато можеше да ходи на лов, но трябваше и да се запаси за времето, когато снегът нямаше да ѝ позволи да излезе от пещерата. Сега храната бе причината да ходи на лов.

Ненавиждаше мисълта да убие едно от кротките, боязливи същества, с които тъй дълго бе споделяла убежището си, а и не бе сигурна дали сърната може да бъде убита с прашка. Когато зърна малкото стадо, се изненада, че още посещават високопланинското пасище, но реши да се възползва от възможността, преди да слязат по

по-ниските места. Един камък, запратен с все сила от упор, повали една кошута, а якият удар с дървената сопа я довърши.

Козината ѝ бе дебела и мека — природата бе подготвила животното за мразовитата зима — а сърнешката яхния бе добре дошла вечеря. Когато мирисът на прясно месо привлече един росомах със зъл нрав, бързият камък го настигна и я подсети, че първото животно убито от нея бе една росомаха, която крадеше от Клана. Росомахите бяха подходящи за нещо, бе казала тя на Ога. Скреж от дъха ти не се задържаше върху козината на росомаха, от кожата им се правеха винаги най-добрите качулки. „Този път ще си направя от кожата му качулка“, мислеше си тя, влачейки убития лешояд обратно в пещерата.

Накладе огньове около простряното да съхне месо, за да го предпази от други хищници и да ускори процеса на сушене, а и предпочиташе вкуса, който пушекът придаваше на месото. Изрови дупка в дъното на пещерата, плитичка, тъй като слоят пръст в дъното на малката пукнатина в гръдта на планината не бе дълбок и го ограда с камъни от потока. След като складира месото си, покри скривалището с тежки канари.

Новата ѝ кожа, обработена, докато месото се сушеше, миришеше също на дим, но бе топла и със старата леглото ѝ ставаше удобно. От сърната си направи и мех от добре измития ѝ, непропускащ вода стомах, както и върви от сухожилията, мас от издутината над опашката, където животното бе натрупала запасите си за зимата. Докато месото съхнеше, всеки ден очакваше да завали сняг и спеше навън, заобиколена от кръга си огньове, за да ги подклажда вечер. Едва след като го прибра на сигурно място, изпита облекчение и се почувства в по-голяма безопасност.

Когато мрачното, навъсено небе скри луната, тя започна да се тревожи за течението на времето. Помнеше точно какво бе казал Брун:

— Ако духовете се смилят и ти успееш да се върнеш от отвъдния свят, след като луната веднъж се е отърколила и се намира в същата фаза като сега, можеш отново да заживееш с нас.

Не знаеше дали се намира в „отвъдния свят“, но повече от всичко искаше да се върне. Не беше съвсем сигурна, дали щеше да успее, не знаеше дали ще я виждат като се върнеше, но Брун бе казал, че може да се върне и тя се вкопчи в думите на вожда. Само че как щеше да разбере кога ще се върне, щом облаците скриваха луната?

Спомни си как много отдавна Креб и бе показал как да прави резки на една пръчка. Досети се, че сбирката от пръчки с резки, които държеше в една част на домашното огнище — далеч от достъпа на останалите членове на домакинството му, — бяха рабоши за времето между важните събития. Веднъж от любопитство тя реши да проследи нещо като него и след като луната преминаваше през повтарящи се фази, тя сметна, че ще е интересно да види колко резки ще ѝ потрябват, за да завърши една фаза. Когато Креб разбра, сгълча я безмилостно. Укорите затвърдиха още повече случката в паметта и, както и предупреждението да не го прави отново. Цял ден си блъска главата как да разбере кога може да се върне в пещерата, преди да си спомни за онзи случаи и да реши всяка нощ да прави по една резка на пръчката. Колкото и да се опитваше да се овладее, всеки път, когато правеше резка, очите ѝ се изпълваха със сълзи.

Очите ѝ често плуваха в сълзи. Дребни нещица я подсещаха за любов и топлота. Подплашеният заек, профучал през пътеката и напомни дългите, тромави разходки с Креб. Мило ѝ беше неговото грапаво, еднооко, покрито с белези старческо лице. Само като се сетеше за него, очите ѝ се пълнеха със сълзи и се ронеха по страните ѝ. Като видеше билка, която бе брала за Иза, Айла избухваше в плам, като си спомнеше как жената ѝ бе обяснявала приложението ѝ, а когато си спомнеше как Креб бе изгорил целебната ѝ торба, сълзите ѝ нямаха край. Най-зле бе нощем.

Бе свикнала да прекарва деня сама от годините скитосване из околностите в бране на билки или ходене на лов, но досега не бе оставала далеч от хората нощем. Седнала сама в малката си пещеричка, тя се взираше в огъня и мъждукащите му отражения, танцуващи по стената и плачеше за компанията на тези, които обичаше. Кой знае защо най-много ѝ липсваше Уба. Често притискаше кожата към гърдите си и я люлееше напред-назад като си тананикаше тихичко, както толкова често бе правила с Уба. Околната среда задоволяваше телесните ѝ нужди, но не и духовните.

Първият сняг наваля безшумно през нощта. Айла възкликна от възторг, когато прекрачи прага на пещерата си сутринта. Първична белота смекчаваше очертанията на познатия пейзаж и го превръщаше във вълшебна, приказна страна от причудливи форми и тайнствени цветя. Храстите имаха меки шапки от сняг, боровете бяха издокарани в

нова бяла премяна, а голите им открити крайници бяха облечени в бляскави одежди, открояващи всяка клонка на фона на тъмносиньото небе. Айла погледна стъпките си, нарушили съвършения гладък слой от искряща белота, после се затича през снежната покривка, прекосявайки отново и отново стъпките си, за да се получи сложна шарка, но първоначалното ѝ хрумване се загуби по време на изпълнението. Тръгна по следите на дребните животни, после спонтанно промени решението си и се изкатери по тесния корниз на каменната издатина, по която ветровете не бяха оставили и следа от сняг.

Целият планински масив, извисил се зад нея в поредица от величествени върхове бе побелял и тук-там преливаше в синьо. На слънцето блещукаше като огромен, искрящ скъпоценен камък. Гледката, разкрила се пред нея, ѝ показва докъде бе навалял снегът. Синьо-зеленото море, превърнато в бушуваща пяна от вълни, се бе сгушило в пролуката между покритите със сняг хълмове, но степта на изток все още бе гола. Айла зърна мъничките фигурки, щъкащи подплашени из бялата шир право под нея. Навалило бе и край пещерата на Клана. Една от фигурките май провлачваше крак и леко накуцваше. Изведнъж магията напусна заснежената околност и тя се изкатери обратно.

Във втория снеговалеж изобщо нямаше магия. Температурите рязко паднаха. Когато и да излезеше от пещерата, бурните ветрове забиваха остри иглички в голото ѝ лице и то изпръхваше. Вилицата трая четири дни, като навя толкова много сняг, че почти прегради входа на пещерата ѝ. Тя изпълзяваше, ровейки с ръце и с плоската бедрена кост от една убита от нея сърна и по цял ден събираше дърва. Сушенето на месото бе изчерпало запасите от нападали дърва наоколо, а газенето в дълбокия сняг изцеждаше и последните ѝ сили. Сигурна бе, че храната щеше да ѝ стигне, но не бе проявила благоразумие в изразходването на запасите си от дърва. Не бе сигурна, че дървата, които имаше, ще ѝ стигнат, а ако продължаваше да вали, пещеричката ѝ щеше да се окаже дълбоко под снега и нямаше да може да изпълзи навън.

За пръв път, откакто се бе озовала в пещеричката си, я бе страх за живота ѝ. Ливадата ѝ се намираше на твърде високо място. Ако останеше в пещерата, едва ли щеше да изкара зимата. Не бе

разполагала с достатъчно време да се подготви за целия, мразовит сезон. Айла се върна в пещерата си следобед и се зарече да събере още дърва на следващия ден.

Но на сутринта нова виелица фучеше с пълна сила и входът към пещерата ѝ бе окончателно затрупан. Почувства се затворена в капан и я обзе страх. Чудеше се колко ли дълбок бе затрупалия я сняг. Намери дълъг клон и го провря през клоните на лешниковия храст, като събаряше сняг в пещерата. Усети течение, вдигна очи и видя бушуващия вятър да навява хоризонтално сняг. Остави клона в дупката и се върна при огъня.

Имаше късмет, че бе решила да премери височината на прясната. От дупката, пробита с помощта на пръчката, идеше приток на пресен въздух в мъничкото пространство, заето от нея. Огънят се нуждаеше от кислород не по-малко от нея. Без дупката за проветряване, лесно щеше да се унесе в дрямка, от която никога нямаше да се събуди. Бе се отървала от по-голяма опасност, отколкото си представяше.

Откри, че за отоплението на пещерата не ѝ бе нужен чак толкова силен огън. Снегът, скътал миниатюрни въздушни джобове между замръзналите си кристали, бе добра изолация. Дори само телесната и топлина би могла да затопли малкото пространство. Но ѝ трябваше вода. По-важно бе огънят да топи снега, отколкото да отоплява пещерата.

Сам-самичка в пещерата, огрявана само от мъничкия огън, единственият начин да различи нощта от деня бе по сумрачната светлина, процеждаща се през дупката за въздух през деня. Старателно поставяше резки на рабоша си всяка вечер, когато притъмнееше.

Не ѝ оставаше нищо друго, освен да мисли и тя дълго се взираше в огъня. Бе топъл и се движеше, а сред приличния ѝ на гробница свят, той почваше да живее свой собствен живот. Наблюдаваше го как поглъща една след друга дървените пръчки и оставя само изгоряла пепел. „И огънят ли има дух?“, питаше се тя. „Къде ли отива духът му като замре огънят? Креб казва, че когато някой умре, духът му отива в отвъдния свят. Да не би да се намирам в отвъдния свят? Не е кой знае колко по-различно, само дето е по-самотно. Може пък духът ми да е някъде другаде? Как да разбера?, въпреки всичко нямам чувството, че съм там. Е, добре, навярно си мисля, че духът ми е с Креб, Иза и Уба. Но нали съм прокълната, трябва да съм мъртва.

Защо тотемът ми ще ми дава знак, след като знае, че ще бъда прокълната? Защо ще си мисля, че ми е дал знак, ако не е така? Мислех, че ме изпитва. Може това да е следващото изпитание. Или пък ме е зарязал? Но защо ще се спира на мен, а после ще ме зарязва? Може и да не ме е зарязал. Може той да е отишъл вместо мен в света на духовете. Може той да се сражава със злите духове, той ще се справи по-добре от мен. Може да ме е пратил тук да почакам. Възможно ли е все още да ме закриля? Но щом не съм мъртва, какво ми е? Самичка съм, ето какво ми е. Де да не бях толкова самотна.

Огънят пак огладня, иска нещо за ядене. Мисля и аз да хапна нещо.“ Айла измъкна още едно парче дърво от намаляващите ѝ запаси и го мушна в пламъците, а после отиде да провери дупката си за въздух. „Стъмва се, помисли си тя. Най-добре ще е да бележа рабоша. Цяла зима ли ще бушува тази виелица?“ Взе покрития с белези рабош, постави резка, после постави пръстите си върху резките, първо на едната ръка, после на другата, след това пак на първата и не спря, докато не покри всички резки. „Вчера бе последният ми ден. Вече мога да се върна, но как да тръгна в тази виелица?“ Провери въздушната си дупка за втори път. В спускащия се мрак едва успя да различи все още прехвърчащия успоредно сняг. Поклати глава и се върна при огъня.

Когато се събуди на следния ден, първата ѝ задача бе да провери отново дупката за въздух, но бурята продължаваше да бушува „Никога ли няма да спре? Не може просто да продължава все така, нали? Искам да се върна. Ами ако Брун е направил проклятието ми постоянно? Ами ако никога не мога да се върна, дори и да спре бурята? Дори и да не съм мъртва сега, смъртта ми е сигурна. Сега просто нямаше време. Едва имах време да събера достатъчно, за да изкарам една луна, никога няма да успея да изкарам цяла зима. Чудно защо Брун ми наложи ограничено по време смъртно проклятие? Не очаквах подобно нещо. Можех ли наистина да се върна, ако вместо тотема си аз бях отишла в света на духовете? Откъде мога да знам, че духът ми не е отишъл? Може тотемът ми да е закрилял тялото ми, докато духът ми го е нямало. Не знам. Просто не знам. Знам само, че ако Брун не бе ми наложил временно проклятие, изобщо нямаш шанс да оцелея.

Шанс ли? Да не би Брун да е искал да ми даде шанс? — В един проблясък на прозрение всичко застана на мястото си с нова дълбочина, разкриваща бързото ѝ съзряване. — Мисля, че Брун бе

искрен, когато каза, че ми е благодарен за спасяването на живота на Брак. Нямаше как да не ме прокълне, такива са обичаите на Клана, дори и да не му се иска, но е искал да ми даде шанс. Не знам дали съм мъртва. Когато хората са мъртви, ядат ли, спят ли, дишат ли? — Побиха я студени тръпки, които нямаха нищо общо със студа. — Според мен повечето хора просто не им се яде, не им се спи, не им се диша. А и знам защо.

В такъв случай какво ме накара да реша да живея? Толкова лесно беше да умра, ако просто бях останала там, където паднах, когато хукнах от пещерата. Ако Брун не ми беше казал, че мога да се върна, щях ли изобщо да стана? Ако не знаех, че има някакъв шанс, щях ли да положа толкова усилия? Брун каза: „ако духовете са милостиви...“ Кои духове? Моят дух ли? На тотема ми ли? Каква е разликата? Нещо ме накара да искам да живея. Може да е бил тотемът ми закрилник, а може и да е било просто съзнанието, че имам шанс. А може и двете. Да, според мен са и двете.“

На Айла и трябваше известно време, за да осъзнае, че е будна, а после трябваше да докосне очите си, за да разбере, че са отворени. Нададе сподавен писък в задушаващия мрак на пещерата. „Мъртва съм! Брун ме прокле и вече съм умряла! Никога няма да изляза оттук, никога няма да се върна в пещерата, твърде късно е. Злите духове, те ме изиграха. Накараха ме да помисля, че съм жива, на сигурно място в пещерата, а пък аз съм била мъртва, ядосали са се като не исках да тръгна с тях покрай потока и са ме наказали. Накарали са ме да си мисля, че съм жива, а пък аз през цялото време всъщност съм била мъртва.“ Момичето разтърси уплашено глава, сгуши се в кожата си, без да смее да шавне.

Сънят ѝ не бе спокоен. Все се будеше и се подсещаше за зловещите, ужасяващи сънища за лихите зли духове и земетресения, за рисове, които се нахвърлят върху ѝ и се превръщат в пещерни лъвове, за снегове, безкрайни снегове. Пещерата миришеше усойно, особено, но мирисът бе първото нещо, което я накара да осъзнае, че ако не зрението ѝ, то поне останалите ѝ сетива функционират. После пък се паникьоса, скокна на крака и си джасна главата о каменната стена.

— Къде ми е рабошът? — зажестикულიра тя в мрака. — Нощ е и трябва да бележа пръчката си — Заопипва наоколо в тъмното в търсене на рабоша, сякаш това бе най-важното нещо на този свят. Нали трябва

да слагам белезите нощем, как да поставя резката, след като не мога да го намеря? Дали пък вече не го белязах? Как да разбера дали мога да се върна у дома, след като не мога да намеря пръчката си? Не, не е така. — Разтърси глава, като се опитваше да проясни мислите си. — Мога да се върна вкъщи, времето вече изтече. Но аз съм мъртва. А и снегът не ще да спре. Просто ще си вали ли вали безспир. Пръчката. Другата пръчка. Трябва да видя снега. Как така ще видя снега в тъмното?

Пълзеше напосоки в пещерата, като се блъскаше в предметите, но когато стигна до отвора, зърна мъждукаща, неясна светлинка високо над себе си. „Пръчката ми, трябва да е там горе.“ Изкатери се по шубрака, израсъл отчасти в пещерата, напипа края на дългия клон и го бутна. Върху ѝ покапа сняг, когато пръчката мина през снега и отвори дупката за въздух. Приветства и полъх свеж въздух и яркосиньо късче небе. Най-сетне бурята бе изчерпила силите си и когато вятърът бе спрял да духа, остатъкът от сипеция се сняг бе задръстил дупката.

Свежият, студен въздух проясни главата ѝ. „Свърши се! Спря да вали! Най-сетне спря да вали! Мога да си вървя у дома. Но как ще се измъкна оттук?“ Ръгаше и мушкаше с пръчката, като се опитваше да разшири дупката. Откъсна се едно парче, сурна се през отвора и тупна в пещерата, като я затрупа със студен, влажен сняг. „Ако не внимавам, може жива да ме погребее. А по-добре да го обмисля.“ Спусна се долу и се усмихна на светлината, струяща през разширения отвор. Вълнуваше се, нямаше търпение да напусне, но си наложи да се успокои и всичко да премисли.

„Де да не бе изгаснал огънят, бих пийнала малко чай. Но ми се струва, че в меха остана малко вода. Има, добре, помисли си тя и отпи. Няма да имам време да сготвя нещо, но няма да ми навреди, като пропусна едно хранене. Както и да е може да хапна малко сушено сърнешко месо. То поне не трябва да се готви. Изтича обратно към входа на пещерата, за да се убеди, че небето е още синьо. Сега, какво да взема със себе си? За храна не бива да се притеснявам, имаме достатъчно запаси, особено след лова на мамути.“

Изведнъж светкавично се сети за всичко — ловът на мамути, как уби хиената, смъртното проклятие. „Дали наистина ще ме приемат отново? Дали вече наистина ще ме виждат? Ами, ако не искат? Къде ще вървя? Но Брун каза, че мога да се върна, точно така каза. — Айла се хвана за тази мисъл като удавник за сламка.

Е, прашката си няма да взимам, не ще и дума. Ами кошницата ми за бране, нали Креб изгори другата. Не, няма да ми трябва до следващото лято, а тогава мога да си направя нова. Дрехите ми, ще си взема всички дрехи, ще ги облека всичките, а може и да взема някои сечива.“ Айла насъбра всички неща, които искаше да вземе със себе си, после взе да се облича. Навлече подплатата от заешка кожа и двата чифта опинци на нозете си, уви краката си с навущата от заешка кожа, мушна сечивата в дрехата си и после завърза здраво кожата отгоре. Сложи си качулката от росомах и подплатените с кожа обувки на ръцете си и се отправи към дупката. Извърна се и огледа пещерата, която ѝ бе дом през последния месец, после свали обувките на ръцете си и се върна.

Не знаеше защо за нея е толкова важно да остави мъничката пещера подредена, но това пораждаше у нея чувство за завършеност, все едно оставяше нещо, след като си бе свършила работата. Айла притежаваше вродено чувство за ред, поощрявано и от Иза, на която се налагаше да поддържа систематически ред на запаса си от лекове. Тя бързо приведе всичко в ред, нахлузи отново обувките на ръцете си и тогава се извърна целеустремено към затрупания със сняг вход. Искеше да излезе, все още не знаеше как, но възнамеряваше да се върне в пещерата на Клана.

„Най-добре ще е да се изкача през дупката отгоре, не ми е по силите да се промуша през всичкия тоя сняг помисли си тя. Започна да се катери по лешниковия храст, като използваше пръчката, с която бе пробила отвора за въздух, да разшири дупката. Покатерила се на най-високите клони, огъващи се едва-едва в дълбокия сняг под тежестта ѝ, тя промуши глава през дупката и дъхът ѝ секна. Планинската ѝ ливада бе неузнаваема. От високото снегът се спускаше надолу полегато. Не можа да различи нито един ориентир, всичко бе покрито със сняг. „Как изобщо ще успея да мина през това? Толкова е дълбок снегът.““ Момичето почти се обезсърчи.

Докато се оглеждаше, взе да се ориентира къде се намира. „Тази туфа брези близо до високата ела не е много по-висока от мен. Снегът там не може да е много дълбок. Но как да стигна дотам?“ Напъна се да се измъкне от дупката, в която се намираше като утъпкваше снега, за да има по-здрава основа под краката си, докато се боричкаше. Изпълзя

до ръба и се просна върху снега. Тежестта ѝ се разпреди на по-голяма площ и това я спаси от пропадане.

Внимателно тя се изправи на колене и в крайна сметка на крака, застанала само на около половин метър под нивото на заобикалящия я сняг. Направи една-две ситни стъпки напред, като утъпкваше снега, докато вървеше. Обувките на краката ѝ представляваха халтаво закрепени кожени кръгове, събрани на глезена и двата чифта бяха причина за донякъде непохватния ѝ вървеж, като втория чифт бе закрепен дори по-халтаво върху първия и издуваше нозете ѝ още повече. Макар и да не бяха точно обувки за сняг, те наистина разпределяха тежестта ѝ върху по-голяма площ и ѝ помагаша да не затъне твърде дълбоко в лекия, прахообразен сняг.

Но вървенето бе трудно. Докато напредваше, тя утъпкваше снега, движейки се със ситни крачки, от време на време затъваше чак до хълбоците, но си пробиваше път към мястото, където се намираше поточето. Снежната покривка върху замръзналата вода не бе толкова дълбока. Вятърът бе навеел огромна пряспа пред стената, в която бе пещерата, но по други места земята бе почти оголена от вихрушката. Там се спря, като се опитваше да реши дали да се спусне покрай замръзналото ручейче до реката и оттам да стигне до пещерата по по-дългия път или да мине по по-стръмния, по-пряк път надолу към пещерата. Гореше от нетърпение, не можеше повече да чака да се завърне и реши да мине по по-късия път. И през ум не ѝ минаваше колко по-опасен може да се окаже той.

Айла пое предпазливо, но бавно и трудно намираше пътя си надолу. Докато слънцето се издигне в небосвода, тя едва бе преполовила прехода, който през лятото можеше да измине от ранен сумрак до свечеряване. Бе студено, но ярките лъчи на обедното слънце огряваха снега, а тя вече се бе уморила и бе станала малко небрежна.

Спусна се по една гола, брулена от вятъра урва, която водеше към стръмен, полегат, отрупан със сняг склон и се сурна по един сипей. Свлеклият се чакъл затъркаля няколко по-големи камъка, които пък повлякоха със себе си още няколко. Камъните се отърколиха в една снежна пряспа, като я откъсна от несигурната ѝ основа точно в момента, когато Айла загуби равновесие. В миг политна и се затъркаля надолу по склона, гребяща с ръце сред водопад от свличащ се сняг, озовала се сред гръмотевичния тътен на лавината.

Креб легеше буден, когато Иза се появи безшумно с чаша горещ чай.

— Знаех, че си буден, Креб. Сметнах, че може да искаш нещо топло, преди да станеш. Бурята стихна снощи.

— Знам, нали виждам синьото небе иззад ъгъла.

Седнаха заедно и засърбаха чая. Често седяха заедно в мълчание напоследък. Домашното им огнище опустя без Айла. Трудно бе за вярване, че едно девойче може да остави такава огромна празнина. Креб и Иза се опитваха да я запълнят с близостта си, като черпеха утеха от общуването помежду си, но утехата бе нищожна. Уба гримасничеше и хленчеше. Никой не можеше да убеди детето, че Айла е мъртва, тя все питаше за нея. Ровичкаше в яденето си, като половината отиваше нахалост от разливане и събаряне. После пък се заинатяваше и искаше още, като подлудяваше Иза, докато не си изпуснеше нервите и не я сгълчеше, а веднага след това съжаляваше. Жената пък почна да кашля нощем, като кашлицата я държеше будна до сред нощите.

Креб се бе състарил повече отколкото изглеждаше възможно за толкова късо време. От деня, когато нареди белите кости на пещерната мечка в две успоредни редици, като последната в лявата редица бе мушната в основата на мечешкия череп и излизаше през лявата очна ябълка и произнесе на висок глас имената на злите духове с накъсани, дрезгави срички, засвидетелствайки им признание и власт, не бе приближавал малката пещера. Нищо не можеше да го накара отново да погледне тези кости и не изпитваше никакво желание да изпълни красивите плавни движения, с които общуваше с по-доброжелателните духове. Сериозно обмисляше оттеглянето си и възлагането на задълженията на мог-ър на Гуув. Брун се опита да го убеди да премисли отново, когато старият магьосник повдигна този въпрос.

— И какво ще правиш, Мог-ър?

— Какво прави всеки мъж, като се оттегли? Прекалено стар съм да седя дълго време в тази студена пещера. Ревматизмът ми се влошава.

— Недей да бързаш, Креб — със спокоен жест му каза вождът.
— Помисли си известно време.

Креб бе размислил и току-що бе решил да оповести решението си същия ден.

— Смятам да оставя Гуув да стане мог-ър, Иза — каза с жестове Креб на жената, седнала до него.

— Това решение можеш да го вземеш само ти, Креб — отвърна тя. Не се опита да го разубеди. Разбираше, че вече сърцето не му даваше след деня, в който бе отсъдил смъртното наказание на Айла, въпреки че бе посветил целия си живот на дълга си. — Срокът на наказанието изтече, нали Креб? — запита Иза.

— Да, Иза, срокът изтече.

— Откъде ще разбере, че срокът е изтекъл? В тази буря никой не може да види луната.

Креб се сети за времето, когато показва на едно момиченце как да брои годините до мига, когато може да има бебе, а и за по-големичкото момиче, което само броеше дните на лунния цикъл.

— Ако е жива, ще разбере Иза.

— Но виелицата бе толкова свирена. Никой не би могъл да излезе в такава виелица.

— Недей да мислиш за това. Айла е мъртва.

— Знам, че е така, Креб — жестовете на Иза бяха изпълнени с безнадеждност. Креб погледна посестримата си, помнели си за скръбта ѝ и му се прииска да ѝ каже нещо, да ѝ покаже, че я разбира.

— Не трябва да ти казвам това, но срокът отдавна изтече. Духът ѝ е напуснал този свят, а с него и злите духове. Вече няма нищо лошо в това. Преди да тръгна, духът ѝ разговаря с мен, Иза. Каза, че тя ме обича. Беше толкова истински, че едва устоях. Духът на прокълнатите е най-опасен. Все се опитва да те подмами да повярваш, че е истински, за да може да те вземе със себе си. Почти съжалих, че не отидох.

— Знам, Креб. Когато духът ѝ ме нарече мамо, аз... аз...

— Иза вдигна ръце и не можа да продължи.

— Духът ѝ ме помоли да не изгарям целебната ѝ торба, Иза. Очите му се навлажниха, точно както когато бе жива. Това бе най-лошото. Мисля, че ако вече не бях я хвърлил в огъня, щях да ѝ я дам. Така или иначе това бе последният му номер. И тогава изчезна завинаги — Креб стана, загърна се в кожата си и посегна за тоягата. Иза го наблюдаваше, той вече рядко излизаше от домашното огнище. Отиде до входа на пещерата и стоя там дълго време, вторачил се в искрящия сняг. Не се върна, докато Иза не прати Уба да го извика за

храна. Веднага след това се върна на поста си. По-късно и Иза отиде при него.

— Тук е студено, Креб. Не бива да стоиш на вятъра — рече тя със знаци.

— За пръв път от дни насам небето се проясни. Приятно е да видиш нещо друго, освен бушуващата виелица.

— Вярно, но идвай от време на време при огъня да се стоплиш.

Куцукайки, Креб сновеше от огнището до входа на няколко пъти и заставахе за дълги интервали да се взира в зимния пейзаж. Но когато взе да се смрачава, ходеше все по-рядко. На вечеря, когато сумракът се сгъстяваше в мрак, той рече с жестове на Иза.

— Като свършим с храната, ще отида в домашното огнище на Брун. Ще му кажа, че от днес нататък Гуув ще бъде мог-ър.

— Да, Креб — рече тя с приведена глава. Нямаше никаква надежда. Вече бе сигурна, че нямаше никакъв смисъл.

Креб се изправи, докато Иза прибираше храната. Внезапно откъм домашното огнище на Брун се разнесе уплашен писък. Иза вдигна очи. Странно привидение бе застанало на входа на пещерата и отрупано със сняг потропваше с крака.

— Креб — извика Иза. — Какво е това? Креб се втренчи напрегнато за миг нащрек за непознати духове. После окото му широко се разтвори.

— Това е Айла! — извика той, закуцука към нея и забравил за тоягата си, забравил за достойнството си и за всички обичаи, които не допускаха да показваш чувствата си извън домашното си огнище, той прегърна девойката с единствената си ръка и я притисна към гърдите си.

Айла ли? Наистина ли е Айла, Креб? Да не е духът ѝ? — зажестиккулира Иза, докато старецът водеше отрупаното със сняг момиче отново в домашното си огнище. Боеше се да повярва, страх я бе, че съвсем като истинското момиче ще се превърне в привидение.

— Айла е — отвърна ѝ с жестове Креб. — Срокът изтече. Надделяла е над злите духове и се е върнала при нас.

— Айла! — втурна се към нея Иза с широко разтворени ръце и я прегърна страстно и с обич, както си беше с мокрия сняг. Не само от снега се омокриха. Радостните сълзи на Айла стигаха за всички. Уба дърпаше момичето, докато Иза я стискаше в прегръдките си.

— Айла. Айла се върна. Уба знае Айла не умряла! — държеше на своето детето с убеждението на човек, който е знаел през цялото време, че е прав. Айла я вдигна и така я стисна, че Уба се загърчи да се освободи и да си поеме дъх.

— Ти мокра! — зажестиккулира Уба, когато успя да освободи ръцете си.

— Айла, съблечи тези мокри дрехи! — рече Иза и се разтича да прибави дърва в огъня и да намери с какво да се облече девайчето, колкото да прикрие силното си вълнение, а и да покаже майчинска загриженост. — Ще умреш от студ. — Иза хвърли един поглед на девайчето, внезапно разбрала какво е казала току-що. Девайчето се усмихна.

— Имаш право, мамо. Ще настина — отвърна тя с жестове и свали наметката си и качулката. Седна и взе да се бори с мокрите, подгизнали навуца, за да ги свали от нозете си. — Умирам от глад. Има ли нещо за ядене? — рече тя, след като бе облякла една от старите дрехи на Иза. Беше ѝ малка и твърде къса, но поне беше суха. — Щях да се върна по-рано, но като слизах от планината попаднах в лавина. Имах късмет, че не ме затрупа много сняг, но и така ми отне доста време, докато се изровя.

Изненадата на Иза трая само миг. Айла можеше да каже, че е минала през огън, за да се върне и Иза щеше да ѝ повярва. Самото ѝ завръщане бе достатъчно доказателство за непобедимостта ѝ. Какво толкова можеше да ѝ стори една малка лавина? Жената посегна към кожата на Айла, за да я закачи да изсъхне, но в миг дръпна ръката си, като се взираше подозрително в непознатата сърнешка кожа.

— Откъде си я взела тази дреха. Айла? — запита тя.

— Аз си я направих.

— Тя от... тя от онзи свят ли е? — осведоми се боязливо жената. Айла пак се усмихна.

— Съвсем от този свят. Забрави ли? Знам да ходя на лов.

— Не го казвай, Айла! — рече Иза със страх. Извърна се с гръб, за да не виждат хората от Клана, които знаеше, че ги гледат и жестикулира незабележимо. — Не си донесла и прашка, нали?

— Не, оставих я там. Но това не променя с нищо нещата. Всички го знаят, Иза. Трябваше нещо да направя, след като Креб изгори всичките ми вещи. Левът е единственият начин да се сдобиеш с дреха. Кожата не расте по върховете, нито по елите.

През цялото време Креб не сваляше очи от нея, без дума да продума и почти не смееше да повярва, че се е върнала. Разправяха за хора, които са се завърнали след смъртно проклятие, но той все още не вярваше, че това е възможно. „Държи се по-различно, променила се е. По-уверена е, пораснала е. Нищо чудно, след всичко преживяно. А и помни. Не е забравила, че аз изгорих вещите ѝ. Кой знае какво още се сеца? Какво ли е в света на духовете?“

— Духовете! — сепна се той, сетил се изведнъж. Костите са все още наредени! Трябва да отида да разваля проклятието. — Креб се втурна да развали подреждането на костите на пещерната мечка, които все още бяха наредени във формата на смъртно проклятие. Грабна факлата, която гореше пред пукнатината в скалата, влезе и ахна слисан, когато стигна до малкото помещение отвъд тесния коридор. Черепът на пещерната мечка бе разместен, дългата кост вече не стърчеше от очната ябълка, подреждането на костите вече бе развалено.

Множество малки гризачи живееха в пещерата заедно с Клана, привлечени от запасите с храна и от топлината. Някои от тях навярно бе се отъркал или се бе покатерил върху черепа и го бе прекатурил.

Креб потрепери леко, направи знак за закрила, после премести костите върху купчината в далечния край. Когато излезе, видя Брун да го чака.

— Брун — каза със знаци Мог-ърът, като го зърна. — Не мога да повярвам. Знаеш, че не съм влизал, откакто наредих проклятието. Никой не е влизал. Просто влязох да го разваля, но то вече бе развалено — В изражението му се съдържаше почуда и страхопочитание.

— Какво се е случило според теб?

— Трябва да е бил тотемът й. Срокът изтече, може той да го е развалил, за да може да се върне — отвърна магът.

— Сигурно си прав. — Вождът понечи да направи още един жест, но после се поколеба.

— Искаше да говориш с мен ли, Брун?

— Искам да поговорим насаме — отново се поколеба. — Извинявай за нахалството. Надникнах в огнището ти. Завръщането на момичето ни изненада.

Всички членове на Клана бяха нарушили обичая да извържат очи, за да не гледат в чуждо огнище. Не можеха да устоят на изкушението. Никога не бяха виждали човек, завърнал се от отвъдния свят.

— Разбираемо е при тези обстоятелства. Недей да се тревожиш — отвърна Мог-ър и понечи да продължи.

— Не за това исках да те видя — рече Брун, като протегна ръка, за да спре стария маг. — Искам да те питам за обредите — Мог-ър чакаше търпеливо, като гледаше как Брун търси думи. — Една церемония, след като вече се е върнала.

— Няма нужда от никаква церемония, опасността е преминала. Злите духове вече ги няма, няма нужда от закрила.

— Нямам предвид такава церемония.

— Ами каква?

Брун отново се поколеба, после заговори в нова насока.

— Гледах я да говори с теб и Иза. Забелязваш ли някаква разлика в нея, Мог-ър?

— Каква разлика имаш предвид? — запита с жестове предпазливо Мог-ър, несигурен в намеренията на Брун.

— Тотемът й е силен, Друг все разправя, че е щастливка. Според него тотемът й носи щастие и на нас. Може и да е прав. Тя

никога нямаше да се върне, без да има щастие и силна закрила. Според мен и тя вече го знае. Тази разлика имам предвид.

— Да, мисля, че и аз забелязах подобна разлика. Но все още не разбирам какво общо има това с церемонията?

— Помниш ли онова събиране след лова на мамути?

— Имаш предвид, когато я разпитваше?

— Не, следващото, без нея. Откак си отиде, това събиране не ми излиза от ума. Не мислех, че ще се върне, но знаех, че ако се върне, това ще значи, че тотемът и е много силен, дори по-могъщ, отколкото си мислехме. През цялото време си мислех какво да правим, ако наистина се върне.

— Какво трябва да правим? Ние не трябва да правим нищо. Злите духове са си отишли, Брун. Тя се върна, но не е по-различна от преди. Тя просто е момиче, нищо не се е променило.

— Ами ако аз искам да променя нещо? Има ли церемония за това?

Мог-ър бе озадачен.

— Церемония за какво? Не ти трябва церемония, за да промениш държанието си към нея. За каква промяна говориш? Нищо не мога да ти кажа за церемониите, ако не знам за какво са.

— Тотемът ѝ е и тотем на Клана, нали? Не трябва ли да се опитаме да зарадваме всички тотеми? Искам да извършиш обред, Мог-ър, но трябва да ми кажеш дали съществува такава церемония.

— Брун, не говориш смислено.

Брун вдигна ръце, отказвайки се от опита си да общува. Докато Айла я нямаше, той бе имал достатъчно време да обмисли множеството идеи, които някои от мъжете подхвърлиха. Объркващият резултат от размислите му се бе загнездил неудобно в ума на вожда на Клана.

— Цялата работа звучи безсмислено, как да проумея какъв ѝ е смисълът? Кой изобщо я е чакал да се върне? Не разбирам от духове, никога не съм разбирал. Не знам какво искат, ти нали си за това? Но и от теб няма много полза! Изобщо цялата идея е нелепа, май по-добре ще е да я премисля отново — Брун се врътна на пети и се отдалечи, като остави зад гърба си доста счисления магьосник. Направи няколко крачки и се обърна. — Кажи на момичето, че искам да го видя — нареди той и продължи за домашното си огнище.

Креб клатеше глава, докато се връщаше в собственото си огнище.

— Брун иска да види Айла — съобщи той, когато се върна.

— Каза ли, че иска да я види веднага? — попита Иза, побутвайки още храна пред нея. — Нали няма да има нищо против да си довърши яденето?

— Свърших, мамо. Не мога да хапна нито залък повече. Веднага тръгвам.

Айла се отправи към съседното огнище и със сведена глава приседна в краката на вожда на Клана. Носеше същите навуца на нозете, износени и оцапани на същите места. Последния път, когато зърна тези нозе бе ужасена. Вече не се страхуваше. За свое учудване, не се боеше от Брун изобщо, но затова пък го уважаваше повече. Тя чакаше. Изглежда му бе необходимо прекалено дълго време, за да забележи присъствието ѝ. Най-накрая тя почувства потупване по рамото и вдигна очи.

— Виждам, че си се върнала, Айла — заговори той неуверено. Не знаеше какво точно да каже.

— Да, Брун.

— Изненадан съм, че те виждам. Не очаквах да те видя отново.

— Това момиче също не очакваше да се върне.

Брун се видя в чудо. Искаше да ѝ каже нещо, но не знаеше какво, а и не знаеше как да сложи край на аудиенцията, която сам бе пожелал. Айла почака, а после направи жест за молба.

— Това момиче иска да говори, Брун.

— Може да говориш.

Тя се поколеба, като се опитваше да намери точните думи за това, което искаше да каже.

— Това момиче се радва, че се е върнало, Брун. Неведнъж изпитвах страх, неведнъж бях сигурна, че никога няма да се върна.

Брун изсумтя. „В това поне съм сигурен“, мислеше си той.

— Не беше лесно, но мисля, че тотемът ми ме закриляше. Отначало имах толкова работа, че не ми оставаше много време за мислене. Но след като попаднах в капана, не ми оставаше нищо друго.

„Работа ли? В капана? Що за свят е този на духовете?“ — едва не я попита Брун, после му дойде друго наум. Всъщност не искаше да разбере.

— И тогава ми се стори, че за пръв път разбрах нещо — Айла спря, като все още не можеше да намери думи. Искаше да изрази чувство близко до благодарността, но не както се изразяваше обикновено благодарност, не искаше да бъде благодарност, носеща чувство за задължение, нито пък обичайната благодарност, която една жена изпитва към мъжа. Искаше да му каже нещо като на човек, искаше да му каже, че е разбрала. Искаше ѝ се да му каже „благодаря ти, много ти благодаря, че ми даде шанс“, но не знаеше точно как да го каже. — Брун, това момиче ти... ти е много признателно. Точно това ми каза и ти. Каза, че си ми признателен за живота на Брак. Признателна съм ти за своя собствен живот.

Брун се изтегна назад и се вгледа в момичето — източено, с плоско лице и сини очи. Благодарността и бе последното нещо, което бе очаквал. „Но тя не каза, че ми благодари за смъртното проклятие, а че ми е признателна за живота си, мислеше си той. Дали е разбрала, че е нямал друг изход? Дали е разбрала, че ѝ е дал единствения възможен шанс? Да не би тази пришълка да разбира това по-добре от ловците му, дори по-добре от Мог-ър? Да, тя наистина е разбрала“, реши той. За миг Брун изпита към Айла чувство, което никога досега не бе изпитвал към жена. В този миг му се искаше тя да е мъж. Вече не му трябваше да премисля това, което искаше да попита Мог-ър. Той вече знаеше какво иска.

— Не знам какво е намислил, според мен, дори останалите ловци не знаят — тъкмо казваше Ебра. — Никога не съм виждала Брун раздразнителен, само това ми е ясно.

Жените бяха насядали заедно и приготвяха храната за пиршеството. Не знаеха повода за празненството — току-що Брун им нареди да се приготвят за празненството тази вечер — и те обсипваха Иза и Ебра с въпроси, като се опитваха да се досетят.

— Мог-ър по цял ден и по-голямата част от нощта прекарва в мястото на духовете. Сигурно е някаква церемония. Докато Айла я нямаше, кракът му не стъпваше там, а сега почти не излиза — обясняваше Иза. — Когато излиза, е толкова разсеян, че забравя да яде. Понякога забравя да яде по време на самото ядене.

— Но щом ще имат церемония, защо Брун се трепа половин ден да разчиства терена в дъното на пещерата? — запита със знаци Ебра. — Когато му предложих аз да го сторя, ме прогони. Имат си място за церемонии, защо ще се трепа като жена да разчиства терена в дъното?

— Какво ли друго може да е? — попита Иза. — Май всеки път като надникна, Брун и Мог-ър нещо се съвещават. А ако ме забележат, спират да говорят и ме гледат гузно. Какво ли друго са намислили двамата? И защо ще правим празненство довечера? Мог-ър цял ден прекара на мястото в дъното, което Брун разчисти. От време на време влиза в мястото на духовете, но веднага се връща. Изглежда носи нещо, но там отзад е толкова тъмно, че не съм сигурна.

Айла просто се радваше на компанията. Бяха изминали пет дни, а на нея още не ѝ се вярваше, че се е върнала в пещерата на Клана, седи с жените и приготвя храна, сякаш никога не ги е напускала. Но не беше съвсем като преди. Жените сядаха с известно неудобство край нея. Бяха я мислили за умряла, завръщането ѝ към живот бе ни повече, ни по-малко едно чудо. Не знаеха какво да кажат на някого, който бе тръгнал за света на духовете и се бе върнал оттам. Това не смущаваше Айла, тя просто се радваше, че се е върнала. Гледаше как Брак щапурка към майка си да го кърми.

— Как е ръката на Брак, Ога? — запита тя младата майка, седнала до нея.

— Виж сама, Айла — Тя разтвори дрешката му и показа на Айла ръчичката и раменцето му. — Иза свали шината в деня, преди да се върнеш. Ръчичката му е наистина добре, само дето е малко по-тънка от другата. Иза казва, че като започне пак да си служи с нея, ще позаякне.

Айла прегледа зарасналите рани и опипа костта внимателно, а сериозното, едрооко момченце не сваляше поглед от нея. Жените внимаваха да не засягат теми, които макар и далечно да са свързани с проклятието на Айла. Често някоя жена отваряше дума, после посред изречението отпускате ръце, като разбереше накъде тръгва разговорът. Това изглежда възпрепятстваше обичайните душевни разговори, когато жените се съберяха да работят заедно.

— Белезите са още червени, но с времето ще избледнеят — рече Айла, а после погледна детето. — Силен ли си, Брак? — То кимна. — Я ми покажи колко си силен. Можеш ли да свалиш ръката ми? — Тя протегна напред ръката си.

— Не, не с тази ръка, с другата — Брак смени ръцете и затегли ръката ѝ. Айла се противопостави, само колкото да усети силата му, после му позволи да смъкне ръката ѝ.

— Ти си силно момче, Брак. Един ден ще станеш смел ловец, точно като Брод. — Протегна ръце да види дали ще иска да дойде при нея. Отначало то се извърна, после му дойде друг акъл и позволи на Айла да го вдигне. Вдигна го високо във въздуха, после го остави да се сгуши в скута ѝ.

— Брак е голямо момче. Тежичко, якичко.

Детето остана, сгушило се удобно в скута ѝ няколко мига, но после, като откри, че няма с какво да го нахрани, се загърчи да си ходи при майка си, посегна за гърдата ѝ и почна да суче, вперило в Айла големите си кръгли очички.

— Такава щастливка си, Ога. Прекрасна рожба имаш.

— Нямаше да съм толкова щастлива, ако не беше ти, Айла — Най-сетне Ога бе засегнала темата, която всички с толкова мъка избягваха. — Дори не можах да ти благодаря като хората. Отначало бях прекалено разтревожена за детето, а и не знаех какво да ти кажа. И ти не беше от най-приказливите по това време, а после замина. Все още не знам какво да ти кажа. Изобщо не очаквах да те видя отново, не е за вярване, че си се върнала. Не биваше да докосваш оръжие и не мога да разбера защо си искала да ходиш на лов, но се радвам, че си ходила. Не мога да ти кажа колко много се радвам. Така ужасно се чувствах, когато ти бе... когато трябваше да си вървиш, но се радвам, че се върна.

— И аз се радвам — додаде Ебра. Останалите жени кимнаха в знак на съгласие.

Айла бе трогната от безрезервния им прием и се бореше със сълзите, напирани да рукнат прекалено лесно. Боеше се, че жените щяха да се почувстват неловко, ако очите ѝ се насълзяха.

— Радвам се, че се върнах — рече със знаци тя и не можа да сдържи сълзите си. Иза вече знаеше, че очите ѝ се навлажняваха, когато нещо силно я вълнуваше, а не защото я болеше. И жените бяха свикнали с тази нейна особеност и бяха взели да разбират значението на сълзите. Те само закимаха с разбиране.

— Как беше, Айла? — запита Ога с изпълнени от тревожно съчувствие очи. За миг Айла се замисли.

— Самота — отвърна тя. — Голяма самота. Толкова ми липсвахте всички.

В очите на жените се четеше такова състрадание, че Айла трябваше да каже още нещо, за да промени настроението им.

— Дори Брод ми липсваше — додаде тя.

— Ххъъм — рече Ага. — Това се казва самота. — После хвърли с малко неудобство един поглед към Ога.

— Знам, че понякога е труден — призна Ога. — Но Брод ми е стопанин и с мен не се държи лошо.

— Не, недей да се извиняваш заради него, Ога — каза кротко Айла. — Всички знаем, че Брод е внимателен към теб. Би трябвало да се гордееш, че си негова стопанка. Той ще става вожд, храбър ловец, е, та нали той пръв рани мамута. Ти не си виновна, че той не ме харесва. Донякъде и аз съм си виновна. Невинаги се държах с него, както би трябвало. Не знам как започна и не знам как да му сложа точка. Ако можех, щях, но това не бива да ви тревожи.

— Той от край време си е избухлив — забеляза Ебра. — Не прилича на Брун. Знаех си аз, че Мог-ър е прав, когато казва, че тотемът на Брод е Косматият Носорог. Според мен в някои отношения ти му помогна да овладее нрава си, Айла. Това ще му помогне да стане по-добър вожд.

— Не знам — поклати глава Айла. — Ако ме нямаше, не мисля, че толкова често щеше да избухва. Според мен аз изкарвам наяве най-лошите му черти.

Последва напрегната пауза. Жените не обсъждаха обикновено тъй открито същинските недостатъци на мъжете си, но тази дискусия бе разведрила напрегнатата атмосфера около девойчето. На Иза й хрумна мъдрото решение, че е време да изоставят тази тема.

— Знае ли някой къде са сладките картофи? — попита тя с жестове.

— Мисля, че са там, където Брун разчистваше — отвърна Ебра. — Може да не ги намерим до другото лято.

Брод забеляза Айла да седи с жените и се намръщи, когато я видя да преглежда Брак и да го слага в скута си. Това му припомни, че именно тя бе спасила живота на момченцето, а това го подсети, че бе станала свидетелка на унижението му. Като всички останали и Брод бе изумен от завръщането ѝ. Първия ден я наблюдаваше с почит и малко

страх. Но промяната, която на Креб говореше за нейното постепенно съзряване, а Брун тълкуваше като осъзнаване на късмета ѝ, Брод приемаше за крещяща дързост. По време на снежното си изпитание Айла не само бе придобила увереност, че може да оцелее, но се бе научила спокойно да възприема неприятните всекидневни баналности. След изпитанието, белязано с борбата на живот или смърт, нищо толкова незначително като един урок, чиято ефективност отдавна се бе изтъркала от прекалена употреба, не можеше да наруши ведрото ѝ самообладание.

Брод ѝ бе липсвал. В пълната си изолация дори неговият тормоз бе за предпочитане пред абсолютната празнота на пълната невидимост за хора, които я обичаха. Първите няколко дни тя несъмнено се радваше на непосредственото му, макар и оскърбително, внимание. Той не само я гледаше, ами не пропускаше нито едно нейно движение.

На третия ден от нейното завръщане старите взаимоотношения се възстановиха, но с известна разлика. Айла не трябваше да води борба със себе си, за да се подчини на волята му, в реакцията ѝ дори не се забелязваше и намек на неуловимо снизхождение. Равнодушието ѝ бе искрено. Той не можеше с нищо да го наруши. Колкото и да я пердаши, ругае и сприхавостта му да се клатушка на ръба на побоя, ефектът бе равен на кръгла нула. Тя търпеливо откликваше на най-безразсъдните му заръки. Макар и без умисъл, Айла бе отредила на Брод малко от изгнаничеството, на което бе осъдена с такава широка ръка. Той изобщо не присъстваше в отговорите ѝ. И най-яръстия му гняв, съдържан само с върховни усилия, тя посрещаше, все едно че въшка я е ухапала, дори по-невъзмутимо, защото като те ухапе въшка, поне се чешеш. По-лошо от това не можеше да направи, направо го вбесяваше.

Брод жадуваше внимание, от него черпеше сили. За него то беше необходимост. Направо се вбесяваше от безсилие, когато някой не му реагираше. В дълбините на душата му почти нямаше разлика дали реакцията е положителна или отрицателна, но реакция трябваше да има на всяка цена. Той бе сигурен, че нейното безразличие се дължи на факта, че го бе видяла унижен, станала бе свидетелка на срама му и не изпитваше уважение към неговия авторитет. Тя познаваше пределите на властта му над нея, бе изпитала колко струва вътрешната му сила и ги намираше и двете за недостойни за уважение. Но не само, че не го

уважаваше и не му реагираше, тя бе обсебила вниманието, от което той се нуждаеше.

Достатъчно бе само да се появи и привличаше вниманието към себе си, както и всичко свързано с нея — всесилният ѝ тотем, това, че се радваше на любовта и живееше край едно огнище със страхотния магьосник, това, че се обучаваше да стане знахарка, спасяването на живота на Она, умението ѝ с прашката, убийството на хиената, което спаси живота на Брак, а сега, завръщането ѝ от света на духовете. Всеки път, когато Брод проявеше огромен кураж и справедливо заслужи възхищение, уважение и внимание от страна на Клана, тя го засенчваше.

Брод гледаше навъсено девойката отдалеч. „Защо ѝ трябваше да се връща? Всички само за нея говореха, те винаги са говорили само за нея. Когато убих бизона и станах мъж, всички приказваха само за глупавия ѝ тотем. Да не би тя да се изправи лице в лице с връхлитащия мамут? Дали нея не я стъпка без малко, докато му пререже сухожилията? Нищо подобно. Само дето е хвърлила няколко камъчета с прашка и всички само за нея мислеха. Брун и събиранията му, всичко бе само заради нея. А след това не можа да се оправи с нея веднъж завинаги и ето я, отново се завръща и всички само за нея приказват. Защо все тя трябва да разваля всичко?“

— Креб, какво толкова си се притеснил? Не помня да съм те виждала толкова неспокоен. Държиш се като някой младок, преди да вземе първата си стопанка. Искаш ли да ти направя малко чай да успокои нервите ти? — запита Иза, след като магът за трети път скокна, тръгна да излиза от домашното огнище, после му дойде друг акъл, върна се и пак седна.

— Защо си мислиш, че съм притеснен? Просто се опитвам да си спомня всичко и да поразмисля малко — рече той срамежливо.

Какво толкова трябва да си спомниш? Та ти си Мог-ър от години, Креб. Сигурно няма нито една церемония, която да не можеш да водиш и насън. А и никога не съм те виждал да размишляваш, като само скачаш нагоре-надолу. Защо не ме оставиш да ти приготвя малко чай?

— Не, не. Не ми трябва чай. Къде е Айла?

— Ето я там, току отвъд последното огнище търси сладки картофи. Защо ти е?

— Просто искам да знам — отвърна Креб, докато присядаше отново.

Малко по-късно Брун мина наблизко и направи знак на Мог-ър. Магът стана отново и двамата мъже се отправиха към дъното на пещерата. „Какво ли ги е прихванало двамата“, клатеше глава Иза в почуда.

— Не е ли вече време? — запита вождът, когато стигнаха до мястото, което бе разчистил. — Всичко готово ли е?

— Направени са всички приготовления, но май че слънцето трябва да е по-ниско.

— Май че! Не си ли сигурен? Нали каза, че знаеш какво да правиш? Нали каза, че си размишлявал и си открил церемонията? Всичко трябва да стане точно по правилата. Какво значи това „май че“? — сопна се Брун.

— Наистина размишлявах — бранеше се Мог-ър. — Но това е станало много отдавна, на съвсем друго място. Там изобщо не е имало сняг. Според мен дори и през зимата не е имало сняг. Не е толкова лесно да се определи точно времето. Само знам, че слънцето е било ниско.

— Защо не ми го каза! Откъде си толкова сигурен, че ще стане както трябва? Май ще е по-добре да забравим за всичко. И без това хрумването бе нелепо.

— Вече разговарях с духовете, камъните са на местата си. Те вече ни чакат.

— А и не ми харесва идеята да разместваме камъните. Май трябваше да я проведем в мястото на духовете. Сигурен ли си, че няма да се разгневят, задето сме ги преместили от малката пещера, Мог-ър?

— Това вече го обсъдихме, Брун. Решихме, че е по-добре да преместим камъните, отколкото да мъкнем Древните Камъни до мястото на духовете на Тотемите. Старите може да поискат отново да ни напуснат, като видят.

— Откъде знаеш, че ще се върнат, след като веднъж ги разбудим? Твърде опасно е, Мог-ър. А по-добре да го отложим.

— Може и да останат за известно време — съгласи се Мог-ър. — Но когато върнем всичко обратно на мястото му, ще видят, че това не им е домът и ще си тръгнат. Тотемите ще им кажат да си вървят. Но всичко е в твои ръце. Ако сега ти е дошло друго наум, ще се опитам да

ги омиротворя. Само защото те очакват церемония не означава, че сме длъжни да я проведем.

— Не. Прав си. По-добре да не спираме дотук. Те вече очакват нещо. Само че мъжете може да не се зарадват много-много.

— Кой е вождът, Брун? Освен това ще привикнат, като разберат, че няма нищо лошо.

— Така ли е, Мог-ър? Наистина ли е така? Толкова дълго време е минало. В момента не говоря за мъжете. Ще го приемат ли тотемите ни? Имахме голям късмет, едва ли не прекалено голям късмет. Все си мисля, че ще се случи нещо ужасно. Не искам с нищо да ги дразня. Искам да правя това, което те искат. Искам все да са доволни.

— Нали точно това правим, Брун? — рече кротко Мог-ър. — Опитваме се да правим това, което искат. Това, което искат всички те.

— Но сигурен ли си, че останалите ще ни разберат? Ако уйдисаме на един, останалите няма ли да се обидят?

— Не, Брун, не мога да съм сигурен в това — Магъосникът усещаше тревогата и безпокойството на вожда. Разбираше колко му е трудно. — Никой не може да бъде абсолютно сигурен. Та нали сме само хора? Дори и мог-ърът е човек. Можем само да опитаме. Но ти нали сам го каза, досега имаме късмет. Ако те се караха помежду си, мислиш ли, че щяхме да сме толкова късметлии? Да не би другите Кланове да убиват всеки ден мамут, без никой да пострада? Всичко можеше да се случи. Можеше да изминете целия този път, без да откриете стадото и част от най-подходящото време за лов щеше да отиде на вятъра. Вие поехте риска, но имавте успех. Дори Брак е жив и здрав, Брун.

Вождът се взря в сериозното лице на мага. После се поизпъчи и в очите му на мястото на нерешителността заблестя непоколебимото решение.

— Ще ида да събера мъжете — рече със знаци той.

На жените казаха да не припарват до дъното на пещерата, дори да не поглеждат в тази посока. Иза забеляза, че Брун събира мъжете, но не обърна внимание. Каквото и да вършеха си беше тяхна работа. Не бе сигурна какво я накара да вдигне поглед, точно когато двама мъже, с лица боядисани в червена охра, се втурнаха към Айла. Нещо в Иза трепна. За какво ли им бе притрябвала Айла?

Девојката дори не бе забелязала кога мъжете бяха тръгнали с Брун. Тършуваше сред кошници и съдове от твърда, необработена кожа, струпани в безпорядък отвъд най-отдалеченото огнище от входа на пещерата и търсеше сладките картофи. Когато зърна боядисаното в червено лице на вожда внезапно да изниква пред нея, тя ахна от изненада.

— Не се противи. Нито гък — нареди ѝ със знаци Брун.

Не се уплаши, докато не ѝ завързаха очите, но направо се вкамени, когато едва ли не я вдигнаха от земята и я понесоха със себе си.

Неспокойствие обзе мъжете, когато видяха Брун и Гуув да мъкнат момичето. Защото като жените и те не знаеха повода за заплануваната от Брун и Мог-ър церемония, но за разлика от тях поне бяха сигурни, че в крайна сметка любопитството им ще бъде задоволено. Мог-ър ги бе предупредил само да не издават ни звук, ни жест, след като насядаха в кръг зад камъните, донесени от малката пещера, но предупреждението влезе в сила, когато той раздаде на всеки мъж по два дълги кокала от пещерната мечка, за да ги държат кръстосани във формата на Х пред себе си. Опасността сигурно бе наистина голяма, щом имаха нужда от подобна изключителна защита. Взеха да подозират за опасността, когато зърнаха Айла.

Брун тури девојката да седне на празното пространство в кръга право срещу Мог-ър и самият той седна зад момичето. По знак на магьосника Брун свали превръзката от очите ѝ. Айла премига, за да вижда по-добре. На светлината на факлите успя да види Мог-ър, седнал зад черепа на пещерната мечка, а мъжете с кръстосани кости в ръце и тя се сгуши от страх, като се опитваше да потъне по-дълбоко в земята.

„Какво съм сторила? Дори с пръст не съм докосвала прашка“, мислеше си тя, като се опитваше да се сети дали не е извършила някакво сериозно престъпление, в резултат на което се бе озовала тук. Не можа да си спомни да е правила нещо непозволено.

— Не мърдай. Нито гък — предупреди я този път Мог-ър.

Дори и да искаше, не мислеше, че е възможно. С широко отворени очи тя наблюдаваше как магьосникът става на крака, оставя тояжката си и начева церемониите движения, с които умоляваше Урсуз и останалите духове на тотемите да бдят над тях. Много от жестовите

му ѝ бяха непознати, но тя се взираше, изпаднала в екстаз не толкова от значението на знаците, които правеше Мог-ър, колкото заради самия стар маг.

Познаваше Креб, добре го познаваше, сакат старец, който вървеше с непохватно куцане, като тежко се облягаше на тояжката си. Той бе килнато подобие на човек — едната половина на тялото му бе съсухрена, с атрофирали от бездействие мускули другата — прекалено развита, за да компенсира парализата, която го бе принудила да разчита предимно на нея. В миналото ѝ бяха направили впечатление изящните му движения, когато си служеше с тържествения език за масови церемонии — по-лаконичен поради липсата на една ръка и все пак необяснимо изпъстрен с тънки и сложни нюанси и помногозначителен. Но движенията на застаналия зад черепа мъж изваждаха на бял свят една черта на магьосника, за чието съществуване тя дори не подозираше.

Непохватността му бе изчезнала. Вместо нея се бяха появили плавно преливащи ритми с мощно хипнотично въздействие, които заставяха мъжете да не свалят очи от него. Движението на ръката и изящната поза не представляваха грациозен танц, въпреки че доста приличаха — Мог-ър бе доста убедителен като оратор. Айла никога досега не бе го виждала в тази светлина, а и великият шаман никога досега не бе се обръщал тъй прочувствено към невидимата си аудитория, която от време на време му се струваше по-реална, отколкото хората насядали пред него. Когато взе да насочва вниманието им към невероятно почитаните духове, без чието присъствие тази неповторима церемония не можеше да мине, Мог-ърът на Клана на Пещерната Мечка вложи цялото си усърдие.

— Древнейши Духове, Духове, които не сме призовавали от ранните зори на началото си, чуйте ни сега. Обръщаме се към вас, искаме да ви отдадем заслужената почит и искаме да ви помолим за помощ и закрила. Велики Духове, почитта към вас е толкова голяма, че имената ви са само далечно нашепване на паметта, събудете се от дълбокия си сън и ни позволете да ви почетом. Имаме дар, жертвоприношение, което да смили древните ви сърца, необходимо ни е вашето разрешение. Закриляйте ни, докато произнасяме имената ви. Дух на Вятъра! Ууаа! — Айла усети как по гърба ѝ полазват ледени тръпки, щом Мог-ър изрече името. — Дух на Дъжда! Жиии-на! Дух на

Мъглата! Ииша! Явете се! Погледнете на нас с благосклонно око! Сред нас е човек от Клана, който е бродил заедно със сенките ви и се завърна, завърна се по желание на Великия Пещерен Лъв.

„Ама той говори за мен, внезапно осъзна Айла. Това е церемония. Какво търся аз на церемонията? Кои са тези духове? Досега не съм чувала да ги споменават. Имената им са женски, а пък аз си мислех, че всички духове-закрилници са с мъжки имена.“ Айла се тресеше от страх, но въпреки това любопитството ѝ бе възбудено. Мъжете, насядали като камъните пред себе си, също не бяха чували за старинните духове, докато Мог-ър не изрече имената им, а те не им бяха непознати. Чуването на древните имена събуди също толкова древни спомени, скътани в дълбините на мозъчните им кухни.

— Най-почитания от Древните, обичаите на Духовете остават загадка за нас, ние сме просто хора и не знаем защо тъкмо толкова могъщ Дух си избра нея, не разбираме защо я е накарал да следва стародавните ви обичаи, но нямаме право да му противоречим. В страната на сенките той се е сражавал за нея, сразил е злите сили и ни я върна, за да ни стане ясно какво е желанието му — да ни стане ясно, че не можем да не се съобразяваме с него. О, Могъщи Духове от Миналото, обичаите ви вече не са обичаи на Клана при все, че някога са били и трябва да се върнат за тази, която е седнала с нас. Умоляваме ви, Древнейши Духове, благословете я според обичаите си. Приемете я. Закриляйте я и покровителствайте Клана ѝ — Мог-ър се извърна към Айла. — Доведете жената отпред — нареди той.

Айла усети буквално как я грабват от земята яките ръце на Брун и я пренасят, докато не се озова пред стария маг. Ахна, когато Брун сграбчи с шепи дългата ѝ руса коса и я дръпна назад. С ъгълчето на очите си зърна Мог-ър да измъква остър нож от кесията си и да го вдига високо над главата си. Ужасена тя видя как лицето на едноокия мъж приема застрашителни размери и почти загуби сваяст, когато го зърна да спуска бързо остро лезвие към голото ѝ гърло.

Усети остра болка, но бе твърде уплашена, за да извика. Но Мог-ър направи само малка резка във вдлъбнатината в основата на гърлото ѝ. Струйката топла кръв бе бързо попита с малко парченце мека заешка кожа. Изчака, докато парчето се напои с кръвта ѝ, после избърса раната с парчето се напои с кръвта ѝ, после избърса раната с щипеща течност от купичката, която държеше Гуув. След това Брун я пусна.

Вцепенена, тя гледаше как Мог-ър поставя напоеното с кръв парченце в плитка каменна купичка пълна донякъде с мас. На мага бе връчена малка факла от ученика му и с нея той подпали маста в купичката и гледаше безмълвно как кожата изгаря и се превръща в овъглена угарка с остра, парлива миризма. Когато изгоря съвсем, Брун отметна дрехата ѝ и откри лявото ѝ бедро. Мог-ър топна пръст в останалата в каменната купичка пепел и върху всяка от четирите резки, белязали крака ѝ, тегли по една черна черта. В почуда Айла не откъсваше очи. Приличаше на знак на тотем, изрязан и боядисан в черно по време на церемонията, с която се отбелязваше възмъжаването на момчетата. Усети да я отнасят и гледаше как Мог-ър отново се обръща към духовете.

— Приемете това кръвно жертвоприношение, Най-тачени от Всички Духове и знайте, че не друг, а тотемът ѝ — Духът на Пещерния Лъв — я накара да следва древните ви обичаи. Знайте, че ви засвидетелствахме уважение, знайте, че ви оказахме почит. Дарете ни с благоволенieto си и се върнете към дълбокия си покой, доволни, че обичаите ви не са забравени.

„Свърши“, помисли си Айла и въздъхна облекчено, щом като Мог-ър приседна отново. Все още не знаеше защо трябваше да участва в тази необикновена церемония. Но още не бяха свършили с нея. Брун я заобиколи, застана пред нея и ѝ направи знак да стане. Бързешком тя се изправи на нозе. Той бръкна в дипла на дрехата си и измъкна малък, боядисан в червено овал от слонова кост, отрязан от връхчето на мамутския бивен.

— Айла, единствено този път, докато ни закрилят Най-древните духове, ти си равнопоставена на мъжете.

Не бе сигурна дали е разбрала правилно вожда.

— След като напуснеш това място, недей никога да се смяташ за равна. Ти си жена, винаги ще си останеш жена.

Айла кимаше в знак на съгласие. Несъмнено знаеше, че е жена, но бе озадачена.

— Тази слонова кост е от бивена на мамута, който убихме. Това бе много сполучлив лов, нито един мъж не пострада, а пък сразихме огромно животно. Този къс е благословен от Урсуз, оцветен в свящото червено от Мог-ър и е могъщ ловен талисман. Всеки ловец от Клана носи такъв в амулета си и нито един ловец не може да мине без него.

— Айла, никое момче не може да стане мъж, преди да убие първото си животно, но след като това стане, то не може да бъде повече дете. Много отдавна, още по времето на Духовете, които още витаят наблизко, жените от Клана са ходили на лов. Ние не знаем защо тотемът ти те е накарал да поемеш по древната пътека, но не можем да му противоречим, трябва да дадем съгласието си. Айла, ти уби първото си животно, вече ще трябва да поемеш отговорността на зрял човек. Но ти си жена, а не мъж и винаги ще си останеш жена във всички отношения, освен в едно. Можеш да си служиш само с прашка, Айла, но отсега си Жената Която Ловува.

Айла усети как кръвта внезапно нахлува в лицето ѝ. Възможно ли бе това да е истина? Правилно ли бе разбрала Брун? Току-що бе изтърпяла изпитание, което не мислеше, че ще преживее, само задето си бе послужила с прашка, а сега щяха да ѝ позволят свободно да борави с нея? Позволяваха ѝ да ходи на лов? Без да се крие? Не вярваше на ушите си.

— Този талисман е за теб. Сложи го в амулета си — Айла свали торбичката от врата си и заопипва да развърже възела. Взе от Брун боядисания в червено овал от слонова кост и го постави до късчето червена охра и вкаменелостта, после завърза кожената торбичка и пак я сложи на врата си. — Още не казвай никому, аз ще го оповестя пред пиршеството довечера. То е в твоя чест, Айла, в чест на първото ти убито животно — рече Брун. — Надявам се следващото да бъде по-вкусно от хиената — додаде той и очите му проблеснаха шеговито. — А сега се обърни.

Тя постъпи, както ѝ наредиха и усети превръзката да затуля очите ѝ, а двамата мъже я поведоха обратно, после ѝ свалиха превръзката. Гледаше как Брун и Гуув се връщат обратно при насядалите в кръг мъже. Да не сънувах? Попипа се по гърлото и по раната, където Мог-ър я бе порязал, след това плъзна ръка надолу и усети три предмета в амулета си.^[1] Отметна настрани дрехата си и се вторачи в леко размазаните черни черти, покриващи белезите ѝ. „Ловец! Аз съм ловец! Ловец на Клана. Казаха, че щом това е желанието на тогема ми, те не могат да му противоречат.“ Стисна амулета си, затвори очи и след това начена с тържествените жестове.

— Велики Пещерни Лъве, защо изобщо се усъмних в теб? Смъртното проклятие бе трудно изпитание, най-трудното засега, но не

можеше да не бъде, след като наградата е толкова голяма. Толкова съм ти признателна, че ме смяташ за достойна. Знам, че Креб имаше право — животът ми няма да е лесен с тотем като теб, но винаги ще си струва.

Церемонията бе достатъчно ефектна, за да убеди всички мъже, че трябва да разрешат на Айла да ловува — освен един. Брол бе бесен. Ако не се бе уплашил толкова от предупреждението на Мог-ър, щеше да напусне церемонията. Не искаше да участва в нищо, което предоставяше на тази жена извънредни привилегии. Мяташе кръвнишки погледи на Мог-ър, но нарочната му жлъч бе насочена към Брун и той не можеше да му прости това нахалство.

„Това е негова работа, мислеше си Брод. Все я защитава, все я покровителства. Заплаши ме със смъртно проклятие само задето я наказах за безочието ѝ. Мен, синът на стопанката му, при това си го бе заслужила. Трябваше да я прокълне както трябва, трябваше да я прокълне завинаги. А сега ѝ позволява да ловува, да ходи на лов точно като мъж. Как можа да стори такова нещо? Е, Брун остарява. Няма да е вожд вечно. Един ден аз ще бъда вождът, тогава ще видим. Тогава няма да го има да я защити. Тогава да видим какви привилегии ще получи, само да се опита да ми пробута нахалството си тогава.“

---

[1] В книгата, има липсващ текст — (Попипа се по гърлото и по раната, където Мог-ър я бе ... предмета в амулета си.). Вмъкнатия пропуснат текст, е фен превод от оригинала на английски. — Бел.ел.кор. ↑

Жената Която Ловува заслужи напълно прозвището си през зимата, когато караше десетата си година. Иза изпита лично удовлетворение и малка доза облекчение, когато забеляза промените в момичето, предвестници на настъпващото първо кръвотечение. Разширилият се ханш и двете издутини, напирани отпред, променяха очертанията на източеното ѝ, детско телце и най-сетне убедиха жената, че странната ѝ дъщеря не е обречена на вечно детство. Набъбналите зърна на гърдите, финия полов мъх и окосмяването под мишниците бяха последвани от първата менструация на Айла — за пръв път духът на тотема ѝ бе встъпил в бой с друг.

Сега Айла разбра, че е малко вероятно да роди — тотемът ѝ бе прекалено могъщ. Искаше да има бебе — още откак се роди Уба тя искаше да си роди свое бебе, което да обича и за което да се грижи, — но тя преминаваше изпитанията и ограниченията, налагани от могъщия Пещерен Лъв. Винаги ѝ бе харесвало да се грижи за новородените и децата на увеличаващия се Клан, когато майките им бяха заети и изпитваше истинска ревност, когато отиде при някоя друга да ги кърми. Но сега поне беше жена, вече не беше дете, по-високо на ръст от жена.

Айла изпитваше искрено състрадание и се поставяше на мястото на Овра, която пометна още няколко пъти, макар и в началото на бременността и при това не толкова трудно. Тотемът на Овра — Бобърът — също бе в известен смисъл твърде свиреп. Изглежда ѝ бе писано да остане бездетна. Още от лова на мамути и особено след като Айла достигна физическа зрялост, двете млади жени често си правеха компания. Кротката женица не бе от приказливите — по природа бе затворена, пълна противоположност на открития и дружески нрав на Ика, — но Айла и Овра се радваха на разбирателство, което прерасна в искрено приятелство, разраснало се, за да включи и Гуув. Обичта между младия ученик и стопанката му не бе тайна за никого. Това караше всички още повече да съжаляват Овра. След като стопанинът ѝ

проявяваше такова разбиране и толкова нежност към неспособността ѝ да му роди дете, всички разбираха, че това дори я кара повече да го желае.

Ога отново бе трудна, за голяма радост на Брод. Бе забременяла скоро след като отби тригодишния Брак. По всичко си личеше, че щеше да бъде плодовита като Ага и Ика. Друуг се убеди, че двегодишният син на Ага ще стане майсторът на сечива, когото толкова желаше, след като един ден завари момчето да чука камъни един о друг. Намери камък за чукане, който да приляга на малката, пухкава ръчица на Грууб и му разреши да си играе край него докато работеше и почукваше по кремъчните отломъци, имитирайки каменоделеца. Двегодишната дъщеря на Ика, Игра, обещавахе да стане общителна като майка си — жизнерадостно, бузесто, мило момиченце, на което всички се радваха. Кланът на Брун се множеше.

Айла прекара няколко дни през ранната пролет далеч от Клана — според изискванията на женското проклятие — в малката пещера на високопланинското си убежище. След далеч по-мъчителното смъртно проклятие това сега ѝ се струваше като почивка. Времето използваше да усъвършенства отделните елементи и да заостри майсторството си с прашката след дългата зима, въпреки че през цялото време се налагаше да си припомня, че вече не трябваше да го крие. И макар че не ѝ беше трудно сама да си набавя храна, тя жадуваше за всекидневните срещи с Иза на предварително уречено място край пещерата на Клана. Иза ѝ носеше повече храна, отколкото тя можеше да изяде, но и нещо повече — компания. Все още ѝ беше трудно да прекарва нощите сама, макар да знаеше, че отшелничеството ѝ е ограничено и ще трае кратко време и това да ѝ помагаше.

Често посещенията траеха до мръкване и Айла трябваше да осветява с факла пътя си на връщане. Иза никога не можа да преодолее страховете си за сърнешката кожа, която Айла си бе съшила, докато беше „мъртва“, така че младата жена реши да я остави в малката пещера. Нещата, които една млада жена трябваше да умее, Айла бе усвоила от майка си, точно както всички останали млади жени. Иза ѝ даваше ивица мека, попиваща кожа, които се носеха привързани за ремък на кръста и ѝ обясни какви точно знаци да прави, когато заравя ивиците, оцапани от менструационното течение дълбоко в земята. Обясни ѝ се и каква точно поза да заеме, ако някой мъж реши да

облекчи нуждите си с нея, какви движения да прави и как да се почисти след това. Айла вече беше жена, можеше да се наложи да изпълни всички задължения на една напълно зряла жена, член на Клана. Говореха за сума ти неща, които интересуваха жените, макар и някои да ѝ бяха познати от обучението ѝ като церителка. Обсъждаха раждането, кърменето и церовете срещу спазма. Иза ѝ обясни позите и движенията, смятани за прелъстителни от мъжете на Клана, начините една жена да поощри някой мъж у него да се развие желание да облекчи нуждите си. Говориха и за отговорностите на задомените жени. Иза каза на Айла всичко, което майка ѝ бе разправяла, но насаме се чудеше дали на непривлекателното момиче изобщо някога ще ѝ потрябват толкова знания.

За един въпрос Иза изобщо не отвори дума. Повечето девойки по времето, когато станеха жени, обикновено бяха хвърлили око на отделен младеж. Макар че тази работа не зависеше нито от девойката, нито от майка ѝ, майката, ако беше в добри отношения със стопанина си, можеше да му сподели желанията на дъщеря си. Стопанинът, ако решеше, можеше да го съобщи на вожда, от който зависеше решението. Ако нямаше други съображения и особено ако въпросният младеж не бе безразличен към девойката, вождът можеше да позволи да се изпълнят желанията на девойката.

Това невинаги ставаше, със сигурност не бе станало в Изиния случай, но темата за задомяване изобщо не се зачекна в разговорите на Иза и Айла, въпреки че обикновено тя най-много интересуваеше станалата за задомяване девойка и майка ѝ. В Клана нямаше незадомен младеж и Иза бе сигурна, че дори да имаше, едва ли щеше да желае Айла повече, отколкото биха я поискали за втора жена. А и самата Айла не проявяваше кой знае какъв интерес към тях. Тя дори не се бе замисляла за стопанин, докато Иза не заговори за задълженията на задомената жена. Но по-късно се сети за това.

В едно слънчево, пролетно утро, малко преди да се върне, Айла отиде да напълни меха на вира край извора до пещерата. Всички още бяха вътре. Коленичи и се наведе като бе готова да гребне с меха и изведнъж замръзна. Утринното слънце с полегатите си лъчи придаваше на застиналата вода огледална повърхност. Айла се ококори

на непознатото лице, което я гледаше от вира, за пръв път виждаше собственото си отражение. Повечето вода край пещерата бе във формата на блъбукащи реки и ручейчета и обикновено тя не поглеждаше във вира, докато не потопеше съда, който искаше да напълни, като по този начин нарушаваше застиналата повърхност.

Девојката изучаваше лицето си. То бе донякъде квадратно, с добре очертана челюст, смекчавано от все още закръглените от младостта бузи и дългата, гладка шия. Брадичката ѝ имаше намек за трапчинка, устните ѝ бяха сочни, а носът ѝ бе прав и като изваян. Ведрите ѝ, сиво-сини очи бяха очертани от гъсти мигли, един-два оттенъка по-тъмни от златистата коса, падаща на гъсти, меки вълни чак до кръста ѝ, която проблясваше с отражения на слънцето. Вежди с цвета на миглите ѝ описваха дъга над очите ѝ върху гладкото, право и открито чело без ни най-малкия намек за характерните изпъкнали хребети на веждите. Айла се отдръпна поразена от вира и се втурна в пещерата.

— Айла, какво е станало? — запита с жестове Иза. Явно нещо бе разтревожило дъщеря ѝ.

— Мамо! Току-що се видях във вира. Толкова съм грозна! О, мамо, защо ли съм толкова грозна? — прозвучаха възбудените ѝ слова. Хвърли се в прегръдката на жената и избухна в сълзи. Откак се помнеше, Айла не бе виждала други хора, освен хората от Клана. Тя нямаше друг критерий. Те бяха свикнали с нея, но за самата нея тя изглеждаше толкова по-различно от всички около нея, бе уродливо различна.

— Айла, Айла — утешаваше я Иза, гушнала в прегръдката си ридаещото девојче.

— Не знаех, че съм толкоз грозна, мамо. Не знаех. Кой ли мъж ще ме пожелае? Никога няма да се задомя. И никога няма да имам бебе. Изобщо нищо няма да имам. Защо ли трябва да съм толкоз грозна?

— Не знам дали наистина си толкова грозна, Айла. Ти си просто различна.

— Грозна съм! Грозна! — разтърси глава Айла като не искаше да я утешават. — Само ме погледни! Колко съм дълга, по-висока съм от Брод и Гуув. Висока съм почти колкото Брун! А и съм грозна. Дълга и

грозна съм и никога няма да имам стопанин — зажестиккулира тя посред нови хлипове.

— Айла! Престани! — изкомандва Иза и я разтърси за раменете. — Външността не зависи от теб. Ти не си се родила в Клана, Айла, рожба си на Другите и на тях приличаш. Това не може да се промени, трябва да се примириш. Вярно е, че може никога да не си намериш стопанин. Можем ли нещо да направим, ще трябва и с това да се примириш. Но и това не е сигурно, все има някаква надежда. Ти скоро ще станеш знахарка и то знахарка от моето потекло. Дори и без стопанин ти няма да бъдеш жена без положение, без стойност.

— Следващото лято е Събирането на Клановете. Ще дойдат сума ти Кланове, та това не е единственият Клан, нали знаеш? Може да си намериш другар в някой от другите Кланове. Може да не е млад и с високо положение, но все пак другар. Зуг има много добро мнение за теб, имаш късмет, че толкова те уважава. Вече е дал на Креб послание, което той ще вземе със себе си. Зуг има рода в друг Клан, каза на Креб да им съобщи колко те уважава. Според него от теб ще стане добра стопанка и ги моли да те имат предвид. Дори каза, че би те взел, ако бе по-млад. Не забравяй, че ние не сме единственият Клан, това не са единствените мъже на този свят.

— Наистина ли Зуг каза така? Даже, въпреки че съм толкова грозна? — запита с жестове Айла и в очите ѝ проблесна лъч надежда.

— Да, така рече Зуг. С неговата препоръка и положението, което ти осигурява потеклото ми, не ще и дума, че някой мъж ще те вземе, макар и да изглеждаш различно.

Айла се усмихна неуверено.

— Но това няма ли да значи, че ще трябва да си тръгна оттук? Да живея някъде другаде? Не искам да напускам нито теб, нито Креб, нито Уба.

— Айла, та аз съм стара. И Креб не е младеж, а след няколко години Уба ще стане жена и ще се задоми. И тогава какво ще правиш? — запита с жестове Иза. — Все някой ден Брун ще предаде водачеството на Брод. Не мисля, че трябва да останеш в този Клан, когато Брод стане вожд. Според мен ще е най-добре да се махнеш оттук и Събирането на Клановете може да се окаже най-добрата ти възможност.

— Предполагам, че имаш право, мамо. Не мисля, че ще искам да живея тук, когато Брод стане вожд, но мразя мисълта, че ще ви напусна — рече тя със смръщено лице, после то се проясни. — Но до следващото лято има цяла година. Дотогава не трябва да се притеснявам.

„Цяла година, помисли си Иза. Моя Айла, детето ми. Навярно трябва да станеш на моите години, за да разбереш колко бързо отлита една година. Нали не искаш да ме напуснеш? Ти не знаеш колко ще ми липсваш. Де да имаше мъж от този Клан, който да те вземе. Де да не ставаше Брод вожд.“

Но жената с нищо не издаде мислите си, докато Айла бършеше сълзите си, а после се върна да налее вода. Този път избягваше да гледа във вира.

По-късно следобед Айла стоеше на края на гората и през шубраците гледаше към пещерата. Неколцина работеха навън или си приказваха. Премести двата заека, преметнати през рамо, хвърли поглед към прашката си, мушната в ремъка на кръста ѝ, набута я в гънка на дрехата си, после я извади и пак я мушна на видно място в пояса си. Отново погледна към пещерата и боязливо пое натам.

„Брун каза, че може да ходя на лов, мислеше си тя. Нали устройха церемония, за да ми позволят. Аз съм ловец. Жената Която Ловува.“ Айла вирна брадичка и се показа от скриващата я зеленина.

За един дълъг миг всички пред пещерата замръзнаха и не откъсваха очи от младата жена, крачеща към тях с два заека, преметнати на рамо. Щом се окопитиха от слисването си и осъзнаха колко неприлично е държанието им, те отвърнаха очи. Лицето на Айла пламтеше, но тя крачеше право напред с упорита непоколебимост, като не обръщаше внимание на потайните погледи. Отдъхна си, когато стигна до пещерата, след като премина през предизвикателството на слисаните погледи и се радваше на хладната, сумрачна вътрешност. По-лесно бе да отбягва погледите на хората вътре.

И Иза зяпна от учудване, когато Айла стигна до огнището на Креб, но бързо-бързо се съвзе и отвърна очи, без изобщо да отваря дума за зайците. Не знаеше какво да каже. Креб седеше на мечата кожа и очевидно размишляваше, та изглеждаше, че не я забеляза. Беше я видял да влиза в пещерата и докато стигне до огнището, той бе успял да прикрие изражението си. Никой дума не каза, когато тя хвърли

животните край огъня. Миг по-късно връхлетя Уба, а нейните реакции хич не страдаха от скрупули.

— Наистина ли ти ги удари самичка, а Айла? — запита тя.

— Да — кимна Айла.

— Като ги гледам май са хубавички, тлъсти зайци. С тях ли ще се нагостим за вечеря, майко?

— Ами, да, май така ще стане — отвърна Иза, все още смутена и несигурна.

— Аз ще ги одера — рече на часа Айла, изваждайки ножа си Иза погледна за миг, после си приближи и взе ножа от ръката ѝ.

— Не, Айла. Ти си ги ударила, а аз ще ги одера.

Айла си оттегли, докато Иза дереше зайците, набързо ги набучи на шиш и ги постави върху огъня. Изпитваше същото неудобство като Иза.

— Яденето си го биваше, Айла — рече Креб по-късно, като все още избягваше открито да говори за лова на Айла, но пък Уба не изпитваше подобни угризения.

— И зайците си ги биваше, Айла, ама защо следващия път не удариш няколко яребици — рече тя. Уба предпочиташе като Креб тлъстите птици с оперените крачка.

Когато Айла донесе улова си следващия път в пещерата, изненадата не бе толкова голяма и не след дълго ловуването ѝ стана нещо обичайно. С ловец край огъня, Креб намали пая, който взимаше от останалите ловци, като изключим едрите животни, за които само мъжете ходеха на лов.

За Айла това бе усилена пролет. Делът ѝ от женските работи бе намален поради това, че ходи на лов, а и трябваше да събира билки за Иза. Но на Айла ѝ харесваше, бе изпълнена с енергия, по-щастлива не се помнеше. Радваше се, че може да ходи на лов, без да се крие, радваше се, че отново е сред хората от Клана и бе щастлива, че най-сетне бе жена, както и за възникналите по-тесни взаимоотношения с жените.

Ебра и Уба я приеха, въпреки че двете по-възрастни жени никога не забравиха напълно, че е по-различна. Ика бе дружелюбна от самото начало, а отношението на Ага и майка ѝ коренно се бе променило, след като спаси Она от удавяне. Овра ѝ бе станала доверена приятелка, а и Ога бе станала по-сръчна въпреки Брод. Девическата страст, която Ога

бе изпитвала към този мъж бе улегнала в безразличен навик, охладнял от годините, прекарани с непредсказуемите му изблици. Но отмъстителната омраза на Брод към Айла се трупаеше след приемането ѝ за ловец. Той все опитваше да намери начин да я тормози, все се опитваше да я принуди да реагира. Тормозът му се бе превърнал в житейска реалност, с която се бе научила да живее и ни най-малко да не се трогва. Бе започнала дори да си мисли, че никога вече няма да успее да наруши спокойствието ѝ.

Пролетта бе в разцвета си в деня, когато реши да отиде на лов за яребици за любимото ястие на Креб. Смяташе, че докато е на лов, може и да прегледа какво е поникнало и да почне да попълва запасите на Изината аптека. Сутринта преброди околностите в съседство, после се отправи към една просторна поляна близо до степта. Удари чифт нисколетящи птици, застигани от по-бързите камъни, после претърси високата трева за гнездо с надеждата да намери и яйца. Креб обичаше птиците пълнени със собствените им яйца в гнездото от ядливата зеленина и билки. Нададе радостно възклицание, когато откри гнездото и внимателно загърна яйцата в мек мъх и ги прибра в дълбоката гънка на дрехата си. Бе доволна от себе си. В прилив на неподправена радост тя се впусна и прекоси поляната бегом, спря се, останала без дъх, на върха на едно хълмче, обрасло с току-що покарала трева.

Просна се на земята, провери яйцата, за да се убеди, че не са пострадали и извади парче сушено месо за обяд. Гледаше как една полска чучулига с яркожълто коремче радостно чурулика, после литва и продължава песента си в полет. Чифт врабчета със златни коронки, тананикащи тъжната си, едва доловима песен, пърхаха сред стеблата на къпината на края на откритата ливада. Друг чифт птички с черни качулки и сиви дрешки, кръстени на призивното им чук-чу-рику, се стрелкаха навън-навътре от гнездата си в една хралупа на елата край малкото ручейче, което криволичеше през гъстата растителност в подножието на могилната. Дребни, пъргави, кафяви мушитрънчета гълчаха останалите по време на пренасянето на клонки и изсъхнал мъх до гнездото в хралупата на едно престаряло, съсухрено ябълково дърво, което сякаш искаше да докаже плодовитостта си на фиданка с камарата си розови цветове.

Айла обичаше тези мигове на самота. Приличаше се на слънце, чувстваше се доволна и отпусната, не мислеше за нищо друго, освен за хубавия ден и за това колко е щастлива. Изобщо не можеше да си представи, че наблизко има жива душа, докато на земята пред нея не падна нечия сянка. Сепната, тя вдигна очи и видя навъсеното лице на Брод.

За този ден не бяха запланували ловни набези и Брод бе решил да отиде на лов сам. Не бе проявил кой знае какво старание, излизането му на лов бе по-скоро извинение да се разходи в топлия, пролетен ден, отколкото да осигури месо, от което нямаше особена нужда. Бе зърнал Айла да си почива на могилката отдалече и не можеше да допусне възможността да я сгълчи за мързела, след като я бе хванал на местопрестъплението да не върши нищо.

Айла скочи на крака, когато го видя, но това го подразни. Айла бе по-висока и не му се нравеше да гледа отдолу нагоре жена. Направи ѝ знак да седне и се приготви здраво да я сгълчи. Но докато се снишаваше, непротивящото се, неотзивчиво изражение, което се появи в очите и го вбеси още повече. Искаше му се да може да измисли как да я предизвика да му реагира. Ако беше в пещерата, поне можеше да я накара да му донесе нещо и да я види как скоква на заповедите му.

Огледа се, после сведе очи към жената, седяща в краката му, чакаща го с невъзмутимо самообладание да я сгълчи и да си тръгне. „Откак стана жена е по-непоносима от всякога, мислеше си той. Жената Която Ловува, как можа Брун да го стори?“ Забеляза яребиците ѝ и се сети, че е с празни ръце. „Даже изражението на грозното ѝ лице е дръзко, злорадства, че е ударила тези птици, а пък аз съм с празни ръце. Какво ли да я накарам? Тъдява няма нищо, което да я накарам да ми донесе. Чакай малко, нали вече е жена? Има какво да поискам от нея.“

Брод и направи знак и очите на Айла за малко да изхвъркнат от орбитите. Бе неочаквано. Иза ѝ бе казала, че мъжете си искат от жени, които смятат за привлекателни, а тя знаеше, че Брод я смята за грозна. Слисаната изненада на Айла не убягна на Брод, реакцията ѝ го окуражи. Направи ѝ отново знак, този път заплашително, да заеме позата, за да може той да се облекчи, позата за полово сношение.

Айла много добре знаеше какво трябва да прави. Иза не само ѝ бе обяснила, а и тя често бе виждала зрелите членове на Клана да го

вършат, както и всички деца — в Клана не съществуваха изкуствени задръжки. Децата се учеха на поведението на възрастните като ревностно подражаваха на родителите си, а сексуалната активност бе само една от множеството дейности, които имитираха. Това все оставаше загадка за Айла, питаше се защо го правят, но не се притесняваше като видеше някое момченце безобидно да се нахвърля върху някое момиченце, съзнателно имитирайки възрастните.

А понякога не беше само имитация. Сума ти невръстни момичета от Клана бяха обезчестявани от момченца в пубертета, които се чудеха какво да правят в преддверието на зрелостта преди първото си убито животно, а и нерядко от мъже, прелъстени от невръстната кокетка, си правеха кефа с не съвсем узрялата жена. И въпреки това повечето младежи смятаха под достойнството си да се занимават с бившите си другарки по игра.

Но Айла нямаше момчета приятели горе-долу на своята възраст, освен Ворн, но след като още в първите дни Аба дейно се противопоставяше на дружбата им, между тях никога не се установи близък контакт. Айла не държеше особено на Ворн, който имитираше държането на Брод към нея. Въпреки случката на полето за упражнения, момчето все още боготвореше Брод и Ворн не ставаше да си играят на „стопанин и стопанка“, с Айла. Нямаше друг, с когото би могла да опита, така че изобщо никога не ѝ се бе случило да имитира полов акт. В едно обкръжение, което се отдаваше на секс с лекотата, с която дишаше, Айла все още бе девствена.

Девојката изпита неудобство, знаеше, че трябва да се подчини, но се шашардиса, а на Брод това му доставяше удоволствие. Радваше се, че се бе сетил за това, най-сетне бе надделял над защитата ѝ. Това, че бе толкова объркана и смутена, го вълнуваше и го възбуждаше. Надвисна над нея, докато тя стана, а после почна да се снишава на колене. Айла не бе свикнала мъж от Клана да е в непосредствена близост, тежкото дишане на Брод я плашеше. Тя се поколеба.

Брод загуби търпение, блъсна я на земята, отметна дрехата си и се показа членът му — набъбнал и пулсиращ. „Какво чака тази? Толкова е грозна, че би трябвало да е поласкана, никой друг не би я пожелал“, мислеше си той ядосан, сграбчвайки дрехата ѝ да не му пречи, докато нагонът му нарастваше.

Но щом Брод я доближи, нещо се скъса. Не можеше да го направи! Просто не можеше. Загуби разсъдък. Нямаше значение, че трябваше да му се подчини. Изправи се на крака и понечи да хукне. Брод бе по-бърз от нея. Сграбчи я, повали я и я фрасна в лицето, като цепна устата ѝ с коравия си юмрук. Започваше да му харесва. Сума ти пъти се бе въздържал, когато му се искаше да я напердаши, но сега нямаше кой да го спре. А и отгоре на всичко имаше оправдателна причина — отказваше да му се подчини и не на шега му се съпротивляваше.

Айла обезумя. Опита се да се изправи и той отново я перна. Изобщо не бе очаквал подобна реакция от нея и това разпали още повече сладострастието му. Сега щеше да усмири тази нахалница. Удари я пак и пак изпита голямо удовлетворение като я видя да се свива, щом посегнеше да я удари отново.

Главата ѝ бучеше, от носа ѝ и от тъгълчето на устата ѝ се стичаше кръв. Опита се да стане, но той я държеше здраво. Нахвърли се върху него като барабанеше с юмруци по гърдите му, но съпротивата ѝ само го възбуди още повече. Никога не бе изпитвал такава възбуда — насилието засилваше страстта му, а похотта придаваше сила на ударите му. Съпротивата ѝ му доставяше наслада и тон отново я цапардоса.

Почти бе загубила съзнание, когато я метна по лице, трескаво разкъса дрехата ѝ и ѝ разтвори краката. Със силен замах проникна дълбоко в нея. Тя изпищя от болка. От писъка ѝ той изпита още по-голямо удоволствие. Замахна отново, предизвиквайки още един писък на болка, после пак и пак. Степента на възбудата му не му позволяваше да спре и бързо достигна неудържимия завършек. С един последен, жесток замах, който откъсна от нея последен, изтерзан писък, той освободи натрупалата се възбуда.

Брод се строполи върху нея за миг, останал без сили. После, още задъхан, се отдръпна от нея. Айла хълцукаше несвързано. Солените ѝ сълзи подлютиха кървящите рани на окървавеното ѝ лице. Едното ѝ око бе почти затворено и посиняваше. Бедрата ѝ бяха оцапани с кръв и нещо я болеше дълбоко вътре. Брод се изправи и ѝ хвърли един поглед. Бе доволен, никога не бе изпитвал подобна наслада от проникването в някоя жена. Взе си оръжията и се отправи към пещерата.

Айла лежа с лице в калта дълго след като спря да хълцука. Най-сетне се изправи. Докосна устата си, опипа подутината и видя кръвта

по пръстите си. Цялото тяло я болеше — отвътре и отвън. Забеляза кръвта между бедрата си и петната по тревата. „Да не би тотемът ми отново да воюва“, почуди се тя. „Не, не мисля така, не му е времето. Брод трябва да ме е наранил. Не знаех, че може да ме бие и отвътре. Но защо останалите жени не кървят, защо членът на Брод ще ме наранява? Да не би в мен да е вината?“

Бавно тя се изправи и отиде до ручея, като при всяка стъпка изпитваше болка. Уми се, но това не премахна нито пулсиращата, тъпа болка, нито смута в главата ѝ. Защо Брод поиска това от мен? Иза казва, че мъжете искат да облекчат нуждите си с привлекателни жени. Аз съм грозна. Какъв е смисълът един мъж да наранява жената, която харесва? Но и на жените им харесва, защо иначе ще жестикулират, за да поощрят мъжете? Как може да им харесва? Ога никога няма нищо против Брод да ѝ го прави, а той го прави всеки ден, понякога повече от един път.

Изведнъж Айла изпита ужас. „О, не! Какво ще стане, ако Брод ме накара да го сторя пак? Няма да се върна. Не мога да се върна. Къде да отида? В малката си пещера ли? Не, твърде наблизко е и не мога да остана там през зимата. Трябва да се върна, не мога да живея сама, къде другаде мога да отида? А и не мога да изоставя Иза, нито Креб, нито Уба. Какво да правя? Ако на Брод му се прииска, не мога да му отказвам. Никоя от останалите жени даже не би се оплакала. Какво ли ми има? Никога не е искал това, когато бях още момиче. Защо ли ми трябваше да ставам жена? Толкова се радвах, а дори да остана момиче цял живот, хич не ми пука. И без това никога няма да имам бебе. Каква е ползата да си жена, щом не можеш да имаш бебе? Особено щом някой мъж може да те накара да сториш нещо такова? Изобщо какъв е смисълът? И за какво е?“

Когато закрета обратно по хълмчето в търсене на яребиците си, слънцето залязваше. Яйцата, толкова грижливо скътани, бяха счупени и бяха омазали предницата на дрехата ѝ. Хвърли поглед към ручея и си спомни колко щастлива бе, докато наблюдаваше птичките. Стори ѝ се, че са изминали години, случило се бе в други времена, на друго място. Дотътри се обратно до пещерата, като пристъпваше с ужас.

Щом Иза видя слънцето да се скрива зад дърветата на запад, взе да се безпокои още повече. Преброди отчасти всички пътеки в съседната гора, отиде и до рида да огледа склона към степта. „Една

жена не би трябвало да излиза сама, никога не ми е харесвало, когато Айла ходи на лов“, мислеше си Иза. Ами ако я бе нападнал някой звяр? Може би е ранена? Креб също се безпокоеше, макар че се опитваше да не се издава. Дори Брун започна да се притеснява, щом като взе да се стъмва. Първа Иза я видя да се спуска към пещерата от рида. Почна да я гълчи, задето я бе разтревожила, но още преди да направи първия жест се сепна.

— Айла! Ти си ранена! Какво се случи?

— Брод ме преби — отвърна тя с жестове и равнодушно изражение.

— Но защо?

— Не му се подчиних — отвърна с жестове девойката, докато влизаше в пещерата и се отправяше право към огнището им.

„Какво ли можеше да се е случило? — питаше се Иза. От години Айла не бе отказвала да се подчини на Брод. Защо точно сега ще вземе да му се опъва? И защо той не ми каза, че я е видял? Знаеше, че се тревожа. Върна се още по обяд, а Айла защо закъсня толкова?“ Иза хвърли бърз поглед по посока на огнището на Брод и го зърна да не откъсва очи от Айла отвъд граничните камъни противно на всякакви добри обноски със самодоволно изражение на лицето.

Креб бе запечатил в съзнанието си цялата сцена. Изшареното и подутото лице на Айла, напълно безутешния ѝ вид и Брод, който не сваляше очи от мига на завръщането ѝ с надменна насмешка. Знаеше, че омразата на Брод се бе засилила с течение на годините — кроткото и покорство изглежда го дразнеше повече от момическия ѝ бунт, — но се бе случило нещо, което караше Брод да чувства власт над нея. Дори схватлив човек като Креб не би могъл да се досети за причината.

На следния ден Айла не смееше да напусне огнището и се туткаше с утринната си храна, колкото може по-дълго. Брод вече я чакаше. Само мисълта за прекомерното външение предишния ден го възбуждаше и вече бе готов. Когато ѝ даде знак едва не хукна, но си наложи да заеме позата. Опита се да сподави писъците си, но от болката се отрониха от устните ѝ и предизвикаха любопитните погледи на случайните минувачи. За тях писъците ѝ от болка бяха също толкова непонятни, колкото и внезапния интерес на Брод към нея.

Брод се кефеше на новооткритото си надмощие над Айла и често я обладаваше, въпреки че доста хора се чудеха защо предпочита тази

грозна, омразна му жена пред собствената си миловидна стопанка. След известно време вече не я болеше, но ѝ беше противно. А Брод се наслаждаваше на самата ѝ омраза. Бе я поставил на мястото ѝ, спечелил бе превъзходство над нея и най-сетне бе открил начин да я накара да му реагира. Нямаше значение, че реакцията ѝ бе отрицателна, той я предпочиташе. Искаше да я види да трепери, да види страха ѝ, да я види как сама си налага покорство. Само като си го помислеше, се възбуждаше. Либидото му винаги е било силно, но сега проявяваше по-голяма полова активност от всякога. Всяка сутрин, щом не излезеше на лов, обикновено я обладаваше още веднъж вечерта, а понякога и по обяд. Даже се възбуждаше вечер и обладаваше стопанката си, за да се облекчи. Бе млад и здрав, в разцвета на половата си сила и колкото по-силно го мразеше тя, толкова повече удоволствие му доставяше.

Айла загуби живеца си. Бе унила, навъсена, нищо друго не я интересуваше. Единственото чувство, което изпитваше, бе всепоглъщащата ненавист към Брод и всекидневното му проникване в нея. Като огромен глетчер, който изсмуква цялата влага от заобикалящата го почва и горчивото безсилие пресушаваха всичките ѝ останали чувства.

Винаги се бе грижила за чистотата си, къпеше се и миеше косата си в потока, за да не развъди въшки, дори мъкнеше огромни казани със сняг и ги поставяше до постоянно горящия огън, за да се разтопи и да има прясна вода и през зимата. Сега косата ѝ висеше на сплъстени фитили и с дни не сваляше от гърба си една и съща дреха, без да си дава труда да почисти лекетата и да я простре да се проветри. Не си даваше много-много зор в домакинската работа, докато мъже, които никога не бяха я гълчали, взеха да я корят. Загуби интерес към церовете на Иза, изобщо не говореше, освен когато отвърщаше на директни въпроси, рядко ходеше на лов и често се връщаше с празни ръце. Унинието ѝ хвърли сянка на всички останали край огнището на Креб.

Иза не бе на себе си от тревога, не можеше да проумее драстичната промяна в Айла. Знаеше, че се дължи на необяснимия интерес на Брод към нея, но защо трябваше да ѝ оказва такова въздействие, умът ѝ не го побираше. Въртеше се около Айла, като не я

изпускаше от очи и когато на девойката взе да ѝ прилошава заран, тя се уплаши, че който и да е зъл дух, влязъл в нея, здраво се е окопал.

Но Иза бе знахарка с опит. Тя първа забеляза, че Айла не спазва краткото уединение, което се изискваше от жената, когато тотемите им се сражаваха и огледа осиновената си щерка по-отблизо. Почти не можеше да повярва това, което подозираше. След като се отърколи още една луна и лятото бе в разгара си, Иза вече бе сигурна. Рано една вечер, докато Креб го нямаше край огнището, тя привика Айла.

— Искам да поговорим.

— Да, Иза — отвърна Айла, като се надигна от кожата си и се тръсна в прахоляка край жената.

— Кога за последен път се сражава тотемът ти. Айла?

— Не знам.

— Айла, искам да си спомниш. Сражавали ли са се духовете в теб, откак опадаха цветовете?

Девойката се опита да се сети.

— Не съм сигурна, май че веднъж.

— Така си и мислех — рече Иза. — Сутрин ти призлява, нали така?

— Да — кимна тя. Айла си мислеше, че причина за болестта ѝ е, че Брод всяка заран, щом не беше на лов, стоеше навън и я чакаше, а на нея това, за което чакаше ѝ бе толкова противно, та понякога повръщаше закуската си, а от време навреме и вечерята си.

— Гърдите боляха ли те?

— Малко.

— А и са пораснали, нали така?

— Така мисля. Защо питаш? Защо задаваш всички тези въпроси? Жената я погледна със сериозен вид.

— Айла, не знам как се е случило, почти не мога да го повярвам, но съм сигурна, че е вярно.

— Кое е вярно?

— Тотемът ти е бил сразен, ти ще имаш бебе.

— Бебе ли? Аз? Не мога да имам бебе — запротестира Айла. — Тотемът ми е твърде могъщ.

— Знам Айла. И аз не разбирам, но ти очакваш бебе — повтори Иза.

В безизразните очи на Айла се прокрадна изумление.

— Възможно ли е това да е истина! Възможно ли е наистина да е вярно! Аз да имам бебе? О, мамо, колко е прекрасно!

— Айла, ти не си задомена. Не мисля, че в Клана има мъж, който да те вземе, дори за втора жена. Не можеш да родиш дете без стопанин, това може да му донесе нещастие — зажестичутира Иза настойчиво. — Най-добре ще е да вземеш нещо, за да го изгубиш. Според мен най-добре ще свърши работа имелът. Нали го знаеш, билето с малки, бели плодове, дето се вие нависоко в дъба. Много е ефикасно и ако се пригответи както трябва, не е и много опасно. Ще ти запаря чай от листата само с няколко плода. Това ще помогне на тотема ти да пропъди новия живот. Малко ще ти призлее, но...

— Не! Не! — разтресе буйно глава Айла. — Иза, не мога. Не искам да пия имел. Не искам да взимам нищо, за да го загубя. Искам бебето си, мамо. Още откак се роди Уба го искам. Никога не съм мислила, че това е възможно.

— Но Айла, ако детето е нещастно? Може дори да се роди уродливо.

— Няма да бъде нещастно, аз няма да позволя. Обещавам да се грижа за себе си, за да се роди живо и здраво. Нали ти казваше, че мощният тотем помага да се роди здраво бебе, след като веднъж е сразен? А след като веднъж се роди, ще се грижа за него и няма да позволя нищо лошо да му се случи. Иза, трябва да родя това бебе. Не разбираш ли? Може тотемът ми никога повече да не бъде сразен, това може да е единствената ми възможност.

Иза се вгледа в умоляващите очи на девойката. За пръв път в тях проблясваше живот от деня, когато Брод я преби, докато бе на лов. Знаеше, че трябва да настоява Айла да изпие лекарството, ако можеше да се предотврати, не биваше незадомена жена да ражда. Но Айла така отчаяно желаше това бебе, че можеше да изпадне в по-дълбока депресия, ако я накараше да пометне. А може и да имаше право — това по всяка вероятност бе единственият и шанс.

— Добре. Айла — примири се. — Щом толкова много го желаеш. Но най-добре ще е още на никого да не казваш, и без това ще се разбере скоро.

— О, Иза — рече тя и прегърна жената. Когато осъзна напълно чудото на невероятната си бременност, усмивка озари лицето и. Скокна, бликаща от енергия. Не я свърташе на едно място, просто

трябваше да стори нещо. — Мамо, какво ще готвиш за довечера? Нека ти помогна.

— Яхния от зубър — отвърна жената, изумена от внезапната метаморфоза на девойката. — Ако искаш, може да нарежеш месото.

Докато двете жени шетаха, Иза осъзна, че почти бе забравила каква радост може да доставя Айла. Ръцете им не спряха да жестикулират и шетат, а неочаквано Айла отново прояви интерес към церовете.

— Не знаех за имела, мамо — забеляза Айла. — Знам за моравото рогче и за сладката тръстика, но не знаех, че от имела може да се пометне.

— Все ще изникват неща, за които не съм ти казала, Айла, но това, което знаеш, ти стига. А и знаеш как да изпробваш билките, винаги ще имаш възможност да научиш още. И вратига става, но е по-опасно от имела. Използва се цялото растение — цветове, листа, корени — като се сварява. Ако сипеш вода дотук — Иза посочи белега отстрани на една от купичките си за церове — и го свариш, докато не остане чаша с този размер — Иза взе едно костена чаша — горе-долу е достатъчно. Обикновено стига една чаша. Понякога помагат и цветовете на хризантемата. Тя не е опасна като имела и вратигата, но и не е винаги ефикасна.

— Най-добро приложение намира при жени, които са склонни лесно да помятат. Винаги е по-добре да използваш нещо по-слабо, не толкова опасно, ако е възможно.

— Точно така. А има и нещо друго, което трябва да знаеш — Иза се огледа да провери да не би Креб да се е върнал. — Никой мъж не трябва никога да научи за това, то е тайна, известна само на знахарките, а и не всички я знаят. Най-добре ще е и никоя жена да не я знае. Ако стопанинът ѝ я запита, ще трябва да му я каже. Никой не би запитал знахарката. Ако някой мъж научи, ще го забранят. Разбра ли?

— Да, мамо — кимна Айла, изпълнена с любопитство и изненада от потайността на Иза.

— Не мисля, че някога ще се наложи да го приложиш върху себе си, но така или иначе трябва да го знаеш като знахарка. Понякога, щом една жена има трудности при раждането, най-добре е да няма повече деца. Знахарката може да ѝ даде цяра, без дори да ѝ каже за какво е. Има и друга причина една жена да не иска детето. Някои билки са

изключително чародейки, Айла. Могат да направят Тотема на някоя жена много силен, достатъчно силен, за да предотврати зачеването на нов живот.

— Ти знаеш магия за предотвратяване на бременността, така ли Иза? Нима може слабият женски тотем да стане толкова силен? С всеки тотем ли става? Дори и мог-ър да направи заклинание, което да даде сили на мъжкия тотем?

— Да, Айла. И точно затова никой мъж не бива да разбере. Самата аз прибягнах до това, след като се задох. Не ми харесваше стопанинът ми и исках да ме даде на друг мъж. Мислех си, че ако изобщо нямам деца, няма да иска да ме задържи — призна си Иза.

Но нали всъщност имаш дете? Родил Уба.

— Навярно с течение на времето магията губи силата си. Може би тотемът ми не е искал да се жертва повече, може той да е искал да роди дете. Не знам. Нищо не е вечно. Има по-могъщи сили от всякаква магия, но дълги години действаше. Никой не разбира духовете напълно, дори и Мог-ър. Кой би си помислил, че тотемът ти ще бъде сразен, Айла? — Знахарката припряно се огледа. — А сега, преди да се е върнал Креб, нали познаваш мъничкото жълто, пълзящо биле със ситни листенца и цветчета?

— Златната нишка ли?

— Да, точно това. Понякога му викат бурен-удушвач, защото убива растението, върху което си увива. Остави го да изсъхне, натроши горе-долу толкова в шепа, свари го в пълна догоре костена чаша, докато отварата не стане с цвят на зряло сено. Пий по две глътки всеки ден, когато духът на тотема ти не воюва.

— Не се ли прави от него и лапа срещу ужилвания и ухапвания?

— Да, оказа се, че има още едно основание да ти е под ръка, но лапата се поставя на кожата, външно. А за да дадеш сили на тотема си, се пие. Трябва да взимаш и още нещо, когато тотемът ти воюва. Коренът на антилопското биле, изсушен или пресен. Сваряваш го и пиеш отварата, по една купичка всеки ден, докато си изолирана — продължи Иза.

— Това не е ли билето с назъбените листа, което помага на артритата на Креб?

— Точно така. Знам и едно друго, но никога не съм прибягвала до него. Този цял е на друга една знахарка, обменихме знания с нея.

Съществува една определена грудка — в околността не се намира, но ще ти покажа колко по-различна е от останалите. Нарязва се на парчета, сварява се и се скашква на гъсто пюре, после се оставя да изсъхне и се стрива на прах. После трябва доста от нея, половин купичка прах се смесва с вода, за да се получи отново пюре и се взима всеки ден, докато не си изолирана, когато духовете не воюват.

Креб влезе в пещерата и видя двете жени дълбоко погълнати в разговора си. Веднага забеляза промяната у Айла. Бе оживена, внимателна, замислена, усмихната. „Трябва да е дошла на себе си“, помисли си той като куцукаше към огнището си.

— Иза! — провикна се той, за да привлече вниманието ѝ. — Да не би да искаш да ме умориш от глад?

Жената скокна с малко гузен вид, но Креб не забеляза. Толкова му бе приятно да види Айла делово да шета и да приказва, че не виждаше Иза.

— Ей сегичка ще стане, Креб — рече усмихната Айла с жестове, изтича към него и го прегърна. От това Креб се почувства по-добре от много време насам. Докато се настаняваше на постелката си, Уба се втурна тичешком в пещерата.

— Гладна съм! — жестикулираше малкото момиченце.

— Ти все си гладна, Уба — засмя се Айла, вдигна момиченцето и я завъртя в кръг. Уба бе на върха на щастието. За пръв път това лято на Айла ѝ се играеше с нея.

По-късно, след като се бяха нахранили, Уба пропълзя в скута на Креб. Айла си тананикаше тихичко, докато помагаше на Иза да почисти. Креб въздъхна доволно — вече бе заприличало на дом.

„Момченцата може да са много важни, но според мен повече ми харесват момиченцата“, помисли си той. „Не ми трябва да бъдат яки и смели през цялото време и нямат нищо против да се сгушат в нечий скут и да заспят. Как ми се иска и Айла да е още момиченце.“

На следващата заран Айла се събуди в топлите завивки на предчувствието. „Чакам бебе“, мислеше си тя. Лежеше в кожата си доволна от себе си. Изведнъж изпита силно желание да стане. „Мисля да отида на реката тази заран, косата ми е станала за миене.“ Скокна от леглото, но веднага взе да ѝ се повдига. „Май ще е по-добре да хапна нещо твърдо, за да видя дали няма да го повърна. Трябва да се храня, ако искам бебето да се роди здраво.“ Не можа да задържи храната, но

след като мина известно време, отново се нахрани и се почувства по-добре. Все още размишляваше за чудото на бременността си, когато излезе от пещерата и се отправи към реката.

— Айла! — подигравателно й подвикна Брод като си придаваше важност и й направи знак.

Айла се сепна. Съвсем бе забравила за Брод. Вече си мислеше за много по-важни нещо като топли, гушкави кърмачета, за собственото си топло, гушкаво кърмаче. „Няма да е зле да приключим с това още сега“, помисли си тя и търпеливо зае позата, за да може Брод да се облекчи. Дано да побърза, та да мога да отида на реката да си измия косата.

Брод се почувства излъган. Нещо липсваше. В държанието ѝ не се забелязваше нито следа от отпор. Липсваше му възбудата, която му доставяше обладаването ѝ против волята ѝ. Нямаше ги кипящата ѝ ненавист и горчивото ѝ безсилие, които тя никога не успя напълно да прикрие. Тя вече не му се опъваше. Държеше се така, сякаш даже той не присъства, сякаш нищо не изпитва. И наистина не изпитваше. Мислите ѝ бяха в друг свят, вече дори не го усещаше, че е проникнал в нея, нито пък укорите и злобните му удари. Просто трябваше да приеме още нещо и се бе примирила. Кроткото ѝ, хладнокривно спокойствие се бе възцарило отново.

Брод изпитваше удовлетворение по-скоро да упражнява властта си над нея, а не наладата от половото сношение. Откри, че вече не се възбужда, виждаше зор със запазването на ерекцията. След като няколко пъти изобщо не можа да свърши, той се отдръпна и скоро съвсем престана. Унижението бе голямо. „Все едно че е от камък, изобщо не реагира, мислеше си той. И без друго е толкова грозна, достатъчно време ѝ отделих. Дори не може да оцени каква чест за нея е бъдещият вожд да ѝ обърне внимание.“

Ога приветства завръщането му и изпита облекчение, че изглежда бе преодолял неразгадаемото си увлечение по Айла. Не беше го ревнувала, това не бе нищо, за което можеше да ревнува. Неин стопанин бе Брод и с нищо не показваше, че е готов да я зареже. Всеки мъж може да облекчава нуждите си, с която жена си поиска, в това нямаше нищо изключително. Просто не можеше да разбере защо обръща толкова внимание на Айла, когато кой знае защо, на нея това очевидно не ѝ харесваше.

Колкото и да си блъскаше главата, внезапното безразличие на Айла го дразнеше. Бе помислил, че най-сетне е открил начин да властва над нея и бе вкусил от наладата, която това му доставяше. Всичко това го караше още по-непоколебимо да търси начин отново да се докопа до нея.

Бременността на Айла слиса целия Клан. Струваше им се невъзможно жена с мощен тотем като нейния да зачене нов живот. Изказваха се куп противоречиви догадки относно духа на чий мъжки тотем бе успял да срази Пещерния Лъв и нямаше мъж в Клана, който да не желал да си припише заслугата и да повдигне престижа си. Някои смятаха, че това е работа на съчетание на няколко духа на тотемите, навярно тези на съвкупното мъжко население, но повечето мнения се делиха на два лагера, съставени почти изключително според възрастта.

Определящ фактор се явяваше близостта на жената и тъкмо затова повечето мъже вярваха, че децата на стопанките им са резултат от духа на собствения им тотем. Жената неизбежно прекарваше по-голямата част от времето си с мъжа, с когото делила едно огнище и вероятността да влезе в нея духът на неговия тотем бе по-голяма. Дори мъжкият тотем да призовеше на помощ в последвалата схватка тотема на друг мъж или който и да е намиращ се наблизо дух, основната заслуга бе на жизнената сила на първия тотем. Духът-помагач можеше да бъде удостоен с привилегията на зачеването на нов живот, но това бе оставено на усмотрението на тотема, призовал го на помощ. Двамата мъже, намиращи се най-близо до Айла, откакто стана жена, бяха Мог-ър и Брод.

— Аз викам, че е Мог-ър — отстояваше думите си Зуг. — Само той има по-силен тотем от Пещерния Лъв. — А с кого дели тя домашното огнище?

— Урсуз никога няма да позволи на една жена да погълне духа му — противопостави му се Круг. — Пещерната Мечка си избира хората, които ще закриля, както си избра Мог-ър. Ти да не мислиш, че една Сърна е сразила Пещерния Лъв?

— С помощта на Пещерната Мечка. Мог-ър има два тотема. За Сърната не е трудно да намери помощ. Никой не казва, че Пещерната

мечка е оставила духа си, само ви казвам, че е помогнала — горещо се препираще Зуг.

— Тогава защо не забременя миналата зима? Нали тогава живееше край едно огнище с него. Забременя едва след като Брод се увлече по нея, макар че не ме питайте с какво толкова го е привлякла. Новият живот се зачена едва след като той прекара толкова време около нея. И Косматият Носорог е могъщ тотем. С малко помощ би могъл да срази Пещерния Лъв — спореше Круг.

— Според мен това е работа на тотема на всинца ни — намеси се Дорв. — Въпросът е кой иска да я вземе за стопанка? Всеки иска да си припише заслугата, ама кой иска жената? Брун попита дали някой мъж я желае. Ако не е задомена, детето ще бъде нещастно. Аз съм прекалено стар, макар че едва ли съжалявам.

— Е, аз бих я взел, ако все още имах собствено огнище — зажестикулира Зуг. — Грозна е, но е работлива и почтителна. Знае как да се грижи за един мъж. В крайна сметка това е по-важно от красотата.

— Аз не я искам — поклати глава Круг. — Не искам Жената Която Ловува край огнището си. Може да е подходяща за Мог-ър, той и без това не ходи на лов и не го интересува. Но я си представете, че се върна с празни ръце от лов и ще трябва да ям месото, което е осигурила стопанката ми. Освен това огнището ми и без нея е препълнено от Ика, Борг и кърмачето Игра. Направо имам късмет, че Дорв все още носи по нещо. А Ика е още млада и може да роди още деца, откъде да знае човек?

— Мислил съм за това, — рече Друуг, — но огнището ми е прекалено претъпкано. Аго и Аба, Ворн, че и Она и Грууб. Къде да туря още една жена, че и дете? Ами ти, Грод, как стоят нещата при теб?

— Не мога. Не я ща, освен ако Брун не ми нареди — отвърна лаконично Грод. Заместникът на вожда не можа с времето да превъзмогне известната неловкост, която изпитваше в присъствието на жената, която не бе се родила в Клана. Тя просто го караше да се чувства неудобно.

— Ами какво ще кажете за самия Брун? — поинтересува се Крут. — Нали пръв той я прие в Клана?

— Понякога е по-умно да се съобразиш с първата си жена, преди да си вземеш втора — забеляза Гуув. — Знаете мнението на Ебра относно занятието знахарка. Нали Айла е ученичка на Иза? Ако стане знахарка от потеклото на Иза, смятате ли, че на Ебра ще ѝ е приятно да дели огнището с по-млада жена, втора стопанка с по-високо положение от нейното? Бих взел Айла. Когато стана мог-ър, няма толкова често да ходя на лов, та няма да имам нищо против, ако донесе заек ли, хамстер ли край огнището. И без това са само дребни животни. Дори не мисля, че Овра ще има нещо против втора жена с по-високо положение, те добре се разбират. Но Овра иска да има собствена рожба. Няма да ѝ е лесно да дели домашното огнище с друга жена, при това с кърмаче. Особено след като никой изобщо не очакваше Айла да роди. Според мен то е заченато от духа на тотема на Брод, жалко е, че той изпитва такива чувства, но именно той е този, който трябва да я прибере.

— Не съм толкова сигурен, че е на Брод — рече Друг. — Ти какво ще кажеш Мог-ър? Би могъл да я вземеш за стопанка.

Старият магьосник безмълвно бе наблюдавал препирнята на мъжете, както често правеше.

— Мислих за това. Не мисля, че Урсуз или Сърната са заченали бебето на Айла. Не съм сигурен, но това е работа на тотема на Брод. Тотемът ѝ винаги е бил загадка, кей знае какво се е случило. Но тя има нужда от стопанин. Не само защото бебето може да бъде нещастно, то има нужда от мъж, който да поеме отговорността за него, да го изхранва. Твърде стар съм и ако е момче, не мога да го науча да ловува. А и тя не може, нали ходи на лов само с прашка? И без това не бих могъл да я взема за жена. Би било все едно Грод да вземе Овра, особено след като Ука още му е първата стопанка. За мен тя е все едно дъщеря на нечия стопанка, дете на нечие огнище, а не жена за задомиране.

— Случвало се е и преди — обади се Дорв. — Един мъж не бива да се жени само за посестримата си.

— Не е забранено, но и не се гледа с добро око. А и повечето мъже не я искат. Освен това никога не съм имал стопанка, твърде стар съм тепърва да се задомивам. Иза се грижи за мен и това ми стига. С нея не ми липсва нищо. Предполага се, че мъжете от време на време облекчават нуждите си със стопанките си. Нямам такива нужди от сума ти време, отдавна се научих да ги владея. Какъв стопанин на една

млада жена ще бъде? Но може и да не стане нужда от такъв. Иза каза, че май раждането ѝ няма да е лесно, вече се появиха проблеми, може да пометне, преди да ѝ дойде времето. Знам, че Айла иска това бебе, но най-добре ще е за всички, ако го загуби.

Както бе споделено с мъжете, бременността на Айла не вървеше добре. Знахарката се страхуваше, че не всичко бе наред с бебето. Сума ти помятания се дължаха на деформирания плод и Иза смяташе, че е по-добре да се отърват от него, отколкото да се роди живо и да се налага да погребват уродливото бебе. На Айла продължи да ѝ прилошава доста след края на първото тримесечие и дори в късна есен, когато нарасналата ѝ талия прерасна в издутина, беше ѝ трудно да задържи храната. Когато стана на петна и взе да изхвърля съсиреци, Иза поиска разрешение от Брун Айла да не участва във всекидневната шетня и я накара да пази леглото.

Страховете на Иза за бебето на Айла растяха с трудната ѝ бременност. Бе убедена, че Айла трябва да пометне. Сигурна бе, че няма да е трудно да го изхвърли, доколкото съдеше за растежа на бебето по корема ѝ. Боеше се повече за Айла. Бебето изцеждаше и последните ѝ силици. Ръцете и краката ѝ отслабнаха в контраст с разширяващата се талия. Нямахше апетит и се насилваше да яде специално приготвените от Иза ястия. Около очите ѝ се образуваха тъмни кръгове и гъстата ѝ, лъскава коса загуби еластичността си. Все ѝ беше студено, просто не притежаваше телесните запаси, които да я сгриват и прекарваше повечето си време сгушена край огнището, увита в кожи. Но когато Иза отвори дума Айла да изпие църа, който щеше да сложи край на бременността ѝ, младата жена отказа.

— И за, искам си бебето. Помогни ми — умоляваше я Айла. — Ти можеш да ми помогнеш, знам, че можеш. Ще направя всичко, което кажеш, само ми помогни да родя бебето си.

И за не можеше да откаже. Известно време бе разчитала на Айла да ѝ носи билките, от които имаше нужда и рядко бе излизала сама. Изнурителните усилия предизвикваха нови спазми на кашлица. През цялото време Иза се тъпчеше с упойващи средства, за да прикрие разяждащата я туберкулоза, която от зима на зима се влошаваше. Но заради Айла тя бе готова да излезе да търси определен корен, който помагаше срещу помятане.

Знахарката напусна пещерата в ранни зори и тръгна да претърсва планинските гори и усойните пустоши за специалния корен. Слънцето грееше на ведрото небе, когато пое на път. Иза си мислеше, че денят ще бъде от онези топли дни в края на есента и не пожела да се товари с още дрехи. Освен това смяташе да се върне преди слънцето да стигне най-високата си точка. Пое по една пътечка в гората недалеч от пещерата, после свърна покрай един ручей и започна да се катери по стръмния склон. Бе по-слаба, отколкото си мислеше, не и стигаше въздух и често се налагаше да спира и да изчаква раздиращия пристъп на кашлицата да премине. Към средата на заранта времето се промени. Мразовитият вятър довя от изток облаци и когато те стигнаха до подножието на планината, изсипаха тежкия си товар от влага в поройна суграшица. Още в първите мигове Иза стана вир-вода.

Когато намери търсената от нея разновидност на борова гора и билките, дъждът вече бе отслабнал. Трепереща под ледения ръмеж, тя изрови корените от калната земя. На връщане кашлицата ѝ се влоши, като караше тялото и да се гърчи всеки миг и по устните ѝ изби кървава пяна. Не познаваше толкова добре местността покрай тази пещера, колкото познаваше околността на предишния дом на Клана. Загуби ориентация, сбърка пътя на слизване и се наложи да се върне, за да намери правилната пътека. Вече се стъмваше, когато подгизналата до кости и премръзнала знахарка се прибра в пещерата.

— Мамо, къде беше? — запита я Айла с жестове. — Вир-вода си и цялата трепериш. Ела при огъня. Ей сегинка ще ти дам сухи дрехи.

— Намерих ти малко змийски корен, Айла. Измий го и го съдвчи... — нов гърч секна думите ѝ. Погледът ѝ бе трескав, лицето ѝ пламтеше... дъвчи го суров. Ще ти помогне да задържиш бебето.

— Да не би да си излязла в този дъжд само за да ми търсиш този корен? Не знаеш ли, че предпочитам да загубя бебето, отколкото теб? Твърде болна си, да излизаш в това време и много добре го знаеш.

Айла знаеше, че Иза бе болнава от години, но дотогава не разбираше всъщност колко сериозна е болестта ѝ. Младата жена забрави за бременността си, не обръщаше внимание, когато от време на време кървеше, не се сещаше да тури залък в устата си повечето

време и не щеше да се отдели от леглото на Иза. Спеше и то на кожа до одъра на жената. И Уба не се откъсваше от нея.

За пръв път някой от хората, които обичаше, се разболяваше сериозно пред очите на момиченцето и на нея ѝ се късаше сърцето. Следеше всичко, което Айла правеше, помагаше ѝ и пред нея се разкриха нови страни на потеклото и предопределението ѝ. Уба не бе единствената, която не сваляше очи от Айла. Целият Клан се тревожеше за знахарката си и не бе много-много убеден в умението на младата жена. Но тя бе глуха и сляпа за страховете им, цялото ѝ внимание бе посветено на жената, която наричаше „мамо“.

Айла прехвърли мислено всеки цяр, научен от Иза, разпитваше Уба за знанията, които знаеше, че се съхраняват в паметта на момиченцето и приложи известна собствена логика. Изключителната дарба, забелязана от Иза, способността да се открие и лекува същинското заболяване — ето къде се криеше силата на Айла. Тя бе изключителен диагностик. От незначителните симптоми тя пожела да подреди мозайка от отделните късчета на цялостната картина и да запълни празните места с помощта на разсъдливост и интуиция. Това бе собственост, за която единствено нейният мозък сред обитателите на пещерата, бе неповторимо подходящ. Пристъпът на заболяването на Иза бе стимул, който изостри дарбата ѝ.

Айла приложи средствата, на които я бе научила знахарката, после опита нови средства, които сами се налагаха от другите приложения, понякога съвсем далечни. Каквото и да бе, церовете, нежните грижи или волята на знахарката — най-вероятно бе съчетание от всичко това — по времето, когато зимата бе натрупала дълбоки пресни пред преградите срещу вятъра на входа, Иза се чувстваше достатъчно добре, за да поеме грижите за бременността на Айла отново. А до раждането не оставаше много време.

Усилието покрай оздравяването на Иза остави следите си. Айла намираше непрекъснато следи от кървене през останалата част на зимата и я мъчеше постоянно главоболие. Събуждаше се посред нощ от спазми в нозете си и продължи да повръща често. Иза очакваше всеки момент да помогне. Не разбираше как Айла успява да го задържи, както и как бебето можеше да продължава да се развива, след като Айла бе толкова изтощена. Но то наистина се развиваше. Коремът на младата жена се изду до невероятни размери и бебето риташе тъй

буйно и продължително, че тя почти не можеше да дремне. Досега Иза не бе виждала жена да изстрада по-трудна бременност.

Айла никога не се оплакваше. Боеше се да не би Иза да си помисли, че е готова да се откаже от бебето, макар че бременността ѝ бе доста напреднала, за да стои тази възможност пред знахарката. Такава възможност не седеше и пред Айла. Страданията ѝ само още повече я убеждаваха, че ако загуби това бебе, никога няма да има друго.

От леглото си Айла гледаше как пролетните дъждове отмиват снега и първият минзухар, който видя, ѝ бе донесен от Уба. Иза не я пускаше да излиза от пещерата. Мъхестите върби набъбнаха и се покриха със зеленина, а първите пъпки предвещаваха раззеленили се корони във влажния, пролетен ден в началото на единадесетата ѝ годишнина, когато родилните мъки на Айла започнаха.

Началните контракции не бяха трудни. Айла сърбаше чай от върбова кора, бърбеше с Иза и Уба, развълнувана и доволна, че най-сетне бе дошъл мигът. Бе сигурна, че на следващия ден ще държи бебето си в ръце. Иза бе по-сдържана, но се опитваше да не го показва. Заговориха за медицина, както място се случваше напоследък между Иза и двете ѝ щерки.

— Мамо, какъв беше онзи корен дето ми донесе, когато излезе и се разболя? — запита с жестове Айла.

— Викат му змийски корен. Не се използва много често, защото трябва да се дъвче, докато е пресен и трябва да се събира в късна есен. Много е подходящ за предотвратяване на помятане, но колко ли жени са заплашени от помятане едва в късна есен? Губи силата си като го изсушиш.

— Как изглежда? — запита Уба. Болестта на Иза бе изострила интереса на Уба към целебните билки, които един ден щеше да предписва, и двете, Иза и Айла я обучаваха. Но обучението на Уба се различаваше от това на Айла. За да постигне пълния капацитет на мозъка си, на Уба трябваше само да ѝ припомнят за това, което вече знаеше и да ѝ кажат за приложението му.

— Всъщност те са две билки — мъжка и женска. Има дълго стебло, поникнало сред купчина листа близо до земята и малки цветчета, скупчени на върха, отчасти по стеблото. Цветчетата на

мъжкото биле са бели. Коренът е от женското биле, цветчетата му са по-дребни и зелени.

— Нали каза, че расте в боровите гори? — каза с жестове Айла.

— Само в усойните. То обича влагата, мочурите, блатистите места в ливадите, често планинските гори.

— Онзи ден не биваше да излизаш, Иза. Толкова се притесних... Ох, чакайте, почва друга!

Знахарката прегледа Айла. Опитваше се да прецени колко дълго траят болките. Имаше още много време, реши тя.

— Когато тръгнах не валеше — рече Иза. — Мислех, че денят ще бъде топъл. И сбърках. Времето през есента е винаги непредсказуемо. Все искам нещо да те попитам, Айла. Бях в несвят от треската през повечето време, но ми си стори, че ми направи лапа на гърдите от билки, дето ги слагам да облекча ревматизма на Креб.

— Точно така.

— Не съм те учила на това.

— Знам. Кашлицата ти бе толкова силна, плюеше толкова кръв, че исках да ти дам нещо, което да успокои спазмите, но реших, че и не трябва да се напругаш много, докато изхвърлиш храчките. Лекарството за ревматизма на Креб прониква дълбоко, затопля и стимулира кръвта. Сметнах, че то може да прокара храчките и няма да се налага да кашляш толкова силно, за да ги изхвърлиш, а след това пак мога да ти дам отварата за успокояване на спазмите. По всичко личи, че помогна.

— Да, и аз така мисля. — След като Айла ѝ обясни разсъжденията си, те изглеждаха логични, но Иза се питаше дали изобщо би ѝ хрумнало на нея. „Правя бях, помисли си Иза. Тя е добра знахарка, а ще става и още по-добра. Заслужава положението на потеклото ми. Ще трябва да говоря с Креб. Може да не ми остава много време на този свят. Айла вече е жена, трябва да стане знахарка, ако оцелее след това раждане.“

След утринната храна намина Ога с Грев, втория ѝ син и приседна до Айла, докато кърмеше. Скоро към тях се присъедини и Овра. Трите млади жени си бърбяха дружелюбно между контракциите на Айла и изобщо не отваряха дума за предстоящото ѝ раждане. Цяла сутрин, докато Айла бе на първия етап на родилните мъки, жените се точеха през огнището на Креб. Някои просто се поспираха за миг-два да оказат морална подкрепа с присъствието си, някои седяха до нея

непрекъснато. Винаги имаше няколко жени, насядали край одъра ѝ, но Креб не се мяркаше. Той крачеше притеснен напред-назад из пещерата, като спираше да обмени някой и друг жест с мъжете, насъбрали се край огнището на Брун, но не го свърташе на едно място. Заплануваният за този ден лов бе отложен. Претекстът на Брун бе, че още е твърде мокро, но всички знаеха за истинската причина.

Късно следобед родилните мъки на Айла се усилиха. Иза ѝ даде отвара от корена на някаква грудка с особени свойства, които облекчаваха болките при раждане. Времето течеше бавно до вечерта, когато контракциите ѝ станаха по-силни и по-нарядко. Айла лежеше на одъра, плувнала в пот и бе сграбчила ръката на Иза. Опитваше се да сподави писъците си, но когато слънцето се скри зад хоризонта, Айла се гърчеше от болки, пишеше при всяка конвулсия, разтресла тялото ѝ. Много от жените не можеха да понесат да останат край нея повече, всички, освен Ебра се прибраха край огнищата си. Намериха си по някаква шетня, колкото да вършат нещо и вдигаха очи, когато Айла надаваше следващия изтерзан писък. Край огнището на Брун разговорите също бяха секнали. Мъжете седяха безучастно, забили погледи в земята. Виковете от болка на Айла прекъсваха всеки опит за разговор.

— Бедрата и са твърде събрани, Ебра — жестикулираше Иза. — Не позволяват родилния ѝ канал да се разтвори широко.

— Ако спускаме мехура да ѝ изтече водата няма ли да е по-добре? Понякога това помага — предложи Ебра.

— И аз се сетих за това. Не исках да избързвам, тя няма да изтрае сухо раждане. Надявах се, че сам ще се спуска, но тя все повече отслабва и хич не напредва. Май ще е по-добре сега да го спускам. Ще ми подадеш ли онази лековита брястова пръчица? Почва нова контракция, ще го спускам като свърши.

Айла изви гръб и сграбчи ръцете на двете жени, а от устните ѝ се изтръгна постоянно усиливащ се писък на предсмъртна агония.

— Айла, сега ще се опитам да ти помогна — каза ѝ с жестове Иза, след като контракцията премина. — Разбираш ли ме?

Айла кимна безмълвно.

— Ще пусна водата да изтече, но после искам да се изправиш и да клекнеш. Помага, когато бебето е тръгнало надолу. Ще се справиш ли?

— Ще се опитам — махна вяло Айла.

Иза мушна с лековитата, брястова клечка и водата на Айла бликна, предизвиквайки нова контракция.

— Сега стани, Айла — показа ѝ с жестове знахарката. Заедно с Ебра вдигнаха омаломощената млада жена от одъра и я крепяха, докато тя клечеше върху кожата като тази, постилана под всяка жена по време на раждане.

— А сега се напъни, Айла. Яко се напъни.

Напрегна всичките си сили при последвалата болка.

— Прекалено слаба е — направи ѝ знак Ебра. — Не може да се напъне достатъчно.

— Айла, трябва да се напънеш по-яко — нареди ѝ Иза.

— Не мога — отвърна със знаци Айла.

— Трябва, Айла. Трябва, иначе бебето ти ще умре — рече Иза. Не ѝ каза, че и Айла ще умре. Иза виждаше мускулите ѝ да се свиват за нова контракция.

— Хайде. Айла! Сега! Напъни се! Напъни се, колкото имаш сила — настояваше Иза.

„Не мога да оставя бебето ми да умре, мислеше си Айла. Не мога. Ако това бебе умре, никога няма да имам друго.“ Не бе ясно откъде, но тя насъбра последните си капчици сила. Докато болката се усиляваше, тя си пое дъх и сграбчи ръката на Иза за опора. Напъна се с всички сили и по челото ѝ избиха капчици пот. Зави ѝ се свят. Имаше чувството, че костите ѝ се трошат, все едно се опитваше да изхвърли навън вътрешностите си.

— Браво, Айла, много добре — окуражаваше я Иза. — Главичката му се показва, още веднъж така.

Айла си пое още веднъж дълбоко въздух и пак се напъна. Усети как кожа и мускули се разкъсват, но продължи да се напънга. Рукна, гъста, червена кръв и главата на бебето се показа от тесния детероден проход. Иза я хвана и затегли, но най-тежкото бе отминало.

— Само още мъничко, Айла, само колкото да изкараш плацентата.

Айла се напъна още веднъж, зави ѝ се свят, причерня ѝ и припадна, загубила съзнание.

Иза привързва пъпната връв с парче сухожилие и прегриза останалата част. Потупа крачетата, докато скимтящия плач не прерасна в звучен рев. „Бебето е живо“, помисли си Иза с облекчение и започна да почиства новороденото. И тогава сърцето ѝ се сви. След всички страдания, след всичко, което ѝ се струпа на главата, защо и това? Тя толкова искаше това бебе. Иза уви новороденото в меката, заешка кожа, приготвена от Айла, после ѝ забърка лапа от сдъвкани корени, която придържаше да не падне от хигроскопична кожена ивица. Айла изстена и отвори очи.

— Бебето ми, Иза. Момче ли е или момиче? — попита тя.

— Момче, Айла — рече жената, после припряно продължи, за да не подхранва очакванията ѝ, — но е деформирано.

Появилият се на устните на Айла намек за усмивка бе заместен от ужасено изражение.

— Не! Не може да бъде! Дай ми да го видя!

Иза ѝ донесе новороденото.

— Точно от това се боях. Често се случва, когато някоя жена изкара тежка бременност. Съжалявам, Айла.

Младата жена отметна завивките и погледна мъничкото си синче. Ръцете и краката му бяха по-тънки от тези на Уба при раждането ѝ и по-дълги, но си имаше точно колкото трябва пръсти и на краката, и на ръцете, и то където трябва. Мъничкото му пишле и тестисите бяха безмълвно свидетелство за пола му. Но главичката му определено имаше неправилна форма. Бе неестествено голяма — тази бе причината за трудното раждане и от мъчителното му появяване на бял свят малко бе посплескана, което само по себе си не бе повод за тревога. Иза знаеше, че това просто се дължи на натиска при раждането и бързо щеше да се оправи. Очертанията на главата, основната линия бяха тези, които никога нямаше да се променят, именно те бяха уродливи, както и тъничкото, мършащо вратле, неспособно да носи огромната глава на бебето.

Бебето на Айла имаше силно издадени хребети на веждите като хората от Клана, но челцето му, вместо да се спуска полегато назад, се издигаше високо и гладко над веждите, издувайки се, според Иза, във високо теме, преди да опише продълговатата, валчеста форма на главата. Но тилът на главата му бе по-къс, отколкото би трябвало. Сякаш някои бе изтеглил черепа на новороденото напред и издутото

чело и теме, скъсявайки и закръгляйки тила. Зад тилната издуптина присъстваше само колкото да се каже, че я има и физиономията му бе странно променена. Имаше големи кръгли очички, но нослето му бе много по-малко от нормалното. Устичката му бе голяма, челюстите му не бяха големи като тези на Клана, а под нея имаше една костна издатина — добре развита, леко изтеглена назад, каквато изобщо липсваше у хората на Клана, която обезобразяваше лицето му. Главата на бебето се килна назад, когато Иза за пръв път го пое и тя механично подложи ръка за опора и поклати собствената си глава на късия си, дебел врат. Съмняваше се дали момчето някога изобщо щеше да държи главата си изправена.

Както се бе сгушило в ръцете на Айла, новороденото зарови муцунка по посока на топлината на майка си, като търсеше вече да суче, сякаш не бе яло до насита, преди да се роди. Тя му поднесе гърдата си.

— Не биваше, Айла — рече кротко Иза. — Не бива да удължаваш живота му, след като скоро ще трябва да се прости с него. Само ще ти е по-трудно да се отървеш от него.

— Да се откъсна от него ли? — Айла я изглежда ужасена. — Как така ще се отърва от него? Та нали той е моята рожба, синът ми.

— Нямаш друг избор, Айла. Така е прието. Майката винаги е трябвало да се отърве от роденото уродливо дете. Най-добре ще е да го сториш веднага, преди Брун да ти заповяда.

— Но и Креб е бил уродлив. На него са му разрешили да живее — запротестира Айла.

— Майка му бе стопанка на вожда на Клана, той разреши. Ти нямаш стопанин, Айла, няма мъж, който да се застъпи за сина ти. Нали ти казах още в началото, че детето ти може да се окаже злочесто, ако го родиш, преди да си се задомила. Уродливостта му не е ли доказателство, Айла? Защо да оставяш живо едно дете, което цял живот ще бъде преследвано от нещастия? Най-добре ще е още сега да го сториш — разсъждаваше Иза.

Неохотно Айла отдръпна сина си от гърдата и сълзи изпълниха очите ѝ.

— О, Иза — проплака тя. — Толкова много исках да имам бебе, мое, собствено бебе, като другите жени. Никога не съм си и помисляла, че ще имам бебе. Толкова щастлива бях. Хич не ме интересуваше, че

ми е лошо, просто исках да си имам свое бебе. Толкова трудно беше, мислех, че никога няма да се появи, но когато ти каза, че ще умре, нямаше как да не се напъна. Щом е трябвало и без това да умре, защо беше този зор? Мамо, искам си бебето, не ме карай да се отървавам от него.

— Знам, че не ти е лесно, Айла, но трябва да го сториш — на Иза ѝ се късаше сърцето заради нея. Новороденото затърси гърдата, която му бе отнета така безцеремонно, заради сигурността, а и за да задоволи нуждата си да суче. На Айла все още не ѝ бе дошло млякото, това щеше да стане след около ден. Налице, обаче, бе гъстата млечна течност, която можеше да предаде на новороденото собствения ѝ имунитет към болести за първите няколко месеца от живота му. То захленчи и скоро ревна, колкото му глас държи. Пещерата се огласи от нетърпящия възражения, настойчив рев на сърдитото, червенобузо бебе. Айла не можа да устои. Отново му даде да суче.

— Просто не мога да го сторя — рече тя с жестове. — Няма да го сторя! Синът ми е жив. Диша. Може и да е уродлив, но е силен. Нали го чу как реве? Да си чувала друго бебе да реве така? Видя ли го как рита? Виж го как суче! Искam си го Иза, искам си го и ще го задържа. По-скоро аз ще си отида, отколкото да го убия. Мога да ходя на лов. Мога да осигурявам храна. Сама ще се грижа за него!

Иза пребледня.

— Айла, какво говориш? Къде би могла да отидеш? Ти си твърде слаба, прекалено много кръв загуби.

— Не знам, мамо. Някъде. Където и да е. Но няма да се откажа от него — Айла бе непреклонна, категорична. Иза не се и съмняваше, че младата майка не се шегува. Но бе твърде слаба, за да отиде, където и да е, самата тя щеше да погине, ако се опиташе да спаси бебето. Иза се ужасяваше само от мисълта, че Айла ще пренебрегне обичаите на Клана, но бе сигурна, че ще го стори.

— Айла, не говори така — умоляваше я Иза. — Дай ми го на мен. Щом като ти не можеш, аз ще свърша тази работа вместо теб. Ще кажа на Брун, че си твърде слаба, това е достатъчно основание. Жената протегна ръце към новороденото. — Дай ми го. Веднъж като го няма, ще ти е по-лесно да го забравиш.

— Не! Не, Иза — буйно заклати глава Айла и притисна поздравно вързопа в ръцете си. Изгърби се над него, бранейки го с тялото

си, като разговаряше само с една ръка със съкратените знаци на Креб.
— Смятам да го задържа.

Някак си, по някакъв начин, дари и да се наложи да си отида, смятам да запазя бебето си.

Уба не сваляше очи от двете жени, но и двете не ѝ обръщаха внимание. Бе видяла с очите си мъчителното раждане на Айла, а бе присъствала на родилните мъки и на други жени. На децата не се спестяваше нито едно тайнство на живота и смъртта, те споделяха съдбините на Клана на равна нога с по-възрастните. Уба обичаше златокосото момиче, което ѝ бе другар в игрите и приятел, майка и сестра. Трудното, болезнено раждане бе уплашило момичето, но когато Айла заговори за напускане, тя се уплаши още повече. Подсети се за предишното ѝ отсъствие, когато всички казваха, че никога няма да се върне. Уба бе сигурна, че ако сега Айла си тръгне, няма повече да я види.

— Не си тръгвай, Айла — втурна се към нея момичето, като жестикулираше неистово. — Мамо, не можеш да позволиш на Айла да си отиде. Не си отивай пак.

— Не желая да ви напускам, Уба, но не мога да оставя бебето си да умре — рече Айла.

— Не можеш ли да го оставиш високо в някое дърво като майката в приказката на Аба? Ако оживее след седем дни, Брун не може да не ти позволи да го задържиш — умоляваше я Уба.

— Приказката на Аба е само едно предание, Уба — обясни ѝ Иза.
— Нито едно бебе не може да оцелее в студа и без храна.

Айла изобщо не слушаше обясненията на Иза. От детинското предложение на Уба ѝ хрумна идея.

— Мамо, в една част това предание е вярно.

— Какво искаш да кажеш?

— Ако бебето ми все още е живо след седем дни, Брун ще трябва да го приеме, не е ли така? — запита Айла със сериозен вид.

— Какво си намислила, Айла? Не можеш де го оставиш на открито с надеждата, че ще е живо след седем дни. Знаеш, че това е невъзможно.

— Няма да го оставям, ами ще го взема със себе си. Знам едно място, където мога да се скрия, Иза. Мога да отида на това място, като

го взема с мен, а след това ще се върна за деня на назоваването му. Има една мъничка пещера...

— Не! Айла, не ми говори за подобни неща. Няма да е редно. Това означава неподчинение. Не мога да се съглася, против обичаите на Клана е. Брун съвсем ще се разгневи. Ще те търси, ще те намери и ще те доведе. Не е редно, Айла — предупреждаваше я Иза. Стана и направи няколко крачки към огнището, спря и се извърна. — Дори и да напуснеш, той ще ме пита къде си.

Никога през живота си Иза не бе правила нищо против обичаите на Клана или против желанието на Брун. Самата идея я ужасяваше. Дори тайните противозачатъчни лекове бяха осветени от предишните поколения знахарки, те бяха част от наследството ѝ. Да запазиш тайната не бе неподчинение — нямаше традиция или обичай, които да го забраняват — тя просто избягваше да го споменава. Планът на Айла не бе нищо друго, освен бунт, бунт, за който Иза дори не бе сънувала и тя не можеше да го одобри.

Но в същото време знаеше колко много желае Айла това бебе, късаше ѝ се сърцето, като се сетеше колко бе изстрадала през дългото и трудно раждане и как само страхът от смъртта на рожбата ѝ бе дал силите, спасили и собствения ѝ живот. „Айла има право“, помисли си Иза, като поглеждаше към новороденото. Вярно, че бе уродлив, но иначе бе силен и здрав. И Креб бе уродлив, а сега е Мог-ър. Това е и първородният ѝ син. Ако имаше стопанин, той би могъл да разреши на бебето да живее. Не, не би разрешил, размисли отново тя. Не можеше да се самозалъгва, както и не можеше да лъже останалите. Но би могла да си го премълчи.

Мислеше дали да каже на Креб или Брун, а много добре знаеше, че трябва, но не можеше да намери сили за това. Иза не можеше да одобри плана на Айла, но можеше да си го премълчи. А това бе най-своеволният грях през живота ѝ.

Тури няколко жежки камъка в купа с вода, за да приготви настойка от мораво рогче за Айла. Когато Иза ѝ донесе цяра, младата жена бе заспала с бебето в ръце. Взе рожбата ѝ внимателно.

— Изпий това, Айла — рече тя. — Увих последъка^[1] и го сложих в ъгъла. Довечера можеш да си починеш, но утре трябва да го заровиш. Брун вече знае, Ебра му е казала. Той предпочита да не оглежда новороденото и да издава официално нареждане. Очаква ти да се

погрижиш за него, след като си скрила следите от раждането. — Иза всъщност казваше на щерка си колко време има да състави плана си.

След като Иза си тръгна, Айла лежеше будна и си мислеше какво да вземе със себе си. „Ще ми трябва кожата за спане, заешки кожи за бебето и птичи пух, както и няколко допълнителни пелени за преобличане. Ще е хубаво да взема и храна, както и мях с вода. Ако изчакам слънцето да се издигне високо, преди да тръгна, мога да приготвя всичко заранта.“

На следващата заран Иза сготви много повече храна, отколкото бе необходима за утринния залък на четирима души. Креб се бе приютил и си бе легнал късно, искаше да избегне каквито и да е разговори с Айла. Не знаеше какво да й каже. „Тотемът ѝ е твърде силен, мислеше си той. Не е бил изцяло сразен, тъкмо затова тя толкова много кървя по време на бременността си. Ето защо рожбата ѝ е уродлива. Твърде жестоко е, тя толкова много го искаше.“

— Иза, храната ще стигне за цял клан — забеляза Креб. — Кой ще изяде толкова?

— Тя е за Айла — рече Иза и бързо сведе глава.

„Иза би трябвало да има много деца, помисли си старецът, я как душа дава за тези, дето ги има. Но Айла напоследък има нужда да възстанови силите си. Доста време ще ѝ трябва да го преживее. Питам се дали някога ще роди нормална рожба?“

Когато стана, на Айла ѝ се зави свят и почувства прилив на топла кръв. Болеше я да направи дори няколко крачки, а да се наведе бе цяло мъчение. Бе по-слаба, отколкото си мислеше и едва не се паникьоса. „Как ще се изкатери до пещерата? Но ще трябва. Ако не се изкатери, Иза ще ми вземе рожбата и ще се отърве от нея. А какво ще правя, ако загубя бебето си?

Няма да го загубя, реши тя с непоколебима решителност, прогонвайки паниката от ума си. Все някак си ще се добера, дори и да се наложи да пълзя дотам.“

Ръмеше, когато Айла напусна пещерата. Бе взела някои неща на дъното на кошницата си за бране и ги бе покрила със смрадливия вързоп с рождения последък. Останалото бе скътала под връхната си кожена дреха. Бебето бе безопасно привързано на гърдите ѝ с помощта

на наметка за носене. Първият пристъп на световъртеж ѝ премина, когато се отправи по пътя през гората, но продължаваше да ѝ се гади. Сви от пътеката и си запробива път сред глъбините на гората, преди да спре. Толкова немошна бе, че ѝ бе трудно да издълбае дупка с пръчката за копаене. Зарови вързопа дълбоко, както ѝ бе казала Иза, и направи съответните знаци. После погледна към сина си, заспал дълбоко на топло и в уютна безопасност. „Никой няма да те зарови в дупка като тази“, рече си тя наум. После се захвана да изкачва стръмните предпланини, без да усеща, че някой я следи.

Малко след като Айла напусна пещерата, Уба се измъкна незабелязано след нея. Зимата, прекарана в обучение след болестта на майка ѝ, я караше много по-добре да осъзнава опасността, на която се излагаше Айла. Знаеше колко немошна е младата жена и се боеше, да не би да припадне и да стане лесна плячка на някой скитащ хищник, привлечен от мириса на кръв по нея. Уба за малко не изтича обратно в пещерата да каже на Иза, но не искаше Айла да върви сама, така че се зае да я проследи. Момичето я загуби от погледа си, след като тя сви от пътеката, но я зърна отново да се изкачва по една открита отсечка на склона.

Докато се катереше, Айла тежко се подпираше на пръчката си за копаене, като я използваше за бастун. Често се спираше, като поемаше дълбоко въздух да преодолее гаденето и полагаше усилия да не отстъпи пред виенето на свят, което заплашваше да се превърне в припадък. Усещаше кръвта да се стича по краката ѝ, но не искаше да спира, за да смени попиващата превръзка. Спомни си за времето, когато можеше да изтича по стръмния склон, без дори да се задъха. А сега даже не можеше да повярва колко далеч ѝ се стори високопланинската ливада. Разстоянието между познатите ѝ ориентири ѝ се стори невероятно дълго. Айла не си даваше мира, докато не бе на път да припадне, после с усилие запази съзнание и си почина достатъчно, за да продължи.

И това до късния следобед, когато новороденото взе да плаче, плачът му долиташе до ушите ѝ през гъста мъгла. Не спря и заради него, просто стисна зъби и продължи да се катери. В главата ѝ се въртеше само една мисъл — трябваше да стигне до ливадата, трябва да стигне до пещерата. Вече дори не знаеше защо.

Уба я следваше от далече, тъй като не искаше Айла да я види. Едва ли знаеше, че Айла почти не виждаше отвъд следващата си крачка. Главата на младата майка плуваше в розова мъгла, когато най-сетне достигна до планинското пасище. „Още малко, каза си тя, само още мъничко.“ Бъхтеше през поляната и дори нямаше сили да отмести настрани клоните, преди да залитне в мъничката пещера, която толкова често се бе оказвала нейно убежище. Строполи се върху сърнешката кожа, без да обръща внимание на мокрите си дрехи и не помнеше кога е дала на плачещия си син да суче, преди най-сетне да си позволи да отстъпи пред изтощението.

Уба имаше късмет, че достигна ливадата, тъкмо преди Айла да се скрие в пещерата, иначе щеше да си помисли, че жената е изчезнала яко дим. Гъстият лешников шубрак със сплетените си клони напълно скриваше дупката в планинската гръд дори при отсъствието на лятната зеленина. Уба хукна към пещерата. Бе отсъствала повече отколкото си мислеше, на Айла ѝ бе необходимо доста повече време да достигне до мъничката пещера, отколкото бе предполагало момичето. Боеше се да не би Иза да се ядоса и я нахока. Но Иза не обърна внимание на късното завръщане на Уба. Бе видяла щерка ѝ да се измъква след Айла и предугаждаше намеренията ѝ, но не искаше да се убеждава в тях.

---

[1] Плацентата. — Бел.ред. ↑

Не трябва ли вече да се връща, Иза? — попита Креб.

Цял следобед той загрижен крачеше напред-назад из пещерата. Иза кимна неспокойно, без да вдигне очи от студения, сготвен сърнешко бут, който режеше на парчета.

— Ох! — внезапно извика тя, когато острия резец, с който си служеше, отвори дълбока рана в пръста ѝ. Креб вдигна очи, изненадан колкото от това, че се бе порязала, толкова и от спонтанното ѝ възклицание. Иза умело си служеше с каменния нож, вече не помнеше кога за последен път се бе порязвала. „Клетата Иза“, помисли си Креб. „Самият аз съм толкова притеснен, че забравих какво ли трябва да ѝ е на нея“, укоряваше се той. „Нищо чудно, че е неспокойна, и тя се притеснява.“

— Преди известно време разговарях с Брун, Иза — рече с жестове Креб. — Все още не му се ще да я търси. Никой не трябва да знае къде една жена се освобождава... къде се намира в момент като този. Знаеш какво нещастие би я сполетяло, ако някой мъж я види. Но тя е твърде слаба, може да е паднала някъде в дъжда. Можеш да отидеш да я потърсиш, Иза, та ти си знахарка. Не може да е отишла много далеч. Не се притеснявай за яденето, мога да почакам. Защо не тръгнеш веднага, скоро ще се стъмни.

— Не мога — отвърна с жестове Иза и пхна отново пръста си в уста.

— Как така не можеш? — изненада се Креб.

— Не мога да я намеря.

— Откъде знаеш, че не можеш да я намериш, като още не си тръгнала? — Старият маг бе напълно слисан. „Защо Иза не иска да я потърси? Само като си помисли човек, че още не е тръгнала да я търси. Мислех, че вече ще кръстосва горите на дълж и нашир в търсене на Айла под дърво и камък. Толкова е неспокойна, нещо не е наред.“

— Иза, защо не искаш да потърсиш Айла? — запита той.

— Няма никакъв смисъл и без това не мога да я намеря.

— Че защо? — настояваше той.

Очите на жената се изпълниха с боязлива тревога.

— Тя се крие — призна Иза.

— Криела се! И от какво се крие?

— От всички. От Брун, от теб, от мен, от целия Клан — отвърна тя.

Креб се видя в чудо, а загадъчните отговори на Иза само го объркаха още повече.

— Иза, най-добре ще е да ми обясниш. Защо Айла се крие от Клана, от мен, от теб? Особено от теб. Точно сега има нужда от теб.

— Иска да задържи новороденото, Креб — с жестове му рече Иза, а после бързо продължи, като го молеше с очи да я разбере. — Рекох ѝ аз, че дълг на майката е да се отърве от уродливото дете, но тя отказва. Сам знаеш колко много го искаше това дете. Каза, че ще го вземе със себе си и ще го крие до деня за наричане, за да може Брун да го приеме.

Креб я гледаше втренчено, като моментално схвана крайната цел на своенравието на Айла.

— Да, Брун ще бъде принуден да приеме сина ѝ, Иза, а после ще я прокълне за умишлено неподчинение, този път завинаги. Не знаеш ли, че ако някоя жена принуди мъжа да действа против волята му, той губи от престижа си? Брун не може да си го позволи, мъжете няма да го уважават вече. Дори и да я прокълне, той ще загуби престижа си, а Събирането на Клановите е това лято. Мислиш ли, че ще може да се изправи очи в очи с останалите Кланове след всичко това? Целият Клан ще загуби от престижа си заради Айла — заръкомаха вбесен магьосникът. Какво ли я е накарало да измисли подобно нещо?

— Ами една от приказките на Аба за майката, която сложила уродливото си бебе високо в едно дърво — отвърна Иза. Обезумялата жена не бе на себе си. Защо не ѝ хрумна да го обмисли по-добре?

— Бабини измишльотини! — направи възмутен жест Креб. — Аба би трябвало да се занимава с нещо по-полезно, вместо да пълни главата на девойката с такива дивотии.

— Не е виновна само Аба, Креб, ами и ти.

— Аз ли! Кога съм ѝ разправял подобни истории?

— На теб не ти трябва да ѝ разправяш истории. Нали ти се роди уродлив, но ти позволиха да живееш. А сега си Мог-ър.

Думите на Иза потресоха килнатия на една страна, еднорък магьосник. Той много добре знаеше поредицата от непредвидими събития, довели до приемането му за член на Клана. Майката на майка му веднъж му каза, че е било чисто и просто чудо. Да не би Айла да се опитваше да предизвика чудо за сина си заради него? Изобщо и дума не можеше да става. Тя никога нямаше да принуди Брун да приеме сина ѝ и да оцелее. Желанието трябваше да е негово, решението трябваше да е негово, изцяло негово.

— Ами ти, Иза, не ѝ ли каза, че не е редно?

— Умолявах я да не тръгва. Казах ѝ, че аз ще се отърва от бебето, щом тя не може. Но след това не ми даваше да припаря до него. Ох, Креб, тя толкова изстрада, докато го роди.

— Значи ти я пусна да тръгне с надеждата, че замисълът ѝ ще успее. Защо не каза на мен или на Брун?

Иза само поклати глава. „Креб е прав, трябваше да му кажа. А сега ще погине не само новороденото, ами и Айла“, мислеше си тя.

— Къде отиде тя, Иза? — окото на Креб се бе вкаменило.

— Не знам. Разправяше нещо за мъничка пещера — отвърна жената с помръкнало сърце. Магьосникът рязко се извърна и закуцука към огнището на вожда.

Писъците на бебето най-сетне събудиха Айла от непробудния ѝ сън. Бе тъмно и мъничката пещеричка бе влажна и студена без огън. Отиде в дъното да се облекчи и премига, щом топлата, амонячна течност защита кървящата ѝ, разкъсана плът. Затършува в тъмното из кошницата си за бране да намери чиста превръзка и нови пелени за подмокрената си и оплескана рожба, пийна малко вода, а после, загръщайки и двамата с кожата си, легна отново да накърми сина си. Като се събуди следващия път, стените на пещеричката бяха прошарени от слънчеви петна светлина, която струеше през сплетения лешников клонак, скриващ входа. Хапна си студена храна, докато бебето сучеше.

Храната и почивката я съживиха и тя се изправи както бе седнала с бебето в ръце, потънала в сънлив размисъл. „Ще трябва да насъбере дърва, а и храната няма да ми стигне за дълго, ще се наложи да си набавя още, мислеше си тя. Люцерната трябва да е покарала, а и ще

подсили кръвта ми. Сигурно свежата детелина и стръковете змийски грах, както и луковиците са станали вече. Мъзгата е тръгнала нагоре, вътрешната кора е сладка, особено тази на клена. Не, кленът не расте толкова високо, но пък има брези и борове. Чакай да видим, току-що покарал лопуш, конско петало, листенца от глухарче, както и папрат, всичко това ще да е още съвсем свежо. Сетих се и за прашката си, тъдява гъмжи от земни катерички, бобри и зайци.“

Айла се замечта за насладите на затоплящото се време, но когато се изправи, усети как кръвта ѝ бликна и ѝ се зави свят. По нозете ѝ се бе спекла съсирена кръв, следи от нея имаше и по опинците и дрехите ѝ и това я накара по-реално да осъзнае окаяното си положение.

Когато световъртежът ѝ премина, реши да се изчисти, а след това да събере малко дърва, но не знаеше какво да прави с бебето. Разкъсваше се между желанието да го вземе със себе си или да го остави както бе заспало. Жените от Клана никога не оставяха бебетата си без надзор, те винаги се намираха в зрителното поле на някоя жена и Айла ненавиждаше мисълта, че го оставя самичко. Но трябваше да се почисти и да донесе още вода, а и без него можеше да носи повече дърва.

Надзърна навън през оголените клони на храсталака, за да се увери, че наблизко няма никой, после ги отметна и остави пещерата зад себе си. Почвата бе подгизнала, край поточето се бе превърнала в хлъзгаво мочурище от кал. По сенчестите кътчета все още се задържаха преспи сняг. Потрепервайки на силния източен вятър, подкарал още дъждовни облаци пред себе си, Айла се съблече и нагази в студеното поточе да се измие, после почисти дрехите си. Лепкавата, влажна кожа почти не топлеше, когато отново ги навлече.

Отиде до гората околоръст високопланинското пасище и задърпа няколко по-ниски, изсъхнали клони на един бор. Вихрен шемет я залюля, коленете ѝ се огънаха и тя посегна да се хване за дървото. Главата ѝ бумтеше, начесто преглъщаше, за да не повърне, примая ѝ от слабост. Напуснаха я каквито и да е мисли за лов и събиране на храна. Изтощителната бременност, мъчителното раждане и изнурителното катерене — всички те взимаха своето и тя бе останала без сили.

Когато се върна в пещерата, бебето плачеше. Бе хладно и влажно и на него му липсваше топлината на близостта ѝ. Вдигна го в

прегръдката си, но после се сети за меха с вода, който бе оставила край потока. Не можеше да мине без вода. Остави сина си и отново се помъкна навън. Почваше да вали. Когато се върна се строполи от изнемога и придърпа влажната, дебела кожа върху двама им. Прекалено уморена бе, за да забележи бдителните очи на страха, които надзъртаха от тъгълчетата на съзнанието ѝ, докато сънят я унасяше.

— Не ти ли казах, че е дрзка и своенравна? — жестикулираше Брод самодоволно. — Ами кой да ми вярва? Не. Застанаха на нейната страна, търсеха оправдание, оставиха я да стане по нейното, дори ѝ позволиха да ходи на лов. Хич не ме интересува колко могъщ е тотемът ѝ, жените не бива да ловуват. Пещерния Лъв не я е накарал, това бе просто неподчинение. Нали виждате какво става, като се даде на една жена прекалено голяма свобода? Нали виждате какво става, когато сте твърде снизходителни? Сега тя си мисли, че може да натрапи уродливия си син на Клана. Този път никой не може да я оправдае. Умишлено не се е подчинила на обичаите на Клана. Това е непросимо.

Най-сетне Брод бе отмъстен и той се опиваше от възможността да каже „Нали ви казах?“. Набиваше им го в главите с отмъстителност, която накара вожда да премига. На Брун не му се нравеше да губи от престижа си и синът на стопанката му с нищо не облекчаваше положението му.

— Чухме какво имаш предвид, Брод, даде знак той. — Няма нужда непрекъснато да се повтаряш. Когато се върне, аз ще се заема с нея. Няма жена, която да ме е накарала да направя нещо против волята ми и това да ѝ се е разминало, та сега ли ще позволя това. Когато претърсваме отново утре заран — рече Брун, връщайки се на причината да свика събрание, — мисля, че трябва да търсим на места, където рядко ходим. Иза каза, че Айла е знаела за мъничка пещера. Някой да е виждал наоколо малка пещера? Не може да е твърде далеч, прекалено слаба бе, за да отиде надалеч. Да оставим степта и гората и да търсим там, където е вероятно да има пещери. Този дъжд сигурно е отмил следите ѝ, но може и да е оставила някоя стъпка. Искам да ми я намерите на всяка цена.

С тревога Иза дочака края на събирането на Брун. Беше се опитвала да набере кураж да го заговори и реши, че сега е моментът. Когато видя мъжете да си тръгват, отиде до огнището му със сведена глава и седна в краката му.

— Какво искаш, Иза? — попита Брун, след като я потупа по рамото.

— Тази недостойна жена желае да говори с вожда — започна Иза.

— Можеш да говориш.

— Тази жена е виновна, че не отиде при вожда, когато разбра какво е намислила младата жена. — Обзета от вълнение, Иза забрави да използва официалното обръщение към вожда. — Но, Брун, тя толкова искаше да има бебе. Никой не си е помислял, че тя някога ще зачене живот, най-малко тъкмо тя. Как щеше да бъде сразен Духът на Пещерния Лъв? Това бе такова щастие за нея. Макар и да се намъчи, нито за миг не се оплака. Без малко да умре по време на раждането, Брун. Накрая само мисълта, че бебето ще умре й даде сили. Просто не можа да понесе мисълта да се откаже от него, макар и уродливо. Бе сигурна, че други бебета няма да роди. Не бе на себе си от изненада и болка, мислите й се лутаха. Знам, че нямам право да те моля, Брун, но те умолявам да я пощадиш.

— Защо не дойде при мен по-рано, Иза? Щом като мислиш, че сега има смисъл да молиш за пощада, защо не дойде при мен тогава? Някога бил ли съм груб с нея? Не бях сляп за нейните страдания. Един мъж може да извърне очи, за да не надзърта в чуждото огнище, но не може да запуши ушите си. Няма човек в Клана, който да не знае през какви мъки премина Айла, за да роди сина си. Да не ме мислиш за толкова коравосърдечен, Иза? Ако беше дошла при мен, ако беше ми разказала какво изпитва, какво има намерение да прави, не смяташ ли, че аз щях да премисля дали да не оставя бебето й живо? Можех да погледна снизходително на заплахите й за бягство и криене като на бълнуването на побъркана жена. Щях да прегледам детето. Въпреки че си няма стопанин, ако уродливостта не е твърде крещяща, можех да му позволя да живее. Но ти не ми даде никаква възможност. Ти допусна, че знаеш как щях да постъпя. Не очаквах това от теб, Иза. Досега не съм те виждал да изменяш на дълга си. Винаги си била пример за останалите жени. За поведението ти мога да виня само болестта ти.

Знам колко си болна, макар че се стараеш да не го показваш. Уважавах желанията ти и дори зъб не обелвах, а миналата есен бях сигурен, че си готова да поемеш за света на духовете. Много добре знаех, че Айла смята това за единствената си възможност да има дете. Подозирам, че е права. И все пак я видях да оставя настрана всякаква мисъл за себе си, когато беше болна, Иза, и благодарение на нея ти прескочи трапа. Не ми е ясно как го постигна. Навярно пръст в това има Мог-ър, който накара духовете, дето искаха да те вземат със себе си, да се смилят и ги убеди да ти позволят да останеш, но това не бе дело само на Мог-ър. Бях готов да удовлетвори молбата му и да ѝ позволя да стане знахарка. С времето се научих да я уважавам, както едно време уважавах теб. Досега бе жена, достойна за възхищение, пример за покорно послушание, напук на сина на стопанката ми. Да, Иза, не съм сляп за грубото държане на Брод към нея. Дори единственото ѝ прегрешение в началото на миналото лято бе предизвикано от него в известен смисъл, макар че не ми е напълно ясно как. Недостойно е това, което той върши — да мери сили с една жена. Брод е много смел и силен ловец и няма никакво основание да се бои, че една жена заплашва мъжеството му. Навярно той е видял нещо друго, което аз не съм забелязал. Може и да е прав, може да съм бил сляп за нея. Иза, ако беше дошла при мен по-рано, бих могъл да размисля върху молбата ти, бих могъл да позволя на сина ѝ да живее. Но сега е твърде късно. Когато се върне на деня за назоваване на детето, и Айла, и синът ѝ ще умрат.

На следващия ден Айла се опита да стъкне огън. Все още имаше няколко трески сухо дърво, останали от предишния ѝ престой. Завъртя една съчка между дланите си о друго парче дърво, но не притежаваше издръжливостта да устои на продължителното усилие, което се изискваше, за да почне да тлее, а и имаше късмет, че не успя. Друг и Круг се озоваха на планинската ливада, докато тя и бебето спяха. Щяха да подушат огъня или това, което бе останало от него и щяха да я намерят. А стана така, че те минаха толкова близо до пещеричката, че ако бебето бе проплакало насън, нямаше начин да не го чуят. Но входът на мъничката дупка в скалния масив бе тъй добре скътан в гъстата, стара лешникова туфа, че не го забелязаха.

Но щастието ѝ се усмихна още веднъж. Пролетните дъждове, стичащи се мрачно от оловносиньото небе, превърнали брега на поточето в кално блато и почвата на ливадата — в жвакащо тресавище, хвърлили сянка върху настроението ѝ, отмиха каквито и да е нейни следи. Такива майстори на проследяването като ловците можеха да различат стъпката на всеки член от Клана и острият им поглед начаса щеше да забележи откъртените филизи и разровената почва от извадените грудки и корени, ако бе тръгнала за храна. Самата ѝ немощ попречи да я намерят.

Когато Айла излезе по-късно и видя стъпките на мъжете в калта около извора на поточето, където бяха се спрели да пийнат вода, сърцето ѝ без малко да спре. Вече я бе страх да излиза. Стряскаше се при всеки порив, който поклащаше храсталака пред пещерата ѝ и напрягаше слуха си да дочуе въображаеми звуци.

Храната, която бе донесла със себе си, бе на привършване. Прерови кошниците, оплетени от нея, за да държи в тях храната по време на дългия ѝ самотен престой, докато траеше временното смъртно проклятие. Намери само няколко изсъхнали, изгнили лешници и изпражнения на дребни гризачи — свидетелство, че запасите ѝ са били намерени и отдавна изядени. Откри и гнилите, изсъхнали остатъци от излишъка храна, който Иза ѝ даде, когато бе обитавала пещерата по време на женското проклятие — напълно негоден за ядене.

Тогава се сети за скривалището със сушено сърнешко месо в каменната ниша в дъното на пещерата от сърната, която бе убила, за да си направи топли дрехи. Айла намери малката купчинка камъни и ги разрови. Консервираното месо в тайника бе непокътнато, но облекчението ѝ бе краткотрайно. Клоните на входа на пещерата се раздвижиха и сърцето на Айла лудешки затупа.

— Уба! — зажестимулира тя от уплаха и изненада, докато момичето влизаше в пещерата. — Как ме намери?

— Проследих те в деня, когато си тръгна. Толкова ме бе страх, че нещо ще ти се случи. Донесох ти малко храна и малко чай да не спре млякото ти. Мама го направи.

— Да не би и Иза да знае къде съм?

— Не. Но знае, че аз знам. Мисля, че не иска да знае, иначе ще трябва да каже на Брун. О, Айла, Брун направо е бесен. Мъжете не

спират да те търсят всеки ден.

— Видях стъпките им край извора, но не са видели пещерата.

— Брод се хвали наляво и надясно, че през цялото време е знаел колко си лоша. Почти не съм виждала Креб, откакто ти си тръгнал. По цял ден е в дома на духовете, а и мама е толкова разстроена. Каза ми да ти кажа да не се връщаш — рече Уба с очи, разширени от страх за младата жена.

— Как ти е предала това съобщение, след като не сте разговаряли за мен? — попита Айла.

— Наготви допълнително снощи, а и тази сутрин. Не е кой знае колко — мисля, че се страхува да не би Креб да се досети, че е за теб, — но тя изобщо не хапна и залък. По-късно запари чая, а след това взе да стене и да си говори сама, сякаш те оплаква, тя те оплаква, откак ни напусна, но на мен ми се струва, че нищо й няма. Все повтаряше: „Само да можеше някой да каже на Айла да не се връща. Горкото ми дете, бедната ми щерка, останала е без храна, а е немоощна. И трябва да има мляко за бебето си“, и все такива неща. После напусна пределите на огнището. Точно до чая бе оставен този мех, а храната бе добре загърната.

— Трябва да ме е видяла да тръгвам, когато те проследих — продължи Уба. — А пък аз се чудех защо не ме нахока, че се бавя толкова. Брун и Креб са бесни, че не им е казала за намеренията ти да се скриеш. Ако знаеха, че има и най-малката представа как да те намери и не им е казала, не знам какво ще сторят с нея. Но мен никой не ме е питал. Така или иначе никой не обръща много внимание на децата, особено пък на момичетата. Айла, знам, че би трябвало да кажа на Креб къде си, но не искам Брун да те прокълне, не искам да умреш.

Айла усети как сърцето затупа в ушите й. Какво съм направила? Преди да се закани да напусне Клана не бе осъзнавала колко е немоощна и колко трудно ще й бъде да оцелее сама с невръстното бебе. Предвидила бе да се завърне в деня за назоваване на бебето й. „А сега какво ще правя?“ Вдигна рожбата си и я притисна към себе си. „Но не можех да те оставя да умреш, не е ли така?“

Уба се взираше със състрадание в младата майка, която изглежда бе забравила за нейното присъствие.

— Айла, може ли да го видя? — рече тя нерешително. — Досега изобщо нямах възможност да видя бебето ти.

— О, Уба, разбира се, че можеш да го видиш — отвърна тя с жест, като ѝ стана мъчно, че бе забравила за момичето, след като то бе било целия този път, за да донесе посланието на Иза. А и можеше да си навлече неприятности. Ако някога се разбере, че Уба е знаела как да намери Айла и не е казала, наказанието ѝ щеше да бъде строго. Можеше да съсипе живота ѝ.

— Искаш ли да го подържиш?

— Може ли?

Айла постави бебето в скута ѝ. Уба взе да разгръща повоите му, после вдигна очи към Айла за разрешение. Майката кимна.

— Не изглежда зле. Не е са като Креб. Малко е мършаво, но най-вече главичката му изглежда по-различно. И все пак не е толкова различно от теб. Ти не приличаш на никого от Клана.

— Това е, защото не съм родена в Клана. Иза ме намери, когато бях малко момиченце. Тя казва, че съм се родила при Другите. И въпреки всичко вече съм от Клана — рече гордо Айла, после лицето ѝ помръкна. — Но не за дълго.

— Понякога не ти ли липсва майка ти? Имам предвид истинската ти майка, а не Иза? — запита момичето.

— Не помня друга майка, освен Иза. Не се сещам за нищо, преди да дойда да живея с Клана — тя внезапно пребледня. — Уба, къде ще отида, щом не мога да се върна? С кого ще живея? Никога вече няма да видя Иза, както и Креб. И теб сигурно те виждам за последен път. Но не знаех как другояче да постъпя. Не можех да оставя рожбата си да погине.

— Не знам. Айла. Мама казва, че Брун щял да загуби от престижа си, ако ти го принудиш да приеме сина ти и тъкмо затова е толкова бесен. Тя казва, че ако някоя жена принуди някой мъж да направи нещо, останалите мъже нямало да го уважават повече. Дори и да те прокълне след това, ще загуби от престижа си, просто защото си го принудила да стори нещо против волята му. Не искам да ни напускаш, Айла, но ако се върнеш, ще умреш.

Младата жена погледна към посърналото лице на момичето, без да съзнава, че собственото ѝ, просълзено лице представлява същата гледка. И двете посегнаха една към друга едновременно.

— По-добре да си вървиш, Уба, преди да си навлечеш някоя беля. — Момичето върна бебето на майка му и стана да си върви. —

Уба, обади се Айла, щом момичето взе да отмества клоните настрани. — Радвам се, че дойде да ме видиш, така че можах поне още веднъж да си поговоря с теб. И кажи на Иза... кажи на мама, че я обичам — Сълзите рухнаха отново. — И на Креб кажи същото.

— Ще им кажа, Айла — момичето се забави още миг. — А сега си тръгвам — рече тя и бързешком напусна пещерата.

След като Уба си тръгна, Айла разгърна вързоп храна, донесен от нея. Не беше много, но със сушеното сърнешко щеше да ѝ стигне за няколко дни, а после? Не можеше да мисли, умът ѝ бе попаднал в хаотичен водовъртеж, повлякъл я в черната дупка на пълното отчаяние. Планът ѝ се бе обърнал срещу нея. Не само животът на рожбата ѝ, но и собственият ѝ живот беше в опасност. Яде, без да усеща вкуса на храната и пийна малко чай, после пак си легна с бебето и потъна в забравата на съня. Тялото ѝ имаше собствени нужди, изискваше почивка.

Беше нощ, когато отново се събуди и изпи остатъка от студения чай. Реши да донесе още вода, докато е тъмно и няма никакъв шанс да я съзрат мъжете от потерята. Затършува в тъмното за мехи и за миг се паникьоса и загуби чувството си за ориентация в непрогледния мрак на пещерата. Клоните, които замаскираха входа се очертаваха на фона на не толкова катранения небосклон, като по този начин ѝ помогнаха да се ориентира пак и тя бързешком се измъкна навън.

Полумесецът, заиграл се на гоненица с препускащите облаци, едва-едва грееше, но очите ѝ, напълно привикнали на мрака в пещерата, различаваха неясните силуети на призрачни дървета на сумрачната светлина. Бълбукащата вода на извора, блискаща се о камъните в миниатюрен водопад, отразяваше проблясващото резенче с бледа, многоцветна светлина. Айла все още бе немошна, но вече не ѝ се виеше свят, щом се изправеше, а и вървеше по-леко.

Нито един мъж от Клана не видя, докато се навеждаше край извора под прикритието на мрака, но я наблюдаваха други очи, по-навикнали да виждат на лунна светлина. Нощните хищници и вечерната им плячка пиеха вода от същия извор като нея. Айла никога не бе толкова уязвима, откак като петгодишно голо-голеничко дете се скиташе сама, не толкова заради немошната ѝ, ами защото мислите ѝ не бяха насочени към оцеляването. Не бе нащрек, мислите ѝ бяха обърнати навътре. Можеше лесно да стане плячка на всеки дребен

хищник, привлечен от силния мирис. Но присъствието на Айла бе оставило неизлечими следи още преди това. Светкавичните камъни, невинаги смъртоносни, но болезнени, не се забравяха. Хищниците, чиято територия включваше пещерата, гледаха да са по-далеч от нея. Тя се ползваше от едно предимство, един вид на безопасност, от която сега черпеше с пълни шепи.

— Все трябва да има някаква следа от нея — жестикулираше ядосано Брун. — Ако си е взела храна, все някога ще свърши, скоро ще трябва да излезе от укритието си. Искам още веднъж да се претърси всяко вече претърсено кътче.

Искам да знам и ако е мъртва. Все някой лешояд ще я е открил и те има следи. Искам да ми я намерите преди деня за назоваване. И дума да не става да отида на Събирането на Клановете, ако не я намерите.

— Сега пък ще ни попречи да отидем на Събирането на Клановете — презрително каза Брод. — Защо изобщо я приехме в Клана? Та тя дори не е от Клана. Ако аз бях вожд, никога нямаше да я приема. Нямаше да позволя на Иза да я отгледа, дори нямаше да позволя на Иза да я прибере. Защо никой друг не може да я разбере каква е? Не ѝ е за пръв път да проявява непокорство, много добре знаете. Непрекъснато се подиграва с обичаите на Клана и все и се разминава. Някой спря ли я, когато взе да мъкне животни в пещерата? Кой я спря, когато се юрна да се скита сама, което никоя святна жена от Клана не би си и помислила? Нищо чудно, че ни е шпионирала, докато се упражнявахме. А какво стана, когато я хванахме с прашка в ръката? Получи временно смъртно проклятие, а когато се върна, ѝ позволиха да ходи на лов! Само си представете, жена от Клана да ходи на лов! Знаете ли какво ще си помислят другите Кланове за това? Нищо чудно, че няма да отидем на Събирането на Клановете. Нищо чудно, че смята да ни натрапи сина си?

— Брод, всичко това сме го чували и преди — с уморени жестове рече Брун. — Непокорството ѝ няма да остане безнаказано, обещавам ти.

Непрекъснатото дрънкане на една и съща струна от страна на Брод не само опъваше още повече нервите на Брун, ами вече и му

влияеше. Вождът взе да поставя под съмнение собствената си преценка, която би трябвало да се основава на придържане към отдавна установени традиции и обичаи, почти недопускащи отклонения. И все пак, както вече му напомняше Брод, на Айла ѝ се бе разминавало след поредица от все по-сериозни прегрешения и както по всичко си личеше, бе довело до това непростимо, явно неподчинение. Твърде голямо великодушие бе проявявал към пришълката, незакърмена с вроденото чувство за правотата на Клана, прекалена снизходителност. Тя го бе използвала. Брод бе прав, трябваше да е по-строг, трябваше да я накара да се съобразява с обичаите, навярно не биваше дори да позволява на знахарката да я прибере, но защо трябваше синът на стопанката му да опява непрекъснато?

Постоянното заяждане на Брод правеше впечатление и на останалите ловци. Мнозинството бяха почти убедени, че Айла някак си бе ги заслепила, хвърляйки им прах в очите и единствено Брод я бе прозрял с бистър поглед. Когато Брун не бе наблизо, младежът клеветеше вожда, като намекуваше, че вече е твърде стар да ги предвожда сполучливо. Загубата на престиж нанесе съкрушителен удар върху самоувереността на Брун, усещаше как уважението на мъжете му се изплъзва и при тези обстоятелства той не можеше да си позволи да се изправи очи в очи със Събирането на Клановете.

Айла си стоеше в пещерата и излизаше само за вода. Увита в кожи, ѝ бе достатъчно топло дори без огън. Храната, донесена от Уба и забравеният запас от сърнешко месо — сухо като кожа и жилаво за дъвкане, но с висока степен на питателност — разнообразявани с дни на глад, правеше брането и ловуването ненужни. Благодарение на тях можа да си почине като хората. Здравото ѝ, младо тяло, заякнало от годините усилен физическа работа, вече нечезнещо от необходимостта да изхранва не съвсем нормалния зародиш, се възстановяваше. Нямаше нужда толкова от сън, но в известен смисъл иначе се чувстваше по-зле. Постоянно бреме за нея бяха тревожните ѝ мисли. Поне като заспеше, тревогите я напускаха.

Айла седеше до входа на пещерата със спящия си син в ръце. Бялата, водниста течност, капеща от ъгълчето на устата му, както и от другата ѝ гърда, стимулирана от сученето му, свидетелстваше, че млякото ѝ бе потекло. Следобедното слънце, скривано от време на време от бързодвижещите се облаци, затопляше местенцето край входа

с шарените си лъчи. Наблюдаваше сина си, следеше нормалното му дишане, прекъсвано от трепкане на очите и отривисти, леки спазми, които го караха да прави сучещи движения с уста, преди пак да си почине. Разгледа ги по-отблизо, като извърна главата, за да види профила му.

„Уба каза, че не изглежда чак толкова зле, помисли си Айла, а и аз съм на същото мнение. Просто малко по-различно. Точно това каза и Уба. Просто изглеждаш по-различен, но не толкова различен като мен. Изведнъж Айла се сети за отражението си, което бе видяла в застиналия вир. Не толкова различен като мен!“

Отново огледа сина си, като се опитваше да си спомни собственото си отражение. „Челото ми е така издадено“, помисли си тя, като посегна да докосне лицето си. И тази кост под устата. И аз имам такива. Но той има хребети на веждите, а аз нямам. Хората от Клана имат хребети на веждите. Щом аз се различавам, защо и рожбата ми да не се различава? Трябва да прилича на мен, нали така? Мъничко прилича, но прилича и малко на бебетата на Клана. Прилича и на двете. Аз не съм се родила в Клана, но пък бебето ми е, само дете прилича на мен и на тях — нещо средно между двете. Изобщо не смятам, че си уродлив, сине мой. Щом си роден от мен и при това в Клана, не можеш да не приличаш и на двете. Щом като духовете са се омесили, не трябва ли и видът ти да е смес от тях? Ти просто така изглеждаш, както и трябва да изглеждаш. Но от чий ли тотем се пръкна? Няма значение чий е бил, трябва някой да му се е притекъл на помощ. Никой от мъжете няма по-могъщ тотем от мен, освен Креб. Пещерната мечка ли те зачена, рожбо моя? Живея в огнището на Креб. Не, не е възможно. Креб вика, че Урсуз никога не допускал духът му да бъде погълнат от някоя жена, Урсуз винаги подбира. Е, добре, щом не е бил Креб, с кого друго съм имала нещо общо?

Внезапно пред очите на Айла изникна образът на Брод, надвиснал над нея. „Не! Тя разтърси глава, като отхвърляше мисълта. Не и Брод. Рожбата ми не се е пръкнала от него!“ Потрепера от погнуса, като се сети за бъдещия вожд и как я бе принудил да задоволи мѐраците му. „Мразя го! Всеки път, щом ме доближеше, ме изпълваше ненавист. Надявам се вече никога, ама никога да не облекчава нуждите си с мен. Как ли го понася Ога? Как изобщо всяка жена го понася? Защо ли мъжете имат такива нужди? Защо ли мъжът иска да постави

члена си в мястото, откъдето излизат бебетата? Това място би трябвало да е само за бебета, а не да лепне цялото от мъжки членове. Мъжките членове нямат нищо общо с бебетата“, помисли си тя възмутена.

Нелепостта на безсмисленото сношение все още ѝ се въртеше в главата, когато се промъкна една странна мисъл. „Или пък имат? Би ли могъл мъжкия член да има нещо общо с бебетата? Само жените можеха да имат бебета, но нали имат както женски, така и мъжки рожби, размишляваше тя. Чудно, дали, когато мъжът постави члена си в мястото, откъдето излизат бебетата, по такъв начин го зачева? Ами ако не е духът на мъжкия тотем, а мъжкия член, който зачева бебето? Това няма ли да означава, че бебето принадлежи и на него? Навярно точно затова се поражда тази нужда у мъжете, защото искат да заченат бебе. Навярно тъкмо затова и на жените им харесва. Досега никога не съм виждала жена да поглъща нечий дух, но често съм виждала мъжете да слагат членовете си в жените. Изобщо никой не си и помислил, че ще имам бебе, тотемът ми е твърде силен, но въпреки всичко родих и всичко започна тъкмо, когато Брод взе да облекчава нуждата си с мен. Не! Не е истина! Излиза, че рожбата ми е рожба и на Брод, помисли си с ужас Айла. Креб е прав. Винаги е прав. Погълнала съм дух, който се е сражавал с тотема ми и го е победил, навярно не само един, може би всички. Не на себе си сграбчи рожбата си, сякаш се опитваше да го задържи само за себе си. Ти си моя рожба, а не на Брод! Дори не беше духът на тотема на Брод.“ Новороденото се стресна от внезапното движение и заплака. Тя внимателно го залюля, докато не притихна.

„Навярно тотемът ми е разбрал колко много искам да имам бебе и се е оставил да го сразят. Но защо тотемът ми ще допуска да имам бебе, когато е знаел, че ще трябва да умре? Едно бебе, което е частица от мен и от Клана винаги ще изглежда различно, винаги ще разправят, че рожбите ми са уродливи. Дори и да имах стопанин, рожбите ми нямаше да изглеждат в ред. Никога няма да имам възможност да задържа някое, всички ще трябва да погинат. Какво значение има това и без това и аз ще умра. И двамата ще умрем, сине мой.“

Айла притисна рожбата си към себе си, като го люляше и му припываше, а по лицето ѝ незабелязано се стичаха сълзи. „Какво да правя, рожбо моя? Сега какво да сторя? Ако се върна за деня на назоваването ти, Брун ще ме прокълне. Иза е казала да не се връщам,

но къде да отида? Още не ме бива за лов, а дори и да ме биваше, какво ще правя с теб? Не бих могла да те взема със себе си, не мога да ходя на лов с бебе. Може да заплачеш и да подплашиш животните, а и не мога да те оставя самичко. Може и да не се наложи да ходя на лов, пак няма да останем без храна. Но имаме нужда и от други неща — дрехи, кожи, наметки и опинци. А и къде ще намеря пещера, където да живеем? Не мога да остана тук, през зимата натрупва твърде много сняг, а и сме прекалено близо до Клана, рано или късно ще ни открият. Мога да се махна оттук, но може да не намеря пещера, а и мъжете ще ме проследят и ще ме върнат. Дори и да се махна и да намеря пещера, дори да се запаса с достатъчно храна, за да изкараме зимата и дори да успея малко да половувам, пак ще бъдем самички. На теб ти трябвавам не само аз, ами и други хора. С кого ще си играеш? Кой ще те научи да ходиш на лов? Ами какво ще стане, ако с мен се случи нещо? Тогава кой ще се погрижи за теб? Ще бъдем сам-самички, точно като мен, преди да ме намери Иза. Не искам ти да бъдеш самичко, а не искам и аз да бъда сама. Искам да се върна вкъщи, захълца Айла, заровила глава в повоите на рожбата си. Искам отново да видя Уба и Креб. Искам си майката. Но не мога да се върна вкъщи. Брун е бесен. Станах причина да загуби престижа си и той ще ме прокълне. Не знаех, че това ще подрони престижа му, просто не исках да погинеш. Брун не е толкова лош, нали той ми позволи да ходя на лов? Какво ли ще е, ако не го принуждавам да те приеме? Какво ли ще стане, ако само го помоля да ти позволи да живееш? Ако сега се върна, няма да подроня престижа му, още не е късно, има още два пръста до деня за назоваването ти. Може пък така да не се гневи толкова? Ами ако се разгневи? Ами ако каже не? Ами ако ми те отнемат? Ако сега ми те отнемат, не ми се живее повече. Ако ти ще трябва да умреш и аз искам да умра. Ако се върна и Брун каже, че трябва да умреш, ще му се примоля да ме прокълне. И аз ще умра. Няма да те оставя да се върнеш самичко в света на духовете, рожбо моя, обещавам ти, че ако трябва да си отидеш, и аз ще дойда с теб. А сега отивам да помоля Брун да ми позволи да те задържа. Какво друго мога да сторя?“

Айла взе да трупа вещи в кошницата си за бране. Загърна бебето в наметалото за носене, а после и двамата в рунтавата връхна кожа и отметна клоните, които засланияха мъничката пещера. Докато изпълзяваше навън, зърна нещо, проблясващо на слънцето. В краката ѝ

лежеше блещукаш, сив камък. Вдигна го. Не бе само едно камъче, ами три дребни отломъка железен пирит, слети в едно. Обърна го в ръка, като гледаше как блести златото на глупаците. Въпреки че през последните години често бе влизала и излизала от пещерата, никога досега не беше виждала необикновения камък.

Айла го стисна в ръка и затвори очи. „Да не би това да бе знак? Знак от тотема ми?“

— Велики Пещерни Лъве — зажестиккулира тя. — Правилно решение ли взех? Да не би да искаш да ми кажеш, че веднага трябва да се върна? О, Пещерни Лъве, нека това да бъде знак. Нека да бъде знак, че ме смяташ за достойна, че всичко това просто е било още едно изпитание. Нека това бъде знак, че бебето ми ще живее.

Пръстите ѝ трепереха, докато развързваше възела на малката кожена кесийка, увиснала на шията ѝ. Прибави блещукащия камък със странна форма към боядисания в червено овар от мамутски бивен, вкаменения отпечатък на охлюв и бучката червена охра. С тупкащо от страх сърце и едничка, отчаяна надежда Айла се спусна към пещерата на Клана.

Уба се втурна в пещерата като жестикулираше неистово.

— Мамо! Мамо! Айла се върна!

Кръвта се оттегли от лицето на Иза.

— Не! Не може да бъде. Бебето с нея ли е? Уба, ти видя ли я? Каза ли й?

— Да, мамо, видях я. Казах й колко вбесен е Брун, предупредих я да не се връща — отвърна момичето с жестове.

Бързешком Иза се отправи към входа и видя Айла бавно да се приближава към Брун. Строполи се на земята в краката му, като се привеждаше напред, закриляйки рожбата си.

— Подранила е, сигурно погрешно е преценила времето — рече с жестове Брун на магьосника, който забързано се тътреше откъм пещерата.

— Не е преценила погрешно, Брун. Тя знае, че е подранила, върнала се е нарочно — отвърна му със знаци Мог-ър.

Вождът се взря в стареца, чудейки се откъде може да е толкова сигурен. После малко боязливо погледна към младата жена и отново към Мог-ър.

— Сигурен ли си, че заклинанията, които стори да ни предпазят, ще свършат работа? Тя би трябвало още да е в уединение, женското й проклетие още не е отминало, винаги трае повече след раждане.

— Заклинанията си ги бива, Брун, сторени са с костите на Урсуз. Защитен си. Можеш да я „видиш“ — отвърна магът.

Брун се извърна и се вторачи в младата жена, сгушила се над рожбата си, трясеща се от страх. „Би трябвало да я прокълна още сега, мислеше си той гневно. Но днес не е денят за назоваване на детето. Ако Мог-ър е прав, защо е подранила да се върне? И при това с бебето? Трябва още да е живо, иначе защо ще го носи със себе си. Неподчинението й е непростимо, но защо ли е подранила да се върне?“ Не можа да устои на любопитството си и я потупа по рамото.

— Тази недостойна жена прояви непокорство — започна Айла с безмълвни, церемонии движения, без да го гледа право в очите и без да е сигурна, че той ще прояви отзивчивост. Знаеше, че не би трябвало да се опитва да заговори мъж, би трябвало все още да е в уединение, но той я бе потупал по рамото. — Тази жена иска да говори с вожда, ако ѝ бъде позволено.

— Не заслужаваш да говориш, жено, но Мог-ър е призовал закрилата на духовете заради теб. Ако поиска да говориш, духовете ще разрешат. Права си, прояви голямо непокорство, какво имаш да ми кажеш за свое оправдание?

— Тази жена е благодарна. Тази жена познава обичаите на Клана, трябваше да се отърве от новороденото, както ѝ каза знахарката, но тя избяга. Щеше да се върне в деня на назоваването на сина ѝ, така че вождът да бъде принуден да го приеме в Клана.

— Доста си подранила — победоносно зажестикულიра Брун. — Още не е дошъл денят за наричане. Мога да наредя на знахарката да ти го вземе още сега.

Напрежението, което сковаваше гърба на Брун, откак Айла си бе отишла, го отпусна, докато жестикულიраше и в миг цялата истина се стовари върху му. Традицията го задължаваше да приеме новороденото, само ако бе преживяло седем дни. Пълният срок не бе изтекъл, не му се налагаше да го приема, той не губеше от престижа си, отново владееше положението.

Ръцете на Айла сграбчиха неволно бебето, придържано от наметалото към гърдите ѝ, после тя продължи:

— Тази жена знае, че още не е дошъл денят за наричане. Тази жена осъзна, че не е правилно да се опитва да накара вожда да приеме сина ѝ. Не е женска работа да решава дали детето ѝ трябва да живее или да умре. Само вождът може да вземе това решение. Ето защо тази жена се завърна.

Брун се вгледа в сериозното лице на Айла. „Поне е дошла на себе си навреме“, помисли си той.

— Щом като знаеш обичаите на Клана, защо си се върнала с едно уродливо дете? Иза ми каза, че не си могла да изпълниш дълга си като майка, сега готова ли си да се откажеш от него? Искаш ли знахарката да го стори вместо теб?

Айла се поколеба, захлупвайки сина си с тялото си.

— Тази жена ще се откаже от него, ако вождът ѝ нареди. — Жестовете ѝ бяха бавни, мъчителни, насилени, чувстваше се сякаш някой ѝ въртеше нож в сърцето. — Но тази жена обеща на сина си, че няма да го остави самичък в света на духовете. Ако вождът реши, че бебето не бива да живее, тя го умолява да я прокълне — Изостави церемонния език и го замоли. — Моля те, Брун, моля те да позволиш на сина ми да живее. Ако трябва да умре, не искам да оставам жива.

Страстната молба на Айла изненада вожда. Той познаваше немалко жени, които искаха да запазят рожбите си, въпреки деформациите и физическите недостатъци, но повечето изпитваха облекчение щом се отървяха от тях, колкото се може по-бързо и без шум. Уродливото дете лепваше петно на майката. То караше да бие на очи недостатъка на майката, неспособността ѝ да роди безупречно дете. И това я правеше по-малко желана. Дори и деформацията да бе прекалено незначителна, за да представлява съществен недъг, оставаха съображенията що се отнася до положението на жената и бъдещите ѝ стопани. По-късните години на една майка можеха да се окажат трудни, ако децата ѝ или стопаните на децата ѝ не можеха да се погрижат за нея. Макар че никога не можеше да умре от глад, животът ѝ можеше да се окаже мъчителен. Молбата на Айла бе безпримерна. Майчината обич бе непоклатима, но беше ли достатъчно силна да последва детето си в отвъдния свят?

— Искаш да умреш заедно с уродливото бебе? Защо? — запита Брун.

— Синът ми не е уродлив — отвърна с жестове Айла без ни най-малка следа от предизвикателство. — Просто е различен. Аз съм различна, не приличам на хората от Клана. Както и синът ми. Всяко бебе, което родя, ще прилича на него, ако тотемът ми бъде сразен отново. Никога няма да имам бебе, на което да позволя да живее. И аз не искам да живея, щом всичките ми рожби ще трябва да погинат.

Брун погледна към Мог-ър.

— Ако една жена погълне духа на мъжкия тотем, не трябва ли бебето да прилича на него?

— Да, би трябвало. Но не забравяй, че нейният тотем е мъжки. Навярно тъкмо затова се съпротивлява толкова упорито. Пещерният Лъв може да е искал да бъде част от новия живот. Може да има нещо в това, което казва. Ще трябва да поразмишлявам върху думите ѝ.

— Но въпреки това детето си остава уродливо?

— Това се случва често, когато женският тотем отказва да се предаде напълно. Като резултат бременността и е тежка и детето е недъгаво — отвърна Мог-ър. — Повече ме изненадва, че бебето е мъжко. Ако женският тотем се съпротивлява упорито, обикновено се ражда женска рожба. Но ние още не сме го видели, Брун. Може би е по-добре да го огледаме.

Имаше ли смисъл да си дава труда, питаше се Брун. Защо ли просто да не я прокълне веднага и да се отърве от рожбата ѝ? Подранилото завръщане на Айла и покаяното ѝ пълзене в краката му смири нараненото достойнство на Брун, но гневът му все още не бе се уталожил. На косъм се бе разминал със загубата на престижа си, а не ѝ бе за пръв път да му създава проблеми. Беше се върнала, но какво ли щеше да ѝ текне после? А и освен това предстоеше Събирането на Клановете, както многократно му напомняше Брод.

Едно беше да позволи на Иза да прибере чуждото дете и да го приеме в Клана си. Но Брун имаше повод често да размишлява напоследък върху впечатлението, което това щеше да остави у останалите Кланове, когато пристигнеше на събранието с жена, родена от Другите. Като се върнеше мислено назад, се питаше как така се бе случило, че бе взел толкова нетрадиционни решения. Всяко от тях за момента не изглеждаше чак толкова неразумно. Дори това, че ѝ позволи да ходи на лов му се струваше логично тогава. Но като се съберяха накуп и се погледнеха от гледната точка на външен човек, резултатът бе изумително нарушение на обичаите. Айла бе проявила непокорство, заслужаваше да бъде наказана и проклятието щеше да заличи всичките му тревоги.

Но смъртното проклятие бе сериозна заплаха за Клана, а вече веднъж ги бе оставил на волята на злите духове заради нея. Доброволното ѝ завръщане бе предотвратило позора му — вероятно Иза бе права, тя не е била на себе си от ужас и болка. Наистина каза на Иза, че би размислил върху молбата да остави бебето живо, ако бяха го помолили. Е, нали всъщност го помоли. Тя се завърна, напълно осъзнала степента на прегрешението си, разбирайки какво е сторила и готова да отговаря за постъпката си, като го молеше за живота на детето си. Можеше поне да отгледа бебето, Брун не обичаше да взима

прибързани решения. Направи на Айла отливист знак, сочейки към огнището на Креб, после се отдалечи.

Айла се втурна в очакващата я прегръдка на Иза. Ако не нещо друго, поне щеше да види за последен път жената, която познаваше като единствена майка.

— Всички вие имате възможност да го огледате — рече Брун. — При нормални обстоятелства не бих ви безпокоил, решението щеше да бъде просто. Но искам да чуя и вашето мнение, смъртното проклятие е неопростима възможност, но не искам да излагам Клана на волята на злите духове отново. Ако решите, че момчето е годно, едва ли бих могъл да прокълна майката. Нея като я няма, ще трябва друга жена да го вземе, ще трябва да живее при някой от вас, чиято стопанка кърми дете. Ако се позволи на бебето да живее, наказанието на Айла няма да бъде толкова сурово. Утре е денят за наричане и затова ще трябва да побързам с решението, а и на Мог-ър ще му трябва известно време, за да се подготви за проклятието, ако това ще бъде наказанието ѝ. Това трябва да стане преди изгрев-слънце утре сутринта.

— Бедата не е само в главата му, Брун — започна Круг.

Ика все още кърмеше най-малкото си дете и Круг не гореше от желание да приеме в огнището си новороденото на Айла, колкото и далечна да изглеждаше тази възможност. — Не стига това, ами дори не може да я държи изправена. Трябва да се придържа. На какво ще прилича, когато стане мъж. Как ще ходи на лов? Той никога не ще може да се изхранва сам, само ще е в тежест на целия Клан.

— Смятате ли, че има вероятност вратът му да заякне? — запита Круг. — Ако Айла умре, ще отнесе със себе си и частица от духа на Ога. Ага би се погрижила за сина ѝ — тя смята, че поне това го дължи на Айла — макар че не вярвам да ѝ се занимава наистина с уродливо дете. Ако тя поиска, предполагам, че и аз ще се съглася, но не и ако това се окаже в тежест за целия Клан.

— Вратлето му е толкова източено и мършаво, а главата му е толкова голяма, че едва ли някога ще заякне достатъчно — забеляза Круг.

— Не го ща, по какъвто и да е повод край огнището си, дори няма да си дам труда да питам Ога какво смята по въпроса. Той не е годен да бъде побратим на синовете ѝ, та нали така ще стане брат на Брак и Грев, това няма да допусна. Брак ще оцелее, па макар и тя да отнесе частица от духа му със себе си. Не разбирам защо изобщо повдигаш този въпрос, Брун. Беше готов да я прокълнеш. Само защото се върна тичешком малко по-рано, ти си готов да я приемеш отново, а отгоре на всичко поставяш и въпроса за приемане на ненормалния ѝ син — зажестикულიра непримиримо Брод. — Тя не ти се подчини като избяга, това че се е върнала не прави непокорството ѝ по-малко. Какво има за обсъждане? Бебето е уродливо и тя трябва да бъде прокълната. И туй то. Защо все ни губиш времето с тези събирания заради нея? Ако аз бях вожд, вече щях да съм я прокълел. Непокорна е, нахална и влияе лошо и на останалите жени. Как другояче да си обясним постъпката на Иза? — Постепенно Брод се разцепваше от ярост и жестовете му ставаха все по-възбудени. — Тя заслужава да бъде прокълната, Брун, как изобщо можа да ти хрумне нещо друго? Защо не искаш да го разбереш? Да не си сляп? Тя никога не е ставала за нищо. Ако аз бях вожд, първо на първо никога нямаше да я приема в Клана. Ако аз бях вожд...

— Но още не си станал вожд, Брод — отвърна му студено Брун, — а и едва ли ще станеш, ако не можеш добре да се владееш. Та тя е само една жена, Брод, защо толкова се страхуваш от нея? Какво толкова може да ти стори? Тя трябва да ти се подчинява, няма друг избор. „Ако аз бях вожд, ако аз бях вожд“, само това ли имаш да кажеш? Що за вожд е този, който гори от желание да убие една жена и по такъв начин да изложи на опасност целия Клан? — Самият Брун аха да изпусне нервите си. Търпението му към сина на неговата стопанка вече се бе изчерпало.

Мъжете бяха потресени и развълнувани. Откритото съперничество между сегашния вожд и бъдещия ги опечаляваше. Наистина Брод бе прекрачил всякакви граници, но те вече бяха свикнали с изблиците му. Причина за смута им бе самият Брун, никога не бяха виждали вожда на косъм от загуба на самообладание. А и никога досега не бе се усъмнявал пред всички в качества на сина на стопанката му да го наследи като вожд.

За един напрегнат миг двамата мъже счепкаха погледи в единоборство на волята. Брод пръв сведе поглед. Незастрашаван вече от загуба на престижа си, Брун сигурно бе овладял положението отново. Вождът бе той и не бе готов да отстъпи мястото си. Това накара младежът да бъде нащрек, почвата под краката му не бе толкова сигурна, колкото си мислеше. Брод потисна чувството си за безсилие и горчиво разочарование, което се надигаше в него. „Още я покровителства, помисли си тон. Как е възможно? Та аз съм син на стопанката му, а тя е просто една грозна жена.“ С цената на усилие Брод запази спокойствие като преглътна горчивината, която раздираше гушата му.

— Този мъж съжалява, че накара вожда погрешно да изтълкува думите му — рече Брод с церемонии знаци. — Болката на този мъж са ловците, които трябва да предвожда един ден, ако сегашният вожд смята, че този мъж е способен да ги поведе. Как може един мъж да ходи на лов, ако главата му се клати?

Брун се вторачи сурово и гневно в младежа. Съществуваха някакво противоречие между значението на церемониите жестове и неволните намеци в изражението и позата.

Прекалено учтивият отговор на Брод бе язвителен и това подразни вожда много повече отколкото явното несъгласие. Брод се опитваше да прикрие чувствата си и Брун го знаеше много добре. Но Брун се срамуваше от собственото си избухване. Много добре знаеше, че то бе предизвикано от все по-пренебрежителните забележки, които хвърляха съмнение върху решенията му. Тези забележки бяха засегнали болното място в неговата гордост. Но това го оправдаваше да загуби дотолкова самообладание, че да очерни сина на стопанката си пред всички.

— Чухме мнението ти, Брод — рязко му направи знак Брун. — Много добре разбирам, че като порасне бебето, ще се окаже по-голямо бреме за вожда, който ще дойде след мен, както и за следващия, но все още решавам аз. Ще сторя това, което смятам за най-правилно. Не съм казвал, че бебето ще бъде прието, Брод, или че жената няма да бъде прокълната. Тревогата ми е за Клана, а не за нея или детето ѝ. Смъртното проклятие може да изложи всички ни на опасност, спотайващите зли сили може да ни донесат нещастие, особено след като вече са били на свобода. Смятам, че детето е прекалено уродливо,

за да живее, но Айла е сляпа за недъга на рожбата си. Тя просто не го забелязва. Вероятно страстното ѝ желание да има дете е разстроило ума ѝ. Когато се завърна, тя ме помоли да я прокълна, ако синът ѝ не е годен да го приема. Помолих и за вашето мнение, защото исках да знам дали някой от вас вижда нещо в новороденото, което съм пропуснал. Както и да е, не е лесно да се вземе решение дали да я накажа със смъртно проклятие или да уважа молбата ѝ.

Отчаянието на Брод си разсея. „Може пък Брун в крайна сметка да не я покровителства“, помисли си той.

— Прав си, Брун — рече той разкаяно, — вождът би трябвало да мисли за опасностите на Клана му. Този млад мъж е благодарен, че има толкова мъдър вожд за учител.

Брун усети как напрежението го напуска. Замяната на Брод нито за миг не бе представлявала сериозно намерение. Той все още си оставаше сина на стопанката му, любимата му рожба.

„Самообладанието невинаги е лесна работа, мислеше си Брун, сецайки се за собственото си раздражение. На Брод чисто и просто му е малко по-трудно, отколкото на останалите, но върви към подобрене.“

— Радвам се, че го разбираш. Брод. Когато станеш вожд, ще бъдеш отговорен за безопасността и благополучието на Клана.

Забележката на Брун не само накара Брод да разбере, че той пак си остава пряк наследник, но и успокои останалите ловци. Необходимо им бе със сигурност да знаят, че традиционната правота на йерархията на Клана, както и собственото им място в нея, ще бъде запазена. Нищо не ги разстройваше толкова, колкото несигурното бъдеще.

— Именно за благополучието на Клана ми беше думата — рече със знаци Брод. — Не ща мъж в Клана си, който не може да ходи на лов. Каква ще бъде изобщо ползата от сина на Айла? Непокорството ѝ наистина заслужава строго наказание и щом като иска да бъде прокълната, тя ще бъде доволна. По-добре ще ни бъде без тях. Айла наруши традициите на Клана, при това съзнателно. Тя не заслужава да живее. Синът ѝ е толкова уродлив, че и той не заслужава да живее.

Думите му бяха последвани от всеобщото одобрение. Брун забеляза известна доза неискреност в убедителния аргумент на Брод, но си премълча. Враждебността между двамата се бе разсеяла и не

искаше да я подклаждат отново. Откритото противоборство със сина на стопанката му безпокоеше Брун толкова, колкото и останалите.

Вождът усети, че би трябвало да присъедини и своето одобрение, но нещо го накара да се подвоуми. „Точно така трябва да се постъпи, още от самото начало тя ни създава главоболие. Разбира се, Иза ще се разстрои, но не съм казал, че ще ги пощадя и двамата, само казах, че ще си помисля. Дори не съм казвал, че ще отгледам бебето, ако се върне, и без това кой изобщо очакваше да се върне? Точно там е работата, никога не съм знаел какво да очаквам от нея. Ако Иза се съсипе от скръб, е, нали остава Уба? В края на краищата нали именно тя е издънка от рода, а ще може да получи още указания от знахарките на Събирането на Клановете. Ако частица от духа на Брак, скътана в нея, умре с Айла, той наистина ли ще загуби чак толкова? Брод това изобщо не го притеснява, за какво да се притеснявам аз? Той е прав, тя наистина заслужава най-суровото наказание, не е ли така? Чак пък такава обич към едно бебе, дори не е естествена. Какво доказват бабешките приказки? Тя дори не може да види, че синът ѝ е уродлив, сигурно не е с всичкия си. Да не би да се дължи на голямата болка по време на раждане? Та мъжете са понасяли и по-голяма болка, нали? Някои дори са се връщали от откъдното след болезнени наранявания по време на лов. Разбира се, тя е само една жена, не може да се очаква от нея да понесе чак такава болка. Чудя се дали се бе скрила надалеч? Пещерата, за която спомена, не може да бъде чак толкова далеч, не е ли така? Тя едва не умря по време на раждане, твърде немощна бе, за да отиде надалеч, но защо не успяхме да я открием? Освен това, ако я оставим жива, ще трябва да я взема на Събирането на Клановете. Какво ли ще си помислят останалите Кланове? Още по-лошо ще стане, ако оставя уродливото ѝ дете да живее. Може пък и Брод да не ми създава толкова главоболия, може да стане по-въздържан, ако нея я няма. Той е безстрашен ловец, от него ще стане добър вожд, само да имаше малко повече чувство за отговорност, само още мъничко самообладание. Може би трябва да го сторя заради Брод. За сина на стопанката ми може пък да е за добро, ако я няма. Точно това е правилното решение, наистина е така, това е правилното решение, нали?“

— Взех решение — даде знак Брун. — Утре е денят за наричане. — Като се пукне зората, преди още слънцето да се е показало...

— Брун! — прекъсна го Мог-ър. Той бе гледал да стои далеч от спора, никой от присъстващите не го бе виждал често от раждането на детето на Айла насам. Бе прекарвал по-голямата част от времето си в мъничката ниша в търсене на обяснение за постъпките на Айла. Знаеше колко усилия й струваше да възприеме обичаите на Клана и смяташе, че бе успяла. Бе убеден, че има нещо друго, нещо, за което не знаеше и това нещо я бе довело до тази крайност. — Преди да обявиш решението си, Мог-ър иска да говори.

Брун се вторачи в Мага. Както обикновено изражението му бе загадъчно. Брун никога не бе успявал да прочете мислите на Мог-ър по изражението му. „Какво толкова не премислих, та иска да го каже? Взех решение да я прокълна и той прекрасно го разбра.“

— Мог-ър може да говори — направи знак той.

— Айла си няма стопанин, но аз винаги съм се грижил за прехраната ѝ. Ако ми позволите, искам да говоря като неин стопанин.

— Говори, щом искаш, мог-ър, но какво ли може да добавиш? Вече взех предвид неоспоримата ѝ обич към детето, както и болката и страданията, свързани с раждането му. Разбирам колко тежко може да се окаже на Иза, знам, че това може да я съсипе съвсем. Премислих всяка възможна причина за извинение на постъпката ѝ, но фактите са си факти. Бебето ѝ не е годно да бъде прието според мъжете. Думите на Брод са ясни — и двамата — и двамата не заслужават да живеят.

Мог-ър се изправи на крака, после захвърли тоягата си настрана. Загърнат в тежкия ямурлук от меча кожа, фигурата му бе величествена. Само по-старите хора, както и Брун, го познаваха не като Мог-ър. Мог-ърът, най-таченият мъж от всички, който общуваше със света на духовете, най-могъщият магьосник на Клана. Когато по време на церемония изпаднаше в красноречие, се превръщаше в обаятелен, всяващ страхопочитания закрилник. Именно той дръзваше да излезе очи в очи с невидимите сили, далеч по-страховити, от който и да е налитащ звяр, сили, които можеха да превърнат и най-неустрашимия ловец в треперещ страхливец. Сред присъстващите нямаше мъж, който да не се чувстваше по-сигурен, защото знаеше, че именно той е магьосникът на техния Клан, нямаше мъж, който да не е изпитвал страх от мощта и магията му в някой миг от живота си и имаше само един, Гуув, който се осмеляваше да си мисли, че един ден ще застане на неговото място.

Единствено Мог-ър стоеше между мъжете от Клана и страховитата неизвестност и те мислено го смятаха за част от нея. Тя му придаваше необясним ореол, който не го напускаше и в светския му живот. Дори когато седеше в пределите на камъните на своето огнище, заобиколен от жените си, представата за него не бе като за човек. Той бе повече от това, по-различен, той бе Мог-ър.

Щом всяващият страхопочитание тачен мъж обиколи поред всички мъже с едничкото си унищожително око, нямаше човек, включително и Брод, който да не се загърчи от смущение в дъното на душата си, внезапно осъзнал, че жената, която бяха осъдили, на смърт, живееше край неговото огнище. Мог-ър рядко използваше силата на присъствието си не по предназначение, но този път се налагаше. Накрая се обърна към Брун.

— Стопанинът на една жена има право да се застъпи за живота на уродливото дете. Аз ви моля да пощадите живота на сина на Айла, а от неговото име ви моля да пощадите и нейния живот.

Всички доводи, които непосредствено преди това Брун бе обмислял като основание да пощади живота ѝ, сякаш сега натежаха, а аргументите, които я осъждаха на смърт, като че ли станаха помаловажни. Той едва не се съгласи само заради убедителността на молбата на Мог-ър и това, че не отстъпи, говореше за силата на характера му. Но той бе вожд. Не можеше да капитулира толкова лесно пред очите на хората си и въпреки силното желание да отстъпи пред силата на магията на могъщия мъж, той удържа.

Когато Мог-ър забеляза, че мимолетната нерешителност отстъпва пред твърдата непоколебимост, магът като че ли се промени пред взора на Брун. Неземната му същност го напусна. Превърна се в сакат старец под ямурлука от меча кожа, изправил се, доколкото му позволяваше здравия крак без помощта на тоягата му. Когато заговори, жестовите му бяха прости, усилвани от дрезгавите слова на всекидневната реч. Лицето му бе придобило непоколебимо и все пак необичайно уязвимо изражение.

— Брун, откакто намерихме Айла, тя живее край моето огнище. Според мен всички ще се съгласите, че жените и децата се вглеждат в мъжа край огнището за образец на мъжете в Клана. Той е техният модел, техният пример за това, което трябва да представлява мъжа. За Айла аз бях примерът, в нейните очи аз бях мерилото. Аз съм уродлив,

Брун. Какво лошо има в това, че на една жена, която е израсла покрай уродлив мъж, когото е смятала за образец, ѝ е трудно да схване уродливостта на детето си? На мен ми липсва едното око и едната ръка, половината ми тяло е спаружено и недъгаво. Аз съм половин човек, при това по рождение. Айла ме възприемаше като цял. Тялото на сина ѝ е читаво. Има две очи, две здрави ръце, два здрави крака. Как може да очаквате от нея да види нещо уродливо в него? Аз поех отговорността да я подготвя. Трябва да поема вината за нейните грешки. Именно аз не обърнах внимание на незначителните отклонения от обичаите на Клана. Дори те убедих да ги приемеш, Брун. Нали съм Мог-ър? Разчиташ на мен да разгадая желанията на духовете, а не можеш да минеш без моята преценка за обичаите им. Не смятах, че грешим чак толкова. Невинаги ѝ беше лесно, но си мислех, че е станала сваятна жена от Клана. Сега смятам, че съм бил твърде снизходителен към нея. Не ѝ разясних добре задълженията ѝ. Рядко я укорявах и никога не съм ѝ посягал, често ѝ позволявах да прави каквото си поиска. А сега трябва да плати за моето недоглеждане. Но Брун, сърцето не ми даваше да бъда строг с нея. Никога не си взех стопанка. Бих могъл да си избира някоя жена и на нея щеше да ѝ се наложи да живее с мен, но не го сторих. И знаете ли защо? Брун, ти знаеш как ме гледат жените. Знаеш как ме отбягват. И аз като всеки мъж имах нужда да се облекча, когато бях млад, но се научих да се владея, когато жените ми извърщаха гърбовете си, за да не ме видят как давам знак. Не ми даваше сърцето да натрапя себе си, сакатото си уродливо тяло на жена, която ме отбягва, която, само като ме види, се извърща погнушена. Но Айла никога не се извърна от мен. Още в самото начало тя посегна да ме докосне. Тя не се боеше от мен, не се гнусеше. Обичаше ме без задръжки, прегръщаше ме. Брун, как бих могъл да я гълча? Живея в този Клан откакто съм се редил, но така и не се научих да ходя на лов. Как да отиде на лов един еднорък, сакат човек? Бях в тежест, присмиваха ми се, наричаха ме жена. Сега съм Мог-ър и никой не ми се присмива, но така и си останах без обред за мъжка зрелост. Брун, аз не съм и половин мъж, аз изобщо не съм мъж. Само Айла ме уважаваше, обичаше ме — не магьосника, а човека, обичаше ме като нормален човек. И аз я обичам като детето на стопанката, която така и нямах — Креб отметна с рамене ямурлука, който бе навлякъл да прикрие килнатото му на една страна, уродливо,

недъгаво тяло и протегна напред чукачето на ръката си, което винаги криеше.

— Брун, ето това е човекът, когото Айла смяташе за нормален. Това е мъжът, който бе образец за нея. Това е мъжът, когото обича и сравнява със сина си. Погледни ме, братко мой! Да не би аз да заслужавам да живея? Да не би синът на Айла по-малко да заслужава да живее?

Кланът взе да се трупа пред пещерата в сумрачния, полумрак преди зазоряване. Ситният, мъглив дъждец караше и дърветата мокро да проблясват и се стичаше на мънички капчици по коси и бради. Тънки, разклоняващи се поточета, стичащи се от забулените с мъгла планини, а по-гъсти преспи ефирна мараня скриваха от погледа всичко, освен най-близките предмети. Рътлината на изток се извисяваше неясно сред воала на ширналата си мъгла в просветляващия мрак, като трепереше смътно току на границата на видимостта.

Айла лежеше будна върху кожата си в сумрачната пещера и гледаше как Иза и Уба се движат мълчаливо из дома, стъкват въглените в огнището и слагат вода да кипне за утринния чай. Бебето ѝ бе до нея и в съня си издаваше сучещи звуци. Не бе мигнала цяла нощ. Първоначалната ѝ радост като видя Иза бързо бе отстъпила на безутешната тревога. Първите опити за разговор секваха рано и трите жени от огнището на Креб прекараха целия дълъг ден след завръщането на Айла в пределите на граничните камъни, като споделяха отчаянието си с изтерзани погледи.

Кракът на Креб не бе стъпвал във владението му, но Айла успя веднъж да улови окото му, докато излизаше от мъничката съседна пещера, за да се присъедини към мъжете за събирането, свикано от Брун. Той бързо отвърна поглед от безмълвната ѝ молба, но не и преди тя да зърне обичта и състраданието в мекото му, бистро око. С Иза се спогледаха възбудено и с разбиране, когато видяха Креб да бърза за обителта на духовете след разговора с Брун, проведен в един отдалечен край на пещерата с предпазливи жестове. Брун бе взел решение и Креб отиде да се приготви за своето участие. Повече не видяха магьосника.

Иза донесе на младата майка чая в познатата костена купичка, която от няколко години бе нейна, после приседна кротко до нея,

докато го изсърба. И Уба си присъедини, но и тя не можеше да предложи нищо за утеха, освен присъствието си.

— Почти всички са излезли. Най-добре ще е да вървим — направи знак Иза като взе чашата от младата жена. Айла кимна. Стана, уви сина си в наметалото за носене, после вдигна рунтавата кожа от леглото и я метна върху раменете си. С проблясващи от сълзи очи, които заплашваха да рукнат всеки миг, Айла погледна Иза, после Уба и с болезнен вик протегна ръце и към двете. Трите се вкопчиха в неразривна прегръдка. После с унило сърце и провлачена походка Айла излезе от пещерата.

Забила очи в земята, съзирайки тук-там следата от нечия пета, отпечатъци от пръсти, неясните контури на крак, обут в халтав кожен опинец, Айла имаше странното усещане, че това става преди две години и тя излиза след Креб от пещерата, за да научи присъдата си. „Трябваше още тогава да ме прокълне завинаги, помисли си тя. Сигурно съм родена, за да ме проклинат, защо иначе ще трябва да се повтаря всичко това? Този път ще отида в света на духовете. Знам едно биле, което ще ни приспи и двамата и няма повече да се събудим, поне на този свят. После бързо ще се съвземем и ще тръгнем заедно из отвъдния свят.“

Стигна до Брун, строполи се на земята, като се взираше в познатите нозе, увити в кални опинци. Просветляваше, слънцето скоро щеше да изгрее. „Брун ще трябва да побърза“, помисли тя и усети потупване по рамото. Бавно тя вдигна поглед към брадясалото лице на Брун. Той заговори, без какъвто и да е увод.

— Жено, ти умишлено потъпка обичаите на Клана и трябва да бъдеш наказана — направи неумолим знак, а Айла кимна. Това беше самата истина — Айла, жена от Клана, бди прокълната. Никой няма да те вижда, никой няма да те чува. Ще изтърпиш пълното уединение на женското проклятие. Няма да напускаш пределите на огнището на стопанина си, докато следващата луна навлезе в сегашната си фаза.

Изумена, невярваща на ушите си Айла не сваляше очи от суровото лице на вожда. Женското проклятие, а не смъртното! Не пълно и окончателно отлъчване, а незначително уединение в пределите на огнището на Креб. Какво значение имаше, че никой друг от Клана няма да забелязва съществуването ѝ в продължение на цял месец, нали в крайна сметка щеше да има Иза, Уба и Креб? А след това можеше

отново да се присъедини към Клана като всяка нормална жена. Но Брун не беше свършил.

— Освен това ти се забранява да ходиш на лов и дори да говориш за лов, докато Кланът не се завърне от Събирането на Клановете. Докато не окапят листата на дърветата, ти се забранява да ходиш, където и да е, освен когато се налага. Когато отиваш да търсиш билки за целебна магия, ще ми казваш къде отиваш и ще се връщаш на време. Винаги ще искаш разрешение от мен, преди да напуснеш пределите на пещерата. А и ще ми покажеш къде се намира пещерата, където си се крила.

— Да, да, разбира се, каквото кажеш — кимаше Айла. Носеше се върху топлия облак на еуфорията, но следващите слова на Вожда раздраха настроението ѝ като леденото копие на някоя мразовита мълния, удавяйки въодушевлението ѝ в мътния порой на отчаянието.

— И пак остава въпросът с уродливия ти син, който стана причина за непокорството ти. Вече никога не бива да се опитваш да принудиш някой мъж, да не говорим за вожда да постъпи противно на волята си. Някоя жена не бива да се опитва да се наложи на мъжа... — рече Брун, после даде знак.

Айла отчаяно се вкопчи в рожбата си и погледна в посоката, в която гледаше Брун. Нямахше да позволи да ѝ го отнемат, просто нямаше. Видя Мог-ър да излиза куцукайки от пещерата. Когато го видя да отмята на страна мечата си кожа и зърна боядисаната в червено плетена купа, здраво притискана от чуканчето на ръката му към кръста, лицето ѝ пламна от невероятна радост. Извърна се нерешително пак към Брун, несигурна дали това, което си бе помислила, може да бъде истина.

— ... ами може да попита — довърши думите си Брун. — Мог-ър те чака, Айла. Синът ти трябва да бъде наречен, ако иска да стане член на Клана.

Айла бързешком се изправи на крака и се втурна към мага, изваждайки бебето си от наметалото и свличайки се в краката му, му подаде голичкия младенец. Първият му писък, задето го бяха отделили от топлата майчина гръд и го излагаха на влажния, хладен въздух, бе приветстван от първите лъчи на слънцето, които надзъртаха над билото на рида и проблясваха през мъгливата мараня.

Име! Тя дори не бе помислила за име, дори не бе се запитала какво ли име ще избере Креб за сина ѝ. С церемонии жестове Мог-ър призова духовете на тотемите на Клана да присъстват, после бръкна в кухнята купа и загреба мъничко червена каша.

— Дърк — рече той високо, заглушавайки мощния рев на ядосаното и измръзнало бебе. — Името на момчето е Дърк — После прекара червена черта от мястото, където се сключваха двата надочни хълма на бебето до връхчето на мъничкото му носле.

— Дърк — повтори Айла като притисна своя син по-близо до себе си, за да го стопли. „Дърк, като Дърк от преданието, мислеше си тя. Креб знае, че това предание винаги ми е било любимо.“ Името бе необичайно за Клана и мнозина бяха изненадани. Но може би това име, изровено от недрата на древността и съдържало неясни, странични значения, бе подходящо за едно момче, чийто живот още от самото начало бе висял на косъм.

— Дърк — рече Брун и пръв се нареди в редицата покрай Айла. На Айла ѝ се стори, че зърна проблясък на нежност у суровия, горд вожд, щом като го погледна с благодарност. Повечето лица танцуваха замръзнали пред просълзените ѝ очи. Колкото и да се опитваше не можа да се овладее и сведе очи като се мъчеше да скрие сълзите си. „Не мога да повярвам, направо не мога да повярвам, мислеше си тя.

Наистина ли е това? Имаш си име, рожбо моя. Брун те прие, сине мой. Да не би да сънувам?“ Сети се за блестящите късчета железен пирит, намерени от нея и мушнати в амулета ѝ. „Било е знак, Велики Пещерни Лъве, наистина е било знак.“ От всички предмети в амулета си най-много ценеше тях.

— Дърк — чу тя да казва Иза и вдигна очи. Радостта на лицето на жената не бе по-малка от тази на Айла, въпреки че очите ѝ бяха сухи.

— Дърк — изрече Уба и с бърз жест добави — Толкова се радвам.

— Дърк — този път бе изречено с насмешка. Айла вдигна очи на време и видя Брод да се извъръща. Изведнъж си спомни чудатата идея, която ѝ бе хрумнала докато се спотайваше в мъничката пещера, за това как мъжете зачеват бебета и потрепера при мисълта, че по някакъв начин Брод е отговорен за зачеването на сина ѝ. В залисията си не бе забелязала схватката между волята на Брун и тази на Брод. Младежът

смяташе да не признае приемането на най-новия член на Клана и само непосредствената заповед на вожда най-сетне разреши въпроса. Айла го гледаше как се отдалечава от групичката със стиснати юмруци и напрегнати мишци.

„Как можа?“ Брод навлезе в гората, за да се отдалечи от омразното местопроизшествие. „Как можа?“ Ритна един дънер в напразен опит да излее отчаянието си и го запрати да се търкаля по склона. „Как можа?“ Вдигна як клон и го стовари с трясък в едно дърво. „Как можа? Как можа?“ В съзнанието си Брод непрестанно си повтаряше тези слова, докато стоварваше юмрука си за кой ли път в покрития с мъх рид. „Как можа едновременно да я остави жива и да приеме бебето ѝ? Как можа да го стори?“

Иза! Иза! Ела бързо! Виж Дърк! — Айла сграбчи знахарката за ръката и я повлече към входа на пещерата.

— Какво е станало? — зажестичулира жената, като бързаше да не изостава. — Пак ли се дави? Удари ли се?

— Не, не се е ударил. Виж! — с гордост ѝ показва Айла, когато стигнаха огнището на Креб. — Държи главата си изправена!

Младенецът лежеше по корем и гледаше двете жени с едрите си, сериозни очи, които бяха на път да загубят тъмния си, неопределен цвят, типичен за новородените и придобиваха характерния за хората от Клана тъмнокафяв оттенък. Главичката му се заклати от усилието, после се килна назад върху кожената постелка. Тикна юмручето си в уста и започна да суче, сляп за суматохата, предизвикана от усилията му.

— Щом може да го прави толкова малък, ще може и като порасне, нали така? — занастоява Айла.

— Недей вече да храниш надежди, — отвърна Иза — макар че това е добър признак.

Креб се дотътри до пещерата с втренчен в далечината, невиждащ, разсеян поглед, типичен за него, когато потънеше в размисъл.

— Креб! — извика Айла, втурвайки се към него. Сепнат, той се върна на земята и я погледна. — Дърк държи главата си изправена, нали, Иза? — Знахарката кимна в потвърждение.

— Ххъмм! — изсумтя той. — Щом е толкова заякнал, мисля, че е време.

— Време за какво?

— През цялото време си мисля, че би трябвало да му направим церемония на тотем. Малко е мъничък, но вече получих някои неоспорими внушения. Тотемът му се разкри пред мен. Няма смисъл да изчакваме. По-късно всички ще са заети с приготовленията за

заминаване, а това трябва да го сторя преди Събирането на Клановете. Пътуването може да му донесе нещастие, ако тотемът му си няма дом.

— Съзирайки знахарката, той се сети за още нещо. — Иза, имаш ли достатъчно корени за церемонията? Не знам колко Клана ще присъстват. Миналия път един от Клановете, който се пресели в пещера по на изток, смяташе да ходи на Събирането на Клановете на юг от планините. Малко по-далеч им е, но пътят е по-лек. Старият им мог-ър бе против, но ученикът му настояваше. Гледай да вземеш доста.

— Аз няма да дойда на Събирането на Клановете, Креб — разочарованието й бе очевидно. — Не мога да пътувам толкова надалеко, ще трябва да остана тук.

„Разбира се, какви ги говоря, помисли си той, като погледна към изпостелялата, почти белокоса знахарка. Иза не може да дойде. Защо не се сетих по-рано? Твърде е болнава. Миналата есен само дето не ни напусна и досега не знам как Айла успя да я спаси. Ами какво ще стане с церемонията? Само жените от рода на Иза знаят тайната на специалната напитка. Уба е още много млада, нужна е жена. Айла! Ами Айла? Иза може да я научи преди тръгването. И без това е крайно време да я направим знахарка.“

Креб гледаше младата жена как се навежда да вдигне сина си и неочаквано я прецени с най-взискателния поглед от години насам. Само че дали щяха да я приемат? Опита се да я погледне през очите на хората от останалите Кланове. Златните й коси висяха свободно около плоското и лице, разделени как да е по средата и прибрани зад ушите, откривайки издутото й чело. Тялото й бе несъмнено на жена, но по-стройно, като изключим леко отпуснатия корем. Нозете й бяха дълги и прави, а когато се изправеше, щръкваше над него.

„Не прилича на жените от Клана, помисли си той. Ще привлече сума ти внимание и се боя, че няма да е много благоприятно. Може просто да се наложи да пропуснем тази церемония. Останалите мог-ъри може да не приемат напитката, щом е приготвена от Айла. Може пък Иза да ги обучи и двете, макар че едва ли ще са по-склонни да я приемат от момиче, отколкото от жена, родена от Другите. Мисля да отида да поговорим с Брун. Щом и без това ще трябва да призоваваме духовете за обряда във връзка с тотема на Дърк, можем в същото време да направим и Айла знахарка.“

— Трябва да се видя с Брун — рече с рязък жест Креб и пое за огнището на вожда. Извърна се към Иза. — Мисля, че е добре да научиш както Айла, така и Уба да приготвят напитката, макар и да не съм сигурен, че ще е от полза.

— Иза, не мога да намеря купата, която ми даде за знахарката на Клана-домакин — жестикулираше не на себе си Айла, след като прерови купищата храни, кожи и сечива, струпани на земята до постелята и. — Навсякъде я търсих.

— Вече я прибра, Айла. По-кратко, детето ми. Има още време. Брун няма да е готов да тръгне, преди да се наяде. По-добре седни и ти да хапнеш, кашата ти ще изстине. Уба, това се отнася и до теб — Иза поклати глава. — В живота си не съм виждала такава суматоха. Нали снощи проверихме целия багаж, всичко е готово.

Креб седеше на рогозка с Дърк в скута си и наблюдаваше развеселен суматоката в последните минути.

— Не са много по-различни от теб, Иза. Ти защо не седнеш да хапнеш?

— Ще имам сума ти време като заминете — отвърна тя. Креб подпря бебето о рамото си. — Виж колко е як вратът на бебето — забеляза Иза. — Вече не му е трудно да държи главата си изправена. Не е за вярване. От обряда за тотема му става все по-якичко. Дай ми го малко. Няма да мога да го държа цялото лято.

— Навярно точно затова Сивият Вълк е искал от мен този обряд толкова скоро — рече с жестове Креб. — Искал е да помогне на момченцето.

Креб се облегна назад и наблюдаваше челядта, на която бе родоначалник. Макар и да не бе го споделял с никого, често бе копнял за семейство като останалите мъже. И сега, на стари години, имаше две грижовни жени, които правеха всичко, за да му угодят, едно момиче, което вървеше по техните стъпки и здраво момченце, което да гушка, както бе правил с двете момичета. Бе разговарял с Брун за подготовката на момчето. Вождът не можеше да си позволи някоя мъжка рожба да порасне, без да придобие необходимите му умения. Брун бе приел детето, като си знаеше, че то ще живее край огнището на Креб и се чувстваше отговорен за него. Айла бе признателна, когато

на обряда за тотем на Дърк Брун оповести, че той лично ще се погрижи за обучението на бебето, ако заякне достатъчно, за да ходи на лов. За по-подходящ учител на сина си не можеше и да мечтае.

„Сивият Вълк е хубав тотем за момче, размишляваше Креб, но ме кара да се питам нещо. Някои вълци тичат заедно с глутницата, а други са единаци. От кой ли е тотемът на Дърк?“

Когато всичко бе опаковано и свързано във вързопи, натоварено на гърбовете на младата жена и момичето, всички се струпаха на изхода на пещерата. Иза прегърна за последно младенеца, докато той душеше шията ѝ, помогна на Айла да го загърне в наметалото за носене, а после извади нещо от една гънка на дрехата си.

— Това вече трябва да го носиш ти, Айла. Сега ти си знахарката на Клана — рече Иза, като ѝ подаваше боядисана в червено торба с чудодейните корени. — Нали не си забравила кое кога се прави? Нищо не бива да се пропуска. Ще ми се да ти бях показала, но магията не бива да се прави просто за проба. Твърде е свята, за да я хвърлим, а не става за други церемонии, само за изключителни. И не забравяй, не само корените сторват магията, трябва да се подготви също толкова внимателно, колкото и като приготвяте напитката.

Уба и Айла кимнаха, а младата жена взе драгоценната реликва и я мушна в целебната си торба. В деня, когато я направиха знахарката, Иза ѝ беше дала торбата си от кожа на видра и тази торба още ѝ напомняше за онази, която Креб бе изгорил. Айла посегна към амулета си и попипа за петия предмет, който вече носеше в него — парченце черен манганов двуокис, скътан в мъничката торбичка редом с трите сраснали отломки железен пирит, боядисания в червено овал от мамутски бивен, вкаменилия отпечатък от охлюв и бучката червена охра.

Когато Айла се превърна в пазителка на частица от духа на всеки член на Клана, а чрез Урсуз — и на целия Клан, тялото ѝ бе белязано с черното мазило, приготвено от препечения и натрошен черен камък, забъркан в мас. Тялото на знахарката бе нашарено в черно само за най-големите и най-тачените ритуали и единствено на знахарките бе позволено да носят черния камък в амулетите си.

На Айла ѝ се искаше да вземат и Иза с тях и се безпокоеше, че я оставят. Често дълбоки пристъпи на кашлица разтърсваха крехката женица.

— Иза, сигурна ли си, че ще се справиш? — запита Айла с жестове, след като набързо я прегърна. — Кашлицата ти се е влошила.

— Винаги се влошава през зимата. Знаеш, че през лятото се оправя. Освен това ти и Уба събрахте толкова много корени от оман, че едва ли наоколо може да се намери коренче, а навярно и къпините няма да дадат чак толкова плод наесен, като се имат предвид корените, дето ги изровихте, за да ги прибавите към цветовете от билки за чая ми. Ще се оправя, не се тревожете за мен — увери я Иза. Но Айла забелязваше, че облекчението от церовете в най-добрия случай е временно. Старицата се бе лекувала само в течение на години с тези билки, туберкулозата ѝ бе напреднала твърде много, за да имат вече някакъв ефект.

— Гледай да излизаш навън в слънчевите дни и си отпочини добре — настояваше Айла. — Тук няма да имаш много-много работа, имаш сума ти храна и дърва. Зуг и Дорв може да поддържат огъня, за да пропъжда зверовете и злите духове, а пък Аба може да се заеме с готвенето.

— Добре, добре — съгласи се Иза. — Сега побързайте, Брун се готви да тръгва.

Айла зае обичайното си място на опашката, докато всички я гледаха и чакаха.

— Айла — направи ѝ знак Иза. — Никой няма да тръгне, докато не застанеш на мястото си.

Срамежливо Айла отиде на чело на групата жени. Бе забравила за новия си ранг. Лицето ѝ порозовя от неудобство, щом като зае мястото си пред Ебра. Чувстваше се неловко, просто не ѝ изглеждаше правилно да бъде първа. Махна извинително с ръка на стопанката на вожда, но Ебра бе свикнала с второто си място. И въпреки това ѝ се стори необичайно, че вижда Айла пред себе си вместо Иза и това я накара да се запита дали и тя щеше да тръгне за следващото Събиране на Клановете.

Иза и другите трима, които бяха твърде стари, за да предприемат това пътуване, придружиха Клана чак до рида, стояха и ги гледаха, докато те не се превърнаха в дребни точки в долината отдолу. После се завърнаха в опустялата пещера. Аба и Дорв бяха пропуснали последното Събиране на Клановете и едва ли не бяха изненадани, че са доживели още едно събиране, но за Зуг и Иза това бе за пръв път.

Макар че Зуг все още от време на време излизаше на лов с прашката си, все по-често се връщаше с празни ръце, а пък Дорв хич не бе добре с очите, за да ходи изобщо на лов.

Четиримата се сгушиха край огъня пред входа на пещерата въпреки топлия ден, но никой не се опита да подхване разговор. Изведнъж Иза бе раздрана от пристъп на кашлица, който изкара едра, кървава буца хрчка. Отиде край огнището да си почине, а скоро и останалите влязоха в пещерата и насядаха със скръстени ръце, всеки пред своето огнище. Не бяха заразени от възбудата на дългото пътуване, нито пък от предчувствието за срещи с приятели и роднини от другите Кланове. Знаеха, че лятото ще им бъде непоносимо самотно.

Прохладното ранно лято в умерената зона около пещерата коренно се промени в откритите равнини на ширналите се на изток стени. Изчезна буйният, зелен листак, изпъстрил шубраци и широколистни дървета, както и един оттенък на по-светлите иглички по периферията на клонките и връхчетата — неизменното свидетелство за растежа на иглолистните дървета през новия сезон. На негово място се появиха бързо вкореняващи се и покарващи билки и треви, избуяли вече до гърди, а свежата им зеленина се губеше сред монотонната зеленикаво златна окраска, ширнала се докъдето виждаха очите. Дебелата, сплътсена миналогодишна шума приглушаваше стъпките им, докато Кланът се точеше през необятната прерия, като оставаше временна следа след себе си, сочеща откъде бяха дошли. Облаците рядко засенчваха безкрайната небесна шир, освен по време на откъслечните гръмотевични бури, на които на често ставаха свидетели от разстояние. Надземни води се срещаха рядко. Спираха да пълнят меховете на всяко поточе, тъй като не бяха сигурни, че ще намерят такова в непосредствена близост до мястото, където щяха да разположат бивака си за вечеря.

Крачката, определена от Брун бе съобразна с по-бавно подвижните членове на пътуващата група, но ги тласкаше напред. Имаха доста път до пещерата на Клана-домакин във високите континентални планини на изток. На Креб му бе особено трудно да върви, но предчувствието за славното Събиране и тържествените

церемонии, които щеше да ръководи, повдигнаха духа му. Макар и тялото му да бе сакато и атрофирало, разяждано отгоре на всичко от артрит, то не накърняваше умствените възможности на великия маг. Топлото слънце и болкоуспокояващите билки на Айла облекчаваха болящите го стави и след известно време усилието заякчи дори мускулите на крака, с който си служеше само донякъде.

Странстващите свикнаха с монотонното всекидневие, дните се нижеха скучни и еднообразни. Настъпващият сезон се установяваше толкова постепенно, че почти не забелязаха кога топлото слънце се превърна в палещо, огнено кълбо, изгарящо степта, като превръщаше равната долина в пожълтял, едноцветен пейзаж от сивкавокафява почва, бежова трева и жълтеникавокафяви скали на фона на пожълтялото от прах, навъсено небе. Преобладаващите по тези места ветрища довяха пушек и пепел от разбушувалия се в прерията пожар и цели три дни очите им смъдяха. По пътя си срещнаха огромни стада бизони, гигантски елени с грамадни, длановидни рога, коне, катъри и магарета, а по-рядко антилопи сайга с покарали направо от темето рога, леко закривени назад на върха — десетки хиляди тревопасни животни, прехранващите се от необятното пасище.

Много преди да наближат мочурливия провлак, който едновременно свързваше полуострова с основната суша и служеше за отичане на плиткото солено море на североизток, в далечината взе да се мерзелее огромната планинска верига, втора по височина на света. Дори по-ниските ѝ върхове бяха сковани от глетчери до средата на склоновете си, студено невъзмутими за палещата жегата в равнината. Когато полегатата прерия премина в ниски, вълнообразни хълмчета, изпъстрени с власатка и коило, червеникави от богатата си на залежи от желязна руда почва — червената охра ги правеше тачена земя — Брун разбра, че соленото тресавище не е далеч. То представляваше вторичен и по-тесен път. Основният път между полуострова и континентът бе този на север, който съставяше част от западната граница на по-малкото вътрешно море.

Цели два дни си пробиваха път сред застоялите, гъмжащи от комари блата с възсолена вода, прорязвани тук-там и от канали, докато се доберат до сушата. Недорасли дъбове и габър бързо ги отведоха до прохладната, сгодна сянка на обраслите с трева дъбови гори. Отминаха една почти изцяло букова туфа, примесена с няколко кестена и

навлязоха в смесена гора, където преобладаваше дъбът, но се срещаше и чимшир, както и тис, обрасли в пълзящия бръшлян и повет. Лианите изтъняха, но все още се прокрадваха тук-там по някое дърво, щом достигнаха горския пояс на елите и смърчовите, примесени с бук, клен и габър. Западният дял бе най-важният от цялата планинска верига, бе обрасъл с гъсти гори и постоянният сняг стигаше най-ниско.

Сред гористия пейзаж им се мярнаха горски бизони и благородни елени, сърни и лосове, зърнаха глигани, лисици, язовци, вълци, рисове, леопарди, диви котки и сума ти други дребни животинчета, но не видяха нито една катерица. Айла долови, че нещо във фауната на тази планина не достига, преди да проумее кой точно от познатите ѝ зверове липсва. Тази липса бе богато компенсирана от първата им среща с пещерната мечка.

Брун стрелна ръка нагоре, сигнализирайки им да спрат, после посочи пред себе си към грамадния рунтав мечок, който чешеше гърба си о едно дърво. Дори дечурлигата усетиха страхопочитанието в погледите на Клана към огромния вегетарианец. Размерите на тялото му бяха достатъчно внушителни. Кафявите мечки от техните планини, както и от тези, достигаха до сто и шестдесет килограма. Теглото на пещерния мечок, и то през лятото, когато бе сравнително мършав, беше близо половин тон. През късната есен, когато се е угоил за зимата, туловището му тежеше много повече. На ръст бе около три пъти по-едър в сравнение с мъжете от Клана, а с огромната си глава и рунтавата си козина изглеждаше дори още по-голям. Лениво чешейки гърба си о грапавата кора на един стар дънер, тон изглежда не бе усетил хората, замръзнали на място в непосредствена близост. Но едва ли се страхуваше от някой звяр и просто не им обръщаше внимание. По-дребните, кафяви мечки, населяващи района около пещерата им, бяха прочути с това, че с един удар на якия си преден крак можеха да прекършат врата на сръндак, а какво ли можеше да стори този огромен мечок? Само друг самец по време на брачния период или пък самка от същата порода, защитаваща мечетата си, можеха да се осмелят да му се опрат. И неизменно самката се поздравяваше с успех.

Но не само огромните размери на животното караха Клана да замръзне на място. Това бе Урсуз, олицетворение на самия Клан. Той им бе роднина и дори повече, възплащаваше същността им. Дори само костите му бяха толкова свещени, че можеха да ги предпазят от всяко

зло. Родееха се духом и това значеше много повече от всякаква телесна прилика. Именно Духът му сродяваше всички тези Кланове в един и придаваше значимост на Събирането, заради което бяха били толкова път. Именно духовната им същност ги правеше Клан — Кланът на Пещерната мечка.

Мечокът се умори да се чеше — или пък се бе начесал — изправи се в цял ръст, направи няколко крачки на задните си крака, после се стовари и на четирите си крака. С приближена до земята муцуна той се отдалечи в галоп трوماво и с грохот. Въпреки огромните си размери пещерната мечка бе по начало кротко същество и рядко нападаше, освен когато я ядосаха.

— Това Урсуз ли беше? — запита с жестове Уба, зяпнала от почуда.

— Да, това беше Урсуз — потвърди Креб. — А когато пристигнем, ще видиш още една пещерна мечка.

— Наистина ли Кланът-домакин държи жива пещерна мечка в пещерата си? — запита Айла. — Толкова е огромна — Тя знаеше, че бе прието Кланът-домакин на Събирането на Клановете да улови малкото на пещерната мечка и да го отгледа в пещерата.

— Навярно вече е в клетка пред пещерата, но когато е малко, живее в пещерата с тях, гледат го като дете и всяко огнище го храни, щом огладнее. Повечето Кланове твърдят, че пещерните им мечета се научавали малко да говорят, но аз бях малък, когато бяхме домакин на Събирането на Клановете. Не си спомням много от това време, та не мога да кажа дали е вярно. Когато мечката поотрасне, затварят я в клетка, за да не нарани някого, но всички ѝ носят вкусни нещица и я гаят като минават покрай нея, за да знае, че я обичат. На Мечата Церемония ще почетем Урсуз и той ще отнесе посланията ни в света на духовете — обясни Креб.

И преди бяха чували всичко това, но след като вече бяха видели пещерна мечка, разказът придобиваше ново значение за тези, които са били твърде малки, за да си спомнят или пък никога не бяха присъствали на Събиране на Клановете.

— Кога ние ще бъдем домакин на Събирането на Клановете, та да си вземем едно пещерно мече да живее с нас? — запита Уба.

— Когато ни дойде редът, освен ако Кланът, който е наред, не успее. Тогава можем да предложим. Но Клановете рядко пропускат

възможността да бъдат домакини на Събирането на Клановете, независимо, че на ловците може да им се наложи да пропътуват голямо разстояние, докато намерят пещерно мече, а и мечката-майка е доста опасна. Кланът, който сега ни е домакин, имаше късмет. Пещерните мечки все още живеят близо до пещерата им. Помогнаха на останалите Кланове да си намерят пещерно мече, но сега е техен ред. Край нашата пещера вече няма пещерни мечки, но сигурно някога е имало, след като костите на Урсуз бяха в пещерата ни, когато я открихме — отвърна Креб.

— Ами ако нещо се случи с Клана, който е определен да бъде домакин на Събирането? Та нашият Клан дори не обитава същата пещера като преди — искаше да знае Айла. — Ако ни бе дошъл редът, как изобщо щяха да разберат как да ни намерят?

— Изпращаме вестоносци до най-близкия Клан да съобщят или къде се намира новата ни пещера, или да предоставят на друг Клан тази възможност.

Брун даде знак и Кланът отново потегли. Когато минаваха покрай дървото, о което пещерната мечка си бе чесала гърба, Креб го огледа внимателно и събра няколко кичура козина, закачили се о грапавата кора. Уви ги грижливо в стиснатото със зъби листо, после ги скъта в една гънка на дрехата си. Козината от жива пещерна мечка ставаше за чудотворни заклинания.

Докато се катереха, огромните борове от по-ниските склонове отстъпваха пред по-нисичките, по-яки високопланински разновидности и пред очите им се разкри смайващата гледка на блестящите планински върхове, която бяха видели отдалеч, докато прекосяваха долината. Появиха се брезови гъсталаци, нискорастяща смрика и розовопембяната азалия, чиито съставени от множество цветчета корони току-що бяха разцъфнали, обагряйки основния зелен цвят на природата с ярките си краски. Цял куп полски цветя допринасяха за пъстрата палитра от трепкащи оттенъци: петнистият, оранжев тигров крем, бледоморавата и розова кандилка, синият и морав змийски грах, светлолилавата перуника, синята тинтява, жълто-виолетовата иглика и бяло в цялото си многообразие на формите. Южният планински масив подобно на този в долния край на полуострова, възникнал по време на същото разместване на

пластовете, се бе превърнал в убежище за флората и фауната на цял един континент през Ледниковата Ера.

От време на време се мяркаха диви кози шамоа и муфлони с тежки рога. Преди да стигнат до добре утъпкана пътека, която прекосяваше стръмния склон, бяха навлезли сред недораслите, храстоподобни дръвчета на планинската тайга, ограждаща обраслите с ниска острица и трева планински морави. Мъжете от клана-домакин трябваше да извървят много по-дълъг път, преди да достигнат просторните долини на север от планините, където ходеха на лов, но близостта с пещерните мечки правеше избора на мястото толкова сполучливо, че те на драго сърце приемаха това неудобство. То също така им помагаше по-добре да усвоят уменията да уловят неуловимите, горски животни.

Хората, които щом бяха зърнали Брун и Грод да се появяват иззад завоя на пътеката се бяха втурнали да приветстват новопристигация Клан, се заковаха на място като видяха Айла. Дори придобиваните цял живот навици не можаха да преодолеят слисването им. Мястото ѝ начело на жените, докато умореният от пътя Клан се трупаеше безмълвно на празното място пред пещерата, предизвика вихър от предположения. Креб я бе предупредил, но Айла не бе подготвена нито за сензацията, предизвикана от появяването ѝ, нито пък за стълпотворението от хора. Тълпа от над двеста невярващи на очите си човека се бе стекла да зърне необикновената жена. Айла за пръв път в живота си виждаше толкова много хора, при това на едно място.

Спряха пред клетка от яки пръти, дълбоко забити в земята и привързани здраво един за друг. В нея имаше още един огромен мечок като този, който току-що бяха срещнали по пътя, дори по-едър. Хранен от ръка в продължение на три години с най-добра храна, за да седи мирен и кротък, гигантският пещерен мечок се бе разплул от лениво безделие в оградения си затвор и едва ли не бе твърде дебел, за да се изправи. Този начин на почит и благоговение — да се храни огромния звяр толкова дълго време, доста бе затруднил малобройния Клан и дори множеството дарове храна, сечива и кожи, донесени от гостуващите Кланове, не можеха да компенсират усилието. Но нямаше човек, който да не завижда на хората от Клана-домакин и всеки Клан с нетърпение очакваше да му дойде редът, за да се заеме със същата задача и да пожъне духовните облаги и високата почит.

Пещерният мечок се приближи поклащайки се, за да види причината за суматохата и с надеждата за още подаяния и Уба се притисна по-близо до Айла, шашардисана колкото от напиралите хора, толкова и от мечока. Вождът и магьосникът на Клана-домакин приближиха, като ги приветстваха с жестове, бързо последвани от сърдит въпрос.

— Защо водите една от Другите на нашето Събиране на Клановете, Брун? — поиска със знаци да знае вождът на Клана-домакин.

— Тя е жена от Клана, Норг, и знахарка от рода на Иза — отвърна Брун по-спокойно отколкото се чувстваше. Сред зяпналата тълпа се надигна шепот и мигновено се зараменаха възбудени ръкомахания.

— Това е невъзможно! — зажестиккулира мог-ърът. — Как може да бъде жена от Клана? Тя е потомка на Другите.

— Тя е жена от Клана — потвърди Мог-ър, също толкова разпалено като Брун. Спря съкрушителния си поглед върху вожда на Клана-домакин. — Да не би да се съмняваш в мен, Норг?

Норг погледна мог-ъра си смутено, но обърканото изражение на магьосника не го удовлетвори.

— Норг, доста път бихме и сме капнали — рече Брун. — Едва ли сега е подходящият момент да спорим. Отказваш ли ни гостоприемството на пещерата ти?

Мигът бе напрегнат. Ако Норг им откажеше, нямаше да имат друг избор, освен отново да се отправят на път и да се върнат в пещерата си. Това щеше да бъде сериозно нарушение на благоприличието, но ако допуснеха Айла да прекрачи прага на пещерата, все едно я признаваха за жена на Клана и това щеше поне да даде на Брун явно предимство. Норг отново погледна към мог-ъра си, после към могъщия едноок мъж, който бе Мог-ър на мог-ърите, после отново към мъжа, водач на Клана, който бе пръв между всички Кланове. Щом Мог-ърът на мог-ърите казва, какво може да направи?

Норг направи знак на стопанката си да покаже на Клана на Брун запазеното за тях място, но и той се отправи в пещерата редом с Брун и Великия Мог-ър. Щом се настаняха, щеше да научи как така една жена, очевидно потомка на Другите, бе станала жена от Клана.

Входът на пещерата на Клана-домакин бе по-малък от този на пещерата на Клана на Брун и самата пещера, когато влязоха в първия момент изглеждаше по-малка. Но вместо едно просторно помещение с малък придатък за церемонии, тази пещера представляваше поредица от помещения и проходи, прорязващи на дълбоко планината и в по-голямата си част неизследвани. Имаше повече от достатъчно място за всички гостуващи Кланове, макар че светлината от входа едва ли достигаше до всички. Кланът на Брун бе настанен във второто помещение след входа и го изпълни изцяло до половината. Мястото бе благоприятно и отговаряше на високия им ранг. Макар че няколко Клана вече бяха настанени по-навътре, мястото им щеше да бъде пазено до самото начало на същинското Мечо Празненство. Само тогава, когато станеше сигурно, че няма да дойдат, щеше да бъде предоставено на следващия по ранг Клан.

Кланът като цяло си нямаше вожд, но съществуваше йерархия на Клановите също както имаше йерархия на членовете на отделния Клан и вождът на най-висшия по ранг Клан всъщност ставаше вожд на Клана, просто защото бе най-висшестоящият член. Но тази длъжност в никакъв случай не му предоставяше абсолютна власт. Клановите бяха твърде самостоятелни за такава власт. Всички те бяха водени от независими властни мъже, които след това се срещаха само веднъж на седем години, бяха свикнали да я карат на своя глава. Не се покоряваха лесно на по-висша власт, като оставим настрана традициите и света на духовете. Това, какво място щеше да заеме всеки Клан в йерархията и, следователно, кой ще бъде признат за вожд на Клана, се решаваше на Събранието на Клановите.

Множество елементи допринасяха за ранга на Клана. Церемониите не бяха единствената дейност, съревнованията имаха същото, ако не и по-голямо значение. Необходимостта от сътрудничество между Клановите в интерес на оцеляването, налагаща сурово самообладание, намираще приемлив отдушник в състезанията с останалите Кланове. А те в известен смисъл бяха от полза за самото оцеляване. Надзираваните съревнования им пречеха да се хванат за гушите. Когато Клановите се съберяха, почти всичко се превръщаше в съревнование. Мъжете се съревноваваха в борба, стрелба с прашка, мятане на бола, сила на мишците при удар със сопа, бягане, по-сложните надпревари на бягане и мушкаме с копие, дялане на сечива,

танци, разкази на приказки, както и съчетанието на всички тези умения във вълнуващото пресъздаване на ловни епизоди.

Макар че техните съревнования нямаха толкова тежест като мъжките, жените също участваха. Богатите пиршества им даваха възможност да се изявят. Даровете за Клана-домакин се подреждаха на видно място, за да може всяка да ги оцени, при това критично и в съгласие с останалите жени да отсъди. Ръкоделията включваха меки, гъвкави кожи, пищни козини, непропускащи вода кошници, плетени кошници за бране, рогозки от фина тъкан и шарка, съдове от корава необработена кожа и кора от дървета, яки върви от сухожилия или влакнести растения, или пък от козина на животни, дълги ремъци с еднаква ширина без слаби места, дървени паници, целите излъскани еднакво гладко, костени или издялани от по-дълги парчета от някой дънер подноси, чаши, купи и черпаци, качулки, шапки, опинци за крака, ръкавици и всякакви торбички — и всичко това бе подложено на сравнение, дори новородените. Почестите сред жените не се раздаваха толкова очевидно. Изразяваха се в по-изтънчено съчетание на изражение, жест и поза, преценяващи с финес, но не по-малко правдиво, чувствителното различие между посредствено и добро изделие и възнаграждаваше с одобрение истински прекрасното.

Съответното място на знахарката и мог-ъра на всеки от Клановете имаше решаващо значение при определяне на ранга му. Иза и Креб бяха допринесли за първенството на Клана на Брун, както и фактът, че Кланът бе начело от няколко поколения насам и това съвсем леко бе наклонило везните в полза на Брун, когато стана вожд за пръв път. Независимо от важността на всички тези второстепенни фактори, решаващи бяха водаческите качества на главата на Клана. И ако съревнованията на жените минаваха неусетно, то преценката за това кой вожд е най-способен оставаше още по-незабележима.

Причината беше отчасти в това, че решението зависеше от представянето на мъжете от всеки Клан в съревнованията, което пък, от своя страна, свидетелстваше за добрата им подготовка и желанието за победа, дължащи се на вожда, отчасти в преценката за работата на жените и поведението им, които също се дължаха на твърдата, напътстваща ръка на вожда. Донякъде то се основаваше на сляпото спазване на традициите на Клана, но рангът на вожда, а съответно и на Клана, се дължеше на твърдостта на характера му. Брун знаеше, че

този път към него щяха да проявят безкрайна възискателност и без това почвата под краката му се ронеше с довеждането на Айла.

Събиранията на Клановете бяха също време за подновяване на стари познанства, за срещи с роднини от други Кланове и за обмен на клюки и разкази, които щяха да разведряват мразовитите зимни нощи през следващите няколко години. Младежи и девойки, неуспели да си намерят избраник сред хората от Клана си, се надпреварваха да привлекат внимание, въпреки че съешаването им можеше да се осъществи, само ако вождът на Клана на младежа намереше жената за приемлива. Смяташе се за голяма чест, ако девойката бъде избрана, особено от Клан с по-висок ранг, макар че разлъката щеше да бъде мъчителна както за нея, така и за любимите ѝ същества, които оставяше. Въпреки препоръките на Зуг и ранга на Изиното потекло, Иза се съмняваше, че Айла ще си намери стопанин. Съществуването на детето би могло да ѝ помогне, ако синът ѝ бе нормален, но уродливата ѝ рожба предreshаваше всяка нейна надежда.

На Айла изобщо не ѝ минаваше през ума да си търси стопанин. И без това не ѝ беше лесно да насъбере кураж само да се изправи очи в очи със стълпотворението от любопитни, подозрителни хора пред пещерата. Тя и Уба бяха разопаковали багажа и бяха подредили огнището, което щеше да им бъде дом по време на гостуването им. Стопанката на Норг се бе погрижила камъните за огнището и за границата да бъдат струпани в непосредствена близост, а също и да има мехове с вода за гостуващите Кланове. Айла се бе постарала да изложи на показ даровете си за Клана-домакин както ѝ бе обяснила Иза и качествата на изделията ѝ вече бяха привлекли внимание. Изми мръсотията от пътуването, после накърми сина си, докато Уба нетърпеливо я чакаше. Момичето гореше от желание да огледа местността близо до пещерата и да види цялото това множество, но не се решаваше да се изправи очи в очи с тях самичка.

— Побързай, Айла — подкани я тя със знаци. — Вече всички са навън. Не можеш ли да накърмиш Дърк по-късно? По-добре да седим на слънце, вместо в тази мрачна, стара пещера, не е ли така?

— Не искам веднага да ревне. Знаеш колко силно ревне. Хората могат да си помислят, че не съм добра майка — рече Айла. — Не ми се ще да ги предизвиквам да ме смятат за по-лоша, отколкото вече ме мислят. Креб ме предупреди, че хората ще се изненадат като ме видят,

но не мислех, че е възможно да не ни позволят да останем. А и не съм мислила, че ще се кокорят така.

— Е, нали ни пуснаха да влезем, а пък след като Креб и Брун поговорят с тях, те ще разберат, че си жена от Клана. Хайде, Айла, не можеш да останеш завинаги в пещерата, рано или късно ще трябва да се изправиш очи в очи с тях. Ще свикнат с теб след известно време, също като нас. Изобщо не забелязвам да изглеждаш нещо по-различна, честна дума, изобщо не си личи.

— Дойдох в Клана преди ти да се родиш, Уба. Те ме виждат за пръв път. О, добре, май ще е по-добре да не мисля за това. Да вървим. Не забравяй да вземеш нещо за ядене за пещерния мечок — Айла се изправи, облегна Дърк о рамото си и го потупа по гърба, докато излизаха. Изразиха своето уважение към стопанката на Норг с жестове, докато минаваха край огнището ѝ. Жената отвърна с жест за поздрав и бързо се залови отново със задачата си, внезапно осъзнала, че се е загледала. Когато наближиха входа, Айла си пое дълбоко дъх и леко вирна глава. Твърдо бе решила да не обръща внимание на любопитството към нея, тя си бе жена от Клана и заслужаваше да бъде тук не по-малко от останалите.

Щом излезе на ярката светлина на слънцето, непоколебимостта ѝ бе поставена на най-сериозно изпитание. Нямаше представител на отделните Кланове, който да не си бе намерил причина да остане близо до пещерата и да почака необикновената жена от Клана да се появи. Доста от тях се стараеха да не бият много-много на очи, но повечето сякаш бяха забравили или пренебрегваха общоприетата вежливост и не сваляха очи, зяпнали от почуда. Айла усети как се изчервява. Премести Дърк и си намери повод да гледа него, а не стълпотворението от зяпнали я лица.

Имаше късмет, че гледаше към сина си. Постъпката ѝ насочи вниманието към Дърк, когото бяха пренебрегнали при първоначалното слисване от появяването ѝ. По изражението на лицата им и жестовете им, някои не толкова дискретни, можеше да съди какво мислят за сина ѝ. От него не се искаше да прилича на някое от техните бебета, ако приличаше на нея, биха го приели по-добре. Независимо от това, което разправяха Брун и Мог-ърът на мог-ърите, Айла си бе от Другите, а и бебето ѝ би трябвало да се е метнало на нея. Но Дърк притежаваше достатъчно от типичните за Клана черти и видоизмененията у него

напомняха деформации. Уродливостта му бе толкова очевидна, че не би трябвало да го оставят живо. Не само уважението към Айла спадна, но и земята йод краката на Брун взе да се рони още повече.

Айла извърна гръб на подозрително ококорените очи и зяпнали я уста и заедно с Уба отидоха да видят пещерния мечок в клетката му. Когато ги видя да се приближават, грамадният мечок тежко се затътри и се пресегна през колците на клетката си за очакваната почерпка. И двете отстъпиха само като зърнаха чудовищната лапа с дебелите й, леко криви нокти, по-скоро пригодени за изравяне на корени и грудки, които съставяха по-голямата част от нормалната храна на мечока, а не за да катери огромното си туловище по дърветата. За разлика от кафявите мечки само невръстните рожби на пещерната мечка бяха достатъчно пъргави и дребни, за да се катерят. Айла и Уба оставиха ябълките на земята току пред дебелите колци, някога били напълно развити дървета.

Животинката, отгледана като обичано дете, неоставяна нито за миг да изпита глад, бе съвсем питомна и не се смущаваше от присъствието на хора. Умното животно бе свикнало определени негови постъпки да му носят допълнително вкусни парченца. Седна и взе да се моли. Ако не се бе сетила да се овладее, Айла щеше да се усмихне на клоунските му лудории.

— Чак сега разбирам защо Клановете разправят, че пещерните им мечки говорят — каза Айла с жестове на Уба. — Моли се за още, имаш ли още една ябълка?

Уба и подаде една от дребните, твърди, кръгли плодове и този път Айла се приближи до клетката и му я даде. Той я сложи в устата си, после се доближи до колците и почеса огромната си, рунтава глава в един чеп на колците.

— Май искаш да те почеша, стар медун такъв — с жестове му рече Айла. Бяха я предупредили никога да не се обръща към него като към мечок, пещерен мечок или Урсуз в негово присъствие. Ако се обърнеше към него с истинските му имена, щеше да си спомни кой е всъщност, и че не е просто член на Клана, който го е отгледал. И щеше да се превърне отново в дива мечка, Мечешката Церемония щеше да пропадне и изобщо поводът за празненството щеше да отиде на вятъра. Почеса го зад ухото.

— Харесва ти, нали, зимен поспаланко такъв — каза му със знаци Айла и посегна да го почеше зад другото ухо, което той бе извърнал към нея. — И ти можеш сам да се чешеш зад ушите, ако искаш, ама просто те мързи или пък искаш да ти обърнат внимание? Огромно, рунтаво бебе такова — Айла галеше и чешеше грамадната му глава, но щом Дърк посегна да сграбчи рунтавата му козина в шепичката си, тя се отдръпна. Достатъчно бе милвала и чесала дребните животинки, които бе прибирала в пещерата им, за да се убеди, че има работа просто с по-едър, по-питомен екземпляр от същия вид. Закриляна от яката клетка тя на бърза ръка престана да се бои от мечока, но съвсем по-друго беше, когато ставаше дума за рожбата ѝ. Щом Дърк протегна мъничката си ръчичка да сграбчи козината му, огромната паст и дългите нокти изведнъж взеха да ѝ се струват опасни.

— Как смееш да се приближаваш толкова? — зажестикулира Уба със страх. — Мен ще ме е страх да се доближа толкова до клетката му.

— Той е просто едно огромно бебе, но забравих за Дърк. Животното би могло да го нарани, без да иска. Може да ти прилича на бебе като се моли за храна или, за да му обърнеш внимание, но дори не ми се мисли на какво е способен, ако се разгневи — рече Айла, докато се отдалечаваха от клетката.

Не само Уба бе слисана от безстрашието на Айла, ами и целия Клан се бе насъбрал да гледа. Повечето от гостите го отбягваха, особено отначало. Малките момчета се заиграха да изприпкват до клетката и да пипат мечока като доказателство за безстрашието си, а пък мъжете, независимо дали изпитваха страх или не, не се издаваха от прекалена гордост. Но малцина жени, при това не от клана-домакин, изобщо не го бяха доближавали толкова, камо ли още при първата си среща да се пресегнат през колците и да го почешат, това бе нечувано за жена. Не може да се каже, че това промени изцяло мнението им за Айла, но все пак ги накара да се замислят.

След като вече всички бяха разгледали хубавичко Айла, хората взеха да се разотиват, макар че тя все още улавяше по някой потаен поглед. Прямите, ококорени оченца на дечурлигата не я притесняваха ни най-малко. Техните погледи предизвикани от естественото любопитство на малките деца към всичко необичайно не съдържаха подозрителни или неодобрителни оценки.

Айла и Уба се отправиха към сенчестото местенце под една надвиснала канара на края на просторното, полегато, разчистено пространство пред пещерата. От благоприлично разстояние можеха да наблюдават, без да бъдат неучтиви, заниманията на хората.

Между Айла и Уба винаги бе съществувала една особена близост. Айла се явяваше сестра, майка и приятелка на по-младото момиче, но откак Уба бе започнала сериозно да се обучава и особено след като тръгна след Айла до мъничката пещера, дружбата им взе да става по-равностойна. Бяха неразделни приятелки. Уба бе почти на шест години и бе достигнала възрастта, когато започваше да проявява интерес към противоположния пол.

Седяха си в прохладната сянка, а Дърк лежеше по корем върху плаща-носилка между двете, като риташе и размахваше ръчички и повдигаше главичката си да се огледа. По време на пътуването бе започнал да бърбори и да издава гукащи звуци, което не бе присъщо за нито едно бебе на Клана. Това поразтревожи Айла и въпреки всичко кой знае защо я зарадва. Уба коментираше по-големичките момчета и младежи, а Айла приятелски се шегуваше с нея. По негласно споразумение изобщо не се отваряше дума за възможни стопани за Айла, макар че тя бе много по-близо до възрастта за задомиране. И двете се радваха на края на дългото пътуване и се чудеха какво ли представлява Мечата Церемония, тъй като нито едната, нито другата бе присъствала на Събиране на Клановете досега. Докато си приказваха, се приближи млада жена и срамежливо ги запита с церемонии, безмълвни, общоприети жестове дали може да седне при тях.

Посрещнаха я с отворени обятия, та към тях за пръв път се обръщаха толкова дружелюбно. Видяха, че има бебе в наметалото си за носене, но то спеше и жената гледаше да не го разбуди.

— Тази жена се зове Ода — рече тя с церемонии жестове, след като приседна и със знаци показва, че иска да знае имената им.

— Това момиче се зове Уба — отвърна Уба, — а жената — Айла.

— Ай... Айгха? Не познава този име — простикият диалект на Ода и жестовете малко се различаваха, но те разбраха за какво става дума.

— Името не е от Клана — рече русата жена. Разбираше трудностите, които останалите изпитваха с името и, дори някои от собствения й Клан не можеха да го произнесат съвсем точно.

Ода кимна, вдигна ръце, сякаш искаше нещо да каже, после ѝ хрумна нещо друго. Изглеждаше притеснена и се чувстваше неловко. Най-сетне посочи към Дърк.

— Тази жена вижда, че имаш рожба — рече тя доста нерешително. — Рожбата ти мъжка ли е или женска?

— Детето ми е момче. Името на бебето е Дърк, като Дърк от преданието. Знае ли тази жена за това предание?

В очите на Ода странно проблесна облекчение.

— Тази жена е чувала преданието. В Клана на тази жена това име не е разпространено.

— Името не се среща често и в Клана на тази жена. Но и рожбата ми е необикновена. Дърк е изключително дете и името му е подходящо — изтъкна Айла като в жестовите ѝ пролича високомерно предизвикателство.

— Тази жена има рожба. Детето ѝ е момиче. Името му е Юра — рече Ода. Все още изглеждаше плаха и нерешителна. Последва напрегната пауза.

— Спи ли рожбата ти? Тази жена ще погледне Юра, ако майката позволи — най-сетне помоли Айла, като не знаеше какво друго да каже на жената, чиято дружелюбност бе тъй нерешителна.

Ода като че ли известно време премисляше молбата ѝ, а после сякаш взимаше много важно решение, извади бебето от наметалото си и го положи в ръцете на Айла. Очите на Айла щяха да изхвъркнат от изненада. Юра бе още малка — сигурно бе на около месец, — но източената жена не се изуми от бебешкия ѝ вид. Юра приличаше на Дърк! Толкова приличаше на Дърк, че можеше да му бъде посестрима. Рожбата на Ода би могла да бъде нейна!

От всичко това на Айла ѝ се зави свят. Как бе възможно жена от Клана да роди бебе, което прилича на нейното? Бе смятала, че Дърк изглежда различен, защото отчасти е от Клана, отчасти от нея, но Креб и Брун са имали право още от самото начало. Дърк не беше различен, ами уродлив, точно като рожбата на Ода. Айла се намери в чудо, толкова бе разстроена, че не можеше да отрони нито дума. Най-сетне Уба наруши дългото мълчание.

— Чедото ти прилича на Дърк, Ода — Уба забрави да използва официалния език, но Ода я разбра.

— Да — кимна жената. — Тази жена се изненада като видя рожбата на Аайгхаа. Ето защо аз... тази жена поиска да говори с вас. Не знаех дали вашето е момче или момиче, но се надявах, чедото ви да бъде мъжко.

— Че защо? — запита със знаци Айла.

Ода погледна към бебето в скута на Айла.

— Дъщеря ми е уродлива — зажестикулира тя, без да смее да погледне в очите Айла — Боях се, че никога няма да си намери стопанин като порасне. Кой мъж ще си вземе за стопанка уродлива жена? — В очите на Ода се четеше молба, когато погледна към Айла. — Когато аз... когато тази жена зърна чедото ти, се надяваше да е момче, защото... няма да му е лесно и на сина ти да си намери стопанка, нали разбираш.

На Айла и през ум не бе ѝ минавало да търси стопанка за Дърк. Ода имаше право, можеше да му е много трудно, докато си намери жена за стопанка. Сега разбираше защо Ода ги бе заговорила.

— Щерка ти здрава ли е? — запита тя. — Яка ли е?

Ода се загледа в ръцете си, преди да отговори.

— Чедото ми е слабичко, но със здравето е добре. Рожбата ми има слабо вратле, — обясни тя със знаци, — но от ден на ден заяква — добави ревностно Ода.

Айла разгледа по-отблизо женската ѝ рожба, като поиска разрешение с въпросителен поглед, преди да свали пеленките ѝ. Бебето бе по-набито от Дърк, по-близо до телосложението на бебетата от Клана, но костите му бяха по-тънки. Имаше същото високо чело и общо взето същата форма на главата, само дето хребетите на веждите ѝ бяха много по-мънички. Нослето ѝ бе почти мъничко, но отсега бе ясно, че ще има издадената напред, безбрада челюст на Клана. Вратлето на женската рожба бе по-късо от това на Дърк, но категорично бе по-източено от нормално за бебетата на Клана. Айла вдигна момиченцето, като механично му подхвана главичката и забеляза познатите ѝ ранни усилия на новороденото да държи изправена главата си.

— Вратлето ѝ ще заякне, Ода. Вратът на Дърк дори бе по-слаб, когато се роди, а я го виж сега.

— Така ли мислиш? — отвърна нетърпеливо Ода. — Тази жена иска да помоли знахарката на първия измежду Клановете да има

предвид тази женска рожба като стопанка за мъжкото ѝ чедо — помоли я официално Ода.

— Според мен от Юра ще стане добра стопанка за Дърк, Ода.

— Тогава ще попиташ ли стопанина си дали е съгласен?

— Нямам стопанин — отвърна Айла.

— О, тогава синът ти е злочест — зажестиккулира Ода разочарована. — Кой ще го обучи, щом като не си задомена?

— Дърк не е злочест — наблегна на това Айла. — Не всички рожби на незадомени жени са злочести. Аз живея край огнището на Мог-ъра на мог-ърите, той самият не ходи на лов, но не някой друг, а Брун ми е обещал да обучи сина ми. Той ще стане добър ловец и ще бъде добър стопанин. А и тотемът му е на ловец. Мог-ърът на мог-ърите му нарече за тотем Сивия Вълк.

— Няма значение, по-добре злочест стопанин, отколкото никакъв — направи знак Ода примирено. — Надявам се да си права. Нашият мог-ър още не е разкрил тотема на Юра, но Сивият вълк е достатъчно силен за всеки женски тотем.

— Освен за Айлиния — прекъсна я Уба. — Тотемът ѝ е Пещерният лъв.

— Че как така изобщо си родила? — запита учудено Ода. — Моят е Хамстер, но да знаеш как се сражава последният път. С първата си щерка нямах толкова неприятности.

— И моята бременност беше трудна. Значи имаш и друга дъщеря? Тя нормална ли е?

— Беше. Вече се скита в откъдния свят — обясни опечалена със знаци Ода.

— Затова ли оставиха Юра жива? Изненадах се, че са ти позволили да я задържиш — забеляза Айла.

— Не исках да я задържа, но стопанинът ми ме накара. Това е моето наказание — призна Ода.

— Наказание ли?

— Да — кимна Ода. Пожелал си момиче, а стопанинът ми искаше момче. Бедата е, че просто твърде много обичах първата си рожба. Когато погина, пак си пожелал момиче също като нея. Стопанинът ми вика, че Юра е уродлива, защото докато бях бременна съм си мислела за глупости. Казва, че ако си бях пожелала момче, рожбата ми щеше да е нормална. Накара ме да я задържа, та всички да

разберат, че не съм порядъчна жена. Но не се отказа от мен, навярно защото никой друг нямаше да ме приеме.

— Според мен не си чак толкова лоша жена, Ода, направи ѝ знак Айла, като я гледаше съчувствено. — Иза си пожела момиче, докато още беше трудна с Уба. Каза ми, че всеки ден е молила тотема си за момиче. Как погина първата ти щерка?

— Уби я един мъж — изчерви се от неудобство Ода. — Мъж, който приличаше на теб, Аайгхха, мъж от Другите.

„Мъж от Другите ли?, помисли си Айла. Мъж, който прилича на мен?“ Усети как по гръбнака ѝ запълзяха ледени тръпки и корените на косата ѝ я засърбяха. Забеляза смущението на Ода.

— Иза казва, че съм родена от Другите, Ода, но нищо не ми е останало в спомените от тези времена. Сега съм от Клана — рече тя насърчително. — Как се случи това?

— С още две жени, освен мъжете, бяхме тръгнали на лов. Кланът ни живее на север оттук, но тогава стигнахме по на север, отколкото бяхме ходили преди това. Мъжете напуснаха бивака рано, ние останахме да събираме дърва и суха трева. Имаше сума ти мухи-месарки и знаехме, че за да изсушим месото трябва да накладем постоянно горящ огън. Като изневиделица тези мъже се втурнаха в бивака ни. Искаха да се облекчат с нас, но не ни дадоха знак. Ако ми бяха дали знак, щях да заема необходимата поза, но те дори не ми дадоха тази възможност. Просто се нахвърлиха върху ни и ни повалиха на земята. Толкова груби бяха. Дори не ми позволиха преда това да оставя рожбата си. Този, дето ме бе сграбчил, разкъса дрехата и наметалото ми. Бебето ми падна, но той дори не забеляза. Когато свърши — продължи Ода, — още един мъж се готвеше да ме обладае, но един от останалите забеляза рожбата ми. Вдигна я и ми я подаде, но тя бе мъртва. При падането си бе ударила главичката на един камък. И тогава мъжът, дето я намери, се развика и всички си отидоха. Когато ловците се завърнаха, ние им разказахме и те на мига ни отведоха обратно в пещерата. Стопанинът ми тогава се държа добре с мен, той също скърбеше за щерка ми. Толкова се зарадвах като разбрах, че тотемът ми отново е сразен, при това скоро след като я загубих. Дори женското проклятие не бе ме сполетявало нито веднъж, мислех си, че моят тотем тъгува за загубата на щерка ми и е решил да ме възмезди

като ми позволи да си родя още една. И затова реших, че може пак да имам момиче, а не биваше да я пожелавам.

— Съжалявам — рече Айла. — Не знам какво да правя, ако загубя Дърк. Веднъж вече без малко да го загубя. Ще приказвам с Мог-ър за Юра, сигурна съм, че той ще говори с Брун, та той толкова обича сина ми. Мисля, че и Брун може да се съгласи. Ще ни бъде по-лесно, отколкото да търсим за коя жена от Клана да го задомим.

— Тази жена ще бъде признателна на знахарката и обещавам да подготвя Юра добре, Аайгхха. От нея ще стане добра жена, а не като майка й. Кланът на Брун е пръв сред Клановете, мисля, че и стопанинът ми ще се съгласи. Ако разбере, че за Юра се е намерило местенце в Клана на Брун, може пък да не ми се сърди толкова. Все разправя, че дъщеря ми ще ни бъде само в тежест и от нея нищо няма да излезе. А когато Юра порасне, ще мога да й кажа, че не трябва да се безпокои да си търси стопанин. Доста тежко е за жена, ако никой не я иска — рече Ода.

— Знам — отвърна високата руса жена. — Ще говоря с Мог-ър колкото е възможно по-скоро.

След като Ода си тръгна, Айла се натъжи и потъна в мисли. Уба усети, че иска да я оставят на мира и не й пречеше. „Бедната Ода, била е щастлива, имала е добър стопанин и нормална рожба. И тъкмо тогава ли е трябвало да се появят онези мъже и да развалят всичко? Защо просто не са и дали знак? Не са ли могли да видят, че Ода има бебе със себе си? Тези мъже от Другите са също толкова зли като Брод. Дори по-зли. Брод поне щеше да й позволи първо да остави рожбата си. Мъжете с техните нужди! Мъже от Клана, от Другите, всички са еднакви.“

Докато бе потънала в размисъл, една мисъл не напускате съзнанието й — мисълта за Другите. „Мъже от Другите, мъже, които приличат на мен, всъщност кои са Другите? Иза каза, че съм се родила при тях, защо не помня нищо за Другите? Дори не се сещам как изглеждат. Къде ли живеят? Питам се как ли изглежда мъж от Другите?“ Айла си спомни отражението си в застиналия вир близо до пещерата им и се опита да си представи мъж с нейното лице. Но щом се сети за мъж, образът на Брод изплува в съзнанието й и проблясък на интуицията й постави на мястото им неразборията от идеи, които се въртяха в главата й.

„Мъжете от Другите! Разбира се! Нали Ода каза, че един от тях облекчил нуждите си с нея, а оттогава не я било сполетявало женското проклятие. А после родила Юра, също както Дърк се роди, след като Брод облекчи нуждите си с мен. Онзи мъж е бил от Другите, а и аз съм се родила сред тях, но Ода и Брод, и двамата са от Клана. Юра не е по-уродлива от Дърк. Взел е малко от мен и малко от Клана, а същото важи и за Юра. Или по-скоро тя е част от Ода и част от мъжа, дето е убил рожбата ѝ. Тогава значи наистина Брод е заченал Дърк — с члена си, а не с духа на тотема си.

Но останалите жени, дето са били с Ода, не са родили уродливи деца. А ако всеки път, когато някои мъж го прави с някоя жена, се зачеваха бебета, наоколо нямаше да има нищо друго, освен бебета. Навярно и Креб има право.

Тотемът на жената трябва да бъде сразен, но тя не поглъща същността на тотема, ами мъжът я вкарва в жената с члена си. И тогава се смесва със същността на женския тотем. Не зависи само от мъжете, ами и от жените.

Защо ли трябваше да бъде Брод? Искях да родя дете, Пещерният Лъв знае колко много исках да имам бебе, но Брод ме ненавижда. Мрази и Дърк. Но кой ли друг би го сторил? Никой от останалите мъже не се интересува от мен, твърде грозна съм. Брод го направи, само защото знаеше колко ми е противно. Дали Пещерният Лъв е знаел, че в крайна сметка тотемът на Брод ще надделее? Течността му трябва да е могъща, Ога вече има два сина. И Брак и Грев трябва да са заченати от члена на Брод, а също и Дърк.

Това значи ли, че са побратими? Братя? Като Брун и Креб? И Брун трябва да е заченал Брод в Ебра. Освен ако е бил друг мъж, може да бъде, който и да е. И все пак е малко вероятно. Мъжете обикновено не правят знака на стопанката на вожда, неучтиво е. А и Брод не обича да дели Ога с друг мъж. По време на лова за мамути Круг все се обръщаше към Овра. На никой не убегна желанието му, а пък Гуув бе по-деликатен. Дори Друг опита веднъж-дваж.

Ако Брун е заченал Брод, а пък Брод е заченал Дърк, това не означава ли, че Дърк е част и от Брун? Ами Брак и Грев? Брун и Креб са побратими, родени са от една и съща майка и вероятно са заченати от един и същ мъж. Той също е бил вожд. Това не значи ли, че Дърк носи частица и от Креб? Ами какво да кажем за Иза? Тя им е

посестрима. — Айла тръсна глава. — Всичко е прекалено объркано, помисли си тя.

И все пак наистина Брод зачена Дърк. Чудно дали тотемът ми е накарал Брод да ми направи знак първия път? Беше отвратително, но би могло да бъде още едно изпитание и навярно е нямало друг начин. Тотемът ми трябва да е знаел, трябва предварително да го е запланувал. Знаеше колко много искам да си родя бебе и наистина ми даде знак, че Дърк ще живее. Това дали няма да вбеси Брод, ако научи? Толкова ме ненавижда, а пък ми даде единственото нещо, което най-много исках.“

— Айла — обади се Уба, прекъсвайки нишката на мисълта ѝ. — Току-що видях Брун и Креб да влизат в пещерата. Късно е вече, би трябвало да приготвим нещо за ядене. Креб ще е изгладнял.

Дърк беше заспал. Когато Айла го вдигна, той се събуди, но скоро се умири отново, сгушил се в наметалото о майчината си гръд. „Сигурна съм, че Брун ще разреши Юра да дойде и да стане стопанка на Дърк, мислеше си тя по обратния път до пещерата на Клана-домакин. Подхождат си много повече, отколкото Ода може да си представи. Ами аз? Дали някога ще намеря подходящ стопанин за мен самата?“

Щом пристигнаха двата последни Клана, Айла бе подложена на изпитание, подобно на това, което ознаменува появяването ѝ, само дето бе по-малобройно. Високата руса жена биеше на очи сред близо двеста и петдесетте представители на Клана, събрали се от десет Клана. Където и да отидеше, я забелязваха и всяка нейна постъпка предизвикваше особено внимание. Колкото и необичайно да изглеждаше, никой не забеляза никакво отклонение в поведението ѝ. Айла полагаше неимоверни усилия за това.

Не даваше воля на никоя от чудатите особености, неволно изтърчавани в по-спокойната атмосфера на собствената им пещера. Не се смееше, дори не се усмихваше. Очите ѝ не се навлажняваха от сълзи. Никакви широки крачки и никакви волно размахани ръце не издаваха не съвсем женските ѝ влечения. Бе образец на добродетелите на Клана, примерна млада майка — и никой не ѝ обръщаше внимание. Нямаше човек, извън нейния Клан, който някога да бе виждал жена да се държи по-различно. Това правеше присъствието ѝ приемливо и, както Уба предричаше, свикнаха с нея. Съществуваха твърде много занимания по време на едно събиране на Кланове, та да посветят цялото си внимание само на новостта около присъствието на една пришълка.

Не беше лесно да се изхранва многочислено стълпотворение в тесните предели на околностите на пещерата в течение на дълго време. Необходими бяха сътрудничество, съгласуване и вежливост в огромна степен. Вождовете на десетте Клана имаха далеч повече работа, отколкото когато грижа им бяха само членовете на собствения им Клан, броят на събраните на едно място хора умножаваше и проблемите.

Да се нахрани това множество означаваше, че трябва да се организират ловни набези. Докато утвърденият образец и ранговете в отделния Клан улесняваха разполагането на ловците, то когато два или повече Клана тръгваха на лов, възникваха трудности. Рангът на

ловците определяше кой ще бъде водач, определяше кой ще бъде водач на дружина, но кой от третите по ранг бе по-подготвен? Като начало изпробваха най-различни разположения, като внимаваха при промяната на позициите, така че никой да не се обиди. След като започваше надпреварата, щеше да стане по-леко, но нито един ловен набег не се осъществяваше, без предварително да се реши относителното разположение на мъжете.

Жените също имаха проблеми при брането на растения. В техния случай бедата бе, че твърде много жени се стремяха тяхната реколта да бъде най-отбраната. Целият участък можеше набързо да бъде опустошен, без нито една жена да набере чак толкова. Съхранената храна, донесена с тях, допълваше дажбите на всеки Клан, но прясната храна винаги бе за предпочитане. Кланът-домакин неизменно ходеше да бере далеч от пещерата си, преди да се състои Събиране, но дори и този акт на внимание не бе в състояние да задоволи потребностите на всички. Макар че времето им за попълване на хранителните запаси да не бе ограничено от дълго пътуване. Кланът-домакин на Събирането трябваше все пак да натрупа допълнителни резерви от храни. Докато свършеше Събирането, ядивните хранителни растения в околността щяха да бъдат изчерпани.

Запасите от вода бяха задоволителни и се попълваха от пълнената от ледниците рекичка, течаща наблизко, но дървата за горене се ценяха високо. Готвенето ставаше вън от пещерата, освен когато валеше и Клановете приготвяха храната по-скоро като едно, а не като отделни огнища. И въпреки това повечето от сухите, опадали вършини и сума ти живи дървета, на които щеше да им трябва повече от един-два сезона, за да се възстановят, отиваха в огъня. Околностите на пещерата след Събирането на Клановете никога нямаше да бъдат същите.

Продоволствието не бе едничкият проблем, боклукът поставяше не по-малко въпроси. Трябваше да се намери място за човешките изпражнения и другата смет. А и пространство бе необходимо. Не само жилищно пространство в пределите на пещерата, ами място за готвене, място, където да се събират, място за надпреварата, за танци и пируване, както и къде да се разтъпкват. Сама по себе си организацията на тези дейности не бе малък подвиг. Тя изискваше отначало до край нескончаеми обсъждания и компромиси, и то в една

обстановка, наелектризирана от непримиримо съперничество. Обичаите и традициите играеха огромна роля в изграждането на много от спречкванията, а именно на това полесражение изпъкваше дарбата на Брун да ръководи.

Креб не бе единственият, който се радваше на събирането на Клановете предимно заради срещата с равните нему. На Брун му се нравеше предизвикателството да се опълчи срещу мъже, чиято власт бе равна на неговата. Това бе неговата надпревара — да се пребори за господство над останалите вождове. Тълкуването на древните обичаи понякога изискваше тънкото умение да се цепи косъма на две, способността да се вземе решение, както и твърд характер да не се отметне от него и отгоре на всичко умението кога да се отстъпи. Брун не беше пръв сред вождовете току-тъй. Той знаеше кога да бъде твърд, кога отстъпчив, кога да поиска единодушното съгласие на всички и кога да се изправи сам срещу всички. Когато Клановете се съберяха, обикновено се появяваше някой силен мъж, който бе способен да спои властните вождове в единно, управляемо цяло, поне докато траеше събирането. Този мъж бе Брун, когато за пръв път стана вожд на Клана си.

Ако бе загубил престижа си, собствената му неувереност щеше да му струва първенството. Без да бъде убеден в правотата на собствената си преценка, нерешителността му щеше да хвърли сянка на съмнение върху взетите от него решения. Ако това станеше, не би могъл да погледне в очите останалите вождове на Събирането. Но именно натрупаната непоколебимост и направените компромиси в рамките на непоклатимите устои в Клана му бяха позволили да се реши на отстъпка по отношение на Айла. И след като вече нищо не го заплашваше, той я гледаше с по-друго око.

Айла се бе опитала да го принуди да вземе решение, но то бе в съгласие с обичаите на Клана, според нейното тълкуване, и не беше в името на съвсем недостойна клауза. Вярно, тя бе жена и трябваше да си знае мястото, но на време бе се вразумила и бе разбрала заблудата на поведението си. Когато му показва къде се намира малката пещера, той лично бе изненадан, че се е добрала дотам толкова немощна. Съмняваше се, че това бе по силите на някой мъж, а мъжете се отличаваха със стоическа издръжливост. Куражът, непоколебимостта и издръжливостта будеха възхищението на Брун, те бяха свидетелство за

сила на характера. И въпреки че Айла бе жена, Брун се възхищаваше от твърдата ѝ воля.

— Ако Зуг беше с нас, щяхме да спечелим надпреварата с прашки — каза със знаци Круг. — Едва ли някои може да го победи.

— Забравяш за Айла — забеляза Гуув с предпазливи жестове. — Нямаме късмет и тя да участва в надпреварата.

— Не ни трябва никаква си жена, за да спечелим — зажестичулира Брод. — И без това надпреварата с прашки не е от толкова голямо значение. Брун ще спечели в хвърлянето на бола, неизменно го печели. А остава и надпреварата по тичане с копие.

— Но Воорд вече спечели надбягването, а има и големи възможности да победи в състезанието по бягане и мушкане с копие — обади се Друуг. — А пък Горн доста го биваше със соната.

— Само изчакайте да им покажем лова си на мамути. Няма начин Кланът ни да не спечели — отвърна Брод. Пресъздаването на ловни епизоди бе част от многото церемонии, от време на време те се провеждаха спонтанно след някой особено вълнуват лов. На Брод му харесваше да ги пресъздава. Знаеше, че го бива да внушава вълнението и драматизма по време на лов и обичаше да бъде център на вниманието.

Но пресъздаването на ловни епизоди имаше за цел по-важни неща от самоизтъкването. Те служеха и като напътствие. С изразителната си пантомима и минималния си брой декори те показваха ловни прийоми и тактика на младежите, а и на другите Кланове. По такъв начин се обменяха и доразвиваха уменията. Ако ги попитаха, всички щяха да се съгласят, че наградата за Клана, който излезеше пръв в тази сложна надпревара, е неговият ранг — да бъде признат за пръв измежду равни нему. Но имаше и друга награда, макар и тя да не се присъждаше. Тези състезания изостряха необходимите за оцеляване умения.

— Ще победим, ако ти поведеш ловния танц, Брод — обади се Ворн. Десетгодишният момчурляк, който всеки миг щеше да стане мъж, все още боготвореше бъдещия вожд. Брод се домогваше до преклонението му, като, когато можеше, го допускаше да присъства на мъжките разговори.

— Нямаме късмет, че бягането ти не се брои, Ворн. Гледах го, дори не бяха по петите ти. Остави ги далеч зад себе си. Но поне имаш

опит за следващия път — рече Брод. Ворн се разтопи от похвалата.

— Все още имаме добри възможности — рече с жестове Друуг. — Но нещата може и да се обърнат. Горн е силен, доста ти се опъна в надпреварата по борба. Брод. Не бях сигурен, че ще го победиш. Заместникът на Норг трябва да се гордее със сина на стопанката си, пораснал е от последното Събиране. Според мен той е най-едрият мъж тук.

— Ясно, силата е на негова страна — рече Гуув. — Всички я видяхме, когато спечели надпреварата със сопа, но Брод е по-бърз и почти толкова як. Горн завърши втори почти едновременно с него.

— А пък Нуз си го бива с прашката. Според мен сигурно е видял от Зуг последния път и е решил да доизкусури майсторлъка си, просто не му се е щяло отново да го победи по-възрастен мъж — додаде Круг. — Ако е така добре подготвен и с бола, нищо чудно да се спре и на Брун. Воорд бяга бързо, но все си мислех, че ще го настигнеш, Брод. И без малко да успееш, завърши на крачка след него.

— Сечивата на Друг нямат равни — с жестове се обади Грод. Неразговорливият мъж рядко взимаше думата.

— Едно нещо е да подбереш най-сполучливите и да ги донесеш тук, Грод, съвсем друго нещо е да имаш късмета да ги издялаш пред всички. Този младок от Клана на Норг си го бива — отвърна Друуг.

— Това е едничката надпревара, в която ще го превъзхождаш само заради младостта му, Друуг. Той ще се смущава повече, а пък ти имаш повече опит в подобни надпревари. Ще можеш да се съсредоточиш по-добре — насърчи го Гуув.

— Пак няма да минем без късмет.

— За всички състезания е необходим късмет — рече Круг. — Още си мисля, че никой не може да разправи по-добре някое предание от стария Дорв.

— Просто си свикнал с него, Круг — направи знак Гуув.

— Това е трудна за оценяване надпревара. Дори някои жени са добри разказвачки.

— Но не е толкова вълнуващо като ловните танци. Мисля, че видях Клана на Норг да разправят как са били на лов за носорог, но като ме видяха, си замълчаха — рече Круг. — Навярно ще пресъздадат този лов.

Към мъжете се приближи Ога и направи знак, че вечерята им е готова. Отпратиха я. Тя се надяваше, че няма да се бавят още много и ще дойдат да се нахранят. Колкото повече ги чакаха, толкова повече щяха да закъснеят да отидат при останалите жени, които се бяха събрали да разказват приказки, а не ѝ се искаше да изпусне нито думичка. Обикновено по-възрастните жени представяха преданията и историите на Клана с вълнуваща пантомима. Често приказките служеха за възпитание на младите, но всички те бяха развлекателни — тъжни предания, които късаха сърцата им, весели истории, които носеха радост и вдъхновение и смешни разкази, които караха неловките мигове на всеки да не изглеждат толкова нелепи.

Ога се върна при огнището близо до пещерата.

— Според мен още не са гладни — съобщи тя със знаци.

— Май най-сетне се наканиха — обади се Овра. — Дано не се разтакават прекалено дълго с храната.

— И Брун иде. Съвещанието на вождовете сигурно е свършило. Но не виждам Мог-ър — додаде Ебра.

— Влязоха по-рано в пещерата с останалите мог-ъри. Сигурно са в обителта на духовете на този Клан. Никой не може да каже кога ще излязат. Трябва ли да го чакаме? — запита Ука.

— Ще му оставя нещо настрана — рече Айла. — Все забравя да се храни, когато се приготвя за церемония. Толкова е свикнал да яде храната си студена, та от време на време си мисля, че я предпочита студена. Мисля, че няма да има нищо против, ако не го изчакаме.

— Вижте, ама те вече започват. Ще пропуснем първите приказки — зажестикულიра разочарована Ога.

— Нищо не може да се направи, Ога — обади се Ага. — Не можем да отидем преди мъжете да са свършили.

— Няма да пропуснем чак толкова — утеши я Ика. — Цяла нощ ще се разказват приказки. А утре мъжете ще покажат най-сполучливия си лов и ще можем да го видим. Има ли по-вълнуващо нещо от това?

— Предпочитам да гледам как жените разправят приказки — рече Ога.

— Брод каза, че нашият Клан ще покаже лова на мамут. Според него със сигурност ще спечелим, Брун ще му позволи той да го води — сподели с жестове и гордо блеснали очи Ога.

— Няма начин да не е вълнуващо, Ога. Помня, когато Брод стана мъж и поведе ловния танц. Още не можех нито да говоря, нито да разбирам какво ми приказват и въпреки това бе вълнуващо — рече със знаци Айла.

След като храната бе поднесена, жените чакаха нетърпеливо, като хвърляха жадни погледи към стеклите се в далечния край на площадката.

— Ебра, вървете да си слушате приказките, и без това имаме да си говорим — нареди им Брун.

Жените вдигнаха новородените и поведоха малките деца към групата, насядала около една старица, която току-що бе наченала нова приказка.

— ... и майката на Голямата Ледена Планина...

— Побързайте — зажестикულიра Айла. — Тъкмо разправя преданието на Дърк. Не искам да пропусна нищо, то ми е любимото.

— Всички го знаем, Айла — рече Ебра.

Жените от Клана на Брун намериха къде да насядат и скоро приказката ги завладя.

— Разказва я малко по-различно — рече със знаци Айла след малко.

— Версията на всеки Клан се различава по малко, а и всеки разказвам си има собствен маниер, но приказката е една и съща. Ти просто си свикнала с Дорв. Той е мъж и разбира мъжките работи по-добре. Една жена разказва по-подробно за майките, не само за майката на Голямата Ледена Планина, ами и за това колко скърбели майките на Дърк и на останалите младежи, когато те напуснали Клана — отвърна и Ука.

Айла се сети, че Ука бе загубила сина си при земетресението. Тази жена можеше да разбере скръбта на майката по погиналия ѝ син. Във видоизменената си версия преданието звучеше и за Айла по нов начин. За миг тревога набразди челото ѝ. „И синът ми се казва Дърк, дано това да не значи, че един ден ще го загубя. Айла гушна рожбата си. Не, изключено е. Вече веднъж без малко да го загубя, опасността вече е преминала, нали така?“

Случаен полъх на вятъра подухна няколко увиснали кичура от косата му, разхлаждайки за миг плувналото му в пот чело, докато Брун внимателно измерваше разстоянието до поваления пън от дърво, близо до края на разчистеното място пред пещерата. Останалата част от дървото, окастрено от клони, бе част от оградата от колци, обикалящи пещерната мечка. Полъхът на вятър само ги дразнеше. Не носеше отдих от палещото следобедно слънце, облещило се над прашното поле. Но от ефирния ветрец никой от напрегнато взиращото се множество, скупчило се по периферията, не трепваше.

Не трепваше и Брун, разкراчил крака, а с дясната си ръка, прибрана до тялото му, стиснал края на болатата си. Трите тежки, каменни топки, увити в плътни кожени калъфки и прикрепени към яко оплетени ремъци с различна дължина, бяха подредени на земята. Брун искаше да спечели тази надпревара, не само заради самата надпревара, независимо, че и това бе от значение, ами защото искаше да покаже на останалите вождове, че не бе загубил състезателния си дух.

Присъствието на Айла на Събирането на Клановете му струваше доста. Сега разбираше, че той и Кланът му прекалено много бяха свикнали с нея. За останалите тя представляваше твърде голяма аномалия, за да я приемат за толкова кратко време. Дори Мог-ър се бореше за запазване на положението си и не бе успял да убеди останалите мог-ъри, че тя е знахарка от рода на Иза. По-скоро бяха готови да се откажат от специалната напитка, приготвена от корени, отколкото да ѝ позволят да я приготви. Със загубата на ранга на Иза рухна още една опора, на която се крепеше подроненото положение на Брун.

Ако Кланът му не завоюваше първото място в надпреварата, той неизбежно щеше да загуби първенството си и макар че имаха още шансове да спечелят съревнованието, изходът далеч не бе сигурен. Но дори и да спечелеха надпреварата това нямаше да е гаранция за първенството на Клана му, а само щеше да му осигури равни възможности. Съществуваха твърде много несигурни неща. Кланът-домакин на Събирането винаги имаше предимство и тъкмо Кланът на Норг бе най-големият им съперник в надпреварата. Ако те завършеха дори и с малка разлика на второ място, това щеше да даде на Норг достатъчно основание да застане на върха. Норг много добре го

разбираше и бе най-непреклонният му противник. Брун удържаше позициите само благодарение на силната си воля.

Брун присви очи и погледна към пъна. Това движение, почти незабележимо, бе достатъчно половината от зрителите да притаят дъх. В следващия миг неподвижната фигура се превърна в размазано петно от движение и трите каменни топки, въртящи се около центъра си, полетяха към пъна. Още в мига, когато болата излетяха от ръката му, Брун знаеше, че опитът му е несполучлив. Камъните удариха мишената, после отскочиха, като не успяха да се омотаят около нея. Брун отиде да вдигне болата си, докато Нуз застана на мястото му. Ако Нуз изобщо не уцелеше мишената, Брун печелеше. Ако уцелеше пъна, всеки щеше да има още по един опит. Но ако Нуз омотаеше болата си около пъна, победата щеше да бъде неговата.

Брун се отдръпна настрана с безизразно лице, съпротивлявайки се на подтика да сграбчи амулета си, и само мислено отправи молба към своя тотем. Нуз не изпитваше подобни угризения. Посегна към кожената торбичка около врата си, затвори очи, после хвърли едно око на целта. С внезапен изблик на стремително движение той изстреля болата. Само дългите години на непоклонливо самообладание позволиха на Брун да не даде израз на разочарованието си, когато болата се омота около пъна и остана там. Нуз бе спечелил и Брун усети как почвата под краката му се разклати още повече.

Брун си остана на място, докато на полето бяха изнесени три кожи. Едната бе привързана за прогнилите останки на старо дърво, огромно, старо дърво, чийто прекършен, назъбен връх се извисяваше малко над човешки бой. Другата бе разстлана върху обраслия с мъх, впечатляван с размерите си дънер, близо до края на гората, а върху ѝ бяха поставени за тежест камъни, докато третата бе постлана на земята, пак затисната с камъни. Трите образуваха триъгълник с горедолу равни страни. Всеки Клан излъчи по един човек да участва в тази надпревара и те се подредиха според ранга на Клана си край проснатата на земята кожа. Други мъже с добре подострени копия в ръце, предимно изработени от тис, макар че се използваше и бреза, трепетлика и върба, се отправиха към другите мишени.

Двама младежи от Клановете с по-нисък ранг бяха първата двойка. Всички с копия в ръце очакваха напрегнато, един до друг, без да откъсват очи от Норг. Когато той им даде знак, те се втурнаха към

изправения дънер и забиха копията си в него през кожата, като се целеха там, където би се намирало сърцето на животното, ако то все още бе под кожата, после грабнаха подаденото им второ копие от другарите им от Клана, застанали край мишената. Хукнаха към поваления дънер и запокитиха второто копие в него. Докато да грабнат третото копие, единият от тях водеше с явна преднина. Стрелна се обратно към кожата на земята, заби копието си дълбоко, колкото се може по-близо до средата, а после вдигна ръце победоносно.

След първото състезание останаха петима мъже. Трима от тях, този път от Клановете с по-висок ранг, се подредиха за втората надпревара. На последния състезател се даваше още една възможност срещу останалите двама. После двамата, завършили втори, мереха сили помежду си, като оставяха всичко да се реши от трима във финалното надбягване — двамата, завоювали първото място и победителя от предходното бягане. Финалисти бяха Брод, Воорд и Горн, младежът от Клана на Норг.

От тримата Горн бе участвал в четири бягания, за да заслужи място във финалите, докато останалите двама бяха сравнително свежи след само две състезания. Горн бе спечелил първото състезание, но завърши трети, когато се състезаваха трите Клана с най-висок ранг. Бяга отново с последните двама мъже и завърши втори, после се надбягва с мъжа, който завърши втори в състезанието, в което той завърши трети, като този път го победи. Само с кураж и издръжливост Горн успя да достигне до финалите и спечели възхищението на всички присъстващи.

Когато тримата мъже се наредиха за последното бягане. Брун се изстъпи на полето.

— Норг — рече той. — Мисля, че последното надбягване ще бъде по-справедливо, ако го позабавим и дадем възможност на Горн да си почине. Според мен синът на стопанката на твоя заместник го е заслужил.

Всички занимаха одобрително и реномето на Брун се покачи, макар че Брод се начумери. Това предложение поставяше собствения му Клан в по-неизгодна позиция, отнемаше предимството, което Брод би имал при едно надбягване с вече капнал от умора мъж, но свидетелстваше за справедливостта на Брун и Норг едва ли можеше да го отхвърли. Брун бързо бе претеглил алтернативите. Ако Брод

изгубеше, очакваше се Кланът му да загуби първенството си, но ако Брод спечелеше, очевидното безпристрастие на Брун щеше да издигне престижа му и това му създаваше чувство на кураж, който ни най-малко не изпитваше. Това щеше да направи победата недвусмислена — изобщо нямаше да стане дума, че ако Горн е бил по-свеж, е можел да победи — разбира се, ако Брод победеше. А и бе по-честно.

Едва късно следобед всички се затълпиха около полето отново. Напрежението от неизвестността не само се съживи, ами дори нарасна. Тримата младежи, вече добре отпочинали, се перчиха преди началото като раздвижваха мускули и претегляха копията с ръка, за да намерят центъра на тежестта. Гуув отиде до дънера с още двама души от другите Кланове, а Крут и още двама застанаха при поваления дънер. Брод, Горн и Воорд се подредиха и тримата на една линия, като не сваляха очи от Норг и зачакаха сигнала. Вождът на Клана-домакин вдигна ръка. Рязко я свали и мъжете полетяха.

Воорд излезе начело, а Брод бе по петите му, докато зад тях тежко трополеше Горн. Воорд вече посягаше за второто си копие, докато Брод забиваше с все сили своето в гнилия дънер. Горн полетя напред, като наново увеличи скоростта си, което пък не даваше мира на Брод, докато двамата се носеха към поваления дънер, но Воорд още бе начело. Заби копието си в покрития с кожа пън, точно когато Брод го настигаше, но уцели невидим чеп и копието му се отърколи на земята. Докато го вземе и го заби отново и двамата. Брод и Горн, го бяха задминали. Грабна третото си копие и се впусна след тях, но за Воорд надбягването бе загубено.

Брод и Горн се понесоха към последната мишена, напрягайки нозе с разтупани сърца. Горн взе да изпреварва Брод, после излезе едни гърди начело, но гледката на широкоплещестия гигант, чийто прах дишаше, вбеси Брод. Имаше чувството, че дробовете му ще се пръснат, когато се стрелна напред, напрягайки всеки свой мускул и сухожилие. Горн достигна до разстланата на земята кожа само миг преди Брод, но щом като вдигна ръка, Брод се промуши под нея и заби копието си в земята през яката кожа, докато я прекосяваше. Копието на Горн се заби при следващия удар на сърцето. С един удар на сърцето по-късно.

Щом Брод намали своя бяг и спря, ловците от Клана на Брун го накачулиха. Брун ги гледаше със светнали от гордост очи. Сърцето му

туптеше почти толкова лудо, колкото на Брод. Бе изстрадал всяка крачка от бягането на сина на стопанката си. Без малко да не победи, в продължение на няколко напрегнати мига Брун бе сигурен, че ще загуби, но той бе дал всичко от себе си и бе успял. Тази надпревара не бе от решаващо значение, но с тази победа шансовете му се увеличаваха. „Сигурно остарявам, помисли си Брун. Загубих състезанието по хвърляне на бола, но я го гледай Брод. Брод спечели. Навярно е време да му отстъпя ръководството на Клана. Бих могъл да го направя вожд, да го провъзглася за вожд още тук. Ще се боря за първенството на Клана и нека той се прибере у дома с почести. След това надбягване си го заслужи. Ще го сторя! Още сега ще му кажа!“

Брун изчака мъжете да свършат с поздравленията, после пристъпи към младия мъж като очакваше да види радостта на Брод, когато разбереше каква голяма чест е на път да му се окаже. Тя щеше да е подходяща награда за чудесното му бягане. По-голям дар от този не можеше да измисли за сина на стопанката си.

— Брун! — Брод забеляза вожда и пръв заговори. — Защо ти трябваше това забавяне на състезанието? Едва не загубих. Ако не му бе оставил време да си почине, лесно щях да го надбягам. Не те ли е грижа дали Кланът ни е пръв? — зажестичулира той кисело. — Или пък защото знаеш, че ще си прекалено стар да бъдеш вожд на следващото Събиране? Щом аз ще бъда вожд, най-малко остави ме да започна като пръв сред останалите като теб.

Брун отстъпи, сличан от ругателния упрек на Брод. Събра сили да овладее противоречивите си чувства. „Как не разбираш, мислеше си Брун, питам се дали изобщо някога ще разбереш? Кланът е пръв, доколкото зависи от мен, винаги ще бъде пръв. Но какво ли ще ни сполети, когато ти станеш вожд Брод? Колко ли време този Клан ще бъде пръв тогава?“ Гордостта напусна погледа му и го обзе дълбока скръб, но Брун умееше да владее и нея. „Може би просто е твърде млад, размишляваше той, може би просто му трябва още малко време, още мъничко опит. Дали някога наистина съм му го обяснявал?“ Брун се опита да забрави, че на него никой нямаше нужда да му обяснява.

— Брод, ако Горн бе капнал, щеше ли победата ти да ти бъде толкова ценна? Ами ако останалите Кланове се бяха усъмнили в способността ти да го победиш, ако не беше уморен? По такъв начин те знаят със сигурност, че ти победи и ти много добре го знаеш. Добре

се справи, сине на стопанката ми — рече кротко със знаци Брун. — Добре бяга в тази надпревара.

Въпреки огорчението си Брод все още уважаваше този мъж повече от всеки друг в живота си и нямаше как да не отвърне. В този миг Брод почувства, както при първия си лов с мъжете, че би дал всичко за подобна похвала от страна на Брун.

— Не се сетих за това, Брун. Ти си прав, по такъв начин всички знаят, че аз спечелих, знаят, че съм по-добър от Горн.

— С това надбягване и ако Друуг спечели състезанието за направа на сечива и при положение че ловът ни на мамути е пръв довечера, със сигурност ще бъдем първи накрая — каза въодушевено Крут. — А ти ще бъдеш един от избраниците за Мечата Церемония, Брод.

Още мъже напиреха към Брод да го поздравят, когато закрачи обратно към пещерата. Брун го проследи и тогава зърна и Горн да се връща, заобиколен от Клана на Норг. Един старец го потупа по рамото окуражително.

„Заместникът на Норг има право да се гордее със сина на стопанката си, мислеше си Брун. Брод може и да спечели надбягването, но не съм сигурен, че той е по-добрият.“ Брун само бе овладял мъката си, а не бе я превъзмогнал и да се опитваше да я зарови дълбоко в душата си, болката не заглъхваше. Брод все още бе син на стопанката му, любимото му дете.

— Мъжете от Клана на Норг са безстрашни ловци — призна Друуг. — Планът им да изкопаят яма на пътя, по който носорогът минава като отива на водопой и да го покрият с шума си го бива. Може и ние да го изпробваме някой път. Изисква се смелост да го върнеш обратно, когато е хукнал да бяга. Носорозите понякога са по-свирепи и от мамутите и действията им са далеч по-непредсказуеми. А и ловците на Норг го изиграха добре.

— Пак не струваше колкото нашия лов на мамути. Всички мислеха така — рече Крут — Горн заслужаваше да бъде един от избраниците, прочее. Почти всяка надпревара бе между Брод и Горн. Известно време дори си мислех, че тази година няма да спечелим

съревнованията. Кланът на Норг завърши втори с малка разлика. Какво мислиш за третото място, Грод?

— Воорд се справи добре, но бих предпочел Нуз — отвърна Грод. — Струва ми се, че и Брун го предпочита.

— Изборът е бил труден, но според мен Воорд си го е заслужил — забеляза Друуг.

— Гуув като изчезне ще го видим чак след тържеството — обади се Круг. — След като съревнованията свършиха вече, помощниците на мог-ър няма да се отделят от мог-ърите. Надявам се жените да не си помислят, че само защото Брод и Гуув няма да се хранят с нас довечера, не е нужно да готвят толкова. Ще се нахраня добре, чак до пиршеството утре няма да сложим зальк в уста.

— Не мисля, че ще ми се яде, ако бях на мястото на Брод — рече Друуг. — Голяма чест е да те изберат за Мечата Церемония, но ако някога на Брод му е трябвала смелост, то това ще е утре заран.

Първите утринни лъчи завариха пещерата празна. Жените вече бяха станали и се трудеха на светлината на огньовете, а останалите не можеха да спят. Предварителната подготовка за пиршеството бе отнела цели дни, но тази работа бе нищо в сравнение със задачите, които тях чакаха. Ярката дневна светлина ги обливаше много преди огненият диск на слънцето да изплува над върховете на планините, заливайки околностите на пещерата с палещите лъчи на вече издигналото се високо слънце.

Възбудата бе осезаема, напрежението непоносимо. След като приключи надпреварата, мъжете нямаха какво да правят чак до церемониите и не ги свърташе на едно място. Нервната им възбуда се предаваше на по-големичките момчета, а те на свой ред подкокоросваха останалите момчетии, подлудявайки заетите жени, въртящите се в кръг мъже и гонещите се дечурлига им се пречкаха.

Суматохата поутихна временно, щом жените раздадоха сухари от счукано просо, забъркано с вода и опечено на жежък камък. Закуската от постничките сухари бе изядена с подobaваща тържественост. Освен храна за кърмачета ги пазеха специално за този неповторим ден веднъж на седем години и никой нямаше да хапне нищо до самото пиршество. Просените сухари бяха само колкото да се каже, че са

закусвали и дори изостриха още повече апетита им. Към обед гладът, изострян от вкусните миризми, стелещи се над огньовете, наля масло в огъня сред бъркотията и повиши напрегнатото предвкушане, което достигна върха си с приближаването на началото на Мечата Церемония.

Креб не бе потърсил нито Айла, нито Уба да им нареди да се приготвят за ритуала, който щеше да се състои по-късно и те смятаха, че мог-ърите ги намират и двете за неприемливи. Не само на тях им се щеше Иза да бе здрава, за да пропътува пътя дотук. Креб бе вложил цялата си дарба, с която разполагаше, за да увещава и да склони останалите магьосници да позволят на едната от тях да приготви напитката, но независимо, че много им се искаше да проведат този ритуал — неповторимо и за самите тях преживяване с приготвяването от корени напитка — Айла им бе препалено чужда, а пък Уба — твърде млада. Мог-ърите отказваха да приемат Айла за жена от Клана, още по-малко за знахарка от Изиния род. Честването на Урсуз оказваше влияние не само на присъстващите Кланове, последствията, добри или лоши, от какъвто и да е ритуал, състоял се, на което и да е Събиране на Кланове, отекваше из целия Клан. Мог-ърите не смееха да рискуват вероятността да предизвикат нещастие, което щеше да донесе беда за хората от Клана навред. Залогът бе твърде голям.

Премахването на този традиционен ритуал от церемонията допринасяше за оценяването на Брун и Клана му. Въпреки цялото старание на хората му в надпреварата, приемането на Айла в Клана от Брун представляваше по-голяма заплаха за първенството на Клана от всякога. Беше твърде необичайно. Само благодарение на непреклонната съпротива на Брун срещу нарастващите му противници въпросът оставаше нерешен и той съвсем не бе убеден, че победата в крайна сметка ще бъде на негова страна.

Малко след раздаването на просените сухари, вождовете се наредиха пред входа на пещерата. Изчакаха безмълвно за вниманието на струпаните Кланове. Щом като разбраха за присъствието на вождовете, тишината се възцари като вълнички от камък, хвърлен във вир. Мъжете бързо застинаха по местата си, определени от ранга на Клана им и от личния им ранг. Жените зарязаха работата си, направиха

знак на непослушните деца и мълчаливо ги последваха. Мечата Церемония щеше да започне всеки миг.

Първият удар на гладката, твърда пръчка по издълбания дървен барабан с форма на паница отекна като пронизителния пукот на гръмотевица над смълчаното в очакване множество. Бавният тържествен ритъм бе подет от трополящите о земята дървени копия, придаващи му приглушена дълбочина. В контрапункт се преплете ритъмът на трополящите по дългата, куха, дървена фуния пръчки, биещи на пръв поглед произволен, явно независим мотив. И все пак насечените ритми, изпълнявани с променящо се темпо, притежаваха постоянен ритъм, който сякаш случайно съвпаднаше с всеки пети такт на основния ритъм. Сливаха се и създаваха нарастващо чувство на очакване, едва ли не на безпокойство, докато двата ритъма не станаха един. С всеки такт се надигаше нова и нова хипнотизираща вълна от звуци и усещания.

Внезапно всеки звук секна посред финалния, уталожващ такт. Изневиделица пред клетката с пещерната мечка един до друг изникнаха деветимата мог-ъри, загърнати в мечите си ямурлуци, а пред тях бе застанал само Мог-ърът на мог-ърите. Звукът и енергичният ритъм още кънтяха в главите на хората сред възцарената тишина. Мог-ърът на мог-ърите държеше в ръце дълъг, плосък, дървен овал, с прикрепена в единия край връв. Щом го завъртя един-два пъти над главата си едва доловимото бръмчене прерасна в гласовит рев, раздрал тишината. Плътното, натрапчиво звучене на бизонската пищялка накара всички да настръхнат колкото заради знаменателността ѝ, толкова и заради звучния ѝ тембър. Това бе гласът на Духа на Пещерната Мечка, който предупреждаваше всички останали духове, че не им е мястото на тази церемония, посветена само на Урсуз. Никой от духовете на тотемите им не биваше да им се притича на помощ, бяха се оставили изцяло на закрилата на Великия Дух на Клана.

Пронизителна трела се извиси сред плътно звучащия бас, от тъничкия ѝ, ридаещ вой ледени тръпки полазиха гърбовете и на най-неустрашимите, докато бизонската пищялка заглъхваше. Подобно на ни повече, ни по-малко безплътен дух, свръхестествената, неземна трела процепи ведрия утринен въздух. Застаналата в първата редица Айла успя да забележи, че звукът идеше от нещо, което един от мог-ърите притискаше към устата си.

Флейтата, изработена от кухата кост на крака на едра птица, нямаше дупки за пръстите. Тонът и се регулираше, като се запушваше и отпушваше отворения ѝ край. В ръцете на изкусен свирач с този простицък инструмент можеше да се изкарат и петте ноти на пет тоналната гама. За младата жена, а и не по-малко за останалите, нечуваната мелодия бе сътворена от магия, със звученето си тя не им напомняше за нищо чуждо до този миг. По заповед на почитания мъж тя бе прелетяла от света на духовете само за тази церемония. Както бизонската пищялка символизираше и наподобяваше рева на пещерната мечка в естествения му вид, флейтата бе звученето на духовния глас на Урсуз.

Дори магът, който свиреше на инструмента, усети светостта на звуците, издавани от примитивната свирка, макар че той самият ги бе изсвирил. Изработката и свиренето на чудодейната флейта бе съкровената тайна на магьосниците от неговия Клан, тайна, която обикновено ставаше причина за първенството им. Само уникалните способности на Креб бяха изместили мог-ъра, който свиреше на флейта, на второ място, но и то не бе какво да е второ място. И именно той бе най-върлият противник за приемането на Айла.

Огромният пещерен мечок кръстосваше насам-натам клетката си. Не бяха го хранили и не бе свикнал на подобни лишения, в живота си не познаваше нито един ден глад. Не бяха му давали и вода и той бе ожаднял. Тълпата, намирисваща му на напрежение и възбуда, непривичните звуци на дървените барабани и флейтата, всичко това допринасяше за неспокойствието на звяра.

Когато видя Мог-ър да куцука към клетката му, изправи грамадното затлъстяло туловище на задните си лапи и изрева недоволството си. Креб отскочи несъзнателно от уплаха, но бързо дойде на себе си и прикри сепването си с обичайната си, подскачаща походка. Лицето му, почернено като тези на останалите магьосници с каша от манганов двуокис, изобщо не издаде лудешки разтуптялото му се сърце, докато отмяташе назад глава, за да вдигне поглед към злочестия великан. Носеше мъничка паничка с вода, чиято форма и сивкаво алабастров цвят недвусмислено напомняха, че някога е била човешки череп. Пъкна зловещия съд за вода в клетката и отстъпи, докато рунтавият мечок не слезе обратно на земята да си пийне.

Докато звярът лочеше течността, двадесет и един млади ловци обградиха клетката, всеки с току-що направено копие в ръка. Всеки от вождовете на седемте Клана, нямали късмета да имат свой избраник за изключителната почест, бяха избрали по трима измежду най-добрите си ловци за церемонията. Чак тогава Брод, Горн и Воорд излетяха от пещерата и се строиха пред здраво завързаната врата на клетката. Бяха голи, освен превръзките около бедрата, и телата им бяха белязани в червено и черно.

Малкото количество вода не можа да утоли жаждата на огромния мечок, но мъжете, струпали се около клетката му, го караха да се надява, че ей сега ще получи още. Седна и се замоли — жест, който рядко бе оставал невъзнаграден преди. Когато не получи възнаграждение за усилията си, примъкна се тромаво до най-близко стоящия мъж и провря носа си през яките колци.

Мелодията на флейтата секна неуютно посред недовършения мотив, повишавайки предчувствията сред напрегнатата тишина. Креб прибра купата от череп, после се затътри към мястото си пред строените на входа на пещерата магьосници. Като по даден сигнал маговете взеха в унисон да изпълняват движенията на церемонния език.

— Приеми водата си като израз на благодарността ни, о, Всемогъщи Закрилнико. Твоят Клан не е забравил научените от теб уроци. Пещерата е наш дом, предпазва ни от сняг и студ през зимата. И ние си отдъхваме, като се прехранваме с плодовете на лятото, стопляни от кожи. Ти бе един от нас, живя с нас и знаеш, че спазваме обичаите ти.

С начернени лица и наметнали еднакви ямурлуци от рунтава мечка кожа, маговете напомняха на добре репетирана танцова трупа, движеща се като един, докато разговаряха с величествени, плавни жестове. Красноречивите, едноръки знаци на Мог-ър, в съзвучие с останалите и все пак леко видоизменени, придружаваха изящните движения и им придаваха убедителност.

— Теб тачим най-много от всички Духове. Молим те да се застъпиш за нас в света на Духовете, да разкажеш за безстрашието на мъжете ни, за покорството на жените ни, да ни осигуриш място, когато се завърнем в отвъдния свят. Ние сме твоят Народ, Велики Урсуз.

Щом мог-ърите за пръв път в присъствието на огромния звяр споменаха със знаци името му, двадесетте и един млади мъже провряха копията си между яките дървени прегради на решетката и пронизаха рунтавото туловище на боготвореното същество. Не от всяка рана бликна кръв, клетката бе прекалено голяма, за да могат всички копия да се забият надълбоко, но болката разсърди почти напълно развития мечок. Гневният му рев процепи тишината. Хората отскочиха назад уплашено.

В същото време Брод, Горн и Воорд взеха да режат ремъците на вратата на клетката, след като се покатериха по стволите на дърветата върху клетката. Брод пръв се озова на върха, но Горн успя пръв да грабне късичката, дебела цепеница, оставена там преди това. Освирепелият пещерен мечок се изправи отново на задните си крака, нададе яростен рев и трмаво се извърна към тримата млади мъже. Грамадната му, куполообразна глава почти достигаше до най-високия ствол на решетката. Стигна до вратата, бутна я и я запрати с трясък на земята. Клетката бе отворена! Исполинският, разгневен мечок бе на свобода.

Ловците с копия в ръце се втурнаха да образуват защитна редица между раздразнения звяр и уплашените зрители. Жени, борещи се с инстинкта да побегнат, притиснаха още по-здраво бебетата си към себе си, докато по-големичките им деца се притиснаха о тях с разширени от ужас очи. Мъжете стиснаха копията си, готови да скочат в защита на беззащитните жени и ужасените деца. Но членовете на Клана останаха по местата си.

Докато раненият мечок трмаво се промушваше през зиналата дупка в решетката от стволове, Брод, Горн и Воорд, кацнали на върха, рипнаха върху слисания мечок. Брод се бе изправил на плещите му, пресегна се и сграбчи козината на муцуната му и я задърпа нагоре. В същото време Воорд се бе приземил на гърба му. Той пък се вкопчи в рунтавата козина и задърпа надолу с цялата си тежест, опъвайки увисналата около врата му кожа. Съвместните им усилия принудиха ненаситната паст на съпротивляващия се звяр да зине и Горн яхнал едното му рамо, бързо пхна цепеницата с широката ѝ страна напред в устата му. Мечокът ухапа, щом Брод го пусна, и цепеницата здраво се вклини между челюстите му, като му пречеше да диша и изкарваше от строя едно от оръжията на пещерния мечок.

Но тази тактика не обезоръжи напълно мечока. Обезумелият мечок замахна към съществата, които го бяха накачулили. Острите му нокти се забиха в бедрото на мъжа на рамото му и смъкнаха ревящия млад човек в яките му лапи. Предсмъртният вой на Горн секна, щом мощната мечешка прегръдка прекърши гръбнака му. Продължителен вопъл се изтръгна от една от гледащите жени, когато пещерният мечок захвърли безжизненото тяло на безстрашния млад мъж.

Мечокът нагази в отряда въоръжение с копия мъже, които го обградиха. С един замах на могъщата си предна лапа разяреният звяр повали цяла редица, катурвайки трима и нанасяйки на четвъртия дълбока прорезна рана, разкъсвайки мускулите на крака му до кокал. Мъжът се сви на две от болка, твърде сачисан, за да писне. Останалите го прескочиха и го заобиколиха, докато се тълпяха да се приближат на едно копие разстояние до войнствения звяр.

Айла притисна Дърк о себе си в ужасено страхопочитание, вкаменила се от страх да не би звярът да ги докопа. Но когато мъжът падна сразен и животворната му кръв опръска земята, тя не се замисли, а просто пристъпи към действие. Подавайки рожбата си на Уба, тя се втурна сред блъсканицата. Като си проправяше път сред плътно скупчилите се мъже, тя полуизвлече, полупренесе ранения мъж настрана от кръжащите, трополящи крака. Притискайки здраво с едната си ръка кръвоносната вена в слабините му, стиснала в зъби ремъка на наметката си, отреза от него парче с другата.

Турникетът бе поставен и тя взе да бърше кръвта с наметалото, в което носеше рожбата си, преди две други знахарки да последват примера ѝ. Страхливо заобикаляйки опасното полесражение, те се притекоха на помощ. Трите пренесоха ранения мъж в пещерата и в неистовото си старание да спасят живота му дори не разбраха кога огромният звяр най-сетне погина от копията на ловците от Клана.

В мига, когато мечокът бе повален, стопанката на Горн се откъсна от възпиращите я ръце на тези, които се опитваха да я утешат и се спусна към тялото му, проснато в неестествена поза на земята. Строполи се върху му, заравяйки лице в косматата му гръд. Паднала на колене с обезумели жестове, тя го молеше да стане. Майка ѝ и стопанката на Норг се опитваха да я откъснат, когато могъщите се приближиха. Най-почитаният магьосник се наведе и внимателно извърна главата ѝ нагоре да я погледне.

— Недей да го оплакваш — рече ѝ със знаци Мог-ър с кротко състрадание в тъмнокафявото си око. — На Горн се падна най-голямата чест. Той бе избран от Урсуз да го придружи в света на духовете. Той ще помага на Великия Дух да общува с нас. Духът на Великата Пещерна Мечка избира само най-достойните и неустрашими да го придружат. Пиршеството на Урсуз ще бъде и пиршество на Горн. Куражът му, жаждата му за победа ще бъдат възпети в предания, които ще се разказват на всяко Събиране на Кланове. Също както Урсуз, така и духът на Горн ще се завърне. Ще те чака, за да се преселите заедно и да се задомите отново, но трябва да си смела като него. Остави настрана скръбта си и сподели радостта на стопанина си от пътуването му към отвъдния свят. Довечера мог-ърите ще му отдадат особена почит, та да могат всички да вкусят от неустрашимостта му, за да я наследи целият Клан.

Младата жена видимо се напреди да овладее мъката си и да бъде смела, както ѝ бе казал всяващия страхопочитание свят мъж. Не ѝ се искаше да петни духа на стопанина си. Килнатият на една страна, обезобразен, едноок магьосник, от когото всички се бояха, кой знае защо вече не ѝ изглеждаше толкова страшен. С благодарност в очите тя се изправи и сковано се върна на мястото си. Трябва да бъде смела. Нали самият Мог-ър ѝ каза, че нейният Горн ще я чака? Че един ден те ще се преселят заедно и пак ще се задомят? Тя се вкопчи в това обещание и се опита да забрави неутешимата пустота на останалата част от живота си без него.

Когато стопанката на Горн се върна на мястото си, стопанките на вождовете и техните заместници сръчно взеха да дерат пещерния мечок. Кръвта се събираше в паници и след като мог-ърите направеха символични знаци над нея, учениците им минаваха от човек на човек в тълпата, като придържаха съдовете към устата на всеки член от Клана. Мъже, жени, деца — всички трябваше да вкусят от топлата кръв, животворната течност на Урсуз. Дори устенцата на бебетата се разтваряха от майките им и до езичетата им се докосваше пръст, топнат в прясната кръв. Айла и двете знахарки бяха повикани от пещерата, за да получат своя дял, а пък на ранения мъж, който бе изгубил толкова много от своята кръв, му занесоха глътка от мечата. Всички взеха участие в причастието с огромната мечка, която ги обединяваше като един народ.

Жените работеха бързо, докато Кланът гледаше. Дебелият, подкожен слой на нарочно угодяваното животно бе грижливо изстърган от кожата. Стопената мас притежаваше чудотворни свойства и щеше да се разпреди между мог-ърите на отделните Кланове. Главата бе отделена от кожата и докато месото се спускаше в чакащите, облицовани с камъни пещи цял ден подгрявани от огньове, последователите на мог-ърите провесиха огромната мечка кожа на колове пред пещерата, откъдето неவிждащите ѝ очи да могат да гледат празненствата. Пещерната Мечка щеше да бъде скъп гост на собствения си празник. Когато провесиха мечката кожа, мог-ърите вдигнаха тялото на Горн и го понесоха с величаво достойнство към дълбоката ниша в пещерата. След като се скриха от погледите на всички, Брун даде знак и тълпата се разотиде. Духът на Урсуз бе изпроводен в пътя му както трябва и с подобаваща тържественост.

Ами тогава тя как успя? Никой друг не дръзна да го пренесе, а тя изобщо не се уплаши — Говореше мог-ърът на Клана, от който бе раненият мъж. — Тя сякаш знаеше, че Урсуз няма да я закачи, точно както първия ден. Мисля, че Мог-ър е прав. Нашата знахарка казва, че е спасила живота му, не само е добре обучена, ами има и природна дарба, сякаш е родена за това. Вярвам, че тя сигурно е от Изиния род.

Мог-ърите се намираха в малка пещера дълбоко в недрата на планината. Каменни светилници — плитки панички, пълни с меча мас, попивана от фитили от сух мъх — образуваха светли петна, които отблъскваха обкръжилия ги непрогледен мрак. Мъждукащите пламъчета проблясваха в скритите фасетки на скалните, кристални жилки и се отразяваха в лъщящата повърхност на влажните сталактити, висящи като вечно ледени висулки от тавана, невярващи вече да се срещнат с обратните си противоположности, които растяха от пода. Някои бяха успели да се съединят. Процеждащите се през камъка в течение на векове, богати на калций капки бяха сътворили величествени колони, които достигаха от пода до сводестия таван, като към средата изтъняваха. Един изметнал се сталактит се бе разминал с жадуваната целувка на партньора си почти на косъм и щяха да изминат векове, за да се съединят тепърва.

— Наистина тя изненада всички, когато в онзи първи ден изобщо не се побоя от Урсуз — обади се друг магьосник. — Но ако постигнем съгласие, дали ще ѝ стигне времето да я приготви?

— Има още време, ако побързаме — отвърна Мог-ър.

— Тя се е пръкнала при Другите, как може да бъде жена от Клана? — настоя свирещия на флейта маг. — Другите не са от Клана и никога няма да бъдат. Ти казваш, че тя е дошла при вас, вече белязана с тотемните белези на Клана, но това не са белезите на женски тотем. Откъде си толкова сигурен, че това са отличителните знаци на Клана? Жените от Клана нямат за тотем Пещерния Лъв.

— Никога не съм казвал, че го има по рождение — рече търпеливо Мог-ър. — Да не би да искаш да кажеш, че Пещерният Лъв не може да избере жена? Един Пещерен Лъв може да избере, когото си иска. Беше полумъртва, когато я намерихме, Иза я върна към живота. Да не би да смяташ, че едно малко момиченце може да се измъкне от пещерен лъв, ако не е под закрилата на Духа му? Той я беляза с белега си, за да няма никакво съмнение. Белезите на крака и са отличителните знаци на Клана на тотема й, това никой не може да го отрече. Защо да бъде белязана с отличителните знаци на Клана на тотема й, ако не е предопределена да стане жена от Клана? Самият аз не знам защо, не твърдя, че разбирам защо духовете вършат нещо. С помощта на Урсуз понякога мога да разтълкувам какво вършат. Има ли някой сред вас, който да умее повече? Само ще кажа, че тя познава ритуала. Иза й повери тайната на корените в червената торба, а Иза не би й казала, ако не й беше дъщеря. Не бива да се отказваме от ритуала. Вече ви изложих доводите си по-рано. Вие ще трябва да решите, но побързайте.

— Ти каза, че кланът ти я смята за щастливка — с жестове рече мог-ърът на Норг.

— Не бих казал, че тя самата е щастливка, но изглежда носи щастие. Откак я намерихме, щастието постоянно ни се усмива. Според Друуг тя е знак на нечий тотем, нещо неповторимо и необичайно. Навярно и тя е щастлива посвоему си.

— Е, наистина е доста необичайно жена от Другите да бъде жена от Клана — обади се един от тях.

— Днес тя ни донесе щастие, младият ни ловец ще оживее — рече мог-ърът на ранения мъж. — Аз съм съгласен, позор ще е да минем без напитката на Иза, щом не се налага.

Неколцина кимнаха в знак на съгласие.

— Ами ти какво мислиш? — обърна се Мог-ър към магьосника, втори по ранг. — Още ли смяташ, че Урсуз ще се разгневи, ако Айла приготви напитката за ритуала?

Главите на всинца се извърнаха да го погледнат. Ако могъщият маг все още бе против, можеше да повлече след себе си и доста от останалите мог-ъри. Ако просто непреклонно откажеше да участва, дори и останалите да се съгласяха, щеше да е достатъчно. Съгласието трябваше да е единодушно, в техните редици не можеше да

съществува разкол. Той сведе поглед, размишлявайки върху въпроса, а после се взря последователно във всеки от тях.

— Може да се хареса, а може и да не се хареса на Урсуз. Не съм сигурен. Нещо в нея ме тревожи. Но по всичко си личи, че никой друг не иска да се откажем от ритуала, както изглежда разполагаме единствено с нея. Едва ли не бих предпочел да се обърнем към истинската дъщеря на Иза, въпреки младостта ѝ. Ако всички са съгласни ще оттегля възраженията си. Не ми се нрави, но няма да преча.

Мог-ър впери поглед във всеки от присъстващите и те кимнаха в знак на съгласие. С въздишка на облекчение, прикрита покрай усилията да се изправи, хромият мъж бързо си тръгна. Закуцука през няколко прохода, които завършваха с помещения, после отново се стесняваха в галерии, осветявани от каменни светилници. Те отстъпваха на факли, забучени на близко разстояние, когато наближи жилищната площ на Клановете.

Айла седеше до ранения млад мъж в предната пещера. В ръцете ѝ бе Дърк, а Уба бе от другата ѝ страна. Там бе и стопанката на мъжа и го гледаше как спи, като от време на време вдигаше поглед към Айла с признателност.

— Айла, побързай, трябва да се приготвиш. Времето е малко — зажестикულიра Мог-ър. — Ще трябва да побързаш, но не пропускай нито стъпка. Като си готова, ела при мен. Уба, дай Дърк на Ога да го нахрани, Айла няма да има време.

И двете не сваляха очи от магьосника, изумени от внезапната промяна на плана. Трябваше им миг, за да схванат, после Айла кимна. Изтича набързо до огнището във втората пещера да се преоблече в чисти дрехи. Мог-ър се обърна към младата жена, тревожно наблюдаваща спящия си стопанин.

— Мог-ър иска да знае как се чувства младият мъж.

— Арргхха казва, че ще оживее и може да проходи пак. Но кракът му няма никога да е като преди — Жената говореше на различен диалект и всекидневните жестове бяха дотолкова видоизменени, че Айла и Уба с трудност общуваха с нея, освен на церемонния език. Магът обаче бе по-опитен в ежедневния говор на останалите Кланове, но употреби церемонния език, за да придаде по-голяма прецизност на жестовете си.

— Мог-ър иска да знае тогава на този мъж.

— Ибекс^[1] — с жестове рече тя.

— Да не би този мъж да стъпва безпогрешно като планинската коза? — запита той.

— Така разправяха — започна тя. — Този мъж не бе толкова пъргав оня ден и сега се чудя какво ли ще прави. Ами ако изобщо не проходи? Как ще ходи на лов? Как ще се грижи за препитанието ми? За какво е един мъж, ако не може да ходи на лов? — Без да иска, младата жена заговори на простото наречие на Клана си, опънатите ѝ нерви я бяха докарвали на крачка от истерията.

— Младият мъж е жив. Това ли е най-важното? — рече Мог-ър, за да я утеши.

— Но той е толкова горд. Ако не може да ходи на лов, може да му се прииска да не бе оживял. Беше добър ловец, един ден можеше да стане втори след вожда. А сега може никога да не получи ранг, по-скоро ще загуби сегашния си. Какво ще прави, ако загуби ранга си? — замоли го тя.

— Жено! — Зажестиккулира Мог-ър с престорено коравосърдечие. — Никой мъж, избран от Урсуз, не може да загуби ранга си. Той вече е доказал мъжеството си, Урсуз едва не го взе в пътуването си към отвъдния свят. Духът на Урсуз не избира кой да е. Великата Пещерна Мечка реши да му позволи да остане, но въпреки това той е белязан. От днес нататък този мъж има честта да сочи Урсуз за свой тотем, белезите му са отличителните знаци на новия му тотем, може да се гордее с тях. Той винаги ще може да ти осигурява препитание. Мог-ър ще говори с твоя вожд, стопанинът ти има право да получава пая си от всеки лов. А може и да проходи отново, може дори да тръгне на лов. Навярно няма да бъде пъргав като ибекс, може по-скоро да ходи като мечка, но това не означава, че няма да ходи повече на лов. Гордей се с него, жено, гордей се със стопанина си, върху когото падна изборът на Урсуз.

— Той е избраник на Урсуз? — повтори жената със страхопочитание в очите. — Пещерната мечка му е тотем?

— И ибексът, също. Може да сочи и двата — рече Мог-ър. Под дрехите ѝ забеляза наченките на издутина. „Нищо чудно, че е толкова объркана“, помисли си той. — Има ли вече деца тази жена?

— Не, но животът е заченат. Надявам се да бъде син.

— Ти си добра жена, добра стопанка. Остани при него. Когато се събуди, кажи му какво ти е казал Мог-ър.

Младата жена кимна, после вдигна очи към забързалата се покрай тях Айла.

Рекичката, недалеч от пещерата на Клана-домакин, не бе чак толкова буйна през есента, но напролет се превръщаше в бушуващ порой и изкореняваше огромни дървета, подкопаваше масивни канари от скалистия бряг и ги запокитваше надолу по планината. Дори и когато поутихнеше, буйната рекичка, пеняща се надолу посред осеяното с камънаци, надвишаващо многократно широчината ѝ, корито, имаше зеленикавия, мътен оттенък на ледников отток. Айла и Уба бяха огледали околността на пещерата веднага след като пристигнаха в търсене на пречистващите билки, необходими за тяхното очистение, в случай че призовяха някоя от тях да вземе участие в обряда.

Айла бе неспокойна, щом хукна да изкопае сапунче — хвощова папрат и червените коренчета на щира, а стомахът ѝ вече бе на топка, докато чакаше търпелива врящата вода от един от огньовете за готвене да извлече дезинфекциращата съставка на папратта. Новината, че ще ѝ бъде позволено да извърши обряда се разпространи бързо из Клана. Приемането ѝ от мог-ърите накара всеки да преразгледа мнението си за жената, родена от Другите, и уважението към нея съответно нарасна. Това бе потвърждение, че тя наистина е щерка на Иза и я въздигна до положението на знахарка от най-високия ранг. Вождът на Клана, в които Зуг имаше роднини, преразгледа категоричния си отказ да я приеме. Навярно в крайна сметка и препоръките на Зуг имаха някаква заслуга. Един от мъжете май бе готов да я вземе, макар и само като втора жена. Тя би могла да бъде безценна придобивка.

Но Айла бе твърде притеснена, за да обръща внимание на коментарите, които предизвикваше. Не само се притесняваше, ами направо се ужасяваше. „Няма да се справя, ечеше в съзнанието и, дори когато се втурна към рекичката. Нямам време да се приготвя. Ами ако пропусна нещо? Какво ще стане, ако допусна грешка? Ще опозоря Креб, ще опозоря и Брун. Ще опозоря целия Клан.“

Извиращата от ледника рекичка бе леденостудена, но ледената вода успокои изопнатите ѝ нерви. Почувства се освежена и, седнала на една скала, измъкваше вълма от дългите си руси коси, съхнещи на тихия ветрец и гледаше как проблясващите в розово планински върхове, отразяващи залязващото слънце потъмняват до наситено пурпурносиньо. Косата ѝ бе още влажна, когато провеси отново амулета през глава и облече чистите си дрехи. След като напъха сечивата си по гънките, взе старите си дрехи и припна обратно към пещерата. По пътя се размина с Уба, с Дърк на ръце, и забързано ѝ кимна.

Жените се скъсваха от работа, без да видят каквато и да е помощ от напълно разпищолилите се дечурлига. Кръвопролитното обедно жертвоприношение на пещерната мечка ги бе възбудило, не бяха свикнали да стоят гладни и миризмите от готвенето изостряха и без това вълчия им апетит, като ги правеше раздразнителни, а заетостта на майките им разкриваше пред тях рядката възможност да си позволят поведение, което почти никога не се разрешаваше на децата от Клана. Неколцина от момчурляците събраха прерязаните ремъци от клетката на мечока и ги носеха увити около ръцете си като почетни знаци. Останалите, не толкова чевръсти, се опитваха да им ги отнемат и цялата сюриса се гонеше край готварските огньове. Когато им омръзна тази игра, взеха да дразнят момичетата, на които бяха поверени ревливите по-малки побратими, докато момичетата не почнаха да ги преследват наоколо и не побегнаха при майките си да се оплакват. Цареше разюздан безпорядък — истинска лудница. Дори редките сурови забележки от стопанина на някоя жена не можеха да укротят разбеснелите се дечурлига.

Не само децата бяха гладни. От приготвената в огромни количества храна на всички им потекоха лигите, а предвкушването на богатото пиршество и вечерния обред допринасяше още повече за неистовата им възбуда. Купища диворасли грудки, бели, нишестени хлебни корени и подобни на картофи фъстъци къкреха кротко в кожените казани, повесени над огньовете. Диви аспержи, корени от лилия, див лук, бобови растения, малки дюли и гъби се готвеха в най-различни съчетания с фини подправки. Планина от дива маруля, репей, щир и листа от глухарче, току-що измити, чакаше да бъде поднесена

сурова, гарнирана с вряла меча мас, подправки и сол, прибавяна в последния момент.

Един от специалистите на Клана бе съчетание от лук, гъби и кръглите, зелени бобчета на млечния фий, подправен с пазен в тайна букет от билки и сгъстен със сушен еленов мъх. Друг път се приготвяше от рядко срещана разновидност на боровите шишарки, от дърво, което растеше само в околностите на пещерата им и раждаше едри, вкусни ядки, които подскачаха от жегата на огъня.

Кланът на Норг печеше кестени, събирани от по-ниските склонове и приготвяше пикантен сос, варен дълго и бавно, с аромат на кестени от натрошени букови жельди, препечено зърно и резенчета от малките, твърди, стипчиво сладки ябълки. Районът в определен радиус от пещерата бе опоскан — не можеше да се намерят черни боровинки, високо расли червени боровинки, а по по-ниските склонове не бе останала необрана малина и дива, планинска къпина.

Жените от Клана на Брун дни наред бяха трошили и млели донесените сушени жельди. Натрошените на прах ядки се поставяха в плитки дупки в пясък край реката и върху разкашканата смес се доливаше вода, за да отмие горчивия им вкус. Полученото тесто се печеше на плоски питки, те пък се топяха в кленов сироп, докато не се напояха съвсем, а после се сушаха на слънце. Кланът домакин, който също добиваше сок от кленовите си дръвчета рано напролет и вареше воднистата мъзга дни наред, се заинтересуваха щом зърнаха познатите съдове от брезова кора, в които бяха свикнали да съхраняват захарта и сиропата от клен. Лепкавите, подсладени с клен, жельдови питки бяха необичайна почерпка, която жените от Клана на Норг решиха да опитат по-късно насаме.

Уба, която не изпускаше Дърк от очи, докато помагаше на жените, гледаше струващото ѝ се нескончаемо изобилие и разнообразие от храни и се чудеше как ли изобщо ще успеят да изядат всичко.

Стелещият се нагоре дим изчезваше в още тъмната нощ, осеяна с толкова мътни звезди, сякаш ефирна мъглица забулваше небосвода. Бе новолуние и луната изобщо не наемкуваше за присъствието си, обърнала гръб на планетата, около която кръжеше, а пък светлата ѝ половинка се оглеждаше в студената бездна на космоса. Припламването на готварските огънове осветяваше местността около

пещерата на фона на мрака на окръжаващите ги гори. Свалиха ястията от силните пламъци на огъня, но ги оставиха наблизко, за да не изстинат и повечето от жените се оттеглиха в пещерата. Преоблякоха се в чисти дрехи и си починаха малко преди празненството.

Но дори и изнурените жени бяха твърде възбудени, за да останат в пещерата за дълго. Пространството пред пещерата взе да се пълни с несвъртаща се на едно място, нетърпелива тълпа, която чакаше пиршеството и началото на церемонията. Щом десетте магьосника и десетимата им ученици се източиха през входа, настана гробно мълчание, после вдигнаха тупурдия, докато заемат местата си. Лице в лице със светите мъже, сякаш бяха случайно стекли се хора. Местоположението не говореше толкова за ранга на зрителите, колкото взаимоотношенията помежду им. Стройните редици не бяха толкова важни, а само дали отделен човек стои отпред, отзад или пък от правилната страна на определени личности. Както винаги до последната минута се местеха, като се опитваха да открият от къде се вижда най-добре сред кръга от родственици.

С внушителна церемония пред черната дупка в планината бе запален огромен огън. А след това бяха отместени и плочите върху готварските пещи. Стопанките на вождовете на първия по ранг Клан, както и на Клана-домакин имаха изключителната чест да измъкнат огромните бутове крехко месо и Брун се изпъчи от задоволство, когато видя Ебра да излиза.

Приемането на Айла от мог-ърите най-сетне бе решило спорния въпрос. Брун и Кланът му стояха начело по-непоклоними от когато и да е. Колкото и невероятно да им се струваше отначало високата, руса жена се оказа жена от Клана, при това знахарка от прочутия род на Иза. Опърничавата настойчивост на Брун, че това е така, се бе оказала правилна, такава бе и волята на Урсуз. Дори за миг да се бе разколебал, нямаше да се радва на такъв огромен престиж, нито пък успехът му щеше да е толкова сладък.

Щом извадиха мечото месо с читални пръчки, на всички им закуркаха червата от ароматните изпарения. Това бе знак за останалите жени да почнат да отрупват дървените си и костени подноси и да пълнят големи паници с храната, която им бе коствала толкова труд. Брод и Воорд излязоха напред с големи, плоски подноси в ръце и застанаха пред Мог-ър.

— Това пиршество на Урсуз е също и в чест на Горн, избран от Великата Пещерна Мечка да я придружи в пътя ѝ. По време на престоя си в Клана на Норг, Урсуз разбра, че Народът му не е забравил неговите заръки. Оpozна добре Горн и го сметна за достоен придружител. Брод и Воорд, заради безстрашието ви, силата и издръжливостта ви, вие бяхте избрани да демонстрирате на Великия Дух неустрашимостта на мъжете на Клана му. Той ви изпита с огромната си сила и е доволен. Добре се справихте и на вас се пада честта да му поднесете Последната храна, която ще сподели с Клана си, докато не се върне от Света на Духовете. Нека Духът на Урсуз винаги да крачи с нас.

Всеки от двоицата млади мъже мина покрай жените, застанали до подносите, отрупани с храна и избра най-добрата, с изключение на месото. Държаната в клетка пещерна мечка изобщо не бе хранена с месо, макар че на свобода си похапваше от време на време, когато се окажеше леснодостъпно. Подносите бяха поставени пред мечата кожа, провесена от колците.

После Мог-ър продължи:

— Пихте от кръвта му, сега яжте от тялото му и се слейте с духа на Урсуз.

Тази благословия даде начало на пиршеството. Първи Брод и Воорд получиха порции с мечо месо, после се заеха сами да си пълнят чиниите, последвани от останалите от Клана. Щом седнаха на трапезата се разнесоха възхитителни въздишки и сумтене. Месото на хранения от ръка мечок — вегетарианец бе крехко и обилно прошарено с тлъстини. Изобилстваше от зеленчуци, плодове и зърнени храни, приготвени с педантична вискателност, а пък както бяха изгладнели, всичко им се струваше дори по-вкусно.

— Айла, та ти не ядеш. Нали знаеш, че тази вечер трябва да изядем всичкото месо.

— Знам. Ебра, но просто не съм гладна.

— Айла е притеснена — рече с жестове между хапките Уба. — Радвам се, че не избраха мен. Толкова е вкусно, че не ми се ще от притеснение да не мога да сложа зальк в уста.

— Както и да е, хапни си малко месце. Не можеш да не хапнеш. Даде ли на Дърк малко от чорбата? Трябва да пийне мъничко, това ще го направи един от Клана.

— Дадох му малко, но не му се ядеше. Ога току-що го накърми. Ога, Грев още ли е гладен? Гърдите ми така са напращели, че вече ме болят.

— Щях да почакам, ама и двамата бяха гладни. Айла. Утре ще можеш да ги накърмиш.

— До тогава ще имам мляко за още двама. Нахранени са за тази вечер, сега ще спят. Приспивателното от татул е вече готово. Като огладнеят следващия път, дайте им да си пийнат от него, за да заспят. Уба ще ви каже по колко, веднага след ядене трябва да отида при Креб и няма да се върна преди края на церемонията.

— Не се бави много, след като мъжете влязат в пещерата, е ред на танца ни. Някои от знахарките доста умело изпълняват ритмите. Танцът на жените на Събиране на Клановете винаги е нещо изключително — с жестове рече Ебра.

— Още не съм се научила да го играя добре. Иза ми показва малко, а и знахарката на Клана на Норг ми показваше стъпките, но нямам голям опит — рече Айла.

— Та ти не си знахарка отдавна, а и Иза през повечето време те е учила на целебни магии, а не на ритми, макар че и те са магия — обади се с жестове Овра. — Една знахарка поне това трябва да знае.

— Ще ми се Иза да е тук — направи жест Ебра. — Радвам се, че в края на краищата те приеха, Айла, но Иза ми липсва. Толкова ми е непознато нейното отсъствие.

— И на мен ми се иска да е тук — рече Айла. Не ми се щеше да я оставям. По-болна е, отколкото дава да се разбере. Надявам се, че само си почива и се грее на слънце.

— Като ѝ дойде редът да поеме към отвъдното, ще ни напусне. Когато духът я призове, никой не може да я спре — рече Ебра.

Айла потрепери, макар че нощта бе топла и усети полъха на внезапно предчувствие — смътното, неспокойно усещане като ледения полъх на вятъра, който ни посреща за края на летните жеги. Мог-ър ѝ направи знак и тя бързо се изправи, но докато се отправяше към пещерата, не можеше да се отърве от това усещане.

Изината паница, покрита с белезникавата патина от дългогодишна употреба, бе върху кожата ѝ за спане, където я бе оставила. Извади оцветената в червено кесия от целебната си торба и изсипа съдържанието ѝ. На светлината на факлите взе да преглежда

корените. Макар че Иза ѝ бе обяснявала многократно как да определи колко да сложи, Айла все още не бе сигурна колко ще ѝ трябва за десетимата магьосници. Силата на дозата зависеше не само от броя на хората, но и от размерите на корените и колко са престояли.

Никога не бе виждала как я приготвя Иза. Жената неведнъж ѝ бе обяснявала, че напитката е твърде тачена, твърде свята, за да се приготвя за упражнение. Щерките обикновено се научаваха от гледане на майките си, от многократните обяснения и още повече от вроденото си познание, с което се раждаха. Но Айла не се бе родила в Клана. Подбра няколко корена, после добави още един, за да бъде сигурна, че магията ще подейства. А после се отправи към мястото току до входа на пещерата, близо до запасите с прясна вода, където Креб ѝ бе казал да чака и зачака началото на церемонията.

Биенето на дървени барабани бе последвано от трополенето на дръжките на копия, а след това от стакатото на дългия, издълбан ствол. Сред мъжете минаваха учениците с паници отвара от татул и скоро всички се заклатиха в ритъм с тежкия тропот. Жените останаха на заден план, редът им щеше да дойде по-късно. Айла стоеше като на тръни, дрехата и се дигнаха свободно по тялото ѝ и тя чакаше. Танцът на мъжете ставаше все по-неистов и тя се чудеше колко ли още ще трябва да чака.

Сепна се от потупване по рамото — не бе чула кога мог-ърите бяха излезли от дъното на пещерата, — но се успокои, когато различи Креб. Магьосниците излязоха тихомълком от пещерата и се подредиха около мечата кожа. Мог-ър застана отпред и от гледната ѝ точка за миг и се стори, че пещерната мечка, провесена в цял ръст със зинала уста, се кани да се нахвърли върху хромия човек. Но исполинският звяр, надвиснал над Мог-ър, сякаш бе замръзнал посред скока си — просто създаваше илюзия за мощ и свирепост.

Видя великия магьосник да дава знак на учениците, които свиреха на дървените инструменти. При следващия ударен такт те спряха и мъжете вдигнаха очи, донякъде слисани, че виждат мог-ърите, като само миг преди това или поне така им се струваше, ги нямаше там. Но и внезапното им появяване бе илюзия и младата жена вече знаеше как става това.

Мог-ър изчака, за да нарасне напрежението, докато не се убеди, че вниманието на всеки е приковано в огромния силует на пещерната

мечка, осветяван от обредния огън и заобиколен от тачените мъже. Знакът му бе незабележим и той нарочно гледаше в друга посока, но Айла именно него чакаше. Изхлузи се от дрехите си, напълни паницата с вода и стиснала корените в ръка, пое дълбоко въздух и закричи към едноокия.

Всички ахнаха от учудване, щом Айла пристъпи в осветения кръг. Загърнатата в дрехите си, привързани с дълъг ремък, който скриваше телосложението ѝ с множеството гънки и джобове, неразличаваща се в поведението от всяка друга жена, тя им се струваше една от тях. Но без прикритието на гънките на дрехата, истинските ѝ форми изпъкваха в ярък контраст с тези на жените от Клана. Вместо закръгленото, едва ли не наподобяващо буре телосложение, характерно както за мъжете, така и за жените, Айла бе слаба. Отстрани изглеждаше стройна, като изключим напращелите ѝ от мляко гърди. Тялото ѝ хлътваше в кръста, после изпълваше закръглените ѝ бедра, а нозете и ръцете ѝ бяха дълги и прави. Дори червено-черните кръгове и черти, изрисувани по тялото ѝ, не можеха да го скрият.

В лицето ѝ липсваше издадената челюст и с мъничкото ѝ носле и високо чело изглеждаше още по-плоско от преди. В гъстата ѝ руса коса, окръжаваща лицето ѝ с плавни къдрици и стигащи чак до кръста, заблещукаха отражения от огъня и тя засия като златна — необичайно красива корона за грозната, очевидно чужда, млада жена.

Но още по-изумителен бе ръстът ѝ. Кой знае защо, когато минаваше покрай тях забързана, като си влачеше попрегърбена краката или когато седеше в нозете на някой мъж, досега ръстът ѝ не биеше на очи. Застанала лице в лице с магьосниците, той бе очевиден. Когато склони глава, погледът ѝ падна върху темето на Мог-ър. Айла бе далеч по-висока от най-високия мъж от Клана.

Мог-ърът на мог-ърите направи поредица от церемонии жестове, с които призоваваше закрилата на Духа, който все още витаеше край тях.

И тогава Айла напъха твърдите, изсъхнали корени в устата си. Беше ѝ трудно да ги дъвче. Нямаше едрите зъби и силните, тежки челюсти на хората от Клана. Колкото и да я бе предупреждавала Иза да не гълта от сока в устата си, не можа да се сдържи. Всъщност не знаеше колко време трябва да ги дъвче докато омекнат, но ѝ си стори,

че дъвче ли дъвче безкрай. Докато изплюе сдъвканата каша, тя се почувства замаяна. Разбърка я, докато течността в стародавната, свещена паница не стана воднисто бяла, тогава я подаде на Гуув.

Докато се справи с корените, учениците я бяха чакали, всеки с купа дълго кисната отвара от татул в ръка. Гуув връчи подадената му от Айла паница с бяла течност на Мог-ър, после вдигна купата си и я подаде на Айла, докато останалите чираци на магьосниците връчиха техните на знахарките от Клановете си. Една съвсем равностойна размяна. Мог-ър отпи глътка от течността:

— Силна е — с предпазливи жестове сподели той с Гуув. — Не им давайте по много.

Гуув кимна и взе паницата, а после отиде до втория по ранг мог-ър.

Айла и останалите знахарки отнесоха купите си на чакащите жени и им дадоха, както и на по-големичките момичета, да отпият под техен надзор определеното количество от течността. Айла пресуши остатъка от купата си, но вече изпитваше странното чувство на отдалечаване, сякаш част от нея се бе откъснала и наблюдаваше всичко отстрани. Неколцина от по-старите знахарки вдигнаха дървените барабани и взеха да бият ритъма на женския танц. Екзалтирана, тя наблюдаваше боя на пръчките и всеки такт ѝ звучеше отмерено и ясно. Знахарката от Клана на Норг подаде и на нея паница-барабан. Заслуша се в такта като почукваше лекичко, после се усети, че и тя барабани с всички.

Времето загуби всякакво значение. Когато вдигна очи, мъжете си бяха отишли и жените се въртях като обезумели, необуздано, волно и сладострастно. Прииска ѝ се да се присъедини към танцуващите, остави барабана и го гледаше как се завърта няколко пъти и пада. Формата на паницата на инструмента прикова вниманието ѝ. Подсети се за паницата на Иза, безценната, древна реликва, поверена на грижите ѝ. Спомни си как се взираше в белезникавата, водниста течност, докато пръстът ѝ я разбъркваше ли разбъркваше. „Къде е паницата на Иза?, помисли си тя. Какво стана с нея?“ Замисли се за паницата, запритеснява се, това се превърна в идея-фикс.

Образът на Иза изплува пред очите ѝ и от тях се зарониха сълзи. „Загубих паницата на Иза. Красивата ѝ стародавна паница. Завещана ѝ от майка ѝ, от майката на майка ѝ и от майката на майката на майка ѝ.“

В съзнанието си тя видя Иза, а зад нея друга Иза и още една, и още — знахарка след знахарка, наредили се зад Иза в далечното смътно минало — всяка с тачената, покрита с бяла патина паница в ръце. Жените избледняха и в мислите ѝ паницата излезе на преден план. И тогава, изведнъж, паницата се счупи, разпадна се на две половинки, спукала се през центъра. „Не! Не!“, изпищя тя наум. Обезумя. „Паницата на Иза, трябва да намеря паницата на Иза.“

Отдалечи се от жените, като се препъват и се заклати към пещерата. Вървя цяла вечност в търсене на безценния съд, газеше кестени подноси и дървени купи, съдържащи остатъците от пиршеството, спекли се в тях. Входът на пещерата смътно очертаван от факлите вътре я привличаше и тя се запрепъва към него. Изведнъж пътят и бе преграден. Бе попаднала в клопка, впримчена в мрежите на някакво недодялано, рунтаво същество. Вдигна очи и ахна от изумление. Зловеща муцуна с огромна, зинала уста бе вперила очи в нея. Айла отстъпи, после хукна към зовящата я пещера.

Докато влизаше през входа, зърна нещо бяло недалеч от мястото, където бе чакала за знака на Мог-ър. Падна на колене, внимателно вдигна паницата на Иза и я залюля в ръце. На дъното ѝ все още се блискаше млечната течност от сдъвканите на каша корени. „Не са я изпили всичката, помисли си тя. Твърде много направих. Сигурно съм направила твърде много. Какво да правя? Не мога да я хвърля, Иза каза, че не бива да се хвърля. Точно затова не можа да ми покаже и ето че съм направила твърде много, защото не можа да ми покаже. Сбъркала съм. Ами ако някой разбере? Може да си помислят, че не съм истинска знахарка, че дори не съм жена от Клана. Може да ни накарат да си вървим. Какво да правя? Какво трябва да сторя? Ще я изпия! Ето какво ще направя. Ако я изпия, никой няма да разбере.“ Айла вдигна паницата към устата си и я пресуши. Тайнствената напитка по начало бе силна, но корените на киснати в малкото количество течност, я правеха далеч по-силно действаща. Запъти се към втората пещера със смътната идея да прибере паницата на сигурно място, но още преди да достигне до домашното огнище, усети въздействието на напитката.

Айла загуби ориентация, не забеляза кога е изтървала паницата на земята току в пределите на граничните камъни на огнището. Усети в устата си вкуса на древна, първобитна гора — на тлъста, влажна глина, на гори с плесенявали корени и извисяващи се едрolistни дървета,

мокри от дъжда, на огромни, месести гъби. Стените на пещерата се разшириха, отдръпвайки се все по-надалеч. Имаше чувството, че е насекомо, което пълзи по земята. Миниатюрни подробности се набиваха в очите ѝ. Погледът ѝ проследяваше контурите на нечия стъпка, съзираща всяко дребно камъче, всяка отделна пращинка. С периферното си зрение усети нещо да шава и проследи как един паяк се катери по блестящата на светлината на факлата копринена нишка.

Пламъкът я хипнотизираше. Взираше се в мъждукащата, играеща светлина и следеше как черният пушек се вие към тъмния свод. Приближи се до факлата, после зърна и друга. Последва зовящия я пламък, но когато го докосна, друга факла я призова, а после още една и с всяка факла тя навлизаше все по-дълбоко в пещерата. Дори не забеляза кога пламъците на факлите се превърнаха в светлините на малки каменни светилници, поставени на разстояние един от друг и никой не я забеляза да прекосява просторното, вътрешно помещение, пълно с мъже, потънали в дълбок транс, нито пък да минава покрай по-малката зала, събрала юношите, водени от по-големите чираци на могъриците за церемонията, в която вкусваха от щастието да бъдат истински мъже.

С една-едничка цел в главата тя се приближаваше към всяко пламъче само за да се отправи към следващото. Светлинките я водеха през тесни проходи, които излизаха в просторни помещения, после отново се стесняваха. Препъваше се по неравния под, опипвайки слепешком влажната, каменна стена, танцуваща край нея. Сви в един проход и в далечния му край видя голямо, розово сияние. Дотам ѝ се стори невероятно далеч. Често ѝ се струваше, че се вижда от голямо разстояние как залита по сумрачно осветения тунел. Усети как съзнанието ѝ се отдалечава още повече, увлечено в дълбока, черна бездна, но тя се сепна уплашено от необятността на небитието и се опита да се отдръпне.

Най-сетне наближи светлината в края на тунела и зърна няколко силуета, седнали в кръг. Някакъв усет за предпазливост, дълбоко закътан в замъгленото ѝ от опиати съзнание ѝ подсказа да спре, преди да е достигнала до последния от хипнотизиращите я пламъци и да се скрие зад една каменна колона. В осветената зала десетимата могъри бяха изцяло погълнати от ритуала. Бяха отпочнали церемонията в присъствието на всички мъже от Клана, но оставиха учениците да я

довършат и се оттеглиха във вътрешното светилище насаме, за да извършат обреди, които бяха твърде тайни дори за чираците им.

Всеки мъж, загърнат в мечата си кожа, седеше зад череп от пещерна мечка. Други черепи украсяваха нишите в стената. В средата на кръга им имаше някакъв рунтав предмет. Отначало Айла не успя да види какво представлява. Но когато най-сетне видя, само породеното от опиата вцепенение и попречи да извика. Беше отрязаната глава на Горн.

Гледаше вкаменена от ужас как мог-ърът от Клана на Норг взима главата, обръща я наопаки и с камък разширява *foramen magnum*, голямото отвърстие за гръбначния стълб. Розово-сивата пихтия на мозъка на Горн се показва. Магът направи безмълвни движения над главата, после бръкна в отвора с ръка и откъсна късче от меката тъкан. Задържа в ръка потрепващото късче, докато останалите мог-ъри не посегнат към главата. Дори в унеса си Айла изпита огромно отвращение, но стоеше като омагьосана, докато всеки маг не бръкна в зловещата глава и не си откъсна парченце от мозъка на мъжа, убит от пещерната мечка. Вихрен, шеметен световъртеж накара Айла да стъпи на ръба на бездънната пустота. Преглъщаше, за да не повърне. С отчаяни усилия тя се крепеше за ръба на пропастта, но когато видя всемогъщите, тачени мъже на Клана да приближават ръце до устите си и да ядат мозъка на Горн, не можа да се удържи. Човекоядството я накара да политне в черната бездна.

Нададе беззвучен писък, неспособен да се чуе. Не виждаше, не чуваше, неспособна бе, на каквото и да е усещане, но го знаеше. Не бе потърсила убежище в безпаметен сън. Бездната се отличаваше с друго свое качество — ужасяващата пустота. Обзе я страх, всепоглъщащ страх. Направи опит да се върне, нададе безмълвен вик за помощ, но само потъна още по-дълбоко. Усети някакво движение, което не би могла да долови, докато все по-стремглаво пропадеше в дълбокия, черен безкрай, в безконечната студена бездна. Изведнъж неподвижното ѝ пропадане се забави. В мозъка си усети някакво гъделичкане, нещо погъделичка съзнанието ѝ и някаква обратна сила я измъкна от безкрайната бездна и я постави отново на ръба. Изпита чужди за нея чувства, емоции, които не бяха нейни. Най-силна бе любовта, но бе примесена с необуздан гняв и огромен страх и чак тогава намек за любопитство. С ужас тя разбра, че Мог-ър е проникнал в главата ѝ.

Усещаше мислите му в ума си със своите и неговите чувства. Всички те притежаваха съвсем определено реални измерения, създаваха чувство за претъпканост без неприятната му страна, по-скоро едно по-близко докосване от физическото.

Стимулиращите ума корени от червената торбичка на Иза усилваха вродената склонност на Клана. Инстинктът у хората от Клана бе прераснал в памет. Но като се върнеше достатъчно назад във времето, паметта ставаше еднаква, превръщаше се в родова памет. Родовата памет на всички хора от Клана бе еднаква и с изострянето на усещанията, те бяха способни да споделят помежду си еднаквата си памет. Обучените мог-ъри бяха доразвили вродената си склонност съзнателно. Всеки от тях бе способен да управлява донякъде общите им спомени, но Мог-ър притежаваше тази уникална способност по рождение.

Той не само можеше да споделя спомените и да ги управлява, ами можеше да не прекъсва връзката помежду им, докато мислите им странстваха през времето от миналото до настоящето. Мъжете от неговия Клан се радваха на по-богато, по-пълно взаимодействие по време на церемонии в сравнение с тези, от които и да е друг Клан. Но с опитните умове на мог-ърите той можеше да осъществи телепатичната връзка още от самото начало. Чрез него всички мог-ъри преживяваха едно по-удовлетворяващо единение от всяко плътско — едно докосване на душите. Белезникавата течност от паницата на Иза бе изострила сетивата и разтворила умовете на матовете за Великия Мог-ър, позволяваше на изключителната му дарба да сътвори симбиоза и с мозъка на Айла.

Мъчителното раждане, увредило мозъка на обезобразения мъж, бе засегнало само част от телесните му способности, но не и прекалено развитата му, чувствителна душа, която му даваше огромната му власт. Но хромият мъж бе крайният, завършен продукт на рода си. Само у него природата бе изминала пътя, определен за Клана, докрай. По-нататъшното развитие бе немислимо без радикална промяна и отличителните им белези вече не можеха да се приспособяват. Подобно на таченото от тях огромно същество и сума ти още животни, които деляха с тях околната среда, те бяха неспособни да преживеят радикалната промяна.

Представителите на човешката раса бяха с достатъчно високо обществено съзнание, за да се грижат за слабите и ранените, достатъчно духовно осъзнати, за да погребват мъртвите си и да се прекланят пред великия си тотем, хора с огромни мозъци, но без челен дял, които не крачеха с едри крачки напред, които почти не бяха отбелязали прогрес за близо сто хиляди години, бяха обречени да си отидат като рунтавия мамут и огромната, пещерна мечка. Те не го знаеха, но дните им на земята бяха преброени, бяха обречени на изчезване. В лицето на Креб те бяха достигнали края на рода си.

Айла изпита усещане сродно на пулсирането на чуждо кръвообращение, наложено върху собственото ѝ. Мощният мозък на всемогъщия маг изследваше чуждите му извивки като се опитваше да намери къде да се вкопчи. Съчетанието не бе идеално, но той откриваше сходни пролуки и където такива не съществуваха, опипваше за други възможности и осъществяваше връзката там, където се забелязваха само склонности. С изненадваща яснота тя внезапно осъзна, че именно той не само я бе извадил от бездната, ами и отгоре на всичко не позволяваше на останалите магове, които бяха свързани с него, да разберат, че тя присъства. Тя едва долавяше връзката му с тях, но не можеше да ги усети всичките. И те знаеха, че е осъществила връзка с някого друго — или нещо друго, — но и насън не можеха да си представят, че това е Айла.

И в мига, когато разбра, че Мог-ър я бе спасил и все още се намираше под негова закрила, ѝ стана понятно бездънното благоговение, с което маговете се бяха отдали на канибализма, отвратил я толкова. Не бе наясно, нямаше как да разбере, че това бе един вид причастие. Причината за Събирането на Клановите бе да укрепи единството им, да ги направи Клан. Но Кланът означаваше нещо повече от десетте присъстващи Клана. Всеки от тях познаваше Кланове, които живеяха твърде надалеч, за да предприемат пътуване за това събиране, те посещаваха Събирания на Кланове по-близо до пещерите си. И въпреки това бяха от Клана. Наследството, което споделяха всички те, бе едно и също и те не го забравяха и какъвто и да е обред, извършен, на което и да е Събиране имаше еднакво значение за всички. Маговете вярваха, че допринасят за благоденствието на Клана. Поглъщаха безстрашието на младежа, които придружаваше Духа на Урсуз. А след като бяха мог-ъри, скътали

изключителни способности в мозъците си, именно те щяха да вдъхнат куража му на всеки.

Ето това бе причината за гнева на Мог-ър, както и за страха му. По стар обичай единствено мъжете имаха право да участват в церемониите на Клана. Ако някоя жена видеше дори най-обикновена церемония, извършена от един-единствен Клан, това означаваше, че Кланът е обречен на гибел. А това не беше обикновена церемония. Ставаше дума за церемония от огромно значение за целия Клан. Айла бе жена, нейното присъствие можеше да говори само за едно нещо — за необратимото, непоправимо бедствие и гибел на всички от тях.

А тя дори не бе жена от Клана. Едва сега Мог-ър разбра това със сигурност, която повече не можеше да отрича. От мига, когато усети присъствието ѝ, той знаеше, че тя не е от Клана. Също толкова бързо осъзна последствията от нейното присъствие, но вече бе твърде късно. Последствията бяха необратими и той много добре го разбираше. Но престъплението ѝ бе толкова голямо, че не знаеше как да постъпи, дори смъртно проклятие не бе достатъчно. Преди да реши, искаше да знае повече за нея и чрез нея за Другите.

Изненада се, че я усети да вика за помощ. Другите бяха различни, но не можеше да няма и прилика. Чувстваше, че трябва да разбере в името на Клана и обзелото го любопитство бе по-силно от обичайното за човека от расата му. Тя винаги бе възбуждала любопитството му, искаше да знае с какво е по-различна. Реши се на един експеримент.

След като проникна със сила в дълбините на мозъците им, всемогъщият мъж — властващ над деветте мозъка, които не се различаваха от неговия и охотно му се подчиняваха, и отделно от тях над един друг, който бе подобен и все пак се различаваше — ги отведе всички в зората на началото.

Айла усети отново вкуса на първобитната гора, а после той стана топъл и солен. Впечатленията ѝ не бяха отчетливи като на останалите — за нея това беше ново, чувството, че съществува и си спомни зората на живота, а спомените и оттогава бяха подсъзнателни и смътни. Но най-съкровенията ѝ, най-ранни пластове съвпадаха. „Началото е същото“, мислеше си Мог-ър. Испита неповторимостта на собствените си клетки и знаеше кога се делят и обособяват в топли, хранителни води, които още течаха в нея. Нарастаха, деляха се и се видоизменяха

и движението си имаше цел. Ново видоизменение — и тихо пулсиращият живот се втвърди и придоби очертания и форми.

Ново видоизменение — и тя изпита болката от първата глътка въздух, вдишвана от живите създания сред новата стихия. Видоизменение — и се появи тлъстата, глинеста почва, зеленото на току-що покаралата растителност и паническото бягство от исполинските чудовища. Видоизменение — и усети сигурността, след като бе прекрачила бездната и неочаквана жегата и суша, когато засухата я прогони отново на морския бряг. Видоизменение — и следите на липсващата връзка, загубена в морето, в което бе нараснала на ръст, загубила окосмяването си и променила фигурата си и бе оставила братовчедите си да се върнат отново към един по-ранен, по-обтекаем силует, но въпреки всичко си оставаше сухоземен бозайник.

И сега тя вече ходеше изправена на двата си задни крака и това даваше възможност да си служи с предните два, а очите ѝ вече съзираха по-далечни хоризонти и се забелязваха наченките на челен лоб на мозъка. Тя се отличаваше от Мог-ър и тръгваше по друг път, макар и той да не бе толкова далечен, че той да не може да го проследи от собствения си, почти успореден път. Прекъсна връзката с останалите, но те вече почти бяха извървели пътя си и можеха да продължат и сами. И без това след малко щеше да се наложи да сложат край на пътуването си.

Останаха свързани само двамата, старецът от Клана и младата жена от Другите. Той вече не я водеше, но продължаваше да я следи, а не само той проследяваше пътя ѝ, ами и тя проследяваше неговия. Пред очите ѝ жегата се смени с лед, дори по-дебел и по-пронизващ до кости от леда, който познаваше. Тя усещаше, че това бе една далечна в пространството, както и във времето местност, недалеч от огромно море, много пъти по-голямо от морето, обграждащо техния полуостров.

Видя пещера, дом на някой от предците на великия маг прародител, който много приличаше на него. Видението бе замъглено, гледано през бездната, която разделяше расите им. Пещерата се намираше в стръмна скала, която гледаше към река и равно поле. На върха на скалата стърчеше видимо огромна канара. Представляваше дълъг, леко сплескан каменен отломък, надвиснал на ръба, сякаш по време на падането си бе замръзнал на място. Камъкът не бе от

околностите, бе от друг материал, довлечен бе от ледник, търкалян от буйните води и свличащата се почва, докато не бе кацнал на ръба на скалата, в която се помещаваше пещерата. Образът избледня, но споменът за него остана.

За миг тя изпита съкрушителна тъга. После остана сама. Мог-ър не можеше повече да я следва. Сега намери пътя обратно към себе си, а после отиде малко и отвъд. Отново ѝ се мярна мимолетно пещерата, а след това последва изумителен калейдоскоп от пейзажи, разположени не наслуки, както би го сторила природата, ами през равни интервали. Образувания, подобни на килийки се надигаха от земята и дълги, тесни скалисти ивици пълзяха навсякъде заедно с непознати животни, които щъкаха с голяма скорост, огромни птици се носеха из въздуха, без да махат с крила. А след това последваха още гледки — толкова странни, че бяха неразбираеми за нея. Всичко това се случи в един миг. В стремежа си да достигне настоящето тя леко прехвърли целта, получи се нещо като мънищък клин отвъд времето ѝ, просто до мястото, където щеше да последва ново видоизменение. После разсъдъкът ѝ се проясни и тя надзърна иззад колоната към десетимата, насядали в кръг мъже.

Мог-ър бе вперил очи в нея и в тъмнокафявото му око тя забеляза тъгата, която бе изпитала. Той бе прокарал незаличими нови пътища в мозъка ѝ, пътища, които ѝ позволяваха да погледне в бъдещето, но не можеше да прокара нови пътища в собствения си ум. Докато тя надзърташе отвъд времето, той също мярна нещо, не бъдещето, а усещането за бъдещето. Едно бъдеще, което бе нейно, но не и негово. Долови идеята непълно, но разбираше какво се криеше в нея и се стъписа.

Креб не бе способен на никакви абстракции. Можеше да брои, и то с голямо усилие, малко повече от двадесет. Не бе способен на количествени скокове, на никакви интуитивни, гениални проблясъци. Добре знаеше, че неговият мозък е много по-могъщ от нейния, навярно и по-схватлив. Но неговата гениалност бе от друго естество. Той можеше да се отъждествява със собственото си начало, както и с нейното. Помнеше повече и по-добре от всеки от Древния си Клан. Дори можеше да я накара да си спомня. Но у нея той усети младостта, жизнеспособността на един по-нов вид. Тя пак се бе видоизменила, а той не бе успял.

— Махай се оттук! — Айла се сепна от рязката му заповед, изненадана, че е способен да викне толкова високо. После осъзна, че той изобщо не бе проговорил. Не бе го чула, а го бе усетила. — Махай се от пещерата! Бързо! Веднага си върви!

Тя изскочи от укритието си и се втурна по прохода. На няколко от каменните лампи им бяха изгорели фитилите от мъх, други працияха, малко преди да угаснат. Но имаше достатъчно, за да осветяват пътя ѝ. От вътрешните пещери не се чуваше нито звук, там всички мъже и момчета вече спяха своя сън без сънища. Стигна до факлите, някои от тях също само пушеха и най-сетне изскочи от пещерата.

Още бе тъмно, но вече се забелязваха първите плахи проблясъци на новия ден. Умът на Айла бе бистър, никаква следа от силния опиат не бе останала, но бе напълно изтощена. Видя жените, натъркаляли се по земята, пречистени и капнали от умора и си легна до Уба. Още беше гола, но не обърна внимание на утринния хлад повече от останалите голи, спящи жени.

Когато Мог-ър се добра до входа на пещерата, след като я бе последвал по-бавно, тя вече бе потънала в дълбок сън без сънища. Примъкна се куцешком до нея и се загледа в разрошената ѝ руса коса, толкова видимо различна от косите на останалите жени, колкото бе и самата Айла, и огромно бreme легна на душата му. Не трябваше да я пуска. Трябваше да я изправи пред останалите и още там да нареди да я убият заради престъплението ѝ. Но каква ли полза щеше да има от всичко това? С това нямаше да се отмени катастрофата, която вещаеше присъствието ѝ, нямаше да им се разминат бедствията, които Кланът трябваше да понесе. Какъв смисъл имаше да я убиват? Айла бе само представителка на расата си, а и точно нея обичаше.

---

[1] Дива коза. — Бел.пр. ↑

Гуув излезе от пещерата, утринното слънце го заслепи, разтърка очи и се протегна. Забеляза Мог-ър, седнал изгърбен на един дънер, забил очи в земята. „Сигурно сума ти светилници и факли са загаснали и някой може да се обърка и да се загуби, помисли си той. Ще попитам Мог-ър дали да долея в светилниците и да поставя нови факли.“ Чиракът решително закрачи към магьосника, но се спря щом видя измъченото лице на стареца и безнадеждно изгърбените му рамене. „Май ще е по-добре да го оставя на мира, просто ще взема да я свърша тази работа“.

„Мог-ър се е състарил, мислеше си Гуув, влизайки обратно в пещерата с мехур меча мас, нови фитили и още факли. Все забравям колко е стар. Пътуването му се отрази лошо, пък и с церемониите видя сума ти зор. А ни предстои обратното пътуване. Интересно, никога досега не съм го смятал за стар“, хрумна му на младия ученик.

Още неколцина мъже излязоха от входа на пещерата, потъркаха сънените си очи и се вторачиха в голите жени, налягали в безпорядък по земята, като се питаха, както винаги, от какво ли пък толкова са се уморили. Първите събудили се жени хукнаха за дрехите си, после взеха да разбуждат останалите, преди още мъже да са излезли от пещерата.

— Айла — викна Уба, като я разтърсваше. — Айла, събуди се.

— Ъхъмф — смотолеви Айла и се отърколи на другата страна.

— Айла! Айла! — викна отново Уба и този път я раздруса по-силно. — Ебра, не мога да я събудя.

— Айла! — повиши глас жената и я разтърси по-грубичко. Айла отвори очи, опита се да отговори с жестове, после отново ги затвори и се сви на топка. — Айла! Айла! — повика я отново Ебра. Младата жена пак отвори очи. — Отиди в пещерата да си отспиш, Айла. Не може да останеш тук, мъжете вече стават — заповяда й Ебра.

Младата жена се запъти към пещерата. Миг по-късно се появи отново, съвсем будна, но бледа като сняг.

— Какво има? — попита с жестове Уба. — Съвсем си бяла. Все едно че си видяла някой дух.

— Уба, ох, Уба. Паницата — Айла се строполи на земята и зарови лице в ръцете си.

— Паницата ли? Каква паница, Айла? — не разбирам.

— Счупена е — успя да каже със знаци Айла.

— Счупена ли? — обади се Ебра. — Може ли една счупена паница да ти създава толкова грижи? Можеш да си направиш друга.

— Не, не мога. Няма да е като нея. Думата ми е за паницата на Иза, дето я е получила от майка си.

— Мамината паница ли? Мамината обредна паница? — запита Уба с покрусено лице.

Сухото, крехко дърво на древната реликва бе загубило след толкова поколения употреба всякаква гъвкавост. Беше се образувала тъничка пукнатина, но под белезникавата патина не се забелязваше. Ударът о твърдия каменен под на пещерата, когато се изхлузи от ръката на Айла ѝ бе дошъл в повече. Сцепила се бе на две.

Айла не забеляза, че Креб вдигна очи, когато тя се стрелна навън от пещерата. Новината, че тачената паница е счупена, придаде зловещ оттенък на безвъзвратност на мислите му. „Всичко съвпада. Никога вече магията на тези корени няма да влезе в употреба. Нивга вече няма да устройвам церемонии с тях и няма да науча и Гуув как сме ги използвали преди. Кланът ще ги забрави.“ Сакатият старец се опря тежко на тоягата си и се изправи, чувствайки как прищракват артритните му стави. „Достатъчно съм седял по студените пещери, време му е на Гуув да се заеме. Млад е за това, но аз пък съм прекалено стар. Ако му дам зор, може след година-две да е готов. Май ще му се наложи. Кой може да каже колко още ще живея?“

Брун забеляза видима промяна у стария маг. Смяташе, че угнетеността на Мог-ър се дължи на естественото разочарование след възбудата, особено след като това щеше да му бъде последното Събиране на Кланове. Дори да бе така Брун се тревожеше как ще му понесе обратния път и бе убеден, че на връщане ще трябва да позабави крачката. Брун реши да изведе ловците си на последен ловен набег и после да смени прясното месо за част от складираните запаси на Клана-домакин, за да попълни провизиите за завръщането им у дома.

След успешния лов Брун бързаше да си тръгнат. Няколко Клана вече си бяха тръгнали. С края на празненствата мислите му се завърнаха към пещерния им дом и към хората, които бяха оставили, но настроението му бе приповдигнато. Никога съперничеството за положението му не е било толкова голямо и това караше победата им да изглежда още по-задоволителна. Бе доволен от себе си, от Клана си, а и Айла го бе зарадвала. Тя бе добра знахарка, убедил се бе в това и преди. Когато животът на някого се намираше в опасност, тя забравяше за всичко останало, също като Иза. Брун разбираше, че съществена роля за скланянето на останалите магьосници бе изиграл Мог-ър, но самата Айла го доказва, когато спаси живота на младия ловец. Той и стопанката му щяха да останат с Клана-домакин, докато не е достатъчно здрав, за да пътува, вероятно щяха да презимуват при тях.

Мог-ър изобщо не обели нито дума за потайното посещение на Айла в мъничката пещера, дълбоко в недрата на планината — с изключение на един път. Тя прибираше нещата, приготвяше се за отпътуване на следната утрин, когато Креб затътри крака във втората пещера. Оттогава я избягваше и това нараняваше младата жена, която го обичаше. Като я видя, той се закова на място и се извърна да си ходи, но тя предотврати оттеглянето му като се втурна към него и седна в краката му. Той погледна надолу към сведената ѝ глава, въздъхна тежко и я потупа по рамото.

Тя вдигна очи и бе потресена като видя колко се бе състарил само за последните няколко дни. Обезобразяващият го белег и ножицата, покриваща празната му очна ябълка се бяха съсушили и хлътнали още повече в сянката на надвисналите хребети на веждите. От издадената му челюст брадичката му висеше унило, а ниското му, скосено назад чело се подчертаваше от оредялата коса, но нея я покърти мрачната печал в единственото му, влажно, тъмнокафяво око. Какво толкова му бе сторила? От все сърце ѝ се искаше да върне назад пътуването си до малката пещера онази нощ. Болката, която изпита щом видя изтормозеното от болка тяло на Креб, бе нищо в сравнение с терзанието от болката в душата на Мог-ър.

— Какво има, Айла? — с жест запита той.

— Мог-ър... аз... аз... — замлъкна тя, после заговори набързо.
— О, Креб. Не издържам да те гледам така да се съсипваш. Какво да

направя? Ще отида при Брун, ако искаш, ще сторя всичко, което поискаш. Само ми кажи какво да сторя.

„Какво можеш да направиш, Айла, мислеше си той. Можеш ли да промениш това, което си? Можеш ли да върнеш назад сторената вреда? Кланът ще измре, само ти и твоята раса ще оцелеете. Ние сме древна раса. Спазвахме традициите, почитахме и Великия Урсуз, но за нас всичко е свършено, край. Навярно така е било замислено. Може да не си виновна ти, Айла, ами расата ти. За това ли се озова при нас? За да ми го кажеш? Земята, която напускаме, е красива и богата, с поколения откакто съществуваме, тя ни даваше това, от което имахме нужда. Как ли ще я напуснете, когато ви дойде редът? Какво ли можеш да направиш?“

— Можеш да сториш едно-единствено нещо, Айла — Бавно жестикулираше Мог-ър, като подчертаваше всяко свое движение. Окото му стана студено. — Никога повече да не отваряш дума за това.

Изправи се в цял ръст, доколкото му позволяваше едничкият, читав крак като се опитваше да не се подпира много-много на тоягата си. После, насъбрал цялото си достойнство и това на Народа си, с непоколебима величавост се извърна и излезе от пещерата.

— Брод!

Младежът се приближи до мъжа, който го бе поздравил. Жените от Клана на Брун бързаха да приключат с утринната храна, възнамеряваха да потеглят, щом като се нахранят, а мъжете се възползваха от последната възможност да си побъбрят с хората, които нямаше да видят още седем години. Някои от тях едва ли щяха да се срещнат отново. Разговаряха надълго и нашироко за подробностите от вълнуващото Събиране, просто, за да не избледнее споменът веднага.

— Добре се справи този път, Брод, а на следващото Събиране ще бъдеш вече вожд.

— Другия път може пък ти да спечелиш — отвърна с жестове Брод като се пъчеше от гордост. — Просто имахме късмет.

— Кой като вас! Кланът ви е първенец, мог-ърът ви е начело, дори знахарката ви е първа. Знаеш ли, Брод, голям късмет имате с Айла. Не са много знахарките, дето ще се опълчат срещу пещерната мечка, за да спасят живота на един ловец.

Брод леко се начумери, после зърна Воорд и се приближи към него.

— Воорд! — поздрави го той с жест. — Биваше си те този път. Зарадвах се, когато те предпочетоха пред Нуз. И него си го биваше, но ти определено бе по-добър.

— Ама и ти заслужено бе избран за победител, Брод. А и в надбягването си те биваше. Целият ви Клан заслужава първенството си, дори знахарката ви е начело, макар и отначало да се съмнявах. Като станеш вожд, добре ще е да имаш край себе си такава знахарка. Само дано не порасне още по-висока. Между нас казано, някак си неловко ми е да гледам една жена отдолу.

— Да, тази жена е твърде висока — рече Брод с надменни жестове.

— Но какво значение има това, щом като е добра знахарка, прав ли съм?

Брод кимна едва-едва, после отклони по-нататъшния разговор с ръка и се отдалечи. „Айла, Айла и пак Айла, втръсна ми се от тази Айла“, мислеше си той, прекосявайки разчистената площадка.

— Брод, исках да те видя, преди да си тръгнете — рече един мъж и тръгна да го посрещне на средата на пътя. — Както знаеш в Клана ми има една жена с щерка, уродлива като сина на знахарката ви. Говорих с Брун и той се съгласи да я приеме, но ми каза първо да говоря с теб Най-вероятно до тогава ти ще си вождът. Майката е обещала да отгледа така дъщеря си, че да стане добра жена, достойна за Клана-първенец и за сина на първата сред знахарките. Нали не възразяваш, а, Брод? Няма по-разумно решение от това.

— Няма — отвърна с жестове сопнато Брод и се извърна на пети. Ако не беше толкова ядосан, може би щеше да възрази, но не му се искаше да влиза в спор заради Айла.

— Между другото, в надбягването нямаш равен. Брод.

Младият мъж не видя тази забележка, вече бе извърнал гръб. Докато крачеше с горделива походка към пещерата, зърна две жени оживено да разговарят. Знаеше, че трябва да извърне поглед, за да не види какво си приказват, но просто продължи да се взира пред себе си като се преструваше, че не ги забелязва.

— ... просто не можех да повярвам, че е жена от Клана и после като видях рожбата и... Ами само как отиде право при Урсуз сякаш си

е от Клана-домакин и хич не я е страх от него. Аз не бих могла да го сторя.

— Говорих малко с нея, наистина е мила и се държи съвсем нормално. И въпреки това все се чудя дали според теб някога ще си намери стопанин? Толкова е висока, кой ли мъж ще иска жена му да е по-висока от него? Макар че е първата по ранг знахарка.

— Някой ми каза, че един от Клановете я имал предвид, но просто не останало време да доуточнят подробностите, а според мен искат да го обсъдят помежду си. Ако решат да я приемат, казаха, че ще пратят бързоходец.

— Но те нямат ли нова пещера? Разправят, че тя я е открила много просторна била, а и им носела щастие.

— Май се намира някъде близо до морето, а пътеките дотам са добре утъпкани. Според мен един добър бързоходец може да ги намери.

Брун подмина двете жени и се наложи да обуздае желанието си да перне мързеливите клюкарки, които си пъхаха носа, гдето не им е работа. Но не бяха от неговия Клан и макар че имаше право да наказва всяка жена, не беше умно да пердашиш жена от друг Клан без разрешението на стопаните или вожда, освен ако нарушението бе очевидно. Според него по-очевидно от това, здраве му кажи, но за другите можеше да не се окаже такова.

— Знахарката ни казва, че е веща — тъкмо казваше Норг, когато Брод пристъпи прага на пещерата.

— Та тя е щерка на Иза — със знаци каза Брун, — а Иза я е обучила добре.

— Жалко, че Иза не можа да дойде. Чух, че била болна.

— Да, и това е една от причините да бързам. Чака ни дълъг път. Гостоприемството ви бе блестящо, Норг, но домът ни е в собствената ни пещера. Присъствахме на едно от най-хубавите Събирания на Клановете. Дълго ще се помни — рече Брун.

Брод извърна глава, стиснал юмруци, преди да успее да забележи комплимента, който Норг направи на сина на стопанката на Брун. „Айла, Айла и пак Айла. Всички говорят за Айла. Човек може да си помисли, че освен нея никой друг нищо не е сторил на това Събиране на Клановете. Тя ли спечели надпреварата? Кой се бе покатерил на главата на мечока, докато тя бе на сигурно място на земята? Какво от

това, че е спасила живота на онзи ловец, той навярно никога вече няма да проходи. Грозна е, твърде е висока и синът ѝ е урод, а да бяха узнали колко е нагла у дома.“

Тъкмо в този миг Айла притича с няколко вързопа. Ненавиждащият я поглед на Брод така преливаше от злоба, че тя чак се сепна. „Сега пък какво съм направила, помнели си тя. Откакто сме тук, почти не съм срещала Брод.“

Брод бе напълно развит, широкоплещест мъж от Клана и я грозеше нещо повече от физическо насилие. Син на стопанката на вожда нему бе съдено един ден да стане вожд. За това си и мислеше, докато гледаше как Айла оставя вързопите си на земята пред пещерата.

След храна жените бързешком опаковаха няколкото кухненски принадлежности, които бяха ползвали, за да приготвят утринното ядене. Брун изгаряше от нетърпение да се отправят на път, а и те не помалко. Айла размени няколко прощални жестове с някои от знахарките, после загърна сина си в наметалото за носене и зае мястото си начело на жените от Клана на Брун. Брун даде знак и те потеглиха направо през площадката пред пещерата. Преди да завият зад завоя по пътя си, Брун спря и всички се извърнаха да погледнат назад за последен път. Норг и целият му Клан стояха пред входа на пещерата.

— Урсуз да е с вас — направи знак Норг.

Брун кимна и потегли отново. Щяха да минат седем години преди пак да се видят с Норг — а може и изобщо да не се видят. Само Духът на Великата Пещерна Мечка знаеше.

Точно както бе предполагал и Брун, пътуването на връщане се оказа трудно за Креб. След като предчувствието вече не повдигаше духа му и бе още по-съкрушен от вестта, която пазеше в тайна, старческото му тяло все му изневеряваше. Тревогата на Брун се засили, никога не бе виждал великия магьосник толкова обезсърчен. Все изоставаше. Сума ти пъти се налагаше Брун да изпраща някой ловец да се върне и да го намери, докато останалите чакаха. Вождът забави крачката с надеждата, че това ще го улесни, но на Креб сякаш му бе все едно. На няколкото, проведени по настояване на Брун, вечерни обреди им липсваше убедителност. Мог-ър нямаше ищах, жестовите му бяха

сковани, сякаш не влагаше нищо от себе си. Брун забеляза, че Креб и Айла поддържат разстоянието помежду си и макар че на нея не ѝ беше трудно да не изостава, крачката на Айла бе загубила пъргавостта си. „Нещо се е случило между тия двамата“, помисли си той.

Бяха вървели през избуяла, изсъхнала трева от преди пладне. Брун погледна назад, Креб никакъв не се виждаше. Понечи да даде знак на един от мъжете, после му хрумна нещо друго и вместо това се отправи към Айла.

— Върни се и намери Мог-ър — нареди ѝ той с жест.

Тя го изгледа учудено, после кимна. След като върчи Дърк на Уба, тя бързешком се отправи назад по дирята полегнала, изпогазена трева. Откри го доста назад да върви бавно, като се подпираше тежко на тоягата си. Изглежда го болеше. Айла бе толкова слисана от отговора му на искреното ѝ разказание, че не знаеше какво да му каже след това. Сигурна бе, че го мъчеха болящите го, артритни стави, но той бе отказал да ѝ позволи да му даде нещо за болката. След първите няколко неуспешни опита, тя повече не му предложи, макар че сърцето ѝ се късаше за него. Като я видя, той се спря.

— Какво търсиш тук? — зажестикულიра той.

— Брун ме прати за теб.

Креб изсумтя и закрачи отново. Тя тръгна по петите му. Гледаше бавните му, болезнени движения, докато не можа да се стърпи. Заобиколи го и падна на земята в нозете му, принуждавайки го да спре. Креб дълго се взира в младата жена, преди да я потупа по рамото.

— Тази жена иска да знае защо се гневи Мог-ър?

— Не се гневя, Айла.

— Тогава защо не искаш да ми позволиш да ти помогна? — замоли го тя. — Никога преди не си ми отказвал — Айла с труд дойде на себе си. — Тази жена е знахарка. Тя е обучена да помага на хората с болки. Затова е тя, това ѝ е работата. На тази жена сърце не ѝ дава да гледа как се мъчи Великия Мог-ър — Айла не можа да запази формалната си поза. — О, Креб, позволи ми да ти помогна. Не ти ли е ясно, че те обичам? За мен ти си като стопанин на майка ми. Ти ме храни, застъпва се за мен, дължа ти живота си. Не знам защо престана да ме обичаш, но от своя страна аз все още те обичам — от безизходно отчаяние сълзи рукнаха по лицето ѝ.

„Защо ли очите ѝ все се навлажняват само като реши, че не я обичам? И защо ли заради нездравите ѝ очи все ми се иска да сторя нещо за нея? Дали всички от Другите имат този проблем? Тя има право, никога не съм имал нищо против помощта ѝ, какво се е променило оттогава? Тя не е жена от Клана. Независимо какво си мислят останалите, тя е рожба на Другите и винаги ще си остане една от тях. Тя дори не го знае. Мисли се за жена от Клана, смята, че е знахарка. Тя наистина е знахарка. Може и да не е от Изиния род, но е знахарка и положи усилия да стане жена от Клана, независимо, че от време на време ѝ беше трудно. Чудя се колко ли ѝ е тежко? Не за пръв път вода се стича от очите ѝ, но колко ли пъти я е възпирала? Само като си помисли, че не я обичам, не може да я удържи. Дали наистина толкова страда? Колко ли ще страдам аз, ако си помисля, че тя не ме обича? Повече отколкото ми го побира главата. Щом и тя ме обича толкова, какво толкова чудно?“ Креб се опита да види в нея прищълката, жената от Другите. Но тя си оставаше Айла — рожбата на стопанката, която никога не бе имал.

— Най-добре ще е да побързаме, Айла. Брун ни чака. Избърши си очите и когато спрем, може да ми направиш малко отвара от върбова кора, знахарко.

Усмивка през сълзи озари лицето и. Скочи на крака и тръгна отново по петите му. След няколко крачки се премести откъм слабоватата му страна. Той се поспря за миг, после кимна и се облегна на нея.

Брун забеляза подобрението веднага и скоро увеличи темпото отново, макар че не вървяха толкова бързо, колкото му се искаше. Старецът имаше унил вид, но по всичко си личеше, че полагаше големи усилия. „Знаех си аз, че нещо не е наред между тях двамата“, мислеше си Брун, но изглежда те бяха изгладили недоразумението. Доволен бе, че му е хрумнало да прати нея за него.

Наистина Креб позволи на Айла да му помага, но въпреки това разстоянието между тях и останалите бе прекалено голямо, за да го навакса. От ума му не излизаше разликата между съдбите им и тя създаваше напрежение, което попарваше непринудената сърдечност от по-ранни дни.

Макар че по време на обратното пътуване на Клана на Брун до пещерата им, денем да бе топло, то вечерите ставаха все по-хладни. Когато за пръв път зърнаха далеч на запад снежните качулки на планините, Кланът бе окрилен, но след като разстоянието почти не намаляваше с минаващите дни, планинският масив на южния край на полуострова се превърна просто в част от пейзажа. Всъщност разстоянието намаляваше, макар и незабележимо. Придвижвайки се на запад, изнурителните дни се редуваха и сините глъбини на пропастите придаваха характер на ледниците, а неуловимото, тъмночервено под ледената покривка приемаше формата на хребети и била.

Крачиха безспир докато се мръкна, преди да спрат на бивак за последната си нощ в степите и всички бяха на крак на разсъмване. Степта се сля с ширналата се ливада и с високите дървета на долината и когато зърнаха тревопасния, типичен за умерения климат носорог, всички се почувстваха у дома си, а той си продължи по пътя, без дори да си направи труда да ги забележи. Когато стигнаха до една пътечка, която криволичеше из подножието на планината, крачката им се ускори. После заобиколиха познатия им рид, зърнаха пещерата и на всички сърцата се разтупкаха. Бяха си у дома.

Аба и Зуг се втурнаха да ги посрещат. Аба радостно приветства с добре дошли щерка си и Друуг, прегърна по-големичките деца, а после взе Грууб в ръце. Зуг кимна на Айла пътъм, докато тичаше към Грод и Ука, а после към Овра и Гуув.

— Къде е Дорв? — запита с жестове Ика.

— Вече броди в света на духовете — отвърна Зуг. — Зрението му толкова отслабна, че не можеше да види какво му казваме. Мисля, че се отказа и не искаше повече да чака завръщането ви. Когато духовете го призоваха, той си тръгна с тях. Погребахме го и белязахме мястото, за да може Мог-ър да го намери за погребалния обред.

Айла се огледа и изведнъж я обзе тревога.

— Ами Иза къде е?

— Много е болна, Айла — рече Аба. — От последната нова луна не е излизала от леглото.

— Иза! Не и Иза! Не! Не! — извика Айла и се втурна към пещерата. Когато стигна до огнището на Креб, захвърли вързопите и се хвърли към лежащата в постелята жена. — Иза! Иза! — изплака младата жена. Старата знахарка отвори очи.

— Айла — промълви тя с едва доловим, дрезгав глас. — Духовете са чули молбата ми — рече тя с немощни жестове. — Върна се — Иза протегна ръце. Айла я прегърна и усети изпосталялото ѝ, хилаво тяло, само кокали и кости под сбръчканата кожа. Косите ѝ бяха снежнобели, лицето ѝ представляваше изсъхнал пергамент, опънат върху измършавелите бузи и хлътнали очи. Изглеждаше като че ли е на хиляда години, а току-що бе навършила двадесет и шест.

Айла почти не виждаше от сълзите, които се стичаха по лицето ѝ.

— Защо ли ми трябваше да ходя на това Събиране на Клановете? Трябваше да остана тук и да се грижа за теб. Знаех, че си болна, защо изобщо тръгнах и те оставих?

— Не, недей, Айла — направи жест Иза. — Недей да се самообвиняваш. Не можеш да промениш това, което е писано. Когато тръгна, знаех, че съм на смъртно легло. Не би могла да ми помогнеш, никой не би могъл. Просто исках да те видя още веднъж, преди да се преселя при духовете.

— Няма да умреш! Няма да те оставя да умреш! Ще се погрижа за теб. Ще ти помогна да оздравееш — зажестикულიра Айла не на себе си.

— Айла, Айла. Има неща, които не са по силите дори на най-изкусната знахарка — От напъна последва пристъп на кашлица. Айла я подпираше, докато кашлицата не престана. Напъха постелята си зад жената, за да я повдигне и да облекчи дишането ѝ, после взе да тършува сред струпаните около постелята на Иза церове.

— Къде е оманът? Не виждам никакъв оман.

— Едва ли е останал — немощно направи знак Иза. Пристъпът на кашлицата бе изчерпал последните ѝ сили. — Доста често го използвах, а не можах да изляза да набера още. Аба се опита да ми набере, но ми донесе слънчоглед.

— Не трябваше да те оставям — рече Айла и се втурна навън от пещерата. Срещна Уба с Дърк на ръце и Креб на входа. — Иза е болна — размахваше неистово ръце тя, — а дори няма оман. Отивам да набера. Огнището е останало без огън, Уба. Защо ми трябваше да ходя на това Събиране на Клановете? Трябваше да остана с нея. Защо изобщо тръгнах? — По мрачното лице на Айла, прашно от пътуването,

личаха ивиците от сълзите ѝ, но тя нито забелязваше, нито я беше еня. Спусна се надолу по склона, а Креб и Уба забързаха към пещерата.

Айла прецапа потока, втурна се към ливадата, където растеше билето и след като го откъсна, с голи ръце изрови корените му. Спирайки се на потока само колкото да ги измие, тя се юрна обратно към пещерата.

Уба бе наклала огън, но водата, която бе започнала да подгрява бе само хладка. Креб бе застанал над Иза и правеше церемонии движения, като влагаше повече страст от много дни насам и призоваваше всички, познати нему духове, да насърчат животелната ѝ сила, умоляваше ги още да не я взимат със себе си. Уба бе оставила Дърк на една постелка. Той тъкмо бе взел да пълзи, а след това се изправи на ръце и колена. Припна към майка си, която бе заета да реже корените на малки парченца, но тя го отблъсна, когато се опита да суче. Айла нямаше време за сина си. Когато изсипа корените във водата и от нетърпение да заври добави още камъни, той зациври.

— Дай ми да видя Дърк — направи жест Иза. — Толкова е порасъл.

Уба го вдигна и го занесе на майка си. Положи бебето в скута на Иза, но той не бе в състояние да се гушка в скута на старица, която не помнеше и взе да се върти, за да слезе отново.

— Силен и здрав е — рече Иза — и вече без труд си държи главата изправена.

— Та той дори си има вече стопанка — обади се Уба — или по-скоро му обещаха едно невръстно момиченце.

— Стопанка ли? Че кой Клан ще му обещае момиче? Толкова млад и с неговия недъг.

— На Събирането на Клановете имаше една жена с недъгава щерка. Още на първия ден дойде и ни заприказва — обясняваше Уба. Рожбата ѝ дори прилича на Дърк, поне в главата. В лицето е малко различна. Майката попита дали можем да ги задомим. Ода бе толкова притеснена, че щерка ѝ няма да си намери стопанин. Брун и вождът на техния Клан уговориха всичко. Мисля, че след следващото Събиране на Клановете ще дойде да живее тук, дори въпреки че не е още жена. Ебра се съгласи да живее при нея, докато и двамата не пораснат, за да се задомят. Ода бе толкова щастлива, особено след като Айла приготви напитката за церемонията.

— Значи те наистина приеха Айла за знахарка от моя род. Чудех се дали ще се съгласят — зажестиккулира Иза, после спря. От разговора се уморяваше, но само като видеше край себе си скъпите същества, ако не тялото, то поне духът ѝ се подмладяваше. — Как се казва това момиче?

— Юра — отвърна Изината щерка.

— Името ми харесва, добре звучи — Иза си почина отново, после зададе нов въпрос. — Ами какво стана с Айла? Тя намери ли си стопанин на Събирането на Клановете?

— Кланът, дето са рода със Зуг, я имат предвид. Отначало отказаха, а след като бе приета като знахарка, решиха да си помислят. Не остана време за по-нататъшни уговорки, преди да си тръгнем. Може и да вземат Айла, но не мисля, че искат Дърк.

Иза само кимна, после затвори очи.

Айла стриваше месо, за да направи чорба на Иза. Постоянно, нетърпеливо проверяваше дали врящите във водата корени са станали на цвят и вкус. Дърк пропълзя до нея, но тя отново го отблъсна.

— Дай го на мен, Уба — направи знак Креб. Седнал в скута на Креб, младенецът се умири за малко, заинтригуван от брадата на стареца. Но скоро и това му омръзна. Потърка очички и се напъна да се освободи от възпиращата го ръка и когато бе на воля, запълзя направо пак при майка си. Беше уморен и гладен. Айла стоеше край огъня и едва ли го забелязваше, докато раздраженият младенец не се опита да се изправи, като се държеше за краката ѝ. Креб се надигна, после постави тоягата си и направи знак на Уба да му подаде момченцето в единствената му ръка. Останал без опората си, куцукайки тромаво той се довлече до огнището на Брод и положи Дърк в скута на Ога.

— Дърк е гладен, а Айла е заета да приготвя цяр за Иза. Ще го нахраниш ли, Ога?

Ога кимна, взе бебето от него и подаде на Дърк гърдата си. Брод я изгледа кръвнишки, но му бе достатъчно само един навъсен поглед от страна на Мог-ър, за да прикрие бързо яда си. Ненавистта му към Айла не се разпростираше и над мъжа, който я закриляше и хранеше. Брод твърде много се страхуваше от Мог-ър, за да го мрази. Обаче, още на младини бе открил, че великият, тачен мъж рядко се месеше в мирския живот на Клана и дейността му бе ограничена до света на духовете. Никога Мог-ър не се бе опитвал да попречи на Брод да

упражни властта си над младата жена, която споделяше огнището с него, но на Брод не му се искаше да се спречква с мага открито.

Магът се затътри обратно към огнището си и взе да се рови сред разхвърляните вързопи за мехура с меча мас, който бе неговият пай от претопената мас на обредното животно. Уба го видя и му се притече на помощ. Креб го отнесе в скривалището на духовете. Макар и да бе сигурен, че няма смисъл, възнамеряваше да използва всяка магия от арсенала си, за да помогне на Айла да опита и да спаси живота на Иза.

Най-сетне корените се свариха и Айла гребна чаша от течността, сега пък нетърпелива да почака да изстине. Топлата чорба, с която я нахраниха по-рано, на малки глътки, като Айла крепеше главата ѝ, точно както Иза бе сторила с нея, когато бе петгодишна и бе на крачка от смъртта, донякъде бе посъживила старата знахарка. Откакто бе легнала в постелята, почти не се хранеше, а и преди това не бе кой знае колко яшна. Често отнасяха донесената ѝ храна непокътната. Иза прекара едно безутешно, сиротно лято. Останала сама, без да има кой да проверява дали се храни, тя често забравяше или просто ѝ беше все едно. Останалите трима до един се опитваха да ѝ помогнат като видяха, че не я бива, но не знаеха как.

Иза бе станала, когато краят на Дорв наближи, но най-възрастният член на Клана ги напусна бързо и за нея не бе останало почти нищо друго, освен да се опита да облекчи страданията му. Неговата смърт хвърли сянка на обреченост и върху останалите живи. Пещерата им се струваше по-празна, след като той ги напусна и всички осъзнаха колко близко се намират до отвъдния свят. За пръв път след земетресението умираше някой.

Айла бе приседнала до Иза и духаше течността в костената чаша, като от време на време я опитваше да види дали е достатъчно изстинала. Дотолкова се бе посветила изцяло на Иза, че дори не забеляза как Креб излиза с Дърк, нито пък го видя, че се оттегля в мъничката пещера, нито усети, че Брун я наблюдаваше. Чуваше тихото клокочене на Изиния дъх и знаеше, че е на смъртно легло, но не ѝ се искаше да повярва. Ровеше из паметта си за церове.

„Лапа от сърцевината на балсамово дърво, мина ѝ през ума. Да, и отвара от бял равнец. А и дишането на парата му може да помогне. Черни боровинки, билки и девичи косъм. Не, това е за лека простуда. Корени от репей? Възможно е. Нишестено биле? Разбира се, а

пресният корен е най-полезен есенес.“ Айла твърдо бе решила да налее Иза с отвари, да я покрие с лапи и да я удави в пара, ако се наложеше. Готова бе на абсолютно всичко, само и само да продължи живота на майка си, единствената майка, която познаваше. Не би понесла мисълта за Изиния край.

Макар и Уба до болка да бе наясно със сериозността на майчината си болест, за нея не остана незабелязано и присъствието на Брун. Не се случваше често мъж да посещава огнището на друг мъж в негово отсъствие и появяването на Брун я стресна. Втурна се да прибира разхвърляните наоколо вързопи, за да поподреди, като стрелкаше с очи ту Айла, ту Брун, ту майка си. Без да има кой да я напътства и да ѝ дава указания, тя не знаеше как да постъпи при посещението на Брун. Никой не бе го забелязал, никой не го приветстваше с добре дошъл, какво ли трябваше да стори тя?

Брун наблюдаваше троицата жени — старата знахарка, ревностната млада жена, която нямаше никаква прилика с Клана и въпреки това бе церителката им с най-висок ранг и Уба, на която също ѝ бе писано да стане знахарка. От край време бе привързан към посестримата си. Тя бе мъничко момиченце, винаги глезено и галено и посрещано с отворени обятия, след като се бе родило момче, което да поеме задълженията на вожда. Винаги се бе чувствал неин покровител. Той никога не би се спрял на мъжа, който ѝ бе стопанин, Брун никога не бе го харесвал — самохвалко, който се присмиваше на сакатия му брат. Но Иза нямаше избор, но добре се справи с положението. И въпреки всичко откак погина стопанинът ѝ, тя никога преди не се бе радвала на по-голямо щастие. Бе святна жена и добра знахарка. Кланът щеше да осиротее без нея.

„Щерката на Иза расте, помисли си той, наблюдавайки я. Скоро Уба ще стане жена. Ще трябва да си помисля за кого да я задомя. Трябва да бъде добър стопанин, човек, с когото ще се разбират. Ще е по-добре и за ловеца, ако стопанката му е предана. Но кой ли остана, освен Ворн?

Трябва да се има предвид и Она, а тя пък не може да се задоми за Ворн, нали му е посестрима? Ще трябва да почака, докато Борн стане мъж. Ако стане жена по-рано, може да си роди дете преди Борн да е готов за задомяване. Навярно ще се наложи малко да го подбутна, та той е по-голям от Она. Дали Ворн ще е добра партия за Уба? Друг

добре му повлия, а и той обича да се перчи пред нея. Вероятно съществува някакво привличане.“ Брун остави тези свои мисли в подредения си ум за бъдеща справка.

Отварата от оман бе изстинала и Айла събуди задрямалата старица и нежно придържаше главата ѝ, докато ѝ даваше да изпие билето. „Не мисля, че този път ще успееш да я изправиш на крака, Айла“, каза си наум Брун, като гледаше немощната жена. „Как така се състари толкова бързо? Беше най-младата, а сега изглежда по-стара и от Креб. Още помня, когато ми намести счупената ръка. Не може да е била по-стара от Айла, когато тя намести таза на Брак, но вече бе жена и стопанка. При това добре се справи. Оттогава не ми е създавала ядове, само дето ме понаболява напоследък. И аз остарявам. Дните ми на ловец са преброени и ще трябва да предам водачеството на Брод.

Дали е готов за това? Доста добре се справи на Събирането на Клановите, бях на крачка още тогава да му го отстъпя. Смел е, хората се надпреварваха да ми кажат какъв щастливец съм. Имам късмет, не ще и дума. Боях се да не бъде избран да придружи Урсуз. Би било голяма чест, но точно от тази чест бих се отказал. Горн бе свестен мъж, на Клана на Норг не му провървя. Винаги така става, когато Урсуз избира. Понякога наистина си късметлия да ти бъде спестена тази чест, синът на стопанката ми още ходи по тази земя. А и той е неустрашим. Може би твърде неустрашим. За младия мъж е хубаво да е малко безстрашен и безразсъден, но един вожд трябва да е по-трезво мислещ. Трябва да се съобразява с хората си. Трябва да обмисли и запланува всичко така, че ловът да бъде успешен и въпреки това да не излага на безсмислени опасности хората си. Навярно трябва да му позволя да ръководи няколко лова, за да придобие опит. Ще трябва да се научи, че за да бъдеш вожд, не е нужна само безразсъдна смелост, ами и отговорност, и самообладание.

Какво ли у Айла изкарва на показ най-лошите му черти? Защо наистина се унижава като се съревновава с нея? Може наистина да изглежда по-различна, но пък си е жена. Прочее, доста смела за жена, окото ѝ не трепва. Чудя се дали родата на Зуг ще я приемат? След като свикнах ще ми е чоглаво без нея. А и тя е добра знахарка, гордост за всеки Клан. Ще направя всичко по силите си, за да я оценят по достойнство. Само я вижте, дори и синът ѝ, когато бе готова да последва в отвъдното, не може да ѝ попречи да се грижи за Иза. Не са

много хората, които биха дръзнали да се опълчат срещу пещерната мечка, за да спасят нечий живот. И тя може да бъде безстрашна, а и се научи да се владее. По време на Събирането на Клановете се държа добре, бе сваятна жена във всяко едно отношение, а не както когато бе по-млада. Накрая всички се надпреварваха само да я хвалят.“

— Брун — обади се Иза с немощен глас. — Уба, донеси на вожда чай — нареди тя със знаци, като се опитваше да се изправи в постелята си. Тя все още бе истинската господарка на огнището на Креб. — Айла, донеси на Брун кожа да седне. Тази жена съжалява, че не може да сервира на вожда сама.

— Иза, не бери грижа. Не съм дошъл за чай, дойдох да те видя — с жестове рече Брун, присядайки на постелята ѝ.

— Откога стоиш там? — запита Иза.

— Отскоро. Айла си има работа, предпочетох да не притеснявам нито нея, нито теб, докато не свърши. Всички питаха за теб на Събирането на Клановете.

— Успешно ли мина?

— Кланът още е начело. Ловците се справиха добре. Брод пръв бе избран за Мечата Церемония. И Айла си я биваше. Сума ти комплименти ѝ направиха.

— Комплименти! За какво са ти комплиментите? Твърде много карат духовете да завиждат. Щом се е справила, щом е донесла почести на Клана, това е достатъчно.

— Добре се справи. Бе приета в Клана, държа се като истинска жена. Тя е твоя дъщеря, Иза. Можеше ли да се очаква нещо друго?

— Да, тя ми е дъщеря, колкото и Уба ми е щерка. Имах щастието духовете да ме дарят с две дъщери и двете ще станат добри знахарки. Айла ще може да довърши подготовката на Уба.

— Не! — прекъсна я Айла. — И двете ще довършим обучението на Уба. Ти ще оздравееш. Вече сме тук, има кой да се грижи за теб. Ще се оправиш, само чакай и ще видиш — зажестикულიра тя искрено разочарована. — Трябва да оздравееш, мамо.

— Айла, чедо. Духовете ме чакат, скоро ще трябва да отида с тях. Изпълниха ми последното желание, да видя скъпите си същества, преди да си тръгна, но не мога да ги карам да чакат още.

Чорбата и церовете мобилизираха последните сили на болната жена. Като резултат от сърцатия опит да се пребори с болестта,

изцедила докрай жизнената ѝ енергия, телесната ѝ температура се повишаваше. Блясъкът в лъсналите ѝ от треската очи и руменината по страните ѝ придаваше измамно здрав вид. Но лицето на Иза излъчваше сияние, сякаш бе осветено отвътре. Това не бе руменината на живота. Загадъчното състояние се наричаше сияние на духа и Брун го бе виждал и преди. То представляваше прилив на жизнени сили, преди да я напуснат завинаги.

Ога задържа Дърк в огнището на Брод до късно и върна спящото дете много след залез-слънце. Уба го положи на постелята на Айла, която тя бе разстлала. Момичето се бе уплашило и не знаеше какво да прави. Нямаше към кого да се обърне. Креб се бе върнал само колкото да изрисува знаци по Изиното тяло с каша от червена охра и меча мас, докато правеше заклинанията си над нея. Веднага след това се върна в мъничката пещера и повече не се весна.

Уба бе разопаковала всичко и бе подредила огнището, приготвила бе вечерната храна, която никой не вкуси и я бе прибрала. После седна тихичко до спящото бебе, като ѝ се искаше да измисли още някаква задача, все едно каква, само да върши нещо. Макар че работата не можеше да успокои ужаса, който изпитваше, поне се занимаваше с нещо. А това бе по-добре отколкото просто да седи и да гледа как майка ѝ умира. Най-накрая тя си легна на постелята на Айла и се сви на кравай около бебето, като се гушеше в него в отчаян опит да почерпи топлина и сигурност от някого.

Айла не преставаше да се труди над Иза, като изпробваше всеки хрумнал ѝ цял и лечение. Не се откъсваше от нея, не смееше да я остави нито за миг от страх, че женицата ще си отиде, докато я няма. Не само тя не мигна тази вечер. Само малките деца спяха. Край всяко огнище в потъналата в мрак пещера мъже и жени се взираха в алената жар на тлеещите огньовете или пък лежаха на постелите си с отворени очи.

Небето навън бе облачно и звездите не се виждаха. Сумракът в пещерата стана непрогледен около просторния вход, забулвайки всеки признак на живот, освен догарящите въглени на пещерния огън. В безмълвното, ранно утро, все още в потайна доба, Айла разтърси глава от мимолетната дрямка.

— Айла — обади се Иза с дрезгав шепот.

— Какво има, Иза? — попита тя с жестове. Очите на знахарката отразяваха мъждукащата светлина на тлеещите въглени в огнището.

— Искам да ти кажа нещо, преди да си отида — зажестиккулира Иза, после ръцете ѝ клюмнаха. Трудно и беше да ги движи.

— Не се опитвай да говориш, мамо. Просто си почивай. На сутринта ще си заякнала.

— Не, чедо, трябва да ти го кажа сега. Не ще дочакам утрото.

— Ще и още как. Трябва. Не можеш да ни напуснеш — със знаци и рече Айла.

— Айла, отивам си, трябва да се примириш. Нека да довърша, не ми остава много — Иза пак си почина, докато Айла чакаше онемяла и отчаяна.

— Айла, винаги съм те обичала най-много. Не знам защо, но е истина. Искях да останеш при мен, да заживееш в Клана. Но скоро мен няма да ме има. И на Креб не му остава много време преди да поеме към отвъдното, а и Брун остарява. А после Брод ще стане вожд. Айла, не можеш да останеш, след като Брод стане вожд. Той все ще намери начин да ти причини болка — Иза отново си почина като притвори очи и с мъка насъбра дъх и сила да продължи. — Айла, щерко моя, мое странно, опако дете, което винаги е полагало толкова усилия, изучих те за знахарка, за да имаш достатъчно висок ранг, да останеш в Клана, дори и да не се задомиш. Но ти си жена, имаш нужда от стопанин, от собствен мъж. Ти не си от Клана, Айла. Рожба си на Другите, там и ти е мястото. Ще трябва да ни напуснеш, чедо, да потърсиш своите хора.

— Да напусна ли? — объркана зажестиккулира тя. — Та къде мога да отида, Иза? Не познавам никого от Другите, дори не знам къде да ги търся.

— Има сума ти от тях на север оттук, Айла по бреговете отвъд полуострова. Майка ми разказа, че мъжът, излекуван от майка ѝ, дошъл от север — Иза направи пауза отново, после продължи с усилие. — Не можеш да останеш тук, Айла. Тръгни и ги търси, чедото ми. Намери хората си, намери си стопанина — Изините ръце в миг клюмнаха и тя склопи очи. Дъхът ѝ едва се долавяше. С усилие си пое дълбоко въздух и отново отвори очи. — Кажи на Уба, че я обичам, Айла. Ти бе първата ми рожба, любимата ми щерка. Винаги съм те обичала... обичала най-много... Иза издъхна с клокочеща въздишка. Повече не си пое дъх.

— Иза! Иза! — запищя Айла. — Мамо, не си отивай, не ме оставяй! О, мамо, не си отивай!

Уба се събуди от Айлиния вопъл и се втурна към тях.

— Мамо! О, не! Мама я няма! Майка ми си отиде.

Момичето и младата жена се взираха една в друга.

— Каза ми да ти кажа, че те обича, Уба — рече Айла. Очите ѝ бяха сухи, тя все още не бе осъзнала ужаса на станалото. Креб се затътри към тях. Вече излизаше от пещеричката си, когато Айла изпищя. На път да се разридае, Айла слепешком ги прегърна и всички те се вкопчиха в скръбната прегръдка на споделената печал. Сълзите на Айла омокриха всички. Уба и Креб не плачеха със сълзи, но болката им не бе по-малка.

Ога, ще накърмиш ли пак Дърк?

Жестът на едноръкия мъж бе недвусмислен за младата жена, въпреки че в ръката си държеше гърчещото се бебе. „По-добре е Айла да го накърми, помисли си тя. Не е хубаво за нея да не кърми толкова време.“ Трагедията на Изината кончина, както и смутът от реакцията на Айла биеха на очи в изражението на Мог-ър. Не бе могла да откаже на молбата на магьосника.

— Разбира се, че ще го накърмя — отвърна Ога и пое Дърк в ръце.

Креб закуцука обратно към огнището си. Завари Айла в същата поза, макар че Ебра и Уба бяха отнесли тялото на Иза да го приготвят за погребението. Косите ѝ бяха разчорлени и по лицето ѝ още се виждаха следите от праха от пътуването и сълзите ѝ. Облечена бе в същите мръсни и оцапани дрехи, които бе носила по време на дългия преход от Събирането на Клановете. Когато синът ѝ зарева да го нахранят, Креб го бе положил в скута ѝ, но тя бе глуха и сляпа за нуждите му. Друга жена би разбрала, че дори най-дълбоката печал в крайна сметка би отстъпила пред пронизителния рев на бебето. Но Креб имаше малък опит с майки и бебета. Знаеше, че жените често си кърмят децата една на друга и не би могъл да остави детето гладно, щом като имаше други жени, които можеха да го нахранят. Бе занесъл Дърк на Ага и Ика, но техните рожби вече бяха на път да престанат да сучат и те разполагаха с ограничено количество мляко. Грев бе на малко повече от годинка и Ога изглежда винаги разполагаше с излишък от мляко, така че Креб вече неколkokратно ѝ бе носил Дърк. Айла не чувстваше болката в твърдите си, спечени, не кърмили гърди, болката в сърцето ѝ бе по-голяма.

Мог-ър взе тоягата си и закуцука към дъното на пещерата. Бяха донесли камъни и ги бяха струпали на купчина в един неизползваем ъгъл на просторната пещера и в калния под бяха изкопали плитък ров. Иза бе първа по ранг знахарка. Не само мястото и в йерархията на

Клана, но и близостта ѝ с духовете определяха да бъде погребана в пределите на пещерата. Това им гарантираше, че нейните духове-закрилници ще останат още известно време близо до Клана и тя самата ще може да бди над тях от дома си в отвъдния свят. А и по такъв начин бяха сигурни, че лешоядите няма да разнесат костите ѝ.

Магът напръска с червена охра вътрешността на овалния ров, после стори едноръките си жестове. След като освети земята, където щеше да бъде погребана Иза, закуцука към нещо издуто, покрито небрежно с кожена плащеница. Отметна плащеницата и откри сивото, голо тяло на знахарката. Ръцете и краката ѝ бяха огънати и завързани в позата на зародиш с боядисани в червено сухожилия. Магът направи заклинателен жест, после приклепна и взе да втрива в студената плът мехлем от червена охра и мас от пещерна мечка. Сгушена като ембрион и намазана с червено, което напомняше кръвта при раждане, Иза щеше да пристъпи в отвъдния свят по същия начин, по който се бе появила на този.

За пръв път му беше толкова трудно да изпълни задълженията си. Иза бе нещо повече от посестримата на Креб. Тя го познаваше по-добре от всеки друг. Познаваше и страданията, които понасяше, без да се оплаква, срамът, който бе изстрадал поради недъга си. Разбираше добротата му, чувствителността му, радваше се на величието му, на силата и волята му за победа. Беше му готвила, грижила се бе за него, облекчавала бе болките му. С нея бе познал радостта на семейството почти като всеки друг мъж. Макар и да не бе я докосвал толкова интимно както в момента, докато втриваше в студеното ѝ тяло мехлема, за него беше повече от „стопанка“ за който и да е мъж. Смъртта ѝ го съсипваше.

Когато се върна в огнището си, лицето на Креб бе сиво като тялото ѝ. Айла още седеше край постелята на Иза и се взираше с празен поглед в пространството, но когато Креб взе да се рови из вещите на Иза, се размърда.

— Какво правиш? — запита тя с жест, бранеща всяка Изина вещ.

— Търся паниците и вещите на Иза. Нещата, с които си е служила на този свят, трябва да бъдат заровени с нея, за да може духът им да се пресели заедно с нея в отвъдното — обясни Креб.

— Ще ти ги донеса — рече Айла и го отблъсна. Насъбра дървени паници и костени чаши, използвани от Иза за приготвянето на

церовете и отмерване на дозите, кръглия, ръчен камък и плоската, каменна основа за трошене и смилане, личните ѝ чинии за храна, още няколко пособия и целебната ѝ чанта и ги положи на Изината постеля. После се вторачи в жалката купчина, която представляваше живота и делото на Иза.

— Това не са Изините инструменти! — гневно зажестикულიра Айла, после скочи и се втурна навън от пещерата. Креб я проследи с поглед, после тръсна глава и взе да събира инструментите на Иза.

Айла прекоси потока и се спусна към поляната, където често бяха ходили с Иза. Спря се пред туфа многоцветни ружи на дълги, изящни стъбла и набра букет от различни цветове. После набра от многолистния, подобен на маргаритка бял равнец, използван за лапи и за болки. Тичаше през ливади и гори и береше още растения, които Иза бе използвала за целебните си магии: магарешки бодил с белезникавите му листа и кръгли, бледожълти цветове и жълти осили, едър, цветист, жълт кръстец и синьото, биещо на червено кукувиче грозде.

Всяко от набраните растения бе намирало по някое време мястото си в Изината аптечка, но тя подбираше само тези, които бяха и красиви, с колоритни, приятно миришещи цветове. Айла отново избухна в плач, когато се спря на края на ливадата с цветята си и си спомни времената, когато заедно с Иза ходеха да берат цветя. Цветята бяха толкова много, че ѝ беше трудно да ги носи без кошницата си за бране. Няколко цветя се отрониха и докато се навеждаше да ги вдигне тя забеляза сплетените клонки на жилавия хвоц с дребните си цветчета и без малко да се усмихне на хуманната си идея.

Затършува в гънките на дрехата си, измъкна нож и отрязва една клонка от растението. Под топлите слънчеви лъчи на ранната есен Айла седна на края на ливадата и взе да сплита стеблата на красивите цветя около жилавата клонка, докато цялата не се превърна в изобилие от ярки цветове.

Целият Клан се изуми, когато Айла закрачи пред пещерата с многоцветния си венец. Тя се отправи направо към дъното на пещерата и го постави до тялото на знахарката, положено настрани в плиткия ров, оградено с овал от камъни.

— Това са Изините инструменти! — зажестикულიра предизвикателно Айла, готова да спори с всеки.

Старият магьосник кимна. „Права е, помисли си той. Това са инструментите на Иза, тя от това разбираше, цял живот е работила с тях. Навярно ще се зарадва да ги вземе със себе си в отвъдното. Чудно, дали там растат цветя?“

Пособията на Иза, принадлежностите ѝ и цветята бяха поставени в гроба заедно с жената и Кланът взе да трупа камъните връз тялото, докато Мог-ър с жестове молеше Духа на Великия Урсуз и Антилопата Сайга на тогава ѝ да съпроводят сигурно духа на Иза в отвъдния свят.

— Чакайте! — внезапно се намеси Айла. — Забравих нещо — Изтича до огнището и затършува за целебната си чанта, а после внимателно измъкна двете половинки на древната, знахарска паница. Втурна се обратно и положи парчетата в гроба до тялото на Иза. — След като вече не можем да си служим с нея, защо тя да не я вземе със себе си.

Мог-ър кимна одобрително. Подобавашо бе, по-подобавашо отколкото предполагаша, после отново се зае с церемониите си движения. След като и последният камък бе положен, жените от Клана взеха да трупат дърва около и върху каменната могила. С жар от пещерния огън запалиха готварския огън за Изиното погребално пиршество. Храната се готвеше върху гроба ѝ и в продължение на седем дни щяха да поддържат огъня. Жегата от кладата щеше да прогони всякаква влага от тялото, щеше да го изсуши, да го мумифицира и да го лиши от мирис.

Щом като пламъците се разгоряха, Мог-ър с жестове начена прощалното оплакване, което покърти от дън душа всеки член на Клана. Говори на света на духовете за тяхната любов към знахарката, която се бе грижила за тях, бдяла бе над тях, помагала им бе в болести и болки, забулена в тайна като смъртта. Това бяха ритуални жестове, повтаряха се в същия вид при всяко погребение, но някои от движенията му се използваха предимно по време на мъжките церемонии и бяха непознати за жените, но въпреки това те разбираха за какво става дума. Макар и външната форма да бе установена, жарта, убедителността и неизразимата скръб на великия, свят мъж извисяваше церемониите му жестове много над обичайния обред.

Със сухи очи Айла се взираше над играещите пламъци в плавните движения на сакатия, еднорък мъж, като изпитваше силата на чувствата му, сякаш бяха нейни. Мог-ър даваше израз на болката ѝ и тя

изцяло се отъждестви с него, сякаш бе влязъл в нея и говореше с ума ѝ, чувстваше със сърцето ѝ. Тя не бе единствената, която изпитваше неговата болка като своя. Ебра даде воля на скръбта си, а после я последваха и останалите жени. Уба, с Дърк в ръцете си, усети как в гърлото ѝ се надига приблизителен, безсловесен вопъл и с изблик на облекчение се присъедини към състрадателната жалейка. Айла се взираше пред себе си безучастно, дотолкова погълната от бездната на скръбта си, че не можеше да я изрази. Дори не можеше и сълза да пророни.

Не знаеше колко време се бе взирала в хипнотизиращите пламъци с невиждащи очи. Наложил се Ебра да я разтърси, за да дойде на себе си, а след това тя извърна пустия си поглед към стопанката на вожда.

— Айла, хапни нещичко. Това е последното пиршество, на което присъства и Иза.

Айла пое дървената чиния с храна, механично постави в устата си парче месо и едва не се задави, когато се опита да преглътне. Изведнъж скочи на крака и побегна от пещерата. Слепешком тя се запрепъва сред шубраци и камънаци. Отначало краката ѝ я понесоха по познатия маршрут към високопланинската ливада и мъничката пещера, които я бяха приютявали и преди. Но после смени посоката. Откакто бе показала мястото на Брун, то вече не ѝ се струваше нейно, а и последният ѝ престой бе свързан с твърде мъчителни спомени. Вместо това се изкатери на върха на скалата, заслоняваща пещерата им от северните ветрове, които с фучене се извиваха през зимата, и им пазеше завет от напористите есенни ветрища.

Шибана от вятъра, Айла падна на колене на върха и там, останала насаме с неповторимата си печал, тя даде воля на мъката си със сърцераздирателно, напевно ридание, като не преставаше да се клати в ритъм с късащото ѝ се сърце. Креб куцешком излезе след нея от пещерата, зърна силуета ѝ да се очертава на фона на обагрените от залеза облаци и до него долетяха пронизителните ѝ далечни вопли. Колкото и дълбока да беше скръбта му, не можеше да разбере отказа ѝ от утехата да не бъде сама в скръбта си, затварянето ѝ в себе си. Обичайната му проникателност бе замъглена от собствената му печал и той не можеше да разбере, че тя страдаше не само от скръбта си.

Чувство за вина разкъсваше душата ѝ. Тя се обвиняваше за смъртта на Иза. Бе оставила болната жена, за да отиде на Събирането на Клановете, тя бе знахарка, която бе изоставила някого в миг на нужда, и то някого, когото обичаше. Самообвиняваше се в излизането на Иза в планината да търси корен, за да не загуби тя желаната си на всяка цена рожба, завършило с почти гибелното заболяване, което изцеди силите на жената. Чувстваше се гузна за страданието, което бе причинила на Креб, когато несъзнателно бе последвала светлинките до малката зала вдън пещерата дълбоко на изток в недрата на планините. Не стига скръбта и вината, ами бе омаломощена от липса на храна и страдаше от млечна треска от подутите си, болящи я, не кърмили гърди. Но най-вече страдаше от угнетеност, за която Иза би намерила лек, ако бе сред живите. Защото Айла бе знахарка, посветила се на облекчаване на болките и спасяване живота на другите, а Иза бе първата ѝ болна, която бе умряла.

Айла най-вече се нуждаеше от рожбата си. Не само имаше нужда да го кърми, необходими ѝ бяха грижите за него, за да я върнат обратно на земята, да я накарат да разбере, че животът продължава. Но когато се върна в пещерата, Дърк спеше до Уба. Креб пак го бе занесъл на Ога да го накърми. Айла се мятеше и въртеше и не можеше да заспи като дори не разбираше, че треската и болката я държат будна. Умът ѝ също бе обърнат изцяло навътре и мисълта за скръбта и вината ѝ не я напускаше.

Когато Креб се събуди, нея я нямаше. Излязла бе от пещерата и отново се бе изкатерила на скалата. Креб я виждаше от разстояние и не сваляше от нея разтревожения си поглед, но не можеше да забележи нито слабостта ѝ, нито треската ѝ.

— Да отида ли да я прибера? — попита Брун и той объркан като Креб от Айлината реакция.

— Личи си, че иска да остане сама. Май ще трябва да я оставим — отвърна Креб.

Разтревожи се, чак когато вече не я виждаше и когато привечер още не се бе върнала, помоли Брун да я потърси. Съжаляваше, че не бе позволил на Брун да я потърси по-рано, когато видя вожда да я внася в пещерата. Скръбта и унието бяха взели своята дан, немощта и треската бяха свършили останалото. Уба и Ебра се грижеха за

знахарката на Клана. Тя не бе на себе си, ту трепереше от студ, ту гореше в треска. При най-лек допир до гърдите крещеше.

— Ще ѝ спре млякото — рече Ебра на момичето. — Вече е много късно за Дърк да помогне. Млякото се е спекло, той не може да го изсуче.

— Но Дърк е прекалено малък, за да го отбие. Какво ще стане с него? Ами с нея какво ще стане?

Ако Иза бе между живите или пък Айла бе на себе си, можеше да се окаже, че не е твърде късно. Дори Уба знаеше, че има лапи, които можеха да помогнат, церове, които можеха да подействат, но бе млада и несигурна в себе си, а пък и Ебра изглеждаше толкова сигурна. Когато треската ѝ попремина, млякото на Айла бе пресъхнало. Вече не можеше да кърми сина си.

— Не го ща това уродливо келеме в огнището си, Ога! Не го ща за побратим на синовете ти! — Брод бе бесен, размахваше юмруци, а Ога се бе свила в нозете му.

— Ами Брод, та той е още бебе. Трябва да суче. Ага и Ика нямат достатъчно мляко, няма никакъв смисъл да го кърмят. Моето е достатъчно. Винаги съм имала мляко в изобилие. Ако не се храни, ще умре от глад, Брод, ще погине.

— Хич не ме интересува, че ще пукне. По начало не биваше да му позволяват да живее. Не го ща в това огнище.

Ога престана да трепери и се вторачи в мъжа, който ѝ бе стопанин. Не ѝ се вярваше, че ще ѝ откаже да задържи рожбата на Айла. Знаеше, че ще покряска, ще побеснее и ще поругае, но в крайна сметка бе сигурна, че ще ѝ позволи. Не бе способен чак на такава жестокост, не можеше да остави бебето да умре от глад, независимо колко мразеше майката на Дърк.

— Брод, та нали Айла спаси живота на Брак, как е възможно да оставиш сина ѝ да умре?

— Не ѝ ли стига това, което получи, задето му спаси живота? Нали ѝ подариха живота, дори ѝ позволиха да ходи на лов? Нищо не ѝ дължа.

— Как така ще са ѝ подарили живота, като ѝ наложиха смъртното проклятие. Върна се от света на духовете само

благодарение на тотема си, благодарение на неговата закрила — завъзмуцава се Ога.

— Ако я бяха проклели като хората, нямаше да се върне и никога нямаше да роди това келеме. Като ѝ е толкова могъщ тотемът, защо ѝ секна млякото? Всички разправяха, че детето ѝ ще е нещастно. Има ли по-голямо нещастие от секването на майчиното мляко? А сега искаш да натресеш нещастieto му и на това огнище. Няма да позволя, Ога. Повече няма какво да говорим!

Ога седешком се изправи и впери в Брод спокоен, замислен поглед.

— Не, Брод — с жестове рече тя. — Това не е последният ни разговор — Вече не се страхуваше. Брод я погледна с възмутени, невярващи очи. — Можеш да забраниш на Дърк да живее в огнището ти, това е твое право и аз не мога нищо да направя. Но не можеш да ми забраниш да кърмя. Това пък е право на жената. Една жена може да кърми, което си ще бебе, стига да иска, и никой мъж не може да ѝ забрани. Айла спаси живота на сина ми и аз няма да оставя нейния да погине. Щеш не щеш, Дърк ще бъде побратим на синовете ти.

Брод се стъписа. Отказът на стопанката му да се подчинява на желанията му бе съвсем неочакван. Ога никога не си бе позволявала безочливо държание, никога не се бе отнасяла непочтително, нито пък бе показала и най-дребен признак на непокорство. Трудно му бе да го повярва. Стъписването му прерасна в ярост.

— Как се осмеляваш да противоречиш на стопанина си, жено. Ще те изгоня от огнището! — разбесня се той.

— Тогава ще си взема синовете и ще си отида, Брод. Ще помоля някой друг мъж да ме вземе. Ако никой не ме иска, може пък Мог-ър да ми позволи да живея с него. Но така или иначе ще кърмя Айлиното бебе.

Единственият му отговор бе отсечен удар със свит юмрук, който я просна. Прекалено разгневен бе, за какъвто и да е друг отговор. Понечи пак да я удари, после се завъртя на пети. „Това крещящо неуважение няма да ѝ се размине“, мислеше си той, докато крачеше към огнището на Брун.

— Първо зарази Иза, а сега своенравието и е завладяло и стопанката ми! — зажестикულიра Брод в мига, когато прекрачи ограденото с камъни огнище. — Казах на Ога, че не ща Айлиния син,

рекох ѝ, че не ща уродливо за побратим на синовете ѝ. И знаеш ли какво ми каза тя? Каза, че така или иначе щяла да го кърми! Вика, че не мога да ѝ попреча. Каза, че щял да бъде побратим на синовете ѝ независимо дали ми харесва, или не! Това за вярване ли е? И то от Ога? От стопанката ми?

— Тя е права, Брод — рече Брун с отмерено спокойствие. — Не можеш да ѝ забраниш да го кърми. Чие бебе кърми жената, не е мъжка работа, никога не е било мъжка работа. Мъжът се грижи за далеч по-важни неща.

На Брун хич не му харесваха буйните възражения на Брод. Брод се унижаваше, като толкова се вълнуваше от неща, които бяха женска работа. Ами кой друг да го кърми? Дърк бе от Клана, особено след Мечото Празненство. А Кланът винаги се грижеше за своите. Не оставяха да умре от глад след смъртта на стопанина си дори прищълка от друг Клан, която никога не бе раждала. Можеше да няма никаква полза от нея, можеше да е тежест, но докато в Клана имаше храна, имаше и за нея.

Брод можеше да откаже да приеме Дърк в огнището си. Ако го приемеше, трябваше да се нагърби с отговорността да го храни и да го обучи заедно със синовете на Ога. На Брун това не му се нравеше, но не беше и неочаквано. Всички знаеха за отношението му към Айла и сина ѝ. Но защо точно той трябваше да има нещо против стопанката му да кърми малчугана, та нали бяха от един и същи Клан?

— Да не би да искаш да кажеш, че на Ога вече ще ѝ се разминава всяко своеволно неподчинение? — беснееше Брод.

— Че теб какво те засяга, Брод? Да не би да искаш детето да умре? — попита Брун. Брод се изчерви от деликатния въпрос. — То е от Клана, Брод. Колкото и да му е обезобразена главата, не ми изглежда да е недоразвито. Като порасне ще стане ловец. Това е неговият Клан. Дори му уговорихме стопанка и ти се съгласи. Защо толкова се вълнуваш, че стопанката ти храни нечия рожба? Да не би пак всичко да е заради Айла? Та ти си мъж, Брод, каквото и да ѝ наредиш, трябва да се подчини. А тя ти се подчинява. За какво е тази надпревара с една жена? Та ти се унижаваш. Или пък греша? Брод, ти мъж ли си? Достатъчно ли си възмъжал, за да поведеш този Клан?

— Просто не искам едно уродливо дете да бъде побратим на синовете на стопанката ми — неубедително зажестичулира Брод, това

едва ли го извиняваше, но той усети заплахата.

— Брод, кой ловец не е спасявал живота на другаря си? Кой мъж не носи парченце от духа на всички останали? Кой мъж не е побратим с останалите? Какво значение има дали Дърк сега ще бъде побратим на синовете на стопанката ти или по-късно, като пораснат? Какво против имаш?

Брод не разполагаше с отговор, с нито един, който би бил приемлив за вожда. Не можеше да си признае всепоглъщащата ненавист към Айла. Все едно бе да си признае, че не може да владее чувствата си, да си признае, че не е достатъчно възмъжал да бъде вожд. Съжаляваше, че бе дошъл при Брун. „Как не се сетих, мислеше си той. Винаги е на нейна страна. Толкова се гордееше с мен на Събирането на Клановете. А сега, пак само заради нея, се съмнява вече в мен.“

— Е, щом Ога иска да го кърми, все ми е едно — направи жест Брод, — но не го ща в огнището си. — В този миг той знаеше, че стои в пределите на правата си и за нищо на света не би отстъпил. — Според теб може да не е недоразвит, но аз съм толкова сигурен. Не ща да се нагърбвам с обучението му. Все още се съмнявам, че от него ще стане ловец.

— Това си е твое право, Брод. С отговорността да бъде обучен се нагърбих аз, реших това още преди да го приема в Клана. Но взех, че го приех. Дърк е член на този Клан и ще стане ловец. Ще направя всичко по силите ми.

Брод се запъти към огнището си, но видя Креб да носи пак Дърк и Ога и излезе от пещерата. Не даде воля на яростта си, докато не бе сигурен, че е далеч от погледа на Брун. „За всичко е виновен сакатия старец“, повтаряше си той наум, после се опита да заличи тази мисъл от съзнанието си от страх да не би някак си магьосникът да разбере какво си е помислил.

Брод се страхуваше от духовете, навярно повече от всеки друг мъж в Клана, а в зоната на страха му влизаше и този, който общуваше толкова задушевно с тях. В края на краищата какво можеше да стори един ловец срещу пълчищата невидими същества, които можеха да донесат лош късмет, болести или смърт, а още повече срещу мъжа, който можеше да ги повика, когато му скимне? Неотдавна Брод се бе завърнал от Събирането на Клановете, където бе прекарал не една нощ

с младежите от останалите Кланове, които се плашеха един от друг с разкази за нещастия, предизвикани от разгневени мог-ъри. За променящи в последния миг посоката си копия, осуетявайки плячката, за страховити болести, причиняващи болки и страдания, за кръвопролития, за прегазвания, за всички видове ужасяващи бедствия бяха отговорни разгневените магове. Подобни ужасяващи истории не се разказваха толкова често в неговия Клан, но нали Великият Мог-ър бе най-могъщият магьосник от всички?

Макар че имаше време, когато младежът го смяташе по-достоеен за присмех, отколкото за уважение, обезобразеното тяло на Мог-ър и едноокото му лице, с ужасни белези, допринасяше за необичайната му дължност. За тези, които не го познаваха, той не приличаше на човек, навярно бе отчасти зъл дух. Брод бе извлякъл полза от страха на останалите младежи, радвайки се на недоверчивото им страхопочитание, когато се изфука, че не се страхува от Великия Мог-ър. Но въпреки цялото му самохвалие разказите бяха оставили своя отпечатък. Благоговееенето на Клана пред куцукация старец, когото не го биваше за лов, караше Брод да не предизвиква гнева му.

Когато и да се замечтаеше за мига, в който щеше да бъде вожд, все виждаше Гуув като свой мог-ър. Гуув бе почти негов връстник и често ходеха заедно на лов и Брод не можеше да си представи бъдещия маг в същата светлина. Убеден бе, че може да придума или да принуди чирака да се съгласи с решенията му, но и насън не виждаше как ще успее с Великия Мог-ър.

Докато Брод крачеше из горите край пещерата, взе твърдо решение. Никога повече да не дава основание на вожда да се усъмни в него, никога вече да не излага на опасност бъдещето си, от чието осъществяване бе на крачка. „Но когато стана вожд, решенията ще взимам аз, мислеше си той. Тя настрои Брун срещу ми, дори успя да настрои Ога, собствената ми стопанка. Когато стана вожд, няма да има никакво значение дали Брун е на нейна страна, вече няма да може да я покровителства.“ Брод помнеше всяко зло, което му бе сторила, всеки път, когато му бе отнела почестите, всяка въображаема обида на неговото аз. Не излизаха от ума му и той се опиваше от мисълта за отмъщение. Щеше да почака. „Един ден, рече си той на ум, не е далеч денят, в който ще съжалява, че изобщо е дошла да живее с този Клан.“

Брод не бе единственият, който обвиняваше хромия старец. И Креб се самообвиняваше за секването на майчиното мляко на Айла. Това вече едва ли имаше значение, след като неговата загриженост бе донесла толкова пагубни последствия. На него просто не му бяха ясни потребностите на женското тяло, твърде малък опит имаше с жени. Чак на пределна възраст той бе имал възможност отблизо да общува с майка и бебе. На него не му бе ясно, че когато една жена кърми чуждо дете, услугата бе по-скоро взаимна и от полза за самата нея, а не се явяваше някакво задължение. Никой не бе му казвал, а вече бе твърде късно да му се казва.

Чудеше се защо точно на нея се бе случило това ужасно нещастие. Да не би защото просто детето ѝ бе без късмет? Креб търсеше причини и в гузното си самонаблюдение взе да се съмнява в собствените си подбуди. Наистина ли бе от загриженост или пък всъщност бе искал да ѝ отвърне на злото, което несъзнателно му бе сторила, със зло. Достоеен ли бе той за великия си тотем? До такова дребнаво ли отмъщение бе изпаднал Великия Мог-ър? Щом той бе пример за най-високия по ранг свят мъж, то гибелта на народа му бе напълно заслужена. Увереността, че расата му е обречена, кончината на Иза и гузната му съвест за мъката, която бе причинил на Айла, го доведоха до мрачна безнадеждност. Най-трудното изпитание в живота на Мог-ър бе малко преди края му.

Айла не винеше Креб, а обвиняваше себе си, но да гледа как друга жена го кърми, а тя да не може, бе направо непоносимо. Ога, Ага и Ика се изредиха всичките да ѝ кажат, че ще кърмят Дърк вместо нея и тя им бе признателна, но най-често Уба носеше Дърк на някоя от тях и стоеше на гости, докато не се нахрани. Със секването на млякото Айла губеше съществен дял от живота на сина си. Все още тъгуваше за Иза и се самообвиняваше за нейната смърт, а Креб дотолкова се затворил в себе си, че не можеше да го достигне, пък и се страхуваше да опита. Но всяка нощ като си лягаше в постелята с Дърк бе благодарна на Брод. Отказът му да го приеме можеше само да означава, че още не е загубила съвсем сина си.

В сумрачните есенни дни Айла пак се залови за прашката като извинение да се скита сама. През миналата година толкова рядко бе ходила на лов, че бе позабравила умението си, но след като се

поупражни, възстанови точността и бързината си. Най-често излизаше на ранина и се връщаше по мръкнало като оставяше Уба да се грижи за Дърк и само ѝ бе жал, че зимата идваше толкова бързо. Упражненията ѝ бяха от полза, но се наложи да превъзмогне един проблем. Не бе ходила на лов често, след като стана напълно развита жена и натежалите ѝ гърди, подскачащи при всяка крачка или когато се затичаше, я дразнеха. Направи ѝ впечатление, че мъжете носеха кожена бедрена превръзка за предпазване на изложените на показ деликатни органи и си измайстори лента, която да придържа гърдите ѝ на място, връзваща се на гърба. Така се чувстваше по-удобно и не обръщаше внимание на любопитните, коси погледи, докато си я слагаше.

Въпреки че ловуването укрепваше тялото ѝ и заангажираше ума ѝ докато бе на воля, тя все още носеше бремето на скръбта и тъгата. На Уба ѝ се струваше, че радостта бе напуснала огнището на Креб. Чувстваше липсата на майка си, а както Креб, така и Айла сякаш излъчваха ореол от безутешна тъга. Само Дърк с бебешката си наивност хвърляше лъч от щастieto, което тя някога бе смятала, че се разбира от само себе си. От време на време той дори успяваше да събуди Креб от летаргията му.

Айла излезе на ранина, а Уба я нямаше край огнището, отишла бе да търси нещо в дъното на пещерата. Ога току-що бе донесла Дърк и Креб наглеждаше малчугана. Той бе сит и доволен, но не му се спеше много-много. Пропълзя до стареца и се изправи на клатушкащите си, неуверени крачета, сграбчвайки Креб за опора.

— Май скоро ще проходиш — рече с жестове Креб. — Още преди края на зимата ще тичаш из цялата пещера, млади момко — Креб го погъделичка по коремчето, за да подчертае жестовете си. Ъгълчетата на устата на Дърк се вдигнаха нагоре и той издаде звук, който Креб бе чувал само още един човек в Клана да издава. Засмя се. Креб го погъделичка отново и малчуганът се сви на две в бебешки кикот, загуби равновесие и седна на твърдото си малко дупе. Креб му помогна да се изправи и огледа малчугана както никога досега.

Бebешките крачета на Дърк бяха криви, но не колкото на останалите бeбeта от Клана и макар че бяха тантурести за Креб не бе трудно да види, че костите му бяха по-дълги и по-тънки. „Според мен

нозете на Дърк ще се изправят като порасне, подобно на Айлините, а и той ще е въз височък. А вратлето, което беше толкова мършаво и тъничко като се роди, че не можеше да държи изправена главата си, е точно като Айлината шия. Главичката му обаче не прилича на нейната или пък прилича? Високото чело, това е от Айла. Креб обърна главичката на Дърк да погледне профила му. Да, челото е нейното със сигурност, но веждите и очите, а и тилът са по-скоро на Клана. Айла беше права. Той не е уродлив, ами е смес, съчетание между нея и Клана. Питам се дали винаги е така? Дали духовете се смесват? Навярно точно затова се раждат и момичета, а не от слабия мъжки тотем. Дали животът се зачева със смесването на тотемния дух на мъжа и жената?“ Креб поклати глава, не знаеше дали е така, но това даде повод на стария магьосник да се замисли. В тази студена, самотна зима често си мислеше за Дърк. Имаше чувството, че Дърк е важен, само че защо му убягваше.

Ама Айла, аз не съм като теб. Не умея да ходя на лов. Къде ще отида, като се мръкне? — умоляваше я Уба. — Страх ме е, Айла.

Като гледаше уплашеното лице на девойката, на Айла ѝ се прииска да отиде с нея. Уба още не бе навършила осем години и само мисълта да прекара няколко дни в самота далеч от безопасността на пещерата я ужасяваше, но духът на тотема ѝ се бе сразил за пръв път и се налагаше. Нямаше никакъв избор.

— Нали се сещаш за малката пещера, дето се бях скрила след раждането на Дърк? Отиди там, Уба. Ще е по-безопасно, отколкото да стоиш на открито. Ще идвам да те видя всяка вечер и ще ти нося храна. Само за няколко дни, Уба. Да не забравиш да вземеш кожа за постеля и жар да запалиш огъня. Вода имаш наблизо. Ще ти бъде самотно, особено вечер, но ще бъдеш на сигурно място. А само като си помислиш, ти вече си жена. Скоро ще те задомим и навярно ще си имаш свое собствено бебе — утешаваше я Айла.

— Ти кого мислиш, че Брун ще избере за мен?

— Ти кого искаш Брун да избере за теб, Уба?

— Единственият незадомен е Ворн, макар че съм сигурна, че и Борг скоро ще бъде такъв. Разбира се, той може да реши да ме даде за втора жена на някой от останалите. Мисля, че за предпочитане е Борг. Едно време си играехме на стопанин и стопанка, докато не се опита да си облекчи нуждите с мен. Опитът му не бе кой знае колко сполучлив и вече се стеснява, пък и още малко и ще стане мъж, та вече не му е до игри с момичета. А и Она е вече жена, но не може да се задоми за Ворн. Освен ако Брун не реши да я даде на мъж, който вече си има една стопанка, за нея остава само Борг. Това според мен значи, че стопанинът ми ще е Ворн.

— Ворн е мъж от известно време, навярно вече жадува да се задоми — рече Айла. И тя бе стигнала до същото заключение. — На теб Ворн харесва ли ти за стопанин?

— Прави се, че не ме забелязва, но от време на време ме поглежда. Може и да не е толкова лош.

— Брод го харесва и един ден навярно ще стане заместник на вожда. За ранга не бива да се безпокоиш, но ще е от полза за синовете ти. Като беше по-млад Ворн не ми се нравеше много-много, но смятам, че си права. Не е толкова лош. Дори е мил с Дърк, когато Брод не е наоколо.

— Всички се отнасят добре с Дърк, с изключение на Брод — рече Уба. — Всички го обичат.

— Е, не ще и дума, че той се чувства като у дома си във всяко огнище. Толкова е свикнал да го разнасят като го кърмят, че дори вика на всяка жена „мамо“ — мимолетно се начумери Айла. Светкавична усмивка смени нещастното ѝ изражение. — Помниш ли когато нахълта в огнището на Грод, сякаш там се е родил?

— Как да не помня. Опитах се да не гледам натам, но просто не се удържах — сети се Уба. — Мина покрай Ука, просто я поздравих, наричайки я „Мамо“, запъти се направо към Грод и се покатери в скута му.

— Сещам се — рече Айла. — Никога не съм виждала толкова слисан Грод в живота си. После слезе и се запъти направо към копията на Грод. Бях сигурна, че Грод ще се разгневи, но когато безочливото хлапе помъкна най-голямото му копие, се трогна. А когато Грод му го взе от ръцете, той рече: „Дърк ходи на лов като Грод.“

— Мисля, че Дърк щеше да отмъкне тежкото копие навън, ако Грод не бе го спрял.

— Той не се разделя с мъничкото копие, което Грод му направи, и в леглото — все още усмихната зажестичулира Айла. — Нали го знаеш Грод, не приказва много-много. Изненадах се, когато се отби оня ден. Поздравих ме на две на три и просто се запъти направо към Дърк, пхна му това копие в ръцете, като му показва как да го държи. На тръгване каза само: „Щом момчето толкова иска да ходи на лов, трябва да си има собствено копие.“

— Мъчно ми е за Овра, дето си няма деца. Според мен Грод ще се зарадва, ако щерката на стопанката му си роди бебе — каза Уба. — Навярно и за това му се нрави Дърк, той всъщност не е привързан към никой мъж. И Брун го харесва, според мен, а пък Зуг вече му показва как да си служи с прашката. Не мисля, че ще му е трудно да се научи

да ловува, макар че в огнището му няма мъж, който да го обучи. Както се държат мъжете, човек може да си помисли, че всеки мъж от Клана е стопанин на майка му, с изключение на Брод. — Тук тя млъкна. — Може пък и да са, Айла. Дорв все разправя, че тотемите на всички мъже се съюзявали да сразят Пещерния ти Лъв.

— Мисля, че е най-добре да тръгваш, Уба — рече Айла като смени темата. — Ще те изпратя донякъде. Дъждът спря и ми се струва, че ягодите се зрели. Някъде по пътеката имаше голяма леха. По-късно ще дойда да те видя.

Гуув изрисува знака на тотема на Ворн върху знака на тотема на Уба с каша от жълта охра, като замъгли нейния знак, което свидетелстваше за неговото превъзходство.

— Приемаш ли тази жена за стопанка? — запита с жестове Креб.

Ворн потупа Уба по рамото и тя го последва в пещерата. После Креб и Гуув извършиха същия обред с Борг и Она и те се отправиха към новото си огнище за началото на периода си на уединение. Летните одежди на дърветата, още един оттенък по-светли, отколкото щяха да станат по-късно, зашумоляха от лекия ветреј, докато насъбралото се множество се разотиваше. Айла вдигна Дърк да го занесе до пещерата, но той се загърчи да слезе на земята.

— Добре, Дърк — с жест рече тя. — Може да вървиш, но ела вътре да си хапнеш чорба и каша. Докато приготвяше закуската, Дърк се измъкна от огнището и се отправи към новото огнище, сега обитавано от Уба и Ворн. Айла се втурна след него и го понесе обратно.

— Дърк иска види Уба — зажестукира малчугана.

— Не може. Дърк. Известно време никой няма да й ходи на гости. Но ако слушаш и си изядеш кашата, ще те взема с мен на лов.

— Дърк слуша. Защо не може види Уба? — запита момченцето. — Защо Уба не идва яде с нас?

— Тя вече не живее тук. Дърк. Сега е задомена за Ворн — обясни му Айла.

Дърк не беше единственият, на когото му правеше впечатление отсъствието на Уба. На всички им липсваше. Огницето сякаш опустя само с Креб, Айла и детето и напрежението между стареца и младата жена се чувстваше повече. Те никога не намериха начин да преодолеят взаимното си разкаяние от болката, която си бяха причинили един на друг. Често, когато Айла видеше стария магьосник да потъва в бездните на меланхолията, ѝ се искаше да отиде при него, да обвие с ръце разчорлената му, побеляла глава и да го прегърне, както когато бе малко момиченце. Но се възпираше от неудобството да не му се натрапва.

На Креб му липсваше тази любов, макар да не съзнаваше, че отсъствието ѝ допринасяше за унилостта му. И сума ти пъти, когато Креб зърнеше с каква мъка Айла гледа как някоя жена кърми сина си, му идеше да отиде при нея. Ако Иза бе жива, щеше да намери начин да ги събере отново, но при отсъствието на този посредник, те се отдалечаваха все повече един от друг, като всеки копнееше да изрази обичта си към другия, но никой не знаеше как да прескочи пропастта, която ги разделяше. И двамата бяха в лошо настроение по време на първата си закуска в отсъствието на Уба.

— Искаш ли още, Креб? — попита Айла.

— Не, не. Не се притеснявай. Наядох се — с жест отвърна той.

Гледаше я как почиства, докато Дърк се бореше с втората си порция с две ръчички и лъжица от мидена черупка. Въпреки че бе на малко повече от две години, вече не го кърмеха. Той все още ходеше при Ога и Ика, след като бе родила повторно, да суче за успокоение, заради близостта и понеже те му позволяваха. Обикновено щом се родеше ново бебе, по-големичките деца, които още сучеха, се отбиваха, но Ика правеше специално изключение за Дърк. Малчуганът изглежда усещаше привилегията си и не прекаляваше. Никога не изсукуваше всичкото ѝ мляко, нито веднъж не остави новороденото без мляко, просто се сгушваше в нея само за миг-два, сякаш да се увери, че има право.

И Ога се смиляваше над него, а и Грев, макар практически отдавна да не го кърмеха, се възползваше от слабостта на майка си. Често ги заварваха и двамата в скута ѝ, всеки засукал по една гърда, докато интересът им един към друг не преодолееше желанието им да сучат и я оставеха на мира, за да се боричкат. Дърк бе висок колкото

Грев, макар и да не бе толкова набит и въпреки че обикновено Грев побеждаваше, докато се боричкаха на шега, когато се надбягваха Дърк изпреварваше по-големичкото момче с лекота. Двамата бяха неразделни, търсеха се един друг при всяка възможност.

— И момчето ли ще водиш със себе си? — направи жест Креб след неловката пауза.

— Да — кимна тя, избърсвайки ръцете и лицето на детето. — Обещах му да го водя с мен на лов. Съмнявам се, че с него ще излезе нещо от този лов, но се налага и да събера някои билки, а и денят е прекрасен. — Креб изсумтя. — И ти би трябвало да излезеш навън, Креб — додаде тя. — Слънцето е от полза за теб.

— Да, добре, ще изляза, Айла. По-късно.

За миг ѝ мина през ума да го придума да излезе от пещерата като му предложи разходка край поточето, както правеха навремето, но той като че ли отново се бе прибрал в черупката си. Остави го да седи на същото място като преди, вдигна Дърк и забърза навън. Креб не вдигна очи, докато не бе сигурен, че е излязла. Посегна за тоягата си, после реши, че за да стане трябва бая да се понапъне и я остави пак.

Той не излизаше от мислите на Айла, докато тя се отправяше на път с Дърк, привързан за хълбока ѝ и с кошница за бране на гръб. Усещаше, че умствените му сили го напускат. По-разсеян бе от всякога и все я питаше за неща, за които вече му бе отговорила. Почти не излизаше от пещерата, дори когато времето бе топло и слънчево. А когато седеше с часове, както го наричаше, в размисъл, често заспиваше седнал.

Айла закрачи с по-едри крачки, след като вече не я виждаха от пещерата. Волното движение и красивият, летен ден изместиха тревогата ѝ в по-отдалечената част на ума ѝ. Когато стигнаха до една ливада, пусна Дърк да ходи сам и спря да набере някои билки. Като гледаше от нея и той сграбчи шепа треви и люцерна с розови цветчета и ги изтръгна от корен. Стиснал ги в мъничкото си юмруче той ѝ ги занесе.

— Голям помощник си, Дърк — рече тя със знаци, взе ги от него и ги постави в кошницата до себе си.

— Дърк носи още — зажестикულიра той и се втурна.

Седна на петите си и гледаше как синът ѝ дърпа по-голяма стиска. Тя внезапно подаде и той тупна на земята. Сгърчи личицето си

и аха да ревне, по-скоро от изненада, отколкото от болка, но Айла притича, грабна го и го подхвърли във въздуха, улавяйки го отново с ръце. Дърк се закикоти от удоволствие. Пусна го на земята и се престори, че е на път да го подгони.

— Ей сегичка ще те хвана — с жестове му рече Айла.

Дърк се затича на бебешките си крачета със смях. Пусна го да се отдалечи, после го подгони на ръце и колене, сграбчи го и го качи на гърба си като и двамата се смееха на играта. Погъделичка го просто да чуе смеха му отново.

Айла никога не се смееше със сина си, освен когато бяха сами и Дърк рано се научи, че никой друг нито оценява, нито одобрява смеха и кикотенето му. Макар че Дърк правеше знака за майка на всички жени от Клана, в бебешкото си сърчице той знаеше, че като Айла няма друга. Винаги бе по-щастлив с нея, отколкото с всеки друг и много обичаше да остава насаме с нея без останалите жени. И много му се нравеше онази игра, която само той и майка му играеха.

— Ба... ба... на... нии... нии — задърдори Дърк.

— Ба... ба... на... нии... нии — имитираше Айла безсмислените срички.

— Но... на... нии... га... гуу... ла — изреди друга поредица от звуци Дърк.

Айла отново го имитира, после пак го погъделичка. Обичаше да го чува да се смее. Смахът му винаги я караше да се смее и тя самата. После произнесе поредица от звуци, които най-вече би искала да чуе от неговата уста. Не знаеше защо, освен че събуждаше у нея такава нежност, че ѝ идеше да заплаче.

— Ма... ма... ма... ма — рече тя.

— Ма... ма... ма... ма — повтори Дърк. Айла обви сина си с ръце и го притегли към себе си. — Ма... ма — рече пак Дърк.

Той се загърчи да се освободи. Обичаше да се гушка задълго само когато си легнеше да спи и се свиеше до нея. Тя избърса една сълза от ъгълчето на окото си. За разлика от нейните очите му не се просълзяваха и не будеха недоумение. Едрите, кафяви очи на Дърк, хлътнали дълбоко под тежките хребети на веждите, бяха очите на Клана.

— Ма... ма — рече Дърк. Често я зовеше с тези срички, когато бяха насаме, особено след като му ги напомни. — Сега ходи на лов? —

запита я той с жестове.

Последните няколко пъти, когато взимаше Дърк със себе си, част от времето тя отдели да му покаже как да държи прашката. Възнамеряваше да му направи прашка, но Зуг я изпревари. Старецът вече не ходеше на лов, но и усърдието му да обучи малчугана радваше Айла. Въпреки че Дърк бе още малък. Айла виждаше у него своята вещина с това оръжие и той бе еднакво горд с миниатюрната си прашка, както и с копийцето си.

Обичаше да привлича вниманието, като се разхождаше наперено с прашка, подпъхната под ремъка на пояса си — освен амулета му това бе единственото нещо, което носеше през лятото — и копие в ръката. Наложил се да измайсторят оръжия-игралки и на Грев. Двоицата предизвикваха весели пламъчета в очите на Клана и приказки за това колко прекрасни малки мъже са. Вече им отредиха бъдещата роля. Когато Дърк откри, че високомерното важничене пред момиченцата бе позволено и дори благосклонно се опрощава и пред възрастните жени, той нито за миг не се поколеба да го упражни до позволените предели, освен към майка си.

Дърк знаеше, че майка му е различна. Само тя се смееше с него, само тя участваше в играта на звуци с него, само тя притежаваше меката, златиста коса, която обичаше да докосва. Изобщо не помнеше да го е кърмила, но не искаше да спи с никой друг. Знаеше, че е жена, защото отговаряше на същия жест като останалите жени. Но на ръст тя бе по-висока, от който и да е мъж и ходеше на лов. Не бе съвсем сигурен какво беше да ходиш на лов, знаеше само, че мъжете — и майка му — го правеха. Не можеше да определи от кои е — жена или мъж. Бе неповторима. Името, с което бе почнал да я нарича, името, съставено от звуци, сякаш ѝ подходеше най-добре. Тя бе Ма-ма. А Мама, богинята със златните коси, която боготвореше, не му кимна одобрително, когато се опита да се държи господарски с нея.

Айла постави малката прашка в ръцете на Дърк и като ги направляваше със своите се опита да му покаже как да си служи с нея. По същия начин бе постъпил и Зуг и вече му ставаше ясно за какво става дума. После тя измъкна своята прашка от ремъка на пояса си, намери няколко камъчета и ги запрати по близки предмети. Когато нареди малки камъчета по по-големите канари и продължи да ги уцелва, на Дърк това му се стори забавно. Насъбра още камъни и се

заклатушка към нея, за да го направи отново. След известно време загуби интерес и тя отново се залови да бере билки, а Дърк шапуркаше след нея. Попаднаха на малини и се спряха да си похапнат.

— Целият си се омазал и лепнеш, сине мой — рече му с жестове Айла, прихвайки в смях на оцапаните му с червен сок лице, ръчички и закръглено шкембе. Вдигна го, пхна го под мишница и го занесе да го умие на поточето. После намери голямо листо, сви го на фуния и го напълни с вода да си пийнат с Дърк. Дърк се прозя и затърка очички. Постла наметката си за носене в сянката на едър дъб и легна до него, докато заспа.

В тихия летен следобед Айла приседна, опряла гръб на дървото, наблюдавайки прехвърчащите наоколо пеперуди, които в миг застиваха с изпружени назад крилца, заслушана в неспирното жужене на насекомите и в цвърчащия хор от надпяващи се птички. В ума и отново изплуваха събитията от тази сутрин. „Надявам се Уба да е щастлива с Ворн, мислеше си тя. Дано да е добър с нея. Толкова ми липсва, като я няма, макар че не е далеч. Просто не е същото. Тя вече ще готви на стопанина си и ще спи с него след уединението. Дано да роди скоро, така ще бъде щастлива.

Ами аз? Никой не се появи от онзи Клан да ме иска. Може пък просто да не могат да намерят пещерата ни. Както и да е, според мен не бяха чак толкова заинтересовани. Радвам се. Не ща да се задомявам с мъж, когото не познавам. Не ща дори тези, които познавам, а и никой от тях не ме иска. Твърде съм висока, дори Друуг едва достига до брадичката ми. Иза все се чудеше дали изобщо ще спра да раста. Почвам и аз самата да се питам. Брод ме мрази. Не може да търпи да има край себе си по-висока от него жена. Изобщо не ме е тормозил откак се върнахме от Събирането на Клановете. Защо всеки път като ме погледне ме побиват тръпки?

Брун остарява. Неотдавна Ебра взе церове за възпалените му мускули и схванати стави. Скоро ще направи Брод вожд. Знам си аз. А пък Гуув ще стане мог-ър. И без това провежда повечето церемонии в последно време. Според мен Креб не иска повече да е мог-ър и то от оня път, когато го видях. Защо ми трябваше да влизам в пещерата в онази нощ? Дори не помня как съм влязла. Ще ми се изобщо да не бях ходила на Събирането на Клановете. Ако не бях отишла, щях да

помогна на Иза да изкара още няколко години. Тя толкова ми липсва, а пък и не се намери стопанин за мен. Да, ама Дърк си намери стопанка.

Чудно нещо как са позволили на Юра да живее, сякаш е била нарочена за стопанка на Дърк. Мъже от Другите, нали така каза Ода? Кои са те? Иза казваше, че съм тяхна рожба, защо нищо не си спомням? Какво се е случило с истинската ми майка? Ами със стопанина й? Дали съм имала побратим и посестрима?“ Айла почувства смъртно примаяване в глъбините на стомаха си, не беше точно гадене, ами просто чувство на смут. После изведнъж тръпки я побиха като се сети какво и бе казала Иза в нощта, когато умря. Айла го бе изхвърлила от ума си, споменът за кончината на Иза бе твърде мъчителен.

„Иза ми каза да се махна! Каза, че не съм от Клана, че съм рожба на Другите. Рече ми да потърся своя народ, там да си търся стопанин. Каза, че ако остана, Брод все ще намери начин да ме наскърби. На север, тя каза, че живеели на север, на сушата отвъд полуострова.

Как така ще се махна? Та тук е мойт дом, не мога да изоставя Креб, а и Дърк има нужда от мен. Ами ако не открия Другите? А и дори да ги открия, те може да не ме искат. Грозната жена никъде не е желана. Откъде може да съм сигурна, че ще си намеря стопанин, дори и да открия Другите?

Обаче и Креб остарява. Какво ли ще стане с мен, когато си отиде? Тогава кой ще ме храни? Не мога да живея само с Дърк, все някой мъж ще трябва да ме вземе. Но кой? Брод! Той ще стане вожд и ако друг не ме иска, ще трябва той да ме вземе. Ами ако ми се наложи да живея с Брод? И той едва ли ще ме иска, но много добре знае, че само като си помисля, ми призлява. Ще го направи, просто защото ми е противно. Няма да издържа да живея с Брод. Предпочитам да живея с мъж от друг Клан, когото не познавам, но и те не са приритали за мен.“

„Май трябва да се махна. Ще взема Дърк и двамата ще се махнем. Но какво ще стане, ако не намеря никого от Другите? Ами ако нещо ми се случи? Кой ще се грижи за него? Ще остане сам-самичък, точно като мен навремето. Аз имах късмет, че Иза ме намери, на Дърк късметът може да не му се усмихне. Не мога да го взема със себе си, той е роден тук, той е от Клана, макар че е и част от мен. Уговорена му е стопанка. Какво ще прави Юра, ако взема Дърк със себе си? Ода я обучава за стопанка на Дърк. Все й разправя, че макар и да е уродлива

и грозна, за нея има мъж. И Дърк ще има нужда от Юра. Като порасне ще има нужда от стопанка, а пък Юра е тъкмо за него.

Но как бих могла да си отида без Дърк? Предпочитам да живея с Брод, отколкото да изоставя Дърк. Налага се да остана, няма друг начин. Ще остана и ще живея с Брод щом трябва.“ Айла погледна към спящото си дете и се опита да събере мислите си, опита се да бъде добра жена от Клана и да се примири със съдбата си. Една муха кацна на нослето на Дърк. Той трепна, потърка си нослето насън, после отново се унесе.

„И без това не знам накъде да тръгна. На север? Как да го разбирам? Всичко е на север оттук, само морето е на юг. Цял живот може да се скитам и никого да не намеря. А и те може да се окажат зли като Брод. Ода каза, че мъжете, дето я насилили, дори не й позволили да остави бебето си. Май по-добре е да си остана тук с Брод, когото познавам, отколкото да срещна мъж, който може да се окаже по-лош.

Късно е, време е да се връщаме.“ — Айла разбуди сина си и докато крачеше обратно към пещерата, се опита да си избие от ума всякакви мисли за Другите, но все се прокрадваше по някое натрапчиво хрумване. След като веднъж се сети за Другите, не можеше съвсем да ги забрави.

— Заета ли си, Айла? — попита Уба. Изражението ѝ бе както срамежливо, така и доволно и Айла се досещаше защо. Но така или иначе реши да остави Уба да си каже.

— Не, всъщност не съм заета. Просто току-що смесих малко мента и люцерна и исках да опитам какво е станало. Защо не сложиш вода за чай?

— Къде е Дърк? — запита Уба, докато Айла стъкваше огъня, добави няколко дръвца и камъка за готвене.

— Навън са с Грев. Ога ги наглежда. Двамата са неразделни — рече с жестове Айла.

— Сигурно защото заедно са кърмени. По-близки са от братя. Като че ли са родени от една и съща майка.

Но родените от една и съща майка често си приличат, а те никак не си приличат. Помниш ли онази жена на Събирането на Клановете с

двете родени едновременно деца? Не можах да ги различа един от друг.

— Понякога е нещастие да родиш две едновременно, а пък ако са три, никога не ги оставят живи. Че може ли една жена да кърми три едновременно, та нали има само две гърди? — заинтересува се Уба.

— С доста помощ може. Бая зор е за една жена да има две. Да се благодарим от името на Дърк, че млякото на Ога никога не свърши.

— Дано и аз да имам доста мляко — зажестикულიра Уба. — Мисля, че ще имам бебе, Айла.

— И аз така си помислих, Уба. Не ти е идвало женското проклятие откак се задоми, нали така?

— Да. Мисля, че тотемът на Ворн отдавна е чакал този миг. Трябва да е бил много силен.

— Каза ли му вече?

— Мислех да изчакам, за да се уверя, но той се досети. Трябва да е забелязал, че не отивам в уединение. Той много се радва — рече Уба гордо с жестове.

— Добър стопанин ли е, Уба? Щастлива ли си?

— О, да. Добър стопанин е, Айла. Когато разбра, че ще имам бебе, ми каза, че отдавна ме е чакал и е щастлив, че съм заченала отведнъж. Каза ми, че ме е искал още преди да стана жена.

— Това е чудесно, Уба — рече Айла. Спести й истината, че той нямаше коя да вземе, освен самата Айла. „Но за какво съм му притрябвала аз? Защо му е да се задомява за едра, грозна жена, след като може да вземе някоя привлекателна като Уба, при това от потеклото на Иза. Какво ми става? Никога не съм искала да се задомя за Ворн. Сигурно още си мисля какво ще стане с мен като си отиде Креб. Смятам да се погрижа добре за него, за да живее още много време. Само дето ми се струва, че на него не му се живее. Той почти не излиза от пещерата. Ако не се упражнява, няма да може да излезе от пещерата.“

— За какво си се замислила, Айла? Напоследък си толкова мълчалива.

— Мисля си за Креб. Притеснявам се за него.

— Остарял е. Той е много по-стар от мама, а тя си отиде. Още ми липсва, Айла. Ненавиждам мига, когато ще поеме към отвъдния свят.

— И аз, Уба — направи прочувствен жест Айла.

Айла не можеше да си намери място. Често ходеше на лов, а когато не бе на лов, се трудеше с неизтощима енергия. Не можеше да търпи да няма какво да прави. Преглеждаше запасите от целебни билки и ги пререждаше, после се скиташе из околностите, за да попълни останалите и изчерпани билки, а след това се заемаше с пренареждане на цялото огнище. Изплете няколко кошници и рогозки, издяла дървени паници и подноси, измайстори съдове от сурова кожа и брезова кора, нови дрехи, обработваше и гиздеше новите кожи, после се залови с навущата, шапките на опинците за следващата зима. Изработваше непромокаеми съдове за вожда и други течности от мехури и стомаси, построи нова стойка, здраво завързана с ремъци и сухожилия, на която висяха кожените съдове за готвене над огъня. Разширяваше още дупките за мас в плоските камъни на светилниците, изсуши още мъх за фитили, издяла от камък нов набор ножове, стъргалки, триони, свредели и брадви, претърси морския бряг за миди за направата на лъжици и мънички чинии. На свой ред придружи ловците да изсушат месото, береше плодове, семена, ядки и зеленчуци с жените, преся, опече и стри зърното на съвсем фин прах, за да им бъде на Креб и Дърк по-лесно да го дъвчат. И пак не мирясваше.

Креб се превърна в обект на прекалените ѝ грижи. Айла му угаждаше, полагаше за него грижи като никога досега. Готвеше му специалитети, за да предизвика апетита му, правеше му целебни отвари и лапи, караше го да си почива на слънце и го придума да предприеме дълги разходки за раздвижване. По всичко личеше, че му се нравеха вниманието и компанията ѝ, както и идеята да възстанови част от силите и пъргавината си. Но нещо липсваше. Неповторимата близост, непринудената топлина, безкрайните разговори за какво ли не от предишните години ги нямаше. Обикновено се разхождаха мълчаливо. Разговорът между тях бе измъчен и липсваха спонтанните изяви на обич.

Не само Креб се бе състарил. В деня, когато от рида Брун изпровождаше с поглед заминаващите ловци, докато не се превърнаха в мънички точки в степите отдолу, внезапно Айла осъзна колко много се бе променил той. Брадата му вече не бе прошарена, ами бяла, а и костите му бяха в същия цвят. Дълбоки бръчки прорязваха лицето му,

образувайки бразди в ъгълчетата на очите му. Коравото тяло бе загубило тонуса си, кожата му бе провиснала, макар че бе още як. Закрачи обратно към пещерата бавно и прекара останалата част на деня в пределите на огнището. Следващия път отиде с ловците, но когато поеха пак, Брун остана, както и Грод, все още негов предан помощник.

Един ден към края на лятото Дърк се втурна тичешком в пещерата.

— Мамо! Мамо! Мъж! Един мъж идва!

Айла хукна към входа на пещерата заедно с всички останали, за да види странникът, който се изкачваше по пътеката откъм морския бряг.

— Айла, мислиш ли, че може да идва за теб? — зажестикულიра възбудено Уба.

— Не знам. Не знам нищо повече от теб, Уба.

Нервите на Айла бяха изопнати до скъсване, а чувствата ѝ смесени. Надяваше се, че гостенинът бе от Клана на рода на Зуг и същевременно се страхуваше, да не би да е. Той поспря да поговори с Брун, после отиде с вожда в огнището му. Не след дълго време Айла видя Ебра да излиза и да се упътва право към нея.

— Брун те вика, Айла — рече тя със знаци.

Сърцето на Айла затупа лудешки. Краката ѝ се подкосиха, докато крачеше към огнището на Брун бе сигурна, че никога няма да може да се изправи на тях. С признателност се строполи в краката на Брун. Той я потупа по рамото.

— Айла, това е Вонд — рече вождът като посочи госта. — Бил е сума ти път да те види, дошъл чак от Клана на Норг. Майка му е болна и тяхната знахарка не е могла да ѝ помогне. Тя сметнала, че може пък ти да знаеш магията, която би могла да ѝ помогне.

На Събирането на Клановете Айла си бе извоювала името на знахарка с голям опит и познания. Мъжът бе дошъл за магията ѝ, а не за нея. Айлиното облекчение надделя огорчението ѝ. Вонд остана само няколко дни, но донесе новини от Клана си. Момъкът, когото бе ранила пещерната мечка, бе презимувал при тях. Тръгнал си бе рано на следващата пролет, ходейки на собствените си крака, като едва забележимо накуцвал. Стопанката му пък родила здрава мъжка рожба, която назоваха Креб. Айла поразпита мъжа и приготви за Вонд вързоп,

който да отнесе, както и указания за тяхната знахарка. Не знаеше дали лекът ѝ ще се окаже по-ефикасен, но той беше изминал толкова път, поне трябваше да опита.

След като Вонд си тръгна, Брун се замисли за Айла. Известно време бе отлагал да вземе каквото и да е решение за нея, докато все още съществуваше надеждата, че някой друг Клан ще я сметне за приемлива. Но щом като един пратеник можеше да намери пещерата им, то и другите можеха, ако поискаха. След като измина толкова време, той вече не хранеше никакви надежди. Налагаше се да я устроят някак си в неговия Клан.

Но скоро Брод щеше да стане вожд, а именно той би трябвало да я вземе. Най-добре щеше да бъде, ако Брод сам вземе това решение и докато бе жив Мог-ър, нямаше нужда да избързват. Брун реши да остави въпроса да бъде решен от сина на стопанката му. „Струва ми се, че той вече е превъзмогнал невъздържаното си поведение към нея, мислеше си Брун. Вече не я тормози. Навярно вече е узрял, може би най-сетне е поумнял.“ Но семето на съмнението си оставаше.

Лятото наближи своя многоцветен завършек и в Клана се възцари по-бавния ритъм на студения сезон. Бременността на Уба напредваше нормално, почти чак до второто тримесечие. И тогава секнаха признаците на живот. Опитваше се да пренебрегне нарастващата болка в гърба и обезпокоителните спазми, но когато взе да открива кървави петна, побърза да отиде при Айла.

— От колко време не го усещаш да мърда, Уба? — запита Айла с белязано от тревога лице.

— От доста време, Айла. Какво ще правя сега? Ворн бе толкова доволен от мен, когато почти веднага щом се задохме, аз заченах. Не искам да загубя рожбата си. Какво ли може да се е объркало? Още малко ми оставаше. Скоро ще дойде ѝ пролетта.

— Не знам, Уба. Да си спомняш да си падала? Напъвала ли си се да вдигаш нещо тежко?

— Мисля, че не, Айла.

— Върни се в огнището си, Уба, и си легни. Ще сваря малко черна брезова кора и ще ти донеса отварата. Де да беше есен, щях да ти донеса от оня змийски корен, дето Иза ми го донесе. Но вече снегът е твърде дълбок, за да ходя надалеч. Ще се опитам да измисля нещо. И ти си помисли, Уба. Знаеш почти всичко, което знаеше Иза.

— Вече мислих, Айла, но не мога да се сетя за нещо, което да накара бебето отново да зарита, след като веднъж е спряло.

Айла не намираше думи. В себе си и тя, и Уба прекрасно разбираха, че положението е безнадеждно и тя споделяше тревогата на младата жена.

Следващите няколко дни Уба прекара в постелята, вкопчила се като удавник за сламка в надеждата, че нещо ще ѝ помогне, като си знаеше, че вече няма на какво да се надява. Болката в гърба ѝ стана почти непоносима и едничките церове, които я притъпяваха, я караха на сън — упоен, неспокоен сън. Но спазмите не прерастваха в контракции, родилните мъки не щяха да започнат.

Овра почти се пренесе в огнището на Ворн, оказвайки подкрепа със съчувствието си. И тя бе изстрадала същите мъки толкова пъти, че повече от всеки друг можеше да разбере болката и мъката на Уба. Стопанката на Гуув нито веднъж не бе успяла да износи до края някое бебе и след като все оставаше бездетна, с течение на годините все повече се затваряше в себе си и се умълчаваше. Айла се радваше, че Гуув бе мил с нея. Много мъже отдавна щяха да са я изгонили или щяха да си вземат втора жена. Но Гуув изпитваше дълбока привързаност към стопанката си. Не му се щеше да я опечалява допълнително като си вземе друга жена да му ражда деца. Айла взе да дава на Овра таен цяр, за който ѝ бе разказала Иза и който не позволяваше тотемът ѝ да бъде сразен. Доста непосилно бе за жената да продължава да забременява, след като не можеше да роди. Айла не ѝ каза за какво е цярът, но след време, когато Овра престана да зачева, се досети. По-добре бе така.

В студено, навъсено утро в края на зимата, Айла прегледа щерката на Иза и взе решение.

— Уба — каза ѝ тя тихичко. Младата жена отвори очи с черни кръгове около тях, които ги караха да изглеждат по-хлътнали под хребетите на веждите. — Време е за моравото рогче. Налага се да предизвикаме контракции. Вече нищо не може да спаси рожбата ти, Уба. Ако не излезе, ще погинеш и ти. Още си млада, може пак да родиш — каза ѝ със знаци Айла.

Уба погледна Айла, после Овра, после отново Айла.

— Добре — кимна тя. — Прави сте, няма никаква надежда. Рожбата ми е мъртва.

Родилните болки измъчиха Уба. Много трудно предизвикаха контракции и това накара Айла да се въздържи да ѝ даде нещо по-силно за болките, от страх да не спрат. Въпреки че останалите жени от Клана се отбиваха, за да окажат подкрепата си и да я насърчат, никой не прояви желание да остане задълго. Всички знаеха, че болките и напъните ѝ ще са напразни. Само Овра остана да помага на Айла.

Когато първият зародиш излезе, Айла бързо го загърна заедно с плацентата в кожената постелка за раждане.

— Беше момче — каза тя на Уба.

— Може ли да го видя? — запита изтощената млада жена.

— Мисля, че е най-добре да не го виждаш, Уба. Само ще се разстроиш. Ти си почивай, аз ще го изхвърля вместо теб.

Айла каза на Брун, че Уба е твърде слаба и тя ще изхвърли бебето, но си замълча за останалото. Уба не бе родила син, ами двама сина, които дори не бяха се разделили съвсем. Само Овра бе видяла клетото, противно създанийце, нямащо почти нищо общо с човешко същество, с твърде много ръце и нозе е уродливи черти на прекалено голямата си глава. Овра с усилие се удържа да не повърне съдържанието на стомаха си и дори Айла преглътна нееднократно.

Това не бе съчетаване на белезите на Клана с нейните като при Дърк, това вече беше уродливост. Айла се радваше, че Уба не бе износила крещящо уродливото създание и не го бе родила живо. Знаеше, че Овра няма да каже никому. Най-добре бе в Клана да си мислят, че Уба е носила нормален, мъртвороден син, заради самата Уба.

Облече дрипите си за излизане и си запробива път сред дълбокия сняг, докато не се отдалечи от пещерата. „Най-добре е да взема мерки всички улики да се унищожат“, мислеше си Айла. Разгъна вързопа и го остави така. Още докато се обръщаше да си върви с ъгълчето на окото зърна нещо да се прокрадва. Мирисът на кръв вече бе привлякъл унищожителите.

— Искаш ли довечера да спиш с Уба, Дърк? — попита Айла.

— Не! — малчуганът разтърси глава недвусмислено. — Дърк спи с Мама.

— Нищо чудно, Айла. Така си и мислех. И без това е цял ден с мен — рече Уба. — Откъде му е хрумнало да ти вика така, Айла?

— Той просто така ме нарича — отвърна Айла, като извърщаше глава настрани. Неодобрението на Клана към ненужните думи и звуци бе се запечатilo толкова ясно в съзнанието на Айла от времето, когато се появи за пръв път, че се почувства гузна за играта на думи, която играеше със сина си. Уба не настоя за отговор, макар че знаеше, че Айла крие нещо.

— От време на време като излизаме с Дърк, издаваме заедно звуци — призна си Айла. — Тези си ги е избрал за мен. Той може да произнася сума ти звуци.

— И ти можеш да издаваш звуци. Мама разправяше, че когато си била малка, особено преди да се научиш да говориш, си имала навика да произнасяш най-различни звуци и думи — рече с жестове тя. — Още помня, че когато бях бебе, много ми харесваха онези звуци, дето ги издаваше като ме люлееше.

— Струва ми се, че наистина издавах звуци като бях малка. Ама вече не помня добре — със знаци рече Айла. — С Дърк просто си играем на една игра.

— Според мен в това няма нищо толкова лошо — рече Уба. — Той още малко и ще проговори. Де да не бяха толкова гнили тези корени — додаде Уба, като захвърляше настрани едър корен. — Голямо пиршество ще падне утре само на сушеното месо, риба и полуизгнили зеленчуци. Де да беше изчакал още малко Брун, поне щеше да има някаква зеленина и стръкове.

— Не зависи само от Брун — рече Айла. — Креб казва, че най-подходящото време е първата пълна луна след началото на пролетта.

— Питам се откъде разбира, че е започнала пролетта? — позволи си да отбележи Уба. — Все вали и дните си приличат.

— Според мен има нещо общо с наблюдаване на залеза на слънцето. Дни наред не пропуска залез. Дори когато вали, можеш да видиш къде си ляга слънцето, а пък имаше и доста ясни нощи да се види и луната. Креб си знае.

— Не ми се иска и Креб да прави Гуув мог-ър — рече Уба.

— И на мен — с жестове каза Айла. — Както излиза напоследък, седи със скръстени ръце и нищо не прави. Какво ще прави като дори няма да извършва церемонии? Знаех, че все някога ще се случи, но точно това тържество не ме радва.

— Необичайно ще бъде. Свикнала съм с Брун като вожд и Креб като Мог-ър, ама Ворн вика, че е време по-млади хора да застанат начело. Казва, че на Брод му е омръзнало да чака.

— Струва ми се, че има право — със знаци каза Айла. — Ворн винаги се е възхищавал от Брод.

— Той е добър с мен, Айла. Дори не се разсърди, когато пометнах. Просто каза, че щял да помоли Мог-ър да направи заклинание, което да даде нови сили на тотема му, за да мога да зачена отново. Сигурно и ти му се нравиш, Айла. Дори ми каза да те помоля да разрешиш на Дърк да спи при нас. Мисля, че знае колко обичам той да е край нас — довери й Уба. — Дори Брод не се държи толкова зле с теб напоследък.

— Да, не ме е тормозил много — с жестове рече Айла. Не знаеше как да обясни страха, който изпитваше, всеки път като я погледнеше. Дори усещаше как настръхва косата ѝ на тила, ако се вторачеше в нея, докато не гледа.

Тази вечер Креб остана до късно с Гуув в дома на духовете. Айла приготви лека храна за Дърк и за себе си и остави нещичко настрана за Креб, за да хапне като се върне, макар че се съмняваше той да го изяде. Тази сутрин се бе събудила с чувство за тревога, което се засилваше с течение на деня. Имаше чувството, че пещерата я затрупва и в устата и бе сухо и прашно. Едва успя да преглътне няколко хапки, после мигом се втурна към входа на пещерата и впери очи в навъсеното небе и поройния, напоителен дъжд, който дълбаеше малки кратерчета в

подгизналата кал. Дърк пропълзя в постелята ѝ и когато се върна в огнището, вече бе заспал. Щом като я усети да се мушва при него, сгуши се по-близо и направи почти несъзнателно жест, който завършваше с думата „Мамо“.

Айла го прегърна с ръка, чувствайки тупащото му сърчице в прегръдката си, но сънят бягаше от нея. Лежеше будна, загледана в сенчестите очертания на грубата, каменна стена на сумрачната светлина на гаснещия огън. Бе будна, когато Креб най-сетне се върна, но лежеше, без да мърда, заслушана в тътренето на нозете му и най-накрая се унесе, щом той се мушна в постелята си.

Събуди се с писък!

— Айла! Айла! — викна ѝ Креб като я разтърсваше да се събуди напълно. — Какво става детето ми? — направи жест той с изпълнено с тревога око.

— О, Креб — захълца тя и го прегърна през врата. — Присъни ми се онзи сън. Не ми се е присънвал от години. Креб я прегърна и усети, че трепери.

— Какво ѝ има на Мама? — зажестиккулира Дърк, изправил се в постелята си с широко отворени от страх очи. Досега не бе чувал майка си да пищи. Айла го прегърна.

— Що за сън, Айла? Онзи за пещерния лъв ли? — запита Креб.

— Не, другият, онзи, дето никога не мога да си го спомня напълно — Тя взе отново да трепери. — Креб, от къде на къде ще ми се присънва сега? Мислех, че вече се е свършило с кошмарите ми.

Креб отново я прегърна, за да я утеши. И Айла отвърна на прегръдката му. В миг и двамата разбраха колко дълго не са се прегръщали, вкопчили се един в друг с Дърк помежду им.

— О, Креб, само да знаеш колко често ми се е искало да те прегърна. Мислех, че не ме искаш, боях се, че ще ме отблъснеш както стори, когато бях нагло момиченце. Искях да ти кажа и още нещо. Обичам те, Креб.

— Айла, дори тогава ми беше трудно да те отблъсна, но трябваше да сторя нещо, иначе щеше да имаш работа с Брун. Никога не съм можел да ти се разсърдя, обичах те прекалено много. Все още те обичам прекалено много. Мислех, че си разстроена от загубата на млякото, а вината бе моя.

— Не си виновен ти, Креб. Виновната съм аз. Никога не съм те обвинявала.

— Аз сам се обвинявах. Трябваше да знам, че бебето трябва да се кърми, иначе ще секне млякото, но по всичко си личеше, че искаш да останеш насаме със скръбта си.

— От къде на къде ще знаеш? Че кой мъж разбира толкова от бебета? Обичат да ги държат в ръце, да играят с тях, когато са сити и доволни, но само като писнат, всеки мъж бърза да ги върне на майките им. Освен това, той не пострада. Той току-що начеваше годината, в която трябва да се отучи да суче и макар че отдавна е отбит, той е едър и здрав.

— Но нали теб те боля, Айла?

— Мамо, теб боли? — намеси се Дърк, все още разтревожен от писъка ѝ.

— Не, Дърк. Мама не я боли, вече не я боли.

— Откъде се е научил да те нарича с тази дума, Айла?

Тя леко се изчерви.

— Понякога с Дърк си играем да правим звуци. Просто е решил да ме зове с този.

Креб кимна.

— Той вика на всяка жена „майко“, та предполагам, че е трябвало да ти измисли нещо друго. Навярно за него значи майка.

— Не само за него, ами и за мен.

— Като дойде отначало, ти произнасяше много думи и звуци. Мисля, че сигурно твоето племе разговаря със звуци.

— Аз съм от племето на Клана. Жена съм от Клана.

— Не, Айла — с бавни жестове рече Креб. — Ти не си от Клана, ти си жена от Другите.

— И Иза ми каза точно това в нощта, когато умря. Каза ми, че не съм от Клана, че съм жена от Другите.

Креб я погледна изненадан.

— Не мислех, че и тя знае. Иза бе мъдра жена, Айла. Аз го разбрах едва онази нощ, когато ни проследи в пещерата.

— Не съм искала да влизам в пещерата, Креб. Дори не знам как съм се озовала там. Не знам с какво толкова съм те наранила, но смятах, че престана да ме обичаш, защото влязох в тази пещера.

— Не. Айла, не съм преставал да те обичам, обичах те прекалено много.

— Дърк гладен — прекъсна ги детето. Още не бе дошъл на себе си от писъка на майка си, а и оживеният разговор между нея и Креб го притесняваше.

— Гладен ли си? Я да видим дали ще се намери нещо за теб.

Креб я проследи как става и се отправя към огнището. „Още не мога да разбера кой вятър я довя да живее с нас, мислеше си Креб. Рожба е на Другите и Пещерният Лъв винаги я е закрилял, защо му е притрябвало да я води тук? Защо не им я е върнал на тях? И защо ще допуска да бъде сразен, да ѝ се роди бебе, а после ще позволява да ѝ секне млякото? Всички си мислят, че това е, защото е злочест, но я го погледнете. Здрав е, щастлив е и всички го обичат. Може пък Дорв да има право, може пък наистина духовете на всички мъжки тотеми да са се примесили с нейния Пещерен Лъв. Тя имаше право за това, че не е уродлив, ами е смесица. Той дори може да произнася звуци като нея. В него има частица от Айла и частица от Клана.“

Изведнъж Креб усети как кръвта му се стича от лицето и кожата му настръхва. „Частича от Айла и частица от Клана! Затова ли попадна тя при нас? Заради Дърк ли? Заради сина ѝ ли? Кланът е обречен на гибел, идва неговият край, само нейната раса ще продължи да съществува. Сега ми е ясно, чувствах го. Ами какво ще стане с Дърк? Той е частица от Другите, той ще оцелее, но нали е и от Клана? Ами Юра, тя прилича на Дърк и се е родила малко след онази злощастна среща с мъжете от Другите. Толкова ли са им силни тотемите, че могат да сразят женския за толкова късо време? Възможно е, щом жените им могат да имат за тотем Пещерния Лъв, нищо чудно да е така. И Юра ли е смесица? А щом съществуват Дърк и Юра, трябва да има и други. Деца на смесени духове, деца, които ще оцелеят, деца, които ще продължат Клана. Вероятно малко на брой, но достатъчно.

Навярно Кланът е бил обречен, преди Айла да стане свидетел на свещената церемония и е била доведена само за да ме подсети. Нас няма да ни бъде, но докато има такива като Дърк и Юра, няма да погинем. Питам се дали Дърк има паметта ни? Де да беше поголемичък, достатъчно голям за церемонии. Не е толкова важно, та нали Дърк има повече от паметта ни, той има в себе си Клана. Айла, дете мое, любимо мое дете, ти наистина носиш щастие и ни

ощастливи. Сега знам защо си дошла, не да ни донесеш гибелта, а да ни дадеш единствената възможност да оцелеем. Никога няма да бъде като преди, но и това е нещо.“

Айла донесе на сина си парче студено месо. Стори ѝ се, че Креб е потънал в мисли, но щом седна, той я погледна.

— Знаеш ли, Креб — рече тя замислено. — Понякога си мисля, че Дърк не е само мой син. Откак ми секна млякото и той навикна да го кърмят от огнище на огнище, хапва си навсякъде. Всички го хранят. Напомня ми на малкото на пещерната мечка, все едно е син на целия Клан.

Айла усети как едничкото, тъмно и влажно око на Креб заструи с неизразима печал.

— Дърк е син на целия Клан, Айла. Той е едничкият син на Клана.

Първите проблясъци на зазоряване припламнаха през отвора на пещерата, изпълвайки триъгълното пространство. Айла лежеше будна и на мъжделивата светлина се взираше в спящия си син. Виждаше и Креб, загърнат с кожата в постелята и по равномерното му дишане разбираше, че и той спи. „Радвам се, че с Креб най-сетне си проговорихме“, мислеше си тя и почувства как едно огромно бреме се свлича от плещите ѝ, но гаденето в глъбините на стомаха ѝ, което не бе преставало цял ден и цяла нощ, се усили. На гърлото ѝ бе застанала суха буца и ѝ се струваше, че ако остане в пещерата само още миг, ще се задуши. Тихичко се измъкна от постелята, набързо навлече някаква дреха и опинци и без да вдига шум се упъти към входа.

Щом прекрачи входа на пещерата, дълбоко си пое въздух. Толкова огромно облекчение изпита, че изобщо не ѝ правеше впечатление леденият дъжд, просмукващ се от кожената ѝ дреха. Нагази в разкаляното мочурище пред входа на пещерата и се запъти към потока, потрепервайки от внезапно побилите я хладни тръпки. От заснежените ивици, почернели от ръсещите се от множеството огньове сажди, но склона се стичаха кални струйки вода и даваха скромния си принос за проливния порой, издуващ скования в лед поток.

Кожените ѝ опинци не държаха по червеникавокафявата тиня, по средата се подхлъзна и се отърколи до потока. Волновеещите ѝ се коси

полепнаха о главата ѝ и провиснаха в дебели кичури, подгизнали от влага, стичаща се по калта, полепнала по дрехите ѝ преди дъжда да я отмие. Дълго време стоя на брега на потока, който се опитваше да се освободи от ледената си обвивка, наблюдавайки как мътните води търкалят парчета лед и ги запокитват в неизвестна посока.

Когато с мъка се изкатери по хлъзгавия рид, зъбите ѝ тракаха, докато се взираше в навъсеното небе, което незабележимо се проясняваше отвъд източното било. Наложих се да преодолява невидима преграда, която заприщваше входа на пещерата и усети как в мига, в който влезе, отново се появи чувството на страх.

— Айла, вир-вода си. Защо излизаш навън в този дъжд? — зажестичува Креб. Взе парче дърво и го хвърли в огъня. — Събличай мокрите си дрехи и ела край огъня. Ще протинеш.

Преоблече се, после седна до Креб край огъня, признателна, че мълчанието помежду им вече не бе напрегнато.

— Креб, толкова се радвам, че снощи си поговорихме. Ходих до потока, ледът се пропуква. Иде лято, пак ще можем да ходим на дълги разходки.

— Да, Айла, лятото иде. Щом искаш, пак ще правим дълги разходки... през лятото.

Студени трънки побиха Айла. Имаше ужасното чувство, че никога вече няма да се разхожда дълго с него и ѝ се струваше, че и Креб го знае. Протегна ръце и те се прегърнаха, сякаш за последен път.

Към пладне дъждът отслабна и се превърна в тягостен ръмеж, а следобед съвсем престана да вали. От плътните облаци изплува бледото, изнурено слънце, но и то не можа да стопли и изсуши подгизналата земя. Въпреки мрачното време и оскъдицата, Кланът се вълнуваше около заслужаващото пиршество събитие. И без това не сменяха вождовете си толкова често, а и същевременната смяна на мого-ъра го правеше изключително. Ога и Ебра, а и Брак — всички щяха да играят роля в церемонията. Седемгодишният малчуган щеше да стане следващият неоспорим наследник на вожда.

Ога се бе превърнала в сплетен възел от изопнати нерви. Час по час скачаше да проверява всяко огнище, където се готвеше храна. Ебра се опита да я успокои, но и самата Ебра не бе толкова спокойна. Опитвайки се да се прави на по-възрастен, Брак командваше малките деца и заетите жени. Най-сетне Брун се намеси и го повика настрани

да упражнят още веднъж ролята му. Уба отведе децата край огнището на Ворн, за да не се пречат и след като повечето приготовления приключиха и Айла се присъедини към тях. Освен да помага при готвенето, единствената задача на Айла щеше да бъде да приготви татул за мъжете, след като Креб ѝ бе казал да не прави напитката от корени.

До вечерта останаха да се стрелкат насам-натам само няколко разпокъсани облачета, преди пълната луна да огрее голата, безжизнена местност. Вътре в пещерата гореше голям огън отвъд последното огнище, ограден от кръг факли.

Айла седеше сама на кожата си и се взираше в огънчето на домашното огнище, което прашеше и припукваше наблизко. Все още не бе успяла да се отърси от неспокойството си. Реши да отиде до входа на пещерата да погледне луната, преди да започне празненството, но тъкмо ставаше и зърна знака на Брун и с тежки стъпки се отправи обратно. Когато всички заеха определените си места, Мог-ър излезе от дома на духовете, последван от Гуув, и двамата загърнати в мечи кожи.

Щом като славният, тачен мъж призова духовете за последен път, годините му сякаш се отърколиха от него. Красноречивите му, познати жестове притежаваха повече мощ и убедителност, каквито Кланът не бе виждал от години. Изпълнението му бе майсторско. Владееше аудиторията си с уменията на виртуоз, като предизвикваше отклика им с идеалния си избор на подходящия момент в редуващите се един след друг напрегнати върхове на изискващите спомени чувства до кулминационната точка, която изцеждаше и последната им сила и ги оставяше изчерпани. До него Гуув бе бледо копие. Младежът бе подходящ за мог-ър, дори го биваше, но не можеше да се сравнява с Великия Мог-ър. Най-могъщият магьосник, когото Кланът някога бе имал, бе провел последната си и най-внушителна церемония. Когато отстъпи мястото си на Гуув. Айла не бе единствената, която заплака. Със сухи очи Кланът ридаеше със сърцата си.

Айла се залута в мислите си, докато Гуув извършваше движенията, с които освобождаваше Брун и издигаше Брод в ранга на вожд. Гледаше Креб и си спомняше мига, когато за пръв път видя едноокото му, покрито с белези лице и посегна да го докосне. Сещаше се за търпението му, когато се опитваше да я научи да общува и как внезапно всичко ѝ стана ясно. Посегна към амулета си и попипа

мъничкия белег на гърлото си, където той майсторски я бе клъцнал, за да пролее кръвта ѝ като жертвоприношение на древните духове, разрешили ѝ да ходи на лов. И се сви уплашено като си спомни скришното се посещение на мъничката пещера, дълбоко в планинските недра. И тогава се сети за изражението му на любяща печал и за тайнственото му, загадъчно твърдение от предишната вечер.

На пиршеството в чест на предаването на властта в ръцете на следващото поколение тя само ровичкаше в храната. Мъжете се източиха един по един в малката, свещена пещера, за да довършат церемонията в уединение, а Айла раздаде татула, получен от Гуув, вече мог-ър. Но нямаше ищях за танца на жените, в движенията ѝ отсъстваше живостта и отпи толкова малко от отварата татул, че въздействието му бързо изветря. Щом ѝ се яви удобен случай да си тръгне, тя се върна в огнището на Креб и вече спеше, когато Креб се върна, но сънят ѝ бе неспокоен. Той застана над постелята ѝ като се взираше в нея и в сина ѝ, преди да закуцука към собствената си постеля.

— Мама ходи лов? Дърк ходи лов с Мама? — запита малчуганът, изскачайки от постелята си и отправяйки се към входа на пещерата. Само неколцина души щъкаха навън, но Дърк бе съвсем буден.

— И без това първо ще трябва да закусим, Дърк. Върни се тук — направи жест Айла и стана да го прибере. — А може и изобщо да не ходим днес. Пролетта дойде, ама още не е чак толкова топло.

След като се нахрани, Дърк зърна Грев и съвсем забрави за лова, втурвайки се към огнището на Брод. Айла го проследи с чувство на нежност, закривило ъгълчетата на устата ѝ. Усмивката ѝ помръкна като видя как Брод го гледа. Тръпки я побиха. Двамата малчугани изприпкаха заедно. Внезапно я обзе клаустрофобия и то с такава сила, че си помисли, че ще повърне, ако не излезе от пещерата. Втурна се към изхода като усещаше ускореното туптене на сърцето си и вдиша няколко пъти дълбоко.

— Айла! — сепна се тя като чу Брод да произнася името ѝ, после се извърна, сведе глава и погледна отгоре новия вожд.

— Тази жена иска да поздрави вожда — зажестикულიра тя церемонно. Брод рядко се изправяше лице в лице с нея. Тя бе доста по-

висока от най-високия мъж в Клана, а Брод не бе сред най-източените. Едва-едва докосна рамото ѝ. Знаеше, че не обича да я гледа отдолу.

— Да не вземеш да хукнеш нанякъде. Скоро смятам да проведе събиране навън.

Айла кимна покорно.

Бавно Кланът се насъбра. Грееше слънце и се радваха, че Брод е решил да проведе събирането навън, въпреки подгизналата земя. Почакаха малко, после Брод важно-важно зае мястото, на което преди заставахе Брун с пълното съзнание за новия си пост.

— Както вече знаете, аз съм новият ви вожд — започна Брод. Още в началното му твърдение, което бе очевидно за всички, си пролича колко е неуверен пред целия Клан в новата си роля. — И след като Кланът се сдоби с нов вожд и нов мог-ър, сега му е времето да оповестя някои промени — продължи той. — Искam всички да знаят, че вече Ворн е мой заместник.

Последваха кимания, това се очакваше. Брун смяташе, че Брод би трябвало да произчака Ворн да порасне, преди да го издига в длъжност над по-опитните ловци, но всички знаеха, че това предстои. „Може пък да не е по-добре по едно и също време“, каза си той наум.

— Има и няколко други промени — рече с жест Брод. — Една жена в този Клан не е задомена — Айла усети как се изчервява. — Някой трябва да я храни и не искам да обременявам ловците си с нея. Сега аз съм вожд и аз ще трябва да отговарям за нея. Ще взема Айла като втора жена в моето огнище.

Айла го бе очаквала, но след като се оправдаха очакванията ѝ, не се почувства по-добре. „Може да не ѝ е по вкуса, но Брод постъпва правилно, мислеше си Брун и с гордост погледна сина на стопанката си. Брод е дорасъл за вожд.“

— Тя има едно уродливо дете — продължи Брод. — Искam ей сега да го знаете, в този Клан няма да допусна повече уродливи деца. Не искам да си мислите, че това има нещо общо с личните ми чувства, когато откажа да приема следващото. Ако тя роди нормално дете, ще го приема.

Креб стоеше близо до входа на пещерата и разтърси глава, докато гледаше как Айла побледнява и свежда глава по-ниско, за да скрие лицето си. „Е, можеш да си сигурен, че повече няма да родя, Брод, не и с помощта на Изината магия, мислеше си тя. Не ме интересува дали

бебетата се зачеват от мъжките тотеми или от органите им, в мен повече няма да заченеш. Не смятам да раждам бебета само защото ти смяташ, че са уродливи.“

— И преди съм го казвал — продължи Брод, — така че няма какво да се изненадвате. Няма да допусна край огнището ми да живеят уродливи деца.

Айла сепнато вдигна глава. „Какво иска да каже? Щом се налага да се преместя в огнището му, то и синът ми идва с мен.“

— Ворн се съгласи да приеме Дърк край огнището си. Стопанката му харесва момчето, независимо от уродливостта му. За него ще се грижат добре.

Сред Клана се разнесе озадачен шепот и вихрушка от жестове с ръце. Децата принадлежаха на майките си, докато пораснат. Защо Брод ще взема Айла, а ще отказва на сина ѝ? Айла се откъсна от мястото си и се хвърли в нозете на Брод. Брод я потупа по рамото.

— Още не съм свършил, жено. Непочтително е да прекъсваш вожда, но този път ще си затворя очите. Можеш да говориш.

— Брод, не можеш да ми отнемеш Дърк. Той е мой син.

Където и да отиде жената, децата ѝ отиват с нея — рече с жестове тя, забравяйки в тревогата си да използва каквото и да е учтиво обръщение или да придаде на думите си звучене на молба. Брун се бе навъсил, вече не се гордееше с новия вожд.

— Жено, да не би ти да искаш да кажеш на този вожд какво може и какво не може да прави? — направи жест Брод с присмехулно изражение. Беше доволен от себе си. Отдавна го бе запланувал и реакцията ѝ бе точно каквато я бе очаквал. — Та ти не си майка. Ога е по-скоро майка на Дърк, отколкото ти. Кой го кърми? Само ти не го кърми. Та той дори не знае коя е майка му? Всяка жена от Клана му е майка. Какво значение има къде живее? Личи си, че не го е грижа, хапва си във всяко огнище — рече Брод.

— Знам, че нямах възможност да го кърмя, но той ми е син, Брод. Спи с мен всяка нощ.

— Е, не го ща да спи при мен всяка нощ. Можеш ли да отречеш, че стопанката на Ворн му е „майка“? Вече наредих на Гуув... искам да кажа на мог-ър, че церемонията по задомяването ти ще се състои след това събиране. Няма смисъл да изчакваме. Довечера ще се пренесеш в моето огнище, а Дърк ще отиде при Ворн. А сега се върни на мястото

си — нареди ѝ той. Брод огледа Клана и забеляза Креб да се подпира на тоягата си край пещерата. Старецът изглеждаше вбесен.

Но ядът му не можеше да се мери с този на Брун. Лицето му посиня от гняв, докато гледаше как Айла се връща на мястото си. С мъка се овладя да не се намеси. В очите му присвяткуваше не само гняв, видно бе как се къса и сърцето му. „Синът на стопанката ми, когото аз отгледах и обучих и току-що направих вожд на този Клан, мислеше си той. Възползва се от поста си, за да си отмъсти. Да си отмъсти на една жена за измислени от него злини. Защо ли не успях да го предвидя? Защо бях толкова сляп за него? Сега вече знам защо толкова бързаше да повиши в длъжност Ворн. Брод е уговорил всичко с него, отдавна му е хрумнало да стори това с Айла. Брод, Брод, това ли е първото нещо, за което се залавя новият вожд? Излага на опасности ловците си с един млад и неопитен помощник само за да си отмъсти на една жена? Какво удоволствие ти доставя да разделяш Майка и дете, след като тя и без това толкова е изстрадала?

Имаш ли сърце, сине на стопанката ми? Едничката ѝ радост е да си легне заедно със сина си довечера.“

— Не съм свършил, има още — зажестикულიра Брод, опитвайки се да привлече вниманието на слисания и неспокоен Клан. Най-сетне те се укротиха. — Не само този мъж бе издигнат на нова длъжност. Имаме и нов мог-ър. Има известни привилегии, които вървят заедно с повишението в ранг. Реших, Гуув... мог-ър... да се премести в по право принадлежащото му огнище на магьосника на Клана. Креб ще се премести в дъното на пещерата.

Брун стрелна с очи Гуув. И той ли участваше в уговорката? Гуув клатеше глава с озадачено изражение.

— Не искам да се местя в огнището на Великия Мог-ър — рече той. — Това си е негов дом още откак се заселихме в тази пещера.

Новият вожд пораждаше все по-голям смут сред Клана.

— Решението да се преместиш, е мое! — зажестикულიра властно Брод, ядосан от отказа на Гуув. Когато бе съгледал хромия старец, облегнат на тоягата си, да се визира гневно в него, изведнъж бе осъзнал, че великият мог-ър вече не е магьосник. Какво толкова му се плашеше на този обезобразен, сакат старец? Беше направил предложението без

много-много да му мисли като очакваше, че Гуув ще се хване за най-благоприятното място в пещерата, както Ворн се бе хванал за възможността да получи по-висок ранг. Смяташе, че това ще заздравя предаността на новия мог-ър към него, ще накара Гуув да се чувства задължен. Брод бе пропуснал в сметките си предаността й обичта на Гуув към учителя си. Брун вече не можеше да се сдържа и тъкмо да проговори, но Айла го изпревари.

— Брод! — извиси глас от място Айла. Той вирна глава.

— Не можеш да сториш това! Не можеш да накараш Креб да се изнесе от огнището си! — Затрополи към него обзета от справедлив гняв. — Нему е нужен закътан дом! В дъното е много ветровито. Знаеш колко страда през зимата — Айла бе забравила, че е жена от Клана, сега бе знахарката, която защитаваше пациента си. — Правиш го, само и само да ме нараниш. Опитваш се да си отмъстиш на Креб, понеже той се грижеше за мен. Не ме е грижа какво ще сториш с мен, Брод, но остави на мира Креб! — Бе застанала пред него, извисила се над главата му и ядосано жестикулираше пред очите му.

— Кой ти е дал разрешение да говориш, жено! — разбесня се Брод. Замахна към нея със свит юмрук, но тя го видя и избегна удара му. Брод се изненада, че ръката му попадна в празно пространство. Бяс смени изненадата му и той й се нахвърли.

— Брод! — Викът на Брун го закова на място. Твърде много бе свикнал да се подчинява на този глас, особено когато се извисеше гневно. — Това е огнището на Мог-ър, Брод, и ще бъде негово огнище докато умре. И без да ускоряваш смъртта му, като го местиш, той много скоро ще умре. Дълго и вярно е служил на този Клан и си е заслужил това място. Що за вожд си ти? Що за мъж си ти? Възползваш се от поста си, за да си отмъстиш на една жена? Жена, която никога нищо не ти е сторила, Брод, не би могла, дори и да се опита. Ти не си никакъв вожд!

— Не, ти си този, който отсега нататък не е никакъв вожд, Брун — след първоначалния импулс да се подчини, Брод си бе възвърнал съзнанието за положението си и това на Брун. — Сега аз съм вожд! Вече аз взимам решенията! Ти все заставах на нейна страна, все я закриляше. Е, сега повече не можеш да я закриляш! — Брод губеше самообладание, жестикулираше бясно с мораво от гняв лице. — Тя ще прави каквото аз кажа, иначе ще я прокълна! И не с временно

проклятие! Току-що видя с очите си безочието ѝ и пак се застъпваш за нея. Няма да търпя това! Отсега нататък няма! Заслужава да я прокълна. И ще я прокълна! Какво ще кажеш за това, Брун? Гуув! Прокълни я! Прокълни я! Сега, веднага! Искam веднага да я прокълнеш. Никой няма право да казва на този вожд какво да прави, а най-малкото една грозна жена. Разбра ли ме? Прокълни я, Гуув!

Креб се опитваше да привлече вниманието на Айла от мига, когато се спусна към Брод, опитвайки се да я предупреди. За него нямаше значение къде ще живее, отпред или в дъното на пещерата, за него бе все едно. Обзеха го подозрения още в мига, когато Брод заяви, че ще вземе Айла за втора жена. Подобно решение изискваше прекалено голяма отговорност от Брод и той не би го взел без основание. Но подозренията му не го бяха подготвили за последвалата грозна сцена. Когато видя Брод да заповядва на Гуув да я прокълне и последните му съпротивителни сили го напуснаха. Не искаше да гледа повече, обърна им гръб и се затътри в пещерата. Айла вдигна очи, тъкмо когато той изчезваше в дупката на пещерата.

Креб не бе единственият разстроен от сблъсъка. Суматохата обхвана целия Клан — жестикулираха, крещяха, безредно трополяха наоколо. Някои нямаха сили да гледат, а други се бяха ококорили с невярващ унес в зрелището, на което никой от тях не бе очаквал да стане свидетел в живота си. Техният живот бе твърде подреден, твърде сигурен, твърде обвързан с традиции, обичан и навици.

Безразсъдните и неправилни решения на Брод, разделящи Айла и сина ѝ, ги изненадваха, потресени бяха колкото от противопоставянето на Айла на новия вожд, толкова и от намерението на Брод да премести Креб, слисани бяха колкото от гневното изобличение от страна на Брун на мъжа, когото току-що бе направил вожд, толкова и от необузданото поведение на Брод, поискал Айла да бъде прокълната начаса. Но го очакваха и нови беди.

Айла трепереше толкова силно, че не усети люшкането под краката си, докато не видя хора да се прекатурват, неспособни да запазят равновесие. Лицето ѝ отразяваше слисаните изражения на останалите, преминаващо в страх и после в смъртен ужас. Едва тогава дочу далечното, ужасяващо боботене, идещо от недрата на земята.

— Дъъррк! — изпищя тя и зърна как Уба го грабва, после се строполява върху него, сякаш се опитваше да предпази мъничкото му

телце със своето. Айла се втурна към тях, после внезапно се сети за нещо, което я ужаси. — Креб! Той е в пещерата! — Закатери се полюшкация се рид, опитвайки се да се добере до триъгълния вход. Огромна скала се свлече по стръмната стена, в която бе отвора и рикоширайки о едно дърво, което стана на трески от удара се сгромоляса на земята до Айла. Тя изобщо не забеляза. Бе безчувствена от уплаха. Спомените, скътани в стария ѝ кошмар, бяха на свобода, но от явната паника бяха хаотични и разпокъсани. В грохота на земетресението тя дори не дочу думата на отдавна забравения език, откъснала се от устата ѝ.

— Маааммоо!

Земята под краката ѝ хлътна няколко метра, после отново се надигна. Падна и се опита да се изправи и тогава видя сводестият таван на пещерата да се срутва. Назъбени отломки, откъснати от високия таван, полетяха надолу, раздробявайки се при удара. После се посипаха още. Навсякъде около нея летяха камъни и трополяха по скалната повърхност, търкулваха се по лекия наклон и цамбурваха в ледения поток. Ридът на изток се напука и половината се катурна.

В пещерата се сипеше порой от скали, камъчета и прахоляк, примесен с неравномерния грохот на едри отломъци от стените и сводестия таван. Навън високите иглолистни дървета танцуваха като непохватни великани, а голите, широколистни дървета, тресяха безлистни клони в тромав трепет в ускорения ритъм на гръмотевичната погребална песен. Цепнатината в стената близо до източната страна на входа, точно срещу пълния от извора вир, се разшири и с трясък от нея рукна камънак и чакъл. Тя прокара още един подземен проход, който стовари отломките си на просторната площадка пред пещерата, преди да се отправи в първото си пътуване по реката. Грохотът от земните недра и сгромолясващите се скали заглушаваха писъците на пощурелите от ужас хора. Шумът бе оглушителен.

Най-сетне земетресението утихна. От планината се откъснаха няколко последни скали, заподскачаха, търкулнаха се и после застинаха. Зашеметени и уплашени, хората взеха да се надигат и се залутаха наоколо с невиждащи очи, като се опитваха да дойдат на себе си. Насъбраха се около Брун. Винаги бяха намирали опора в него,

твърд бе като скала. Стекоха се към сигурността, която той винаги бе представлявал.

Но Брун не стори нищо. След всичките си години на вожд той смяташе за най-голяма своя грешка решението да избере за вожд Брод. Едва сега съзнаваше колко сляп бе за недостатъците на сина на стопанката си. Дори в добродетелите му, неустрашимият му бабаитлък и безразсъдният му кураж, Брун вече съзираше изявата на същия пренебрежителен егоизъм и импулсивен нрав. Но не това бе причината Брун да не стори нищо. За добро или за лошо Брод вече беше вожд. Твърде късно бе Брун да се намесва и да подготвя друг мъж, макар да знаеше, че Кланът ще му позволи. Единствената надежда Брод да стане някога вожд, единствената надежда за Клана, бе да го накарат да ги поведе сега. Брод бе казал, че той е вождът — предизвикателно, съвсем необуздано Брод бе заявил, че той е вожд. „Е, води ги, Брод, помисли си Брун. Направи нещо. Каквито и решения да вземаше Брод оттук нататък или дори да не вземеше, Брун нямаше да се меси.“

Когато Кланът се увери, че Брун няма да поеме отново водачеството, най-сетне се извърнаха към Брод. Бяха свикнали с традициите си, приучени бяха на йерархичната стълбица, а и Брун се бе оказал твърде добър вожд, твърде отговорен, твърде неоспорим. Бяха свикнали в тежки моменти той да поема водачеството, привикнали бяха да разчитат на спокойната му разумна преценка. Не знаеха какво да сторят сами, не можеше сами да взимат решения, без да имат вожд. Дори Брод очакваше Брун да поеме нещата в свои ръце и той имаше нужда да се опре на някого. Когато в края на краищата Брод осъзна, че бремето сега лежи на плещите му, той се опита да го поеме. Наистина се опита.

— Липсват ли хора? Има ли ранени? — зажестичува Брод. Разнесе се тиха, всеобща въздишка на облекчение. Най-сетне някой щеше да стори нещо. Хората взеха да се стичат на семейни групи и докато Кланът се събираше след изненадани възклицания при вида на някой от близките, които бяха смятали за погинали, като по чудо се оказа, че никой не липсва. След всичките тези сгромолясващи се скали и люшкаща се земя дори нямаше тежко ранен. Натъртени, порязани, одраскани имаше, но нямаше счупени кости. Но това не бе съвсем вярно.

— Къде е Айла? — извика Уба с панически глас.

— Ето ме — отвърна Айла и се спусна обратно по склона, забравила за миг за какво бе тръгнала.

— Мамо! — извика Дърк и отскубвайки се от закрилящата го прегръдка на Уба, се втурна към нея. Айла се впусна бегом, с един замах го вдигна, прегърна го здраво и го отнесе обратно.

— Уба, има ли ти нещо? — запита тя.

— Не, нищо сериозно.

— Къде е Креб? — И тогава Айла се сети. Тикна Дърк в ръцете на Уба и бегом се закатери по склона.

— Айла! Къде си тръгнала? Не влизай в пещерата! Може да има още трусове.

Айла не видя предупреждението, нито пък имаше нужда от него. Втурна се в пещерата право към огнището на Креб. От време на време се свличаха камъни и чакъл, като се трупаха на малки купчинки на земята. Освен няколкото скали и пластът прах, домът им в пещерата не бе покътнат, но Креб го нямаше. Айла провери всички огнища. Някои бяха съвсем студени, но повечето имаха още какво да се спаси от тях. Креб го нямаше в никое от огнищата. Поколеба се пред тесния отвор, водещ към дома на духовете, после прекрачи прага му, но бе твърде тъмно и нищо не се виждаше. Щеше да ѝ трябва факла. Реши първо да провери останалата част от пещерата.

Посипа я ронещ се чакъл и тя отскочи в страни. Зъбест отломък се сгромоляса на земята, одрасквайки ръката ѝ. Претърси стените, после кръстоса помещението напред-назад като бъркаше в тъмните сенки зад съдовете с хранителни запаси и огромните скали в сумрачната пещера. Тъкмо щеше да отиде за факла, когато реши да провери за последно на едно място.

Откри Креб до Изината погребална могила. Лежеше на сакатата си страна със свити крака, едва ли не сякаш бяха вързани в позата на зародиша. Големият, величествен череп, който бе закрилял могъщия му мозък, вече не го закриляше. Тежката канара, която го бе разбила, се бе откъртила на няколко метра. Бе умрял на място. Коленичи до тялото и сълзите ѝ бликнаха.

— Креб, о, Креб. Защо ти трябваше да влизаш в пещерата? — с жестове рече тя. Люлееше се напред-назад на колене, като ридаше името му. После по някакви необясними причини се изправи и взе да прави движенията, които го бе видяла да прави над Иза —

погребалният обред. Мълчаливи сълзи замъглиха погледа ѝ, докато високата, руса жена, сама сред осеяната с камънаци пещера, плавно изпълняваше древните, символични движения с грация и изящество, равни на тези на самия славен свят мъж. Доста от движенията тя не разбираше и никога нямаше да разбере. Това бе последният ѝ дар за едничкия баща, когото познаваше.

— Мъртъв е — рече Айла с жест на лицата, вперили се в нея, когато излезе от пещерата.

Заедно с останалите и Брод я изпрати с поглед, после огромен страх го завладя. „Та нали тя откри пещерата, нали към нея бяха благосклонни духовете? И след като я прокълна, разтресоха земята и срутиха пещерата, която тя бе открила. Сърдеха ли му се, че искаше да я прокълне? Да не би да бяха срутили пещерата, която тя откри, защото ги бе разгневил? Ами ако и останалите от Клана си помислят, че той им е докарал това бедствие на главите?“ В най-съкровения кътчета на суеверната си душа той трепереше пред злата поличба и се боеше от гнева на духовете, който бе сигурен, че бе предизвикал. После в моментен проблясък на изопаченото си мислене той реши, че ако я обвинеше нея, преди някой да се е сетил да го обвини него, никой не може да каже, че вината е негова и духовете ще излеят гнева си върху нея.

— Заради нея стана! Тя е виновна! — с внезапен жест отсече Брод. — Тя е тази, която разгневи духовете. Тя е тази, която престъпваше традициите ни. Видяхте с очите си. Държа се безочливо, не зачита вожда. Налага се да я прокълнем. И тогава духовете ще бъдат доволни отново. Тогава ще разберат колко ги почитаме. Тогава ще ни отведат до нова пещера, дори по-хубава, дори по-щастлива. Ще го сторят. Знам, че ще го сторят. Прокълни я, Гуув! Сега, веднага я прокълни! Прокълни я! Прокълни я!

Всички глави се извърнаха към Брун. Той се бе вторачил право пред себе си, стисна челюсти, свил юмруци и мускулите на гърба му играеха от напрежение. Не се помръдваше, не се намесваше, макар че това му костваше цялата воля без остатък. В Клана се спогледаха смутено един друг, после вдигнаха очи към Гуув, после към Брод. Гуув гледеше втренчено Брод напълно невярващ. „Как може да обвинява

Айла? Ако някой бе виновен, то това бе Брод.“ И тогава Гуув разбра за какво става дума.

— Аз съм вожд, Гуув! Мог-ър си ти. Заповядвам ти да я прокълнеш. Прокълни я със смъртно проклятие!

Гуув се извърна рязко, вдигна една горяща, лепкава борова клонка от огъня, стъкнат, докато Айла бе в пещерата, заизкачва се по склона и изчезна в тъмния, триъгълен вход. Внимателно заобикаляше свлеклия се камънак, като се пазеше от тук-там свличащите се камъни и чакъл и знаеше, че един нов трус може да изсипе тонове на главата му и му се щеше това да стане, преди да стори това, което му бе заповядано. Влезе в дома на духовете и подреди свещените кости на пещерната мечка в успоредни редици, като поставяше всяка кост с церемонии движения. После произнесе на глас словата, известни само на мог-ърите, ужасните названия на злите духове. Обръщението, което им даваше власт.

Айла все още стоеше пред пещерата, когато с невиждащ поглед той мина край нея.

— Аз съм мог-ърът. Ти си вождът. Заповяда Айла да бъде Прокълната със смъртно проклятие. Сторено е — рече с жестове Гуув, после обърна гръб на вожда на клана.

Отначало никому не се вярваше. Прекалено бързо стана. Тези неща не се правеха така. Брун щеше да го обсъди, да го премисли, щеше да подготви Клана за това. Какво бе сторила? Държа се дръзко с вожда и това бе провинение, но заслужаваше ли за това да я осъдят на смърт? Тя просто бе се изправила в защита на Креб. А какво й бе сторил Брод? Отнел й бе детето и бе прогонил стария магьосник от огнището му, за да й отмъсти. И сега никой от тях нямаше огнище. Защо му трябваше на Брод да го прави? Защо трябваше да я проклина? Духовете винаги са били благосклонни към нея, тя носеше късмет, докато Брод не каза, че иска да я прокълне, докато не заповяда на мог-ъра да я прокълне. Брод им докара това нещастие на главите. Какво щеше да стане сега с тях? Брод бе разгневил закрилящите ги духове и после бе пуснал на свобода злите. А и стария магьосник бе мъртъв, Великият Мог-ър вече не можеше да им помогне.

Айла бе потънала в скръбта си и не съзнаваше бързите промени, които бушуваха около нея. Видя Брод да заповядва да я прокълнат и Гуув да му казва, че е сторено, но погълнатото й от печал съзнание

отказваше да го възприеме. Бавно истината проблясваше в съзнанието ѝ. Когато я осъзна напълно с всичките ѝ последствия, ударът бе съкрушителен.

„Прокълната? Смъртно проклятие? Защо? Какво толкова лошо съм сторила? Как се случи толкова бързо?“ И Кланът не можеше да го проумее по-бързо от нея. Не бяха дошли на себе си още от земетресението. Айла се вираше в тях със слисана незаинтересованост, докато един след друг очите им се изцъкляха и ставаха невиждащи. „Ето, минава Круг. Кой ще го последва? Ука. Сега пък Друуг, но Ага я няма още. Ето я и нея, не може да не ме е видяла как я гледам.“

Айла не предприе нищо, докато погледът на Уба не стана празен и не взе да оплаква майката на малчугана, който държеше в ръце. „Дърк! Рожбата ми, синът ми! Прокълната съм, вече няма да го видя. Какво ли ще стане с него? Остана само Уба. Тя ще се погрижи за него, но може ли да се опълчи срещу Брод? Брод го ненавижда, само защото е мой син. Обезумяла, Айла се огледа и зърна Брун. Брун, Брун ще може да защити Дърк. Никой друг, освен Брун не може да го защити.“

Айла се втурна към непоколебимия, неуязвим, чувствителен мъж, който до преди ден бе вожд на Клана. Падна в нозете му на земята и сведе глава. Само миг и трябваше да осъзнае, че той никога няма да я потупа по рамото, той се вираше над главата ѝ в огъня зад нея. Ако поискаше, очите му можеха да я видят. „Той ме вижда, мислеше си Айла. Знам, че ме вижда. Креб помнеше всичко, което му казах, както и Иза.“

— Брун, знам, че ме мислиш за мъртва, за дух. Не отвръщай очи! Моля те, не отвръщай очи! Всичко стана много бързо! Ще си тръгна, обещавам да си тръгна, но се страхувам за Дърк. Брод го мрази, знаеш, че е така. Какво ще стане с него, след като Брод е вожд? Дърк е от Клана, Брун. Ти го прие. Моля те, Брун, закриляй Дърк. Само ти можеш да го сториш. Не позволявай на Брод да го тормози!

Брун бавно извърна гръб на умоляващата го жена, като отвръщаше втренчените си очи, сякаш променяше гледната си точка, но не като че ли отбягваше да я погледне. Но тя зърна едва доловимия проблясък в очите му, знак, че я е разбрал, както и намек за кимане. Това ѝ стигаше. Той щеше да закриля Дърк, беше обещал на духа на майката на момчето. Вярно бе, че стана твърде бързо, не бе имала

време да го помоли преди това. Поне толкова щеше да измени на решението си да не се меси на Брод. Нямаше да позволи на сина на стопанката си да стори нещо със сина на Айла.

Айла стана и закричи целеустремено към пещерата. Не бе решила да напусне, преди да каже на Брун, че ще го стори, но след като веднъж го изрече, най-сетне се реши. Скръбта ѝ около смъртта на Креб бе избутана в далечно ъгълче на ума ѝ, за да бъде извадена по-късно, когато оцеляването ѝ не бе в опасност. Щеше да потегли, може би за света на духовете или пък за някое друго място, но нямаше да тръгне на път неподготвена.

При първото си влизане в пещерата не можа чак толкова да осъзнае какви бяха разрушенията. Взираше се в непознатото място с благодарност, че Кланът бе останал навън. Като си пое дълбоко въздух, тя се отправи забързано към огнището на Креб, без да обръща внимание на несигурното състояние на пещерата. Ако не вземеше необходимите ѝ за оцеляване неща, смъртта ѝ бе сигурна.

Отмести един камък от постелята си, изтупа рунтавата си дреха и взе да трупа връз нея нещата. Целебната ѝ торба, прашката ѝ, два чифта навуца, опинци, калъфки за ръцете, подплатена с козина дреха, качулка. Чашата ѝ и купата ѝ, меховете за вода, сечива. Отиде в дъното на пещерата и намери запасите от концентрирана, висококалорични питки за път от сушено месо, плодове и мазнина. Разтърси се сред камънаците и намери брезовите съдове с кленова захар, ядки, сушени плодове, стрито, печено зърно, ивици сушено месо и риба и няколко зеленчука. Разнообразието не бе чак толкова голямо за края на сезона, но бе задоволително. Изхвърли прахоляка от кошницата си за бране и взе да я пълни.

Вдигна наметалото, с което бе носила Дърк, и го притисна към лицето си и усети да напират сълзи. Нямаше да ѝ послужи, нали нямаше да вземе Дърк със себе си? Тури го и него в кошницата. Поне можеше да вземе нещо, което бе свързано с него. Облече се топло. Все още сезонът бе в началото си, из степите щеше да бъде студено. На север можеше още да е зима. Още не бе мислила сериозно за посоката, знаеше, че трябва да стигне сушата на север от полуострова.

В последния миг реши да вземе и кожения навес, който ползваше, когато ходеше с мъжете на ловни набези, макар че всъщност не беше неин. Можеше да вземе всичко, което ѝ принадлежеше,

каквото останеше щеше да бъде изгорено. И тя смяташе, че по право ѝ се пада пай от храната, но навесът бе на Креб и се ползваше от хората край огнището му. Креб го нямаше, а и без това никога не бе го използвал и не мислеше, че щеше да има нещо против.

Сгъна го върху кошницата си за бране, после метна тежкия товар на гърба си и завърза ремъците, които го придържаха сигурно на мястото му. Отново занapiраха сълзи щом застана наред с огнището, което и бе станало дом само няколко дни след като Иза я намери. Повече едва ли щеше да ги види. Калейдоскоп от спомени премина с грохот през съзнанието и, като само за миг се спираше на по-значителните епизоди. Накрая се сети за Креб. „Ще ми се да разбере, коя бе причината, за тази твоя болка, Креб. Навярно някой ден ще разбере, но толкова се радвам, че си поговорихме онзи ден преди да поемеш за света на духовете. Нивга няма да забравя нито теб, нито Иза, нито Клана.“ После Айла излезе от пещерата.

Никой не я поглеждаше, но всички знаеха за появата ѝ. Спря пред притихналия вир току пред пещерата да напълни меховете си и си спомни още нещо. Преди да загребе и да наруши огледалната повърхност тя се надвеси и се огледа. Внимателно оглеждаше чертите си, този път не изглеждаше грозна, но не от себе си се интересуваше. Искеше да види как изглеждат в лице Другите.

Когато се изправи, Дърк се напъваше да се освободи от задържащите го ръце на Уба. Ставаше нещо, което засягаше майка му. Не бе сигурен какво, но не му харесваше. Дръпна се рязко, отскубна се и се втурна към Айла.

— Ти заминаваш — обвини я той, започвайки да разбира и възмушвайки се, че не са му казали. — Облякла си се и заминаваш.

Айла се поколеба само частица от мига, после протегна ръце, докато той се отпусна в прегръдката ѝ. Вдигна го и силно го притисна към себе си като се бореше с напиращите сълзи. Постави го на земята и прекна на едно ниво с него, като го гледаше право в едрите, кафяви очи.

— Да, Дърк, заминавам. Налага се да замина.

— Вземи ме със себе си, Мамо. Вземи ме със себе си! Не ме оставяй!

— Не мога да те взема със себе си, Дърк. Трябва да останеш тук с Уба. Тя ще се грижи за теб. А и Брун.

— Не искам да оставам тук! — неистово зажестиккулира Дърк. — Искам да дойда с теб. Не заминавай и не ме оставяй!

Уба се приближи. Налагаше се, трябваше да отведе Дърк от духа. Айла отново прегърна сина си.

— Обичам те, Дърк. Никога не го забравяй. Обичам те. — Тя го вдигна и го подаде в ръцете на Уба. — Грижи се за сина ми вместо мен, Уба — рече ѝ тя с жест, като се взираше в тъжните ѝ очи, които хем се отвърщаха, хем я виждаха. — Грижи се за него... сестро моя.

Брод ги гледаше и все повече се вбесяваше. Тази жена бе мъртва, тя бе дух. Защо не се държеше като дух? А и някои от Клана не се отнасяха с нея като с дух.

— Това е дух — с гневни жестове рече той. — Тя е мъртва. Не знаете ли, че е мъртва?

Айла закричи право към Брод и застана с целия си ръст пред него. И на него му бе противно да не я види. Опита се да не ѝ обърне внимание, но тя го гледаше отвисоко, а не бе паднала в нозете му, както би трябвало.

— Не съм мъртва, Брод — предизвикателно рече тя с жестове. — Няма да умра. Не можеш да ме накараш да умра. Можеш да ме прогониш, може да ми отнемеш сина, но не можеш да ме накараш да умра!

Две чувства се бореха в душата на Брод — гняв и страх. Вдигна юмрук, обзет от непреодолимо желание да я удари, после застина в тази поза, страхувайки се да я удари. „Хитрости, каза си той наум, хитрости на духа. Тя е мъртва, нали я проклехме?“

— Удряй, Брод. Хайде, признай, че виждаш този дух. Удари ме и ще разбереш, че не съм мъртва.

Брод се извърна към Брун, за да не гледа духа. Свали ръката си, притеснен, че движението му не мина незабелязано. Не бе я докоснал, но се боеше, че самото вдигане на свития юмрук бе признание, че я е видял и се опита да прехвърли нещастieto на Брун.

— Не си мисли, че не те видях, Брун. Ти ѝ отговори, когато те заговори, преди да влезеш в пещерата. Тя е дух, ще ни донесеш нещастие — разобличи го той.

— Само на себе си, Брод, а какво по-голямо нещастие може да ми се случи? Но кога си ме видял да говоря с нея? Кога си я видял да влиза в пещерата? Защо заплашваш да удариш един дух? Все още не

разбираш, така ли? Ти призна съществуването ѝ, Брод, тя те победи. Ти ѝ стори каквото можеш, дори я прокле. Тя е мъртва и въпреки това те победи.

Тя бе жена и притежаваше повече кураж от теб, Брод, повече непоколебимост, повече самообладание. Тя се държа по-мъжки от теб. Айла би трябвало да бъде син на стопанката ми.

Айла се изненада от неочакваното словоизлияние на Брун. Дърк се гърчеше и се опитваше отново да се отскубне, като не спираше да я вика. Не издържаше повече и побърза да си тръгне. Като минаваше покрай Брун склони глава и направи жест на благодарност. Когато стигна до рида, тя се извърна и погледна още веднъж. Видя Брун да вдига ръка, като да се почеше по носа, но повече приличаше на жеста на Норг, когато си тръгваха от Събирането на Клановете. Сякаш Брун ѝ бе пожелал „Урсуз да е с теб“.

Последното нещо, което Айла дочу, докато се скриваше зад срутилия се рид, бе сърцераздирателният писък на Дърк:
Маамо, мааамо, мааамооо!